

QIJIKA REŞ

mayıs - haziran / gulan - pûşper 2011

4

www.arsivakurd.org

QIJKA REŞ

RADİKAL POLİTİKA DERGİSİ
KOVARA POLÎTİKAYÊ YA RADİKAL

İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni / Xwedî û Rêveberê Weşanê yê Giştî
Sami Görendağ

Yayın Kollektifi / Kolektîva Weşanê

Bilgesu Sümer - Rawin Sterk - Kawa Nemir - Leyla Saral - Ramazan Kaya -
Sami Görendağ - Zozan Özgökçe - Ferhat Berkpınar

Kürtçe Edisyon / Edîsyona Kurdî

Rawin Sterk

Grafik Tasarım / Sêwirandina Grafîkê

Semra Sever

Düzeltili / Sererastkirin

Rawin Sterk - Belma Yıldıztaş - Aylin Çelik

Çizim / Xêz

Çiğdem Gülçiçek

Baskı / Çap

Berdan Matbaa

Davutpaşa Caddesi Güven İş Merkezi C Blok No:239 Topkapı / İstanbul

Tel: 0 212 613 12 11

Qijika Reş

Adres / Navnîşan

Hastane 2. Cadde Özak İş Merkezi Kat:1 No: 12 Van

Tel: 0 533 344 16 28

e-mail: qijikares@gmail.com

İÇİNDEKİLER / NAVEROK

Giriş • 5

Şark, Doğu Ya Da 'Ora' Kadınlarının Evi – Evrim Alataş • 6

Savunma Uzmanlarının Rasyonel Dünyasında Cinsiyet ve Ölüm – Carol Cohn • 10

Doğu-Batı İkileminde Cinsiyete Dayalı Kimlik Politikaları – Lêlav Zorîp • 33

Nedir Gerçekten Anarkafeminizm? • 36

Önderliğin Feminizmle İmtihanı – Zozan Özgökçe • 40

8 Mart Üzerine Düşünceler – Emine Özkaya • 44

Kesintili Değil Sürekli Praksis – Serpil Odabaşı • 47

İki Yüzlülük Karnemizde Orospu / Ū - Rû-Spî – Leyla Saral • 49

Herstory! – Reni Perker • 53

Kewgirî û dengbêj Emê Gozê – Nali Piroz • 55

Dişi Kaplumbağa Kuşun İlk Uçuş Denemesi – Zelah Özgökçe • 59

Bu Sayı Bir Lütuf Mu – R&Z • 62

Kutsal Melek Anne ve Hain Şeytan Orospu Arasında Bıkkın Salınım – Gülkan Ahıska • 64

Cinsiyetçiliğe Kardeş Geldi Ahlakçılık – Aylin Çelik • 66

Godot Gelmişti Şimdi Sıra Barbarlarda – Xezal N. Karaağar • 72

Düşünüyorum – Ulviye Mevlan • 74

Tarihten Bugüne Kürt Giysileri – Nevin Güngör Reşan • 76

Orada Bir Yerden Bahset Bana – Deniz İlgin • 79

Nehirdaşlar – Girê Bêmirazan • 82

Bu Adalet Kimin? – Lale Çuyrak • 86

Eril İktidarın Çatlaklarından Sızan Özgürlük – Ramazan Kaya • 88

Devlet Baba ve Arketip Baba – Hemail Miran • 96

Alçaklığın Modern Tarihi – Tarık Aygün • 99

Leyla Qasim – Hüseyin Kaytan • 103

Anarşist Öznellikler ve Modern Öznellik – Daniel Colson • 108

Doğal Yaşam, Başkaldırı ve Anarşi – Ednan Şur • 114

Arap Dev-R-eformlarının Paradoksları – Asef Bayat • 122

Beden, Direniş ve Sanat – Mehmet Oruç • 126

Yürek Lal – Burcu Ezgi Açıköz • 130

Nêrgizname – Dilek Akkuş • 132

Hollywood'dan Paradigmanın İflasına Bir Ayna: Kimliksiz – Rawin Sterk • 135

Press Filmi Üzerine – Adnan Çelik • 137

Feminist Kitaplık • 141

www.arsivakurd.org

Kadın deyince herkesin ne anladığından koparak ve bu anlayışların sınırlarını yeni fikirlerle aşmaya çalışarak farklı bir uyanış sağlar mıyız dedik, bu Dünyada diyoruz çünkü belki başka dünyalar da vardır. Biliyoruz ki “kadın çalışmaları, özgür kadınlar, modern kadınlar, dünya kadınları” diye adlandırdıkları kadınlar da “onların” istediği kadınlar. Bu hazır bulduğumuz sofraya da oturmak istemiyor canımız. Keyfimizin kâhyası oyunu bozar belki. Kendi istediğiniz kadını yeniden yaratamayacaksınız buna biz engel olacağız. Bize sunduğunuz referansları tek tek kökünden söküp atıyoruz. Kendi anlam dünyamızda bereketli bir doğum yapıyoruz tam da sizinle göz göze geldiğimiz bu karmaşada...

Kadın cinayetlerinin ve sayısız haksızlıkların artık bir yaşam tarzına dönüşmesinden kaygılıyız. Duyduklarımız sadece haber değil bunu henüz kesilmemiş boynunuzu tutarak düşünün biraz. Kocasından boğazı kesilen ya da on üç yaşında zorla evlendirilen kadınların haberini okuduktan sonra sayfayı kapatıyoruz, gazeteyi katlıyoruz, televizyon kanalını değiştiriyoruz. On üç yaşındaki kadın tecavüze uğramaya devam ediyor ve kesilen boğazlar yaşamlarımızın akşam haberlerini mazoşistlik bir şekilde renklendirmeye devam ediyor. Bir ölümle bin ölümün ne farkı var aslında ya da Ağrıdaki bir cinayete Sri Lanka'daki kadın cinayeti arasında. Acılarımızı da tepkilerimizi de yerli ve yabancı diye, televizyondakiler ve sokağımızdakiler, tanıdıklarımız ve tanımadıklarımız, birbirine benzeyenler ve tamamen farklı olanlar olarak kategorize etmişken, cenderenin neresindeyiz şaşırıyoruz.

Çözüm ne daha çok para da ne daha iyi bir sistemde ne Avrupa birliğinin güdümlü projelerinde, ne eğitimde ne daha çok okumakta. Zira görüyoruz ki bunların uygulandığı ülkelerde de taciz, tecavüz ve cinayet daha yaratıcı modelleriyle var. Belki de daha iyisini görmemize engel oluyorlar. Çözüm onların hapsettiği cehennemde şimdilik.

Kadın mücadelesi zamanla otomatikleşti ve “bir kenarda olmalı” çünkü her gelişmiş ülkenin var ne de olsa kabilinden bir aygıtı haline geldi. Panter Emel hayvanlar için ve buna teşekkür edip plaket alamayacağı canlılar adına ne çok fedakarlık yaptı. Ama espri yaparak kedi kovalayanlara “bak panter emeli çağırırız demenin ötesinde ciddiye alınmadı hayvanların en az insanlar kadar sahip olduğu bu dünyada yaşama hakkına rağmen. Kadın cenazeleri kaldırıyoruz bugünlerde sıkça. Uzman kişiler tv 'lerde çıkıp elini kolunu sallıyor, gözlüklerini çıkarıp takıyor bıyıklarını yalıyor. Biz, yirmi yıl otuz yıl önce kızı öldürülmüş bir anneyi haberi bir saat önce almış gibi haber yapılmasını kıyametler koparılmasını , mezarında kemiklerinin çıkarılmasını istiyoruz. Çünkü acı devam ediyor. Ağır tahrik indirimi uygulayarak kadın öldürmenin cezasını beş yıla indiren hakimim portresini televizyonların sağ üst köşesinde görüp , resmini rozet yapip yakamızda takmak istiyoruz.

Şimdilerde baharın en şık kadınları olmaya çalışanların, gölgeli makyaj yapanların ve burnunu yaptıran kadınların birbirine benzemesinden yakınıırken onlara benzememeye çalışan grup birbirine benzeyen yeni bir grup oluşturuyor. Ve yine birbirimize benziyoruz. Farklılıklarımız burada da yok olmuş. Birakın hepimiz kargaya benzeyelim,

Şark, Doğu Ya Da 'Ora' Kadınlarının Evi*

Evrım Alataş

Uzaktaki evin tanımlaması ve algılanması, oraya yaklaşımı, dili ve argümanları da belirler. Bu sebepten başlarken, kafadan söylemek istiyorum, “Sizin Doğu dediğiniz, bizim için Kuzey’dir!” Bu yazı bir miktar “siz” ve “biz” yazısı olacak. Bu dili tutturmadan sanırım yazıyı döşeyemeyeceğim. O sebepten, okuyucunun kendisini nereye konumlandıracağı çok önemli. İlla da üstünüze almayın bu “siz” hitabını. Bu sadece benle ilgili, beni rahatlatıcak bir kavram. Üstüne alınacaklar olursa, bu da beni bahtiyar eder. Umudum odur ki, birileri bu işaret parmağının kendisine doğrultulduğunu fark eder, hisseder...

“Ev”, feminizmin önemli bir kavramıdır. Üzerinde tartışılır. Bahsini ettiğim bu tartışma, “ev içi emek” tartışması değil, kadının evi, evcimenliği ve sokağa çağrı tartışmalarıdır. Fakat ben buna fazla dalmayacağım. Daha ziyade politikleşen Kürt kadını ve Kürt kadını için “ev”in ne anlama geldiğine değineceğim. Başlarken bir yandan da düşünmekteyim, ben bu koca cüseyi nasıl anlatacağım diye. Çünkü Kürt kadınına irdelenmek, salt gündelik yaşamı, gelenekleri, siyasi hareketliliğiyle bir irdelenmeye sınır vermiyor. Eğer kavramları ta başından sert de olsa oturtursak, işte o zaman hem yazı hem de uf-kumuz rahatlayacak. “İşgal”, “sömürge”, “ilhak”, “savaş”, “çatışma” kavramlarından uzak durarak bir yere varmak mümkün değil. Zaten tam da bu nedenle “Kürt kadını” diye bir mevzu doğuyor. Savaşarak ve mağdur olarak kendisini duyuran kadınlar... Ve elbette kendi içinde de sızması gereken yüzlerce eşik, yüzlerce engel olan kadınlar. Hem içerden hem dışarıdan bakmak, işi daha da zorlaştırıyor. Yani, geleneksel çarkın dişlileri arasında ezilen, bir yandan kendi erkeğiyle mücadele ederken, ya da edemezken, öte yandan bir ulusal hareketlilik içine girip, başka bir şiddetle yüzleşenler; okuma yazma bilmedikleri için hayatın basamaklarını zıplayamayan ama hangi dilin okuma yazmasını öğrenecekleri hususunda ikinci bir engelle karşılaşanlar... Bu, Kürt kadınına yaşamının zorluklarını ifade ettiği oranda, Kürt kadınına yaklaşım ve değerlendirme konusunda da ciddi problem oluşturuyor. Şimdi ben, Türkçe yazan bir Kürt kadını olarak, bir yandan Kürt kadınlarının eşikler atlamasını savunurken, öte taraftan hangi dille bu eşikleri atlayacağını sancısını birebir yaşıyorum. İşte bütün bunlardan dolayı, meselenin zor ve sert olduğunu peşinen bilmeliyiz. Böylece ileriki satırlarda karşılaşacağınız sertliklerin de haberini vermiş olayım.

Birkaç yanıyla ele almaya çalışalım. Biri, Kürt kadınına bugünkü durumu, “içinde bulunduğu durum” diyerekten daha da negatifleyebiliriz ama şu an bunu tercih etmeyelim. İkincisi, Kürt kadınına dışarıdan algılanması ve tanımlanması. Üçüncü ve daha feci olanı, müdahale kısmı...

Birinci kısım... Topluları kendi geleneksel, kültürel ve sosyolojik özellikleri ile değerlendirmek

gerekir. Dışarıdan bakış, en moderninden en gelenekseline kadar tüm toplumlar için “yabancı” bir gözdür ve çoğunlukla sağlıklı sonuç vermez. Yani, tarlada doğurup, bebeğinin göbeğini kesen ve sırtında o çocuklar çalışmaya devam eden bir kadına dışarıdan bakan bir göz, bunun feci-korkunç-ürkütücü olduğunu düşünür. Peki hemen bitişik tarlada çalışan kadın için bu aynı oranda feci midir? Hayır... Öyleyse daha genel kavramlarla bakmamız gerekir. Peki genel kavramların belirleyicileri kimlerdir? Kentliler... Modernize olanlar. İş burada karman çorman olur. İçinden çıkılmaz hale geliyor. Belirleyen kimdir, belirlenen ve gözlemlenen kimdir? “Beyaz adam” durumuna düşmek var burada. İşte bu “beyaz adam”, “beyaz kadın” kısmına sonra geçeceğiz. Şimdi mevcuduna bakalım...

Cumhuriyetin laboratuvar ortamlarında ürettiği kadınlar fantezimizi es geçerek, öyle cepheye mermi taşıyan “bebeli” kadınlar kısmını bir kenara bırakıp, sistematik olarak ayrımcılığa uğrayan, içine kapatılan, mütemadiyen çeşitli yöntemlerle terbiye edilmeye çalışılan ve bütün bunlara başkaldırdığı anda da “töre” çemberinde değerlendirilip, hele ki eline silah aldığı vakit “bitli orospular” sıfatıyla anılan Kürt kadınına bakalım biz.

Oryantalistliğe düşmeme adına geleneksel yapıyı savunacak değiliz elbette. Geleneksel yapının ayrıca tek kırılma eşiğinin olduğunu da savunamayız. Yani “modernleştirilip, terbiye edilmek” sureti ile kırılmaz geleneksel yapı. Geleneksel yapı, şekillendiği andan itibaren dışa açılma fırsatı bulmadan, içe büzülenlerin yarattığı bir dokudur ve doğal değildir. İşte Kürdün hikayesi de böyledir.

“Cepheye mermi taşıma” oranında isyanlarda da yer alan, isyan sonrası sürgünler, katliamlardan çıkan, her bir “balyoz” ile yeniden içine büzüşen, “modernleşme” diyeceğimiz süreçleri kendi olağanlığı içinde değil, “entegrasyon” diye estetize edilen asimilasyonla geçiren bir toplumdan bahsediyoruz. Ve Cumhuriyet’ten bu güne defalarca kez kanla bastırılmış ayaklanmaların toplumundan... Ayaklanmaları ve savaşları değerlendirirken salt siyasi bakmamak gerekir. Her isyan arkasında “arızalanmış” bir toplum bırakır. Her balyoz, cüsseyi daha da küçültüp içe doğru büzüşmesine neden olur. Ve geleneksel yapısı “pespayelik” olarak değerlendirilen her toplum, kendi sosyal örgüsüne sıkı sıkıya sarılır. Haliyle, geleneksel yapıyı “cinayetler ve ölümler üreten cahiller topluluğu” olarak değerlendirirsek, bu algı devam eder.

Kürtlerin bugünkü geleneksel dokusunda kadınların yaşadığı fecaati reddedebilir miyiz? Elbette hayır... Elbette ki korkunç cinayetler işleniyor, felaketler yaşanıyor. Fakat bunu da değerlendirirken “töre”leri gereği böyle davranan bir toplum olarak bakmamalıyız. Töre, bir toplumun geleneğinin adıdır. Ama bu bir töre değildir. Bu, Ortadoğu toplumlarının tümünde olan, İslam esaslarıyla şekillenip, cehaletle kuvvetlenen namus algısıyla ilgilidir. Haliyle bu, Kürdün adıyla eş olamaz. Ve bütün bu olup bitenleri değerlendirirken, yıllarca yaşanan savaşın insanlar üzerinde yarattığı tahribatı es geçemeyiz. Kürt kadınlarının doğurganlığını “cahillik” ve “geleneksellik” ile açıklayanlar, en büyük hatayı yaparlar. Çünkü bilmek gerekir ki, dünyada, savaşın yaşandığı tüm coğrafyalarda doğurganlık artmıştır. Bu, yok olma tehlikesi yaşayan toplumların güdüsel olarak verdiği bir reflekstir. Yani, ölen binlerce genç çocuğa bakmadan doğurganlığa sapanlar bence dürüst değillerdir. Bilimsel de yaklaşmıyorlardır.

Siyasallaşan Kadın

Bütün bu töre, namus tartışmalarının arasında dikkate alınmayan, görülmeyen bir şey var ki bence akılları çorbaya çevirmeli: Siyasallaşan Kürt kadını...

Benim de hala anlamaya çalıştığım, oldukça enteresan bir şey var ki, köylerde, geleneksel evlilikleri bekleyen genç kızların dağa çıkması... Burada, geleneksel evlilikten kaçtığı için dağa çıkmış gibi bakmayalım, öyle okumayalım. Demek istediğim, geleneksel evlilikle belki hayatını devam ettirecek bir genç kadının, dağa çıkıp eline silah alması, erkeklerle iç içe yaşaması ve gittikten sonra da artık bütün o geleneksel ve sosyal yapıdan arındırılmış bir bakış açısı ile ailesi ve çevresi tarafından kabul görmesi... Öldüğünde “şehit” sayılması, yaşadığında “kahraman”... Bugün ordu kurmuş durumda Kürt kadınları... Binlerce kişiden oluşan bir ordu. Böyle uzaktan bakıp töre ve namus çemberi içinde

değerlendirirken Kürt kadını, onların başlattığı sorgulamaları ve ulaşılmış oldukları siyasal eşiği göz ardı edemeyiz. İşte tam da bu noktada bazı alıntılar yapmak istiyorum. Bu ordudan bir kadının sözleri, Feride Alkan'ın: "Kadın olmanın bilincine ulaşmak, Kürdistan gerçeğinde ve aslında genel olarak erkek egemenliğinin yaşamın her anında bin bir hakaret gibi kendisini hissettirdiği Ortadoğu toplumunda, hiç de zor değildi. Ve bu gerçeklik içerisinde Kürt kadınları için kadın olmak, en az Kürt olmak kadar mücadele gerekçesiydi. "Kadın köledir" tıpkı 'Kürdistan sömürgeci' gibi bir mücadele manifestosu olmaya açıktan gebeydi. Sömürge olmak Kürt kimliği, dili, düşüncesi, davranış serbestisi üzerinde ne kadar çıplak bir baskı idiyse, köle olmak da kadın kimliği, dili, düşüncesi, davranış serbestisi üzerinde o kadar çıplak bir zor aracı, baskı aracıydı. Kürdistan toplumunda, kadın ve gençler üzerindeki erkek egemenlikli sistemin en kaba, en baskıcı şekilde kurumlaştığı feodalitenin, sömürgecilikle de beslenmiş en geri biçimi olarak yaşıyordu. Dolayısıyla Kürt kadınları olarak 'Kürdistan sömürgeci' realitesi üzerinden mücadeleye başlamak hiçbir zaman 'kadın köledir' den bağımsız, ayrı olmadı."

Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere dağa giden ya da meydanları dolduran Kürt kadınlarının, "ev"lerine döndüğü anda yaşadıkları, her ne kadar "siyasal üst başlık"ın altında kalıp, sonradan çözülmeye bırakılmış problemler gibi görünüyor olsa da, "ev" kavramını, kadının gündelik olarak içerisinde yaşadığı çatı kavramından çıkarıp, bir coğrafya olarak ele almak gerekiyor. En azından Kürt kadını için bu ne yazık ki böyle. Ne yazık ki diyorum çünkü yıllara yayılan çatışmalı süreç, siyaseten kadını örgütleyip ayağa kaldırmış olsa da çatılar altında yaşanan trajediler, devam etmekte. Azalarak da olsa devam etmekte. Ve gördüğüm kadarıyla Kürt erkekleri şu an sadece Kürt siyasi hareketinden korkmakta. Ya da onun etkisiyle dönüşmekte. Aynı şekilde feminizmin de Ortadoğu ya da Kürt kimliği, toplumu ile yorumlanması gerekmektedir. Çünkü feminist akımların yeşerdiği coğrafyalara baktığımızda, tıpkı reel sosyalizm gibi bir paket haline getirip, "Buraya da uyar" diyemeyiz. Kentleşmiş kadının ihtiyaçları ile savaş yaşanan geleneksel bir toplumun kadınlarının ihtiyaçları ne yazık ki örtüşmez, örtüşemiyor. Bu noktada yine aynı kişiden alıntı yapacağım: "Verili toplumda, kadın da erkek de çözümsüzlüğü, kendine yabancılığı ifade etmektedir. Bu toplumun kadını da erkeği de olmayı kabul etmek, insanın kendisine en büyük hakaretidir. Öte yandan klasik ulusal kurtuluşçu ve sosyalist devrimlerin kadın sorununa pragmatist, devrime kadar kendine hizmet sınırlarında gelişimine izin veren, devrimden sonra da eski yerine gönderen yaklaşımlarını eleştirdiğimizi, bu anlamda kadın özgürlüğü sorununda en çok da ulusal kurtuluşçu ve sosyalist devrimlerin kadın yaklaşımlarının eleştirisi üzerine kendimizi şekillendirdiğimizi belirtmeliyim. Yani biz ne sosyalist ve ulusal kurtuluşçu devrimler gibi kadın sorununa pragmatist yaklaşan, sorunun çözümünü devrim sonrasına bırakan anlayışta olmalıydık, ne de burjuva sınıfı sınırlarında seyreden, burjuva demokratik hakların talebiyle sınırlı kalan, bu yönüyle de kapitalizme yedeklenen, onun sistemini besleyen feminizmin batı yorumunu kabul etmeliydik. Dolayısıyla devrimimiz, aynı zamanda bir kültür devrimiydi, sosyal devrimdi. Siyasal talepleri, öncelikleri ağır bassa da özellikle kadın özgürlüğüyle sosyal yönü tamamlanmaya çalışıyordu."

Kürt Kadınına Yaklaşım

Haşa sizlerden, af buyurun, işte zurnanın zırt dediği yer burası, yani bu ara başlık kısmı. Çünkü bu kısımda anlatacağım trajik ve traji-komiktir. İsmet Paşa dönemi belgelerini okuyanlar varsa bilir. İsmet Paşa'nın raporlarında, bölgede yapılan incelemeler sonucunda yöre halkının çiçeği burnunda Cumhuriyetten çok uzak oldukları ve bir an önce derlenip toparlanmalarından bahsedilir. Çünkü Cumhuriyet öncesinde ve erken Cumhuriyet dönemlerinde ha bire ayaklanan bu "şakiler", kimi zaman "inlerine" topladıkları cemaat ile Cumhuriyete başkaldırmış ve defalarca kez bozguna uğradıkları halde bir türlü terbiye edilmemişlerdir. Ol sebepten, bu bölgelere Türklüğü yaymak üzere derhal seferler yapılması gerektiğinden çok bahseder. Askeri seferlerin yerini bu kez enteresan yöntemler alır. Mesela İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden insanlar getirilip yerleştirilir köylere ki çevrelerini etkilesinler. Ya da buradan insanlar başka yerlere gönderilir. E tabi ne olur sonuçta, bugün Van ve Hakkari

bölgesindeki Lazlarda olduğu gibi Laz melodileriyle Kürtçe türküler söylenir. İşte bu seferberlik ve terbiyeleme ruhu bugün hala devam etmekte. Kimi kurumlar gelip direk buralara yerleşip kadınların kordonlarını bağlatmak için çocuklara okul yardımında bulunmakta, kimileri ise uzaktan yazarak çizerek, “ahlı vahli” ve pek duygulu bir biçimde “kurtarılması gereken topluluğa” içerlerler.

Çatışmalı ortamda köyleri yakılan, tecavüze uğrayan, başına olmadık iş gelip de şimdi şehir varoşlarında ekmek bulamayan binlerce insanın tek sorunu doğurdıkları çocuklar olduğundan, bu kordon bağlatma mevzusu pek popüler buralarda. Ve tabi “haydi kızlar okula” kısmı.

Yıllar önce ÇATOM’lardan birinin başkanıyla görüşmüştüm, annesinin kordonunun bağlanması koşulu ile kız çocuğuna burs veriyorlardı. “Peki nasıl takip edeceksiniz, bu paranın bu kız çocuğuna harcandığını” diye sormuştum. Onun bir önemi yoktu. Annenin kordonu bağlanmış ya, yeter. “Peki o paranın diğer çocuklara lahmacun parası olmayacağı konusunda bir bilginiz var mı” diye sordum, ona da cevabı yoktu, bildiği ve ezberlediği tek şey, annenin artık doğuramayacağıydı. Tabi bir söz vardır ya, paranoyak olmam takip edilmediğim anlamına gelmez diye. Genelkurmay’ın yayınladığı “bir vakit sonra nüfusları bizimkini geçecek” sözleri, bu tür “misyoner” teşkilatların pek ilgi alanına girdi. Ve GAP projesi kapsamında “terbiyelenen” kızların yazılarından oluşan bir kitap çıktı hatırlayan olursa. 8 Mart’ı kadınlara armağan ettiği için Mustafa Kemal’e minnet borçlu olan kızların tümünün dünyasında, özgür kadın olmak eşittir Türk kadını olmakla özdeşleşti. Yani, Türkleşmek eşittir modernleşmek ve köylülüğün çemberinden çıkmaktır. Ve tabi okuma yazma öğrenmek...

“Haydi Kızlar Okula” kampanyasının aynı zamanda bir hızlandırılmış asimilasyon kampanyası olduğunu kim düşündü? Peki bunun alternatifi kaba bir biçimde “kızlar okumasın, asimile olmayalım” mıdır? Hayır ikisi de değil. Üçüncü seçenek gerekir. Bu çocuklar kendi dillerini öğrenerek okumalıdır. Medeniyet, Türkleşmek değildir. Bu yaklaşımın ikinci bir ayağı daha var ki benim sinirlerimi yerinden oynatan kısımdır. Edebiyatçıların, senaristlerin, dizicilerin şunun bunun ilgi alanına giren ve yine laboratuvar ortamında üretilen Kürtler. Vahşi, seksi, kapalı, ilgi çeken, kaba, kıllı ve güzel kaşlı erkekler, onlarla samanlıkta sevişen, peşlerinde silahlı adamlar dolanan, amma ve lakin birden kafadan Murathan Mungan şiirlerini de okuyan kızlar, laptoplu ağalar... Bu işin çirkef yanı. Daha sinsi ve tehlikeli olanı ise edebiyat ürünleri. Dizileri izleyerek kitap yazan edebiyatçılarımız, benim en fazla karnımı ağrıtanlardır. Mesela “Var git bubanı çağır” diye yazanlar, acaba duymuş mudur bir Kürdün “buba” dediğini. Be hey ablalarım ağabeylerim, hiç düşünmediniz mi bu tipik bir İç Anadolu şivesidir. Dizilerde yalancı yazmalar başlarına bağlayıp da “oyyyy oy” diye ağlayan kadınlar yok burada. Burada yüzünü tırmalayıp dizlerini döven kadınlar devri bile kapandı. O kadar çok ölümüz var ki, yasımız ve matemimizin şekli değişti. Burada ölen bir çocuğun anasına Kürtçe derler ki “Başın sağ olsun”, o da der ki “Ülke sağ olsun!” İşte iş bu kadar serttir! Kimsenin artık ağlamadığı kadar sert...

Öyle yatak odalarında yaşanan fanteziler, oryantalizmden öte bir şey değildir. Ve sanırım artık İstanbul ve İzmir’in düzenli çarkları içerisinde yazacak konu bulamayanlar, kendilerine ölümlerinden bereketli bir coğrafya seçip, oraya dalmayı daha bir “yatırımsal” buluyorlar. Ve bizim Kürdümüz, “Way sana kurban olayım, buraları yazmış, inşallah barışı da getirirsin” diye yakalarına sarılıyor yazarların. Ve işin bu kısmı korkunç bir riyakarlık taşıyor.

Demiştim, “zurnanın zırt dediği yer” burası. Bu “evin” içinde neler yaşandığını anlatmak üzere kurgulandı bu yazı. Neleri anlatabildim, neyi kotarabildim bilemiyorum, fakat bu “sıcak olmayan yuva”nın çatısı altında yaşanan seksi fantezileri bir kenara atıp, bu koca coğrafyada yaşanan trajediye bakacak gözlere ihtiyaç var. Önce anlamaya, sonra anlatmaya ve değerlendirmeye...

Savunma Uzmanlarının Rasyonel Dünyasında Cinsiyet ve Ölüm★

Carol Cohn

Çeviren: Bilgesu Sümer

“Buna inanmam” dedi Alice.

“İnanamaz mısın?” dedi Kraliçe acıyan bir ses tonuyla. “Tekrar dene: derin bir nefes al ve gözlerini kapa.”

Alice güldü. “Denemenin faydası yok” dedi. “Kimse imkânsız şeylere *inanamaz*.”

“Sanırım çok fazla tecrüben olmadığını söyleyebilirim” dedi Kraliçe. “Ben senin yaşındayken her zaman, günde en az yarım saat imkânsız şeylere inanırdım. Hatta bazen kahvaltıdan önce altı tane imkânsız şeye bile inandığım olurdu.” [LEWIS CARROLL, *Aynanın İçinden*]

Stratejik nükleer analizleriyle yakın temasım 1984 yazında başladı. Nükleer silahlar, nükleer strateji doktrini ve silah kontrolü üzerine çok seçkin “savunma uzmanlarının (Ç.N. savunma entelektüelleri)” yazın hazırladığı bir atölye çalışmasına katılan kırk sekiz öğretim görevlisinden (on kadın arasından) biriydim

Savunma uzmanları erkeklerden oluşan (ve gerçekten, hepsi adeta adamlar) “neden kullanılması emniyetli olmayan silah tiplerine ve bilumum silah sayısını sahip olmanın güvenli olduğunu caydırıcılık kavramını kullanarak açıklayan kimselerdir.”¹ Bu uzmanlar hükümetin içine girip çıkabilen, bazen idari görevlerde bulunan ya da danışmanlık yapan, bazen de üniversitelerde ve fikir kuruluşlarının beyin takımında (Ç.N. İngilizce; think tank) çalışan sivillerdir. Nükleer silahların yarattığı sorunların karşısında “rasyonel” olarak adlandırdıkları sistemler formüle ederler: silah yarışı nasıl idare edilir; nükleer silahların kullanımı nasıl caydırılır; caydırıcılık başarısız olursa nükleer savaş nasıl yapılır. George Kennan’ın da dediği üzere “rasyonel anlayışı inkâr ederce, grotesk boyutların seviyesinde”, bu uzmanların hesapları nükleer yıkım kabiliyetine sahip olmanın gerekliliğini açıklamak için kullanılır.² Aynı zamanda, bu uzmanların mantığını kullanarak nükleer silahsızlaşmanın güvenli olmayacağını da açıklanmaktadır.³ Kısacası, Amerikan stratejik nükleer uygulamalarına bilgi üreten ve bu yöntemi meşru kulan teoriyi yaratmaktadırlar.

İki hafta boyunca, nükleer savaşa dair erkeklerin kalkıştığı ruhsuz ve hissiz tartışmaları dinledim. Ken-

1 Thomas Powers, “How Nuclear War Could Start,” *New York Review of Books* (1985), 33.

2 George Kennan, “A Modest Proposal,” *New York Review of Books* (1981), 14.

3 Savunma uzmanlarının meslektaşları yerine genele yazmaları nadirdir, ama Harvard Üniversitesi’nden bir grup savunma analisti yakın zamanda ilginç bir istisnaya imza attı. Çıkardıkları iki kitapta nükleer silahlarla yaşamın çözülmesi gereken bir sorundan daha çok rasyonel olarak idare edilmesi gerektiğine dair konuları açıkça ifade ediyor. Albert Carnesale ve the Harvard Nuclear Study Group, *Lining with Nuclear Weapons* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1984); ve Graham T. Allison, Albert Carnesale, ve Joseph Nye, Jr., editörler., *Hawks, Doves, and Owls: An Agenda for Avoiding Nuclear War* (New York: W. W. Norton & Co., 1985).

dimi dehşet içinde buldum, ama elimde olmayan bir şekilde de etkilenmişim – nükleer silahlardan değil, ya da nükleer yıkımın görüntülerinden de değil, aksine benim gerçeklik olarak bildiğimden olağanüstü bir soyutlamanın ve kopuşun bu profesyonel söylemin bir niteliği olduğundan. Bu insanlar nasıl böyle düşünebiliyordu? Yaz çalışmasının sonunda, üniversitenin savunma teknolojileri ve silah kontrolü merkezinde (bundan sonra “Merkez” diye tabir edeceğim) kalma fırsatı bana teklif edildiğinde, bu insanların nasıl “böyle” düşündüğünü öğrenme fırsatına atladım.

Hayatımın bir sonraki senesini savunma uzmanlarının deryasına batmış şekilde geçirdim. Katılımcı gözlemci olarak, derslere girdim, argümanları dinledim, savunma analistleriyle muhabbet ettim, eğitimlerinin başında, ortasında ve sonunda olan lisansüstü öğrencileriyle mülakatlar yaptım. Onların özelleşmiş dilini öğrendim ve ne düşündüklerini ve nasıl düşündüklerini anlamaya çalıştım. İçsel tutarsızlıklarına ve dile getirilmeyen varsayımlarına dair mantıklarını elekten geçirerek inceledim. Ama dillerini öğrendikçe, malumatlarına ve argümanlarına daha fazla içli dışlı olmaya başladıkça, kendi düşüncelerimin değiştiğini farkettim. Kısa sürede, dışsal bir şeyi araştırma konforuna sığınamaz oldum ve “onlar” diye nesnelleştirmez hale geldim. Yeni bir soruyla yüzleşmek zorundaydım: Ben nasıl böyle düşünebilirim? Aramızdan her hangi biri nasıl böyle düşünebilir?

Stratejik analizler dünyasında geçirdiğim tüm vakitte, cinsiyetin her yerdeki bariz ağırlığını fark etmemek zordu, hem sosyal ilişkilerde hem de dilin kendisinde; neredeyse tamamen erkeklerin var olduğu bir dünya (tek istisna sekreterler) ve dilin içinde oldukça dikkat alıcı metaforlar mevcut.

Cinsiyet ve dil hakkında, tabii ki, önemli ve büyümekte olan feminist kuram mevcut.¹ İlaveten, savaş ve militarizmin toplumsal cinsiyet suretlerini inceleyen, zengin ve artmakta olan geniş bir teorik çalışma bütünü de mevcut. Bu literatür erkeğin ve kadının militarizm ve pasifizm ile olan farklı ilişkisini ve militarizasyona hizmet etmek için toplumsal cinsiyet ideolojisinin nasıl kullanıldığını incelemektedir. Toplumsal cinsiyet ve savaşa dair bazı feminist çalışmalar da, Batı kültüründe geliştiği şekilde rasyonalite fikrine yönelik, artmakta olan güçlü feminist eleştirinin bir parçasıdır.² Bir yandan bütün bu çalışmalara borçlu olsam da, benim kendi projem en çok Batı’daki baskın akıl kavramına yönelik feminist eleştirisinin gelişmesiyle ilişkilidir. Hedefim stratejik nükleer düşüncenin doğasını tartışmaktır; özellikle vurgulamak istediğim nok-

1 Feministlerin toplumsal cinsiyet ve dil üzerine yaptıkları çalışmalara yararlı bir giriş olarak bakınız, Barrie Thorne, Cheris Kramarae, ve Nancy Henley, editörler, *Language, Gender and Society* (Rowley, Mass.: Newbury Publishing House, 1983); ile Elizabeth Abel, editör, *Writing and Sexual Difference* (Chicago: University of Chicago Press, 1982).

2 Batı’daki baskın rasyonalite kavramının feminist eleştirileri için bakınız, Nancy Hartsock, *Money, Sex, and Power* (New York: Longman, 1983); Sandra Harding ve Merrill Hintikka, editörler, *Discovering Reality, Feminist Perspectives on Epistemology, Metaphysics, Methodology and the Philosophy of Science* (Dordrecht: D. Reidel Publishing Co., 1983); Evelyn Fox Keller, *Reflections on Gender and Science* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1985); Jean Bethke Elshtain, *Public Man, Private Woman. Woman in Social and Political Thought* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1981); Genevieve Lloyd, *The Man of Reason: “Male” and “Female” in Western Philosophy* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984), özellikle yararlı bibliografik bir makale içeren; Sara Ruddick, “Remarks on the Sexual Politics of Reason,” *Women, and Moral Theory* içinde, editör, Eva Kittay and Diana Meyers (Totowa, N.J.: Rowman & Allanheld, basım aşamasında). Toplumsal cinsiyet ve savaşa dair artmakta olan feminist çalışmaların bazıları açıkça rasyonalite eleştirileriyle ilişkilidir. Bakınız, Virginia Woolf, *Three Guineas* (New York: Harcourt, Brace, Iovanovich, 1966); Nancy C. M. Hartsock, “The Feminist Standpoint: Developing the Grounds for a Specifically Feminist Historical Materialism,” içinde, Harding and Hintikka, editörler, 283-310, ve “The Barracks Community in Western Political Thought: Prologomena to a Feminist Critique of War and Politics,” *Women and Men’s Wars*, içinde, editör, Judith Hicks Stiehm (Oxford: Pergamon Press, 1983); Jean Bethke Elshtain, “Reflections on War and Political Discourse: Realism, Just War and Feminism in a Nuclear Age,” *Political Theory* 13, sayı: 1 (Şubat 1985): 39-57; Sara Ruddick, “Preservative Love and Military Destruction: Some Reflections on Mothering and Peace,” *Mothering Essays in Feminist Theory*, içinde, editör, Joyce Trebilcock (Totowa, N.J.: Rowman & Allanheld, 1984), 231-62; Genevieve Lloyd, “Selfhood, War, and Masculinity,” *Feminist Challenges* içinde, editör, E. Gross and C. Pateman (Boston: Northeastern University Press, 1986). Çalışmama doğrudan ilham olmuş, toplumsal cinsiyet ve savaş hakkında geniş ve değerli bir literatür de var, bakınız, örneğin, Cynthia Enloe, *Does Khaki Become You? The Militarization of Women’s Lives* (Boston: South End Press, 1984), Stiehm, editör; Jean Bethke Elshtain, “On Beautiful Souls, Just Warriors, and Feminist Consciousness,” içinde, 341-48; Sara Ruddick, “Pacifying the Forces: Drafting Women in the Interests of Peace,” *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 8, sayı: 3 (Spring 1983): 471-89, ve “Drafting Women: Pieces of a Puzzle,” *Conscripts and Volunteers, Military Requirements, Social Values, and the All-Volunteer Force*, içinde, editör, Robert K. Fullinwider (Totowa, N.J.: Rowman & Allanheld, 1983); Amy Swerdlow, “Women’s Strike for Peace versus HUAC,” *Feminist Studies* 8, sayı: 3 (Güz 1982): 493-520; Mary C. Segers, “The Catholic Bishops’ Pastoral Letter on War and Peace: A Feminist Perspective,” *Feminist Studies* 11, sayı: 3 (Güz 1985): 619-17.

ta özelleşmiş dilin rolü üzerinedir, ben bu dile “teknostatejik” diyeceğim.¹ Bu dilin, Amerikan stratejik nükleer projesinin doğasını hem yansıttığını hem de şekillendirdiğini, savunma uzmanlarının haliyen yaptıkları gibi düşünmelerini ve davranmalarını sağlamada merkezi bir rol oynadığını, ve nükleer silahlar ve savaş hakkında kaygı duyan feministler olarak kullanmayı seçeceğimiz – bizim iletişim kurmamızı ve aynı zamanda da düşünmemize sağlayan – dile titizlikle dikkat etmemiz gerektiğine inanıyorum.

Sahne I: Dinlemek

Nezih bombalar ve nezih dil

Savunma uzmanlarının dünyasına girmek tuhaf bir deneyimdi – tuhaf çünkü erkeklerin günlerini sakin olarak geçirdiği ve iş icabı bir gerçekçilikle nükleer silahları, nükleer stratejiyi ve savaşı tartıştığı bir dünya. Tartışmalar dikkatlice ve girift şekilde sorgulanıyor, görünürde hiçbir korku, acelecilik ya da ahlaki patlama hissiyatı yokmuş gibi vuku buluyor – hakikaten, “ilk saldırılardan,” “karşı kuvvetlerin mübadelesinden” ve “sınırlı nükleer savaştan” bahsederken ya da “asgari caydırıcılık durumu” karşısında “nükleer savaş yürütme kapasitesinin” mukayeseli değerleri tartışılırken, kelimelerin arkasında hiçbir görsel gerçeklik yokmuş gibi.

Gene de bu adamlar hakkındaki en çarpıcı şey, diyaloglarının içeriğinin akla getirdiği gibi, onların soğukkanlılıkları değil. Daha çok, cazibe, mizah, zekâ, ilgi ve inceliğe fevkalade sahip bir grup erkek olmalarıdır. Okuyucu, onları beğeniyordum. En azından, birçoğunu beğeniyordum. Bu çaptaki erkeklerin nasıl oluyor da özü itibarıyla yıkıcı olduğunu düşündüğüm bir gayrete katkıda bulunduğunu anlama çabam benim için devam eden bir saplantıya, onların dünyasındaki deneyimlerimi incelemek için baktığım bir lense dönüştü.

Bu erken evrede, nükleer savaşı tartışmak için kullanılan olağanüstü dilden etkilendim. Bana ilk çarpan şey soyutlamaların ve üstü örtük deyişlerin (Ç.N. İngilizce; euphemism) detaylı kullanımıydı, kelimeler o kadar mülayim ki konuşmacıyı hiç zorlamıyorlardı ya da dinleyicinin sözcüklerin arkasında yatan nükleer katliamın gerçekliklerine hiç yaklaştırmıyordu.

Hiroşimada yanan kurbanların fotoğraflarını gören ve ya yüzlerce cam kırığının ete saplandığındaki acıyı hayal etmeye çalışan her kimse bir nükleer aygıt sınıfına gerçekçi bir ifadeyle “nezih bombalar” diye tabir edilmesini düş gücünün ötesinde sapkın bulacaktır. “Nezih bombalar” fisyondan (Ç.N. çekirdek bölünmesi) daha çok füzyon (Ç.N. çekirdek erimesi) temelli nükleer aygıtlardır ve bu yüzden radyasyon olarak değil ama patlama olarak, yıkıcı bir infilak gücü olarak daha yüksek oranlarda enerji ortaya çıkarırlar.²

Savunma analistlerinin ve silah kontrolörlerinin dilinde “nezih bombalar” en mükemmel metaforu sağlayabilirler. Bu dilin muazzam bir yıkıcı gücü vardır, ama hiçbir duygusal serpinti yaratmadan, öyle ki

1 “Teknostatejik” terimini teknolojik ve stratejik nükleer düşüncenin birbirine geçmiş ve ayrılamayan doğasını temsil etmesi için uydurdum. İlk neden olarak, stratejik düşüncenin, siyasi düşünceye ya da “stratejik” olarak ayrı tutabileceğimiz başka ve bağımsız paradigmalara göre değil de, teknolojik değişimlere göre değişiyor olarak görünmesidir. (Bu nokta da, bakınız, Lord Solly Zuckerman, *Nuclear Illusions and Reality* [New York: Viking Press, 1982]). Daha da önemlisi, stratejik teori, sadece teknolojik nesnelere dayanıyor ve bir yanıt olarak temeli değişmiyor, aynı zamanda bir çeşit düşünmeye, meselelere bakma yöntemine de dayanıyor – formel, matematik modelleme, sistemler analizi, oyun teorisi, lineer programlama tam da teknolojinin bir parçasıdır. Bu yüzden “teknostatejik” terimini nükleer stratejik dilin teknolojiyle alakadar olan düşünme şekilleriyle telkin edildiğinin, hakikaten bu şekillerden inşa edildiğinin derecesini belirtmek için kullanıyorum.

2 Füzyon bombalarının oransal olarak daha az radyoaktif serpinti taşıması, Atom Enerjisi Komisyonu Başkanı Lewis Strauss’un 1936 yılında hidrojen bombaları testinin “sadece askeri bir bakış açısından değil aynı zamanda insani bir açıdan da” önemli olduğunu açıklamaya götürdü. Hiroşima ve Nagazaki’yi yok eden bombalardan bin kat daha güçlü olduğu test edilmesine rağmen, oransal olarak daha az serpentinin ortaya çıkması, görünüşe göre, sadece nezih olmakla kalmayıp aynı zamanda insani sıfatımı da kazandırmışa benziyor. Lewis Strauss’a atfı yapılan kaynak: Ralph Lapp, “The ‘Humanitarian’ H-Bomb,” *Bulletin of Atomic Scientists* 12, sayı: 7 (Eylül 1956): 263.

kişinin kitle katliamlarından, ezilmiş bedenlerden ve kelimeleri kifayetsiz kılan insani acının planlarından bahsettiği bariz olsa bu olaylardan bahsetmenin neden olacağı duygusal serpintiden yoksundur. Savunma analistleri şehirleri yakıp kül etmek yerine “karşı askeri stratejik saldırıdan” bahsederler. İnsan ölümü, nükleer deyişte, en genel olarak “tali zarar” olarak ifade edilir; o kadar ki, bir savunma analisti alaycı bir şekilde “Hava Kuvvetleri insanları hedef almaz, ayakkabı fabrikalarını hedef alır” demişti.¹

Bazı tanımlar dildeki bu temizlemeyi, anlamı tersine çevirecek noktaya kadar taşır. MX füzesi, on savaş başlığı taşıyabilir, her birinin infilak kuvveti 300 ila 475 kiloton TNT patlayıcı gücündedir: tek füze Hiroşima'nın bombalanmasının yaklaşık 250 ila 400 katı daha fazla bir yıkım taşımaktadır.² Ronald Reagan, MX füzesine “Barış Gücü” adını vermiştir. Bir yandan bu yeniden adlandırma, savunma analistleri camiasında önemli bir alay malzemesi olmuş olsa da, gene bu analistler MX füzesinden “zararı kısıtlayan silah” olarak bahsetmektedir.³

Bu tabirler ki, yüzlercesi arasından sadece bir kısmı ele alınabilir, imge ve gerçeklik arasındaki teknstratejik dili nitelendiren hayret verici boşluğa örnek teşkil eder. Bu tabirler aynı şekilde nükleer aygıtların varlığının algılarımızı nasıl ürkütücü bir yolda bozduğunu ve dünyayı nasıl bu yolda yeniden tanımladığımızı da imler. “Nezih bombalar” bize insanları öldürmekte “kirli” kısmın sadece radyasyon olduğunu anlatır.

Bir adım daha ileri gidersek, bu çeşit tabirler sağlık dolu/şifalı/ıslah edici bile gözükebilir. Böylece sadece “nezih bombalara” sahip değil bundan başka “cerrahi olarak steril saldırılar” da yapabiliyoruz (“karşı kuvvet” saldırıları varsayımlara göre “temizler” – yani kesin olarak yok eder – başka hiç şeye önemli ölçüde zarar vermeden düşmanın silahlarını ya da komuta merkezlerini vurabilir). Saldırıda kullanılan silahın cerrahi müdahale yapıyor olduğu imgesi, cerrahi aletin ihtiyatla kullanılan bir neşter değil de, nükleer savaş başlığı tarafından kontrol edilmesi anı tarif edilmez derece saçmadır. Ve bir şekilde neşterle dahi kan akıtıldığı unutulmuşu benziyor.⁴

- 1 Bu özel örneği düz anlamıyla alıp alamayacağımızı tam olarak bilemeyeceğimizi belirtmeliyim: ABD'nin nükleer hedef listesi, tabii ki, gizlidir. Atf yapılan savunma uzmanı, buna rağmen, bu listeye en az yirmi yıl boyunca ulaşabilmiş bir adamdır. Bu adam aynı zamanda düşüncelerinde ve konuşmalarında dikkatli ve nettir, bu yüzden kullandığı tabirin bir çarpıtma olmadığını, gerçek anlamında hedef olmasalar da, “ayakkabı fabrikalarının” bir hedef kategorisini net olarak temsil ettiğini düşünmenin mantıklı olduğunu var sayıyorum. Ayakkabı fabrikaları, silah sistemlerinin kendisi dışında, birçok “askeri hedeften” biri olabilir; çünkü bir ordunun postallara ihtiyacı olduğu için askeri bir hedef olabilir. Nükleer savaşın, piyadelerin postallarını giyip meydana çıkmasını gerektirecek kadar uzun sürme olasılığı inandırıcılık limitlerini zorluyor gibi gözükebilir ama bu akıl yürütme nükleer hedefler arasında olmadığını varsaymak için yetersizdir. Nükleer hedefleme ve stratejik planlama, genel anlamda, “konvansiyonelleşme” sıkıntısı çekmektedir – planlamacıların nükleer silahların savaş sanatını değiştirdiği şekillere tamamen teslim olmak yerine, eski ve tanıdık terimler içeren “konvansiyonel” savaş düşünme eğilimi taşımasından doğan sıkıntı anlamına gelir. Cinayetten bahsetmekten kaçınmak konusunda, savunma camiası Dış İşleri Bakanlığında çok daha ileridir. 1984 yılına kadar Dış İşleri, müttefik ülkelerdeki insan hakları statüsü hakkındaki resmi raporlarda “öldürme” kelimesini, “cinayet” kelimesini hele hiç, bir daha kullanmayacağını açıkladı. Yeni terim “haksız ya da keyfi olarak yaşam hakkını elden alma” oldu (*New York Times*, Şubat 15, 1984, *Quarterly Review of Doublespeak* 11, sayı 1 [Ekim 1984]: 3).
- 2 “Kiloton” patlayıcı tahrip gücünün ölçüsüdür, bin ton TNT kullanılarak elde edilebilecek enerjiye tekabül eder. Hiroşima'ya atılan atom bombasının yaklaşık 12 kiloton tahrip gücünde olduğu tahmin ediliyor. Bir MX füzesi ise on tane MK 21 geri getirilebilir araç taşımak için tasarlanmıştır ve her araçta W-87 savaş başlığı vardır. W-87 savaş başlığının tahrip gücü 300 kilotondur ama 475 kilotona kadar “yükseltilebilir.”
- 3 Teorik olarak MX füzesinin, Sovyetlerin elindeki kara kökenli kıtalararası balistik füzeleri (ICBM) “silahsızlandırılan ilk saldırı” dâhilinde teorik olarak “temizleyebilir”, Sovyetlerin böylece karşı saldırı için daha az kıtalararası füzesi kalır ve böylece ABD'nin uğrayacağı tahribat teorik olarak sınırlanacaktır. Fakat geri kalan kıtalararası füzelerle ABD'ye verilebilecek zararı, Sovyet bombardıman uçakları ve denizaltı füzelerini saymıyorum bile, “sınırlı” olarak görmek kelimelerin bir anlamı yokmuşçasına hareket etmektir.
- 4 Muhafazakar hükümetin “cerrahi olarak steril” karşı taarruz saldırıları sonucunda ölecek insan sayısı tahminleri oldukça değişiklik gösteriyor. Teknolojik Değerlendirmeler Ofisi 2 ila 20 milyon arasında ölümü ön görüyor. (bakınız, James Fallows, *National Defense* [New York: Random House, 1981], 159.) 1975 yılında Savunma Bakanlığının yaptığı bir çalışma 18,3 milyon ölüm tahmininde bulunurken, ABD Silah Kontrolü ve Silahsızlandırma Ajansı 50 milyon gibi bir sayı tahmine ulaşmıştı (atfın yapıldığı kaynak, Desmond Ball, “*Can Nuclear War Be Controlled?*” *Adelphi Makale Sayı: 169* [London: International Institute for Strategic Studies, 1981]).

Kravatlı beyaz adamlar füze boyutlarını tartışıyor

Feministler genel olarak silahlanma yarışının önemli bir vechesinin fallik tapınma olduğunu önermişlerdir, yani “füzeye imrenme” nükleer yarışta kayda değer bir motive edici güçtür.¹ Ben her zaman bunun rahatsız edici boyutta indirgemeci bir açıklama olduğunu düşünmüştüm ve Merkez’deki araştırmamım daha karmaşık bir analiz getirebileceğini umut etmiştim. Ama yine de, savunma profesyonellerinin söyleminde ne ölçüde bir cinsel alt metin bulacağım konusunda merak içindeydim. Bulduklarım karşısında hazırlıklı değildim.

Sanırım kendimi safça ölümün evinde bir feminist ajan olarak hayal ettim – sinsice dolaşp erkeklerin gardlarının düşük olduğu anlarda neler dediğine kulak kabartacaktım, tüm inceliğimi ve kurnazlığımı kullanarak nasıl konuştukları ve düşündüklerinin altındaki cinsel imgelemi ortaya çıkaracaktım. Bu erkeklerin, en azından, feminist eleştiriden toplum içinde haberdar görüneceğine safça inanmışım. Eğer dillerini değiştirmemişlerse de, en azından bir noktada “yarma taarruzu yardımcıları” hakkındaki uzun bir konuşma sırasında, birileri bir yerden bakıp, feminist “Burada neler oluyor –What’s Going on Here –” analizlerini apaçık onaylarken yakalanmaktan biraz olsa utanırlar diye düşünmüştüm.²

Tabi ki yanlış içersindeydim. Herhangi bir feminist eleştirinin bu adamların bırakın kafalarına, kullaklarına dahi iliştiğine dair hiçbir kanıt yoktu. Amerikan ordusunun nükleer silahlara bağımlılığı “karşı konulamaz” olarak açıklanıyordu çünkü “her kuruş daha fazla vuruş (Ç.N. İngilizce; more bang for the buck)” idi. Başka bir konuşmacı sakince ve bilimsel bir edayla “silahsızlanmak tüm aletlerinizden kurtulmaktır” diye ilan ediyordu. (Bu, o halde, nükleer silahsızlanma hakkında cidden konuşmayı gayet kaçınılır olarak görebildiklerini açıklıyor, aptallık olarak gördüklerinden bahsetmiyorum bile. Eğer silahsızlanma emaskülasyon (Ç.N. erkeklikten arınma) ise, bunu gerçek bir erkek nasıl değerlendirebilir ki?) Bir profesör neden MX füzelerinin eski ve hedefi tutturma olasılığı daha düşük füzelerin yanı yerine, yeni Minute-man füzelerinin olduğu füze sığınaklarına yerleştirildiğini şöyle açıklıyor: “çünkü onlar en güzel delikler – elinizdeki en güzel füzeyi alıp köhne bir deliğe koyamazsınız.” Diğer dersler de dikey kaldırıcı rampalar, itme kuvveti ile ağırlık orantısı, yumuşakça kızağa oturtma, derin penetrasyon ve uzatılmış ve gecikmeli saldırılar ile – Milli Güvenlik Konseyinden bir askeri danışmanın “mega tonajınızın yüzde 70 ila 80 kadarını tek bir orgazmik gümletme ile serbest bırakmak” olarak anlattığı – aniden saldırılarının (spazm saldırısı) karşılıklı üstünlükleri ile doluydu.³ Füzelerimizi daha da sertleştirmemiz gerektiğine dair ciddi bir kaygı vardı ve “Ruslarınkinin bizimkilerden biraz daha sert olduğuyula yüzleşmemiz gerekiyordu.” Şüpheli bakışlar ben ve yaz programına da katılmış başka bir kadın olan müttefikim arasında gidip geliyordu, ama kimse dikkatini çekmiyor gibiydi.

Eğer imgeler şeffafsı, önemi daha da azdır. Savunma uzmanlarının kendileri hakkında – gerçekten neden bahsettikleri ya da motivasyonları hakkında – bazı sonuçlara varmak cazip ediyor; ama bu cazibeye direnmeye değer. Bireysel motivasyonlar ille de doğrudan imgelemin içinden okunamaz; imgelemin kendisi bu tekil bireylerden değil daha geniş bir kültürel bağlamdan kaynaklanıyor.

Cinsel imgelem uzun süredir, tabi ki, nükleer silahlar fizikçilerin gözlerindeki parıltı olmadan çok daha öncesinden beri savaş dünyasının bir parçasıdır. Atom bombası projesinin kendisinin tarihi rekabet halindeki eril cinselliğin aleni imgeleriyle doludur, aynı ilk nükleer fizikçilerin, strateji uzmanlarının ve hava

1 Bu tabir Helen Caldicott tarafından *Missile Envy. The Arms Race and Nuclear War* (Toronto: Bantam Books, 1986) kitabında kullanılmaktadır.

2 Yabancı olanlar için, “yarma taarruzu yardımcıları”, Kelp bombardıman uçaklarının ya da füzelerinin “düşmanın” savunma sistemlerini, örneğin görünmezlik teknolojisi, frekans kesiciler, ya da sahte hedefleri, aşması için kullanılan cihazları kast etmektedir. Savunma uzmanları camiasında genel olarak “penaid” olarak bilinirler.

3 General William Odom, “C³I and Telecommunications at the Policy Level,” Hususi Makale, C³I: Command, Control, Communications and Intelligence Semineri (Cambridge, Mass.: Harvard University, Center for Information Policy Research, Bahar 1980), 5.

strateji komutanlarının erken söyleminde olduğu gibi.¹ Hem ordunun kendisi, hem de silah üreticileri durmaksızın fallik imgeleme ve silahlarının uygun şekillerde önerdiği cinsel tahakküm taahhüdünü kendi çıkarları için kullanıyor. Savunma uzmanlarının araştırma kaynaklarından bazılarını oluşturan yayınlara hızlı bir bakış imgelemin derinliğini ve yaygınlığını belirgin kılacaktır.

Air Force Magazine (Ç.N. Hava Kuvvetleri Dergisi) reklamlarındaki yeni silahlar, örneğin, erkeklerin cinsel kaygıları ve fantezilerinin bir katalogu olan *Playboy* dergisine rakip duruyor. Aşağıdakine bir göz atın, 1985 Haziran sayısından: AV-8B Harrier II model uçak için verilen iki sayfalık reklamda süslenmiş kalın punto harflerle şu yazıyor – “Tatlı dille konuşun ve Büyük bir Sopa Taşıyın.” Metnin altında “itme kuvveti ile ağırlık oranı fevkalade” ve “yönetmeli itme kapasitesi . . . eşsiz seri tepkiyi mümkün kılıyor.” Sonra, mesajı almamış olmamız olasılığına karşı, son satırlar bize “Teddy Roosevelt’in ta 1901’de aklındaki Büyük Sopanın tam da aynısı” olduğunu hatırlatıyor.²

BKEP (BLU-106/B) füzesi reklamında şöyle yazıyor:

Bazı Sorunları Çözmenin Tek Yöntemi Daha Derine Girmektir.

BOMBA, KİNETİK ENERJİ PENETRATÖR

“Taktik hava komutanına, düşmanın hava operasyonlarını engellemek ya da önemli oranda geciktirmek için etkin güç sağlar.” “Yarma dinamikleri optimize edilerek ve tasarlanmış en etkili savaş başlıklarını kullanarak uçak pistlerinde azami boyutta çukur açabilmesi için dizayn edildi.”³

(“Çukur açma” (Ç.N. ya da krater oyma) eylemindeki simbolizm biraz zorlama duruyor, bunu ilk görenin ben olmadığını belirtmeliyim. Fransızlar, Güney Pasifikte bulunan Mururoa Resiflerini nükleer testleri için kullanıyor ve toprakta açtıkları her kraterde bir kadın ismi veriyor.)

Fallik imgelemin gerçekten inanılmaz başka bir kaynağı nükleer patlamalarının betimlemelerinin kendisinde bulunabilir. Burada, örneğin, bomba anına şahit olması üzere Hava Kuvvetleri tarafından Nagasaki’ye getirilen gazeteci William Laurence tarafından bir betimleme var. “Sonra, tam da o şey durağanlaşmış gibi gözükürken, dev mantarın tepesinde başlayan patlamalar, mantarın şaftını toplamda 13000 metre kadar arttırdı. Mantarın başı, şaftından daha da canlıydı, krema köpüğünün beyaz öfkesi içinde fokurdayıp kaynıyordu, yukarı doğru cızırdayıp ve sonra toprağa doğru iniyordu, sanki binlerce gayzer yekpare vücut olmuştu. Dizginlenemeyen bir hışımla mücadele ediyordu, sanki onu tutan prangalardan boşanmış bir yaratık gibiydi.”⁴

Savunma uzmanlarının kendilerinin çok fazla cinsel imgelem kullanmaları, yaşam evrenlerini bu imgelerin kapladığı derece karşısında, çok da şaşırtıcı gelmiyor. Bu ne de, kendi içinde, bir motivasyonun olduğunu itham edebileceğimiz zemini oluşturmuyor. Benim için, ilginç olan mesele imgelemin psikodinamik kökenlerinden daha çok, bu imgelemin nasıl işlediğidir. Stratejik planlamacıların ve diğer savunma uzmanlarının bu ölüme ait işlerini yapmalarını mümkün kılınmasına nasıl hizmet ediyor? Kabul edilebilir hissedilen bir iş dünyasının inşasında nasıl bir işlev görüyor? Birkaç hikâye karmaşıklığı örnekliyor.

Yaz programı sırasında, içimizden bir grup, nükleer denizaltıların bağlı olduğu ve General Dynamics Electric Boat şirketinin yeni Trident denizaltısını inşa ettiği tersanenin olduğu New London Donanma

1 Bu nokta Brian Easlea tarafından fazlasıyla belgelenmiştir, bakınız, Brian Easlea, *Fathering the Unthinkable; Masculinity, Scientists and the Nuclear Arms Race* (London: Pluto Press, 1983).

2 *Air Force Magazine* 68, no. 6 Haziran 1985): 77-78.

3 A.g.e.

4 William L. Laurence, *Dawn over Zero: The Study of the Atomic Bomb* (London: Museum Press, 1974), 198-99.

üssünü ziyaret ettik. Gezinin bir noktasında nükleer enerjiyle çalışan denizaltının içinde bir tur yaptık. Denizaltının torpidolarının tutulduğu kısma geldiğimizde, bize eşlik eden subay sırtarak bizden ellerimizi delikten içeri sokup “füzeyi okşamak” isteyip istemediğimizi sordu. *Füzeyi okşamak?*

İmge bir sonraki hafta yeniden belirdi, bir konuşmacı Batı Avrupa’ya Kruz ve Pershing II füzelerinin yerleştirilmesinin tek gerçek nedeni “böylece müttefiklerimiz onları okşayabilmesi” olarak küçümseyici bir edayla açıkladı. Birkaç ay sonra, aramızdan başka bir grup Kuzey Amerika Hava Savunma Komutanlığı’nda (NORAD) brifing almaya gitti. Dönüşte, uçağımız Nebraska eyaletinde Omaha’ya yakın Stratejik Hava Komuta Karargâhı olan Offut Hava Kuvvetleri Üssüne yakıt almak için indi. Yeni B1 bombardıman uçaklarının bölgede olmasından dolayı yere inişimizin gecikeceği haberi yolculara ulaştığında, uçak hissedilir bir heyecanla doldu. İniş için beklerken uçağımız gökyüzünde daireler çizdiği sırada, insanlar uçağın pencerelerine boyunlarını uzatıp B1 bombardıman uçağının semalarda bir anlık görüntüsünü yakalamaya çalışıyorlardı. İnsanlar biz piste dokunduğumuz anda B1 bombardıman uçağının yanımızdan fırlayarak uçtuğunu gördüklerinde doruk noktasına ulaşmışlardı. Daha sonra, Merkez’e geri döndüğümde bizimle geziye gelememiş bir adamla karşılaştığımda bana kıskanırçasına “duyduğuma göre bir B1 okşamışsınız” dedi.

Nedir tüm bu “okşamalar”? Erkekler bu ileri teknoloji fallusları “okşarken” ne yapıyorlar? Okşamak samimiyetin, cinsel sahiplenmenin, şefkatli bir hakim olmanın ifadesidir. “Füze okşamanın” heyecanı ve zevki tüm o fallik güce yakın olmaktır, dolaylı olarak bu gücü kendininmiş gibi benimse olasılığıdır.

Dilin de önerdiği gibi fallik nesnelere okşamayı tercih etmek bir çeşit homoerotik tahrik olmayı belirtiyorsa da mevzunun başka bir yanı daha var. Çünkü okşamak sadece bir cinsel yakınlık eylemi değildir. Aynı zamanda bebekler, küçük çocuklar ya da evcil köpek de okşanır. Kişi küçük, sevimli ve zararsız olanı okşar – dehşet verici şekilde yok edici bir şeyi değil. Okşarsın onu ve ölümcüllüğü kaybolur.

Duyduğum birçok cinsel imgelem, “füze okşamak” örneğinde görüldüğü gibi bir çeşit muğlaklık ile doluydu. İmgelem, maskülen cinsellik ve silahlanma yarışı arasındaki bağlantıların ölümcül derecede ciddi görüntüsü olarak kurgulanabilir. Aynı zamanda, militarist çabaların ciddiyetini asgariye indirmenin ve bu çabaların ölümcül sonuçlarını inkâr etmenin yolu olarak da duyulabilir. Eski bir Pentagon hedef analisti, bana neden “sınırlı nükleer savaş” planlarının saçma olduğunu düşündüğü anlattığında şöyle dedi, “Bak, bunun bir sidik yarışı olduğunu anlaman gerekiyor – ellerindeki her şeyi kullanacaklarını beklemelisin.” Peki, bu imge ne diyor? Çok bariz şekilde, bunun erkekliğe dair bir rekabetten ibaret olduğunu ve bu yüzden çok büyük bir tehlike içerdiğini. Ama aynı zamanda, imge bunu erkek çocuklarına özgün bir yaramazlıkmiş gibi sunarak, rekabeti ve onun sonuçlarını küçültüyor.

Babalar, oğullar ve bakireler

Nükleer söylem içinde “bekâret” de sıkça, dikkat çekici şekillerde zuhur ediyordu. Yaz programında, bir profesör Hindistan’ın nükleer bomba patlatmasından “bekaretini kaybetmek” olarak bahsetti; Birleşik Devletlerin nasıl tepki vermesi gerektiği sorusu ise “onu (kadını) elden çıkarmalı mıyız” ekseninde soruldu. Bu metaforun kullanımı karmaşık. Nükleer dünyaya adım atmak çiçeğinin koparılmasının, kişinin masumiyetini kaybetmesinin, günahın öğrenilmesinin iç içe bir bütün olarak geçmesini içeriyor. Her ne kadar erkeksi ABD bir bakir değil ve de bundan gurur duyuyorsa, çifte standart bir kadının bekâretini kaybettiğinde bir erkek için hala değere sahip olup olmadığı sorusuyla başını uzatıyor.

Yeni Zelanda’nın nükleer silah taşıyan ya da nükleer enerji ile çalışan savaş gemilerinin limanlarına girmesine izin vermesini ret etmesini de bekâret üzerine benzer yansımalar oluşturdu. Emekli Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri Generali Ross Milton tarafından *Air Force Magazine* dergisinde kaleme alınan

“Nükleer Bekâret” başlıklı hiddetli köşe yazısı iyi bir örnek sağlıyor. Yazının tonu sevişme talebi ret edilmiş bir erkeğinki gibiydi. Saf ve nükleer silahlardan masum kalmak isteyen kadının tepkilerini hor görüyor; kadının ahlaki direnci acayip ve saçma bir gericilik. Ama aşağılanmanın ötesinde, aynı zamanda da hakarete de uğramış hissediyor – ne de olsa, bu bizim parasını ödemiş olduğumuz bir kadın ve *hala* da yola gelmiyor. Tüm ürünlerimizi ve hizmetlerimizi geri çekmemizi öneriyor – ve sonra iffetine daha ne kadar süre sarılabileceğini görürüz.¹ Ataerkil pazarlık daha fazla açık şekilde ortaya konulamazdı.

Öğretim görevlilerden biri yaz programının başlarında caydırıcılık üzerine bir ders verirken ataerkil iktidara dair başka çarpıcı bir metafor daha geldi. Bize askeri strateji dünyasının dışından somut bir örnek vermek için, televizyon izleme alışkanlığını tasvip etmediğiniz on yedi yaşında bir oğlunun olduğunu bir durum anlattı. Bu durumla, eğer bir daha televizyonu açarsa oğlunu kolunu kırmakla tehdit edeceğini söyleyerek baş ediyor. “İşte caydırıcılık budur!” diyerek muzaffer bir edayla bitirdi.

Bu benzetmede en çarpıcı olan şey ilk bakışta çok münasebetsiz durmasıdır. Her şeye rağmen, nükleer caydırıcılığın öyle ya da böyle aynı güçte iki ülke arasında, ülkelerden birinin ötekisine fazla derecede bir zarar vermesinden, müteakıl bir zarar karşılık verebileceği tehdidi sayesinde caydırdığı bir ilişki olduğuna inanmamız öğretildi. Ama bu durumda, eşler eşit seviyede değil ve daha güçlü olan üstün konumunu kendini ya da başkalarını ağır hasardan korumak için değil de ötekini mecbur etmek için kullanıyor.

Ama eğer bize caydırıcılığı görmemizin öğretildiği şekliyle bu benzetme sorunlu bir tanımlama ise, en azından ABD’nin nükleer caydırıcılığının retorik ya da beyanat politikasından daha çok fiili olduğu hakkında oldukça izah edicidir. Bunun ima ettiği şey caydırıcılığın etrafını saran – amansız bir düşmanla karşı karşıya olduğumuz ve kendimizi savunma çabasında nükleer silahlar stokladığımız fikrine dayanan – savunma retoriğinin aldatıcılığıdır. Bunun yerine, kendi iradesini tatbik etmesini ve kendi amaçlarına ulaşmak için orantısız güç kullanımıyla tehdit etmeye hazır olması dürtüsünü görüyoruz. Burada rekabet halinde ama meşru ihtiyaçlarının tanınmasına dair bir soru yok ortada, müzakere etmeye, tartışmaya ya da taviz vermeye gerek yok ve en önemlisi baba büyük sopayı taşıdığı için zaten o tanınmaya ya da tanıma arzusuna hele hiç ihtiyaç yok.²

ABD uluslar arası siyasete dair tartışmalarda sıkça “baba” olarak belirdi, bazen zora başvuran, bazen koruyucu, ama her zaman en iyi bilen şekilde. ABD, NATO bünyesindeki müttefiklerimiz, ya da SSCB dışında herhangi bir şekilde bahsedildiği tek sefer nükleer silahsızlanma üzerine verilen dersteydi. Genç ülkelerin sadece ne kendileri için iyi olanı bilmeleri konusunda güvenilebilir olduğu, ne de tam anlamında sorumluluk sahibi olduklarına, bu yüzden ellerinde nükleer silahların olması bizim elimizde olmasından çok daha fazla tehlikeli olduğuna dair noktaya değinildi.

Evcilleştirmenin Saadeti

Sterile edilmiş soyutlama ile cinsel ve ataerkil imgelem, rahatsız edici olsa bile, nükleer savaş planlamasının erkeklerin tahakküm ettiği dünyasına kolayca oturmuş gibi duruyor. Tam oturmayan, ilk duyduğumda beni en çok şaşırtan ve kafamı karıştıran ise salt evcilleştirme olarak adlandırılacak imgeleri çağrıştıran metaforlardı.

Nükleer füzeler “silolarda” saklanır. Yirmi dört tane çoklu nükleer füze başlığı taşıyan Trident denizaltısında, tayfa denizaltının silosunda sıralanmış ve ateşlenmeye hazır füzelerin bulunduğunu kısma “Noel ağacı çiftliği” diyorlar. Hangisi daha pastoral duruyor – çiftlik, silolar, Noel ağacı?

1 ABD Hava Kuvvetleri Emekli General T. R. Milton, “Nuclear Virginity,” *Air Force Magazine* 08, sayı: 5 (Mayıs 1985): 44.

2 İlk yaz programında bir katılımcı olan Margaret Cerullo’ya bu analoginin kullanımını bana iletmişti ve bu konu ve programdaki diğer olaylar hakkında fikirlerini paylaştığı için müteşekkirim. Cerullo’nun yorumu buradaki yoruma oldukça esin olmuştur.

Hepten dostane ve hatta romantik olan nükleer silahlar dünyasında, düşmanlar savaş başlıklarını “değiş-tokuş ediyor”, bir füze diğerini “temizliyor”; silah sistemleri “evleniyor” (entegre oluyor); uyarı ve tepki mekanizmaları arasındaki kablolardan ya da stratejik (kıtalar arası) ve hareket alanındaki (Avrupa-tabanlı) silahlar arasındaki psikopolitik bağlardan bazen “çiftleşme” tabiri kullanılarak bahsediliyor. MIRV füzelerinin nükleer başlıklarının düşerken havada sıralanış motifine “ayak izi” olarak biliniyor.¹ Bu nükleer bombalar “atılmıyor”; bir “otobüs” onları “taşıyor.” İlâveten, nükleer bombalar ne bomba olarak ve hatta ne de savaş başlığı olarak anılmıyor; bombalara çok daha ağırbaşlı ve mülayim bir terim olarak “geri getirebilir araç (Ç.N. İngilizce; reentry vehicles)” şeklinde değiniliyor. Bu da sonra daha da kısaltılarak tamamen soyut ve bombanın gerçekliğinden koparılmış bir terim olan “RV” oluyor ki bu terim de ideal bir aile tatilinde kullanılan Amerikan tipi karavan (Ç.N. RV, Amerikan tipi karavan anlamına gelen ‘recreational vehicle’ için de kullanılan bir kısaltma) imgesini çağrıştırıyor.

Bu evcilleştirilmiş imgeler, basit bir uzaklaşma formundan çok daha fazlası olmalıdır, kelimelerin arkasındaki tüyler ürpertici gerçeklikten kendini koparmanın başka bir yoludur; sıradan soyutlama bu görevi görebilir. Başka bir şey, çok tuhaf bir şey burada vuku buluyor. Bombaların düşerken havada oluşturduğu motife “ayak izi” demek kasıtlı olarak bir çarpıtma yöntemi, hesap vermekten oyunbazlık ederek huysuzluk yaparak kaçmaktır – çünkü gerçekte hesap verebilmek bu işi yapamamaktır.

Bu kelimeler aynı zamanda evcilleştirmeye, nükleer yıkımın vahşi ve kontrol edilemez güçlerini *ehli-leştirmeye* de hizmet edebilir. Metaforlar en aza indirger, aklın kavrayabileceğinin ötesindeki bir fenomeni küçültmek ve emniyetli kılmak için bir yoldur ve böylece üstesinden gelinemeyenin üzerinde bir hâkimiyet elde etme yoludur. Yatağın altındaki ateş püskürten ejderha, ailenizi, şehrinizi, gezegeninizi küle çevirmekle tehdit eden bu şey, böylece okşayabileceğiniz bir evcil hayvana döner.

Gündelik deneyimlerin dilini kullanmak, nükleer strateji camiasının yaptıkları konusunda teselli edici bir role hizmet etmeye de yarayabilir. Ateşlemeyi geciktirme düzeni, “PAL” (Ç.N. ‘permissive action links’ ibaresinin kısaltması PAL, İngilizce ahbap, dost anlamına gelir) itina ile oluşturulmuş, nükleer savaş başlıklarının izinsiz ateşlenmesini engellemek için tasarlanmış elektronik sistemi anlatmak için dostane bir kısaltmadır. Antibalistik füze sisteminin ilk sürümleri için oluşturulmuş kısaltma “BAMBI” (Ç.N. ‘Ballistic Missile Boost Intercept’ sözlerinin kısaltılmış hali, balistik füze önleme füzesi anlamına gelir) idi. Başkan’ın yeni nükleer silahların üretimine dair kısa ve uzun vadeli planları içeren Yıllık Nükleer Silah Stok Beyanamesi, “alışveriş listesi” gibi tehlikesiz bir adla anılıyordu. Ulusal Komuta Makamları farklı hedefleme planları arasında seçim yaparken “seçenekler menüsüne” başvuruyordu. “Kurabiye bıçağı” belli bir nükleer saldırı modelini tanımlarken kullanılan deyimdi. Görünüşe göre Savunma Bakanlığında nötron bombasından bahsetmek için de kullanılıyor.²

1 MIRV (multiple independently targetable re-entry vehicles) “farklı hedeflere bomba bırakabilen ama tek bir füzeyle taşınabilen ve geri getirebilir silah sistemi” tabirinin kısaltılmasıdır. MIRV füzeler sadece birden fazla savaş başlığı taşımazlar aynı zamanda farklı hedeflere de bu başlıkları bırakabilirler.

2 Henry T. Nash, “The Bureaucratization of Homicide,” *Bulletin of Atomic Scientists* (Nisan 1980), E. P. Thompson and Dan Smith, editörler, *Protest and Survive* kitabında yeniden basılmıştır (New York: Monthly Review Press, 1981), 159. Nötron bombası, kullanımı ve adlandırılması nedeniyle ortaya çıkan aktif siyasi tartışmalar dolayısıyla dikkate değerdir. Aynı kalibredeki tipik fizyon savaş başlıklarından altı kat daha fazla ani radyasyon yayar fakat daha küçük bir patlamaya neden olur ve daha az ısı ortaya çıkarır. Pentagon’daki planlamacılar Sovyet tank ekiplerini öldürürken teorik olarak tankların yakınlarındaki binaları yok etmediğini için kullanışlı görürler. Tabi ki, binaların yakınlarındaki siviller, bununla birlikte, tank ekiplerini öldürecek olan “arttırılmış radyasyon” ilke birlikte ölecektir. İşte askerlerin yanı sıra sivilleri de öldürürken mülkiyeti koruyan tasarımı yüzünden, bu bombaya antinükleer hareket içindeki insanlar nötron bombasına “nihai kapitalist silah” adını koydular. Fakat, resmi söylemde, nötron bombasına bir silah bile denilmiyor; o bir “arttırılmış radyasyon cihazı.” Nötron bombasını tasarlayanlar, ancak, bu bombayı Ruslar karşısında kullanılacak bir anti-tank personel silahı olarak görmediğini belirtmeye değer. Bunun yerin, düşmanın nükleer silahlara *sahip olmadığı* yerlerde kullanılabileceğini düşündüler. (Samuel T. Cohen, National Public Radyo’daki geniş röportajında dedikleri Fred Kaplan tarafından bildiriliyor, “The Neutron Bomb: What It Is, the Way It Works,” *Bulletin of Atomic Scientists* [October 1981], 6.)

Cansız silahları insanlaştıran ve evcilleştiren imgelem, paradoksal olarak, canlı insan vücutlarını ve yaşamlarını önemsememeyi de olur kılıyor.¹ Belki de kişinin zamanını tahripkâr teknolojinin kullanımına dair senaryoları düşünmekle harcaması ve o teknolojik dünyada insan vücutlarının görünmez olması tam da mümkündür çünkü o dünyanın kendisi evcil, insani, sıcak ve oyunbazı artık *içermektedir* – Noel Ağaçları, RV’ler, sevecen okşamalar. Öyle bir dünya ki bir açıdan tamamen kendi içinde var olması mümkün; ölüm ve kaybı dahi içeriyor. “Kardeş katli” elinizdeki savaş başlıklarından bir tanesini başka bir savaş başlığını “öldürdüğünde” gerçekleştiriyor. “Hassasiyet” ve “hayatta kalabilirlik” hakkında oldukça fazlaca tartışma var ama bu tartışmalar insanların değil, silah sistemlerinin hassasiyeti ve hayat kalması hakkında.

Erkeğin doğurması ve yaratması

Ayrıca ilgi gösterilmesi gereken bir takım evcil imge daha var – bu imgeler erkeğin, kadının yaşam verme kudretine el koymasını ve yaratma ile yok etmeyi birleştirme arzusunun olduğunu ortaya atıyor. Atom bombası projesinde erkeğin doğurmasına dair imgeler bolluğu var.² 1942 yılının Aralık ayında Ernest Lawrence Chicago’daki fizikçilere çektiği telgrafta şöyle yazıyor, “Tebrikler yeni ebeveynler. Yeni doğanı görmek için sabırsızlanıyorum.”³ Los Alamos’da atom bombasından “Oppenheimer’in bebeği” olarak bahsediliyordu., Los Alamos’da çalışan bir fizikçi olan Richard Feynman, karısının ölümünden sonra geçici izin aldığı sırada, “Bebek şu gün şu tarihte bekleniyor” diye telgraf aldığını yazıyor.⁴ Lawrence Livermore’da ise hidrojen bombasına “Teller’in bebeği” deniliyordu, her ne kadar Edward Teller’in katkısını alçaltmak isteyenler, Teller’in bombanın babası değil, annesi olduğunu iddia ediyordu. Asıl babanın Stanislaw Ulam olduğunu öne sürüyorlardı; çok mühim fikrin sahibi oydu ve Teller’e tohumu o dikmişti. Teller sadece bundan sonra “tohumu taşıması.”⁵

Colorado Springs’deki, ABD Uzay Komuta Üssüne yaptığım ziyaretten sonra öğrendim ki, kırk yıl sonra da, erkeğin doğurması fikri ve anneliğin küçümsenmesinin ona eşlik etmesi – yaratma sürecinde kadının rolünün ret edilmesi ve “anneliğin” sadece bakım sağlamaya indirgenmesi (görünüşe göre Teller’in yumurtayı değil sadece rahmi sağlaması yetiyor) – bütünüyle nükleer zihniyetin içine geçmiş gözüküyor. Katıldığım brifinglerden biri yeni bir uydu sistemi hakkında bir tartışma içeriyordu, henüz daha “devrede” olmayan MILSTAR uydu sistemleri konuşuluyordu.⁶ Brifingi veren subay, uydunun teknik kapasitesi hakkında hararetle bir sunum yaptı ve sonra da yeni Birleşik Uzay Komutanlığının bu sistemdeki rolü

1 Duyulur ve hissedilmeyen varlıkları, yani “silahlar ve bedenler arasında deyimleri değiş tokuş eden”, tersine çeviren imgelemin işlevine dair bir tartışma için bakınız, Elaine Scarry, *The Body in Pain. The Making and Unmaking of the World* (New York: Oxford University Press, 1985), 60-157, özellikle, 67.

2 Erkeğin, kadından yaşam verme kudretine el koyma arzusu ile ölüm ve bunun erkeklerin savaş eyleme faaliyetinde neye tekabül ettiği hakkında bir tartışma için, bakınız, Dorothy Dinnerstein, *The Mermaid and the Minotaur* (New York: Harper & Row, 1977). Atom bombası projesindeki erkeğin doğurması imgeleminin daha fazla analizi için, bakınız, Evelyn Fox Keller, “From Secrets of Life to Secrets of Death” (Kansas Seminerinde sunulmuş bildiri, Yale University, New Haven, Conn., Kasım 1986); ve Easley (dipnot 15), 81-116.

3 Lawrence’a, Herbert Childs tarafından atıf yapılıyor, *An American Genius: The Life of Ernest Orlando Lawrence* (New York: E. P. Dutton, 1968), 340.

4 Feynman telgraftan şurada bahsediyor, Richard P. Feynman, “Los Alamos from Below,” *Reminiscences of Los Alamos içinde*, 1943-1945, editörler, Lawrence Badash, Joseph O. Hirschfelder, and Herbert P. Broida (Dordrecht: D. Reidel Publishing Co., 1980), 130.

5 Hans Bethe tarafından sarf edilen sözler şöyle aktarılıyor: “Ulam hidrojen bombasının babasıydı ve Edward da annesiydi çünkü bebeği uzun bir süre taşıdı” (J. Bernstein, *Hans Bethe. Prophet of Energy* [New York: Basic Books, 1980], 95).

6 MILSTAR sinyal kesintisine dirençli, bununla birlikte “elektromanyetik şoka karşı kuvvetlenmiş kapasite” sahibi bir uydu muhaberat sistemidir. (Bu nükleer patlamanın yaratacağı elektromanyetik dalgalanın teorik olarak uydunun elektronik aksamına zarar getirmeyeceği anlamına gelir.) MILSTAR uydu sistemi fikrinin oluru ve ahlaki yönü itibarıyla ve elektromanyetik şoka karşı kuvvetlendirmek için gereken milyonlarca doların harcanması hakkında, elbette, birçok şey denebilir. En önemli nokta ise bunun ABD’nin “uzatılmış” bir nükleer savaş yürütmesini sağlamak için tasarlanmış bir sistem olmasıdır – elektromanyetik şoka karşı kuvvetlendirmek, ilk füzeler fırlatıldıktan çok sonra da ardi ardına nükleer atışların komutası ve kontrolü için bir kanal olabilmesi sağlamaktadır. Bu fikrin kullanılabilirliği da bazı tartışmaları hak etmiş gözüküyor – ilk füzelerin fırlatılmasından sonra kim ve ne bu sistemi kullanarak iletişimi sağlayacak? Ve neden elektromanyetik şoka karşı kuvvetlendiriyoruz ki zaten rakibin bu sistemin işlemini engellemek için tek yapması gereken onu patlaması yetiyorken, ki bu özellik de kısa sürede teknolojik olarak mümkün olması kesin değil mi? Ama, bahsetmeye bile gerek yok, bu soruların cevapları brifingin bir parçası değildi.

hakkında izahat getirdi. Ağırbaşlılıkla “Biz annelik rolünü – telemetre, takip ve kontrolü – yani bakım görevini yerine getireceğiz.”

Erkeğin doğurması imgeleminin ışığında, Hiroşima ve Nagazaki’de taş üstünde taş bırakmayan bombalara verilen olağanüstü isimler – “Oğlan Çocuğu” ve “Şişman Adam” – nihayet anlaşılıyor oluyor. Bu en üst düzey yok ediciler atom bilimcilerinin evlatlarıydı – ve öyle salt bir evlat değillerdi, kesin olarak erkek evlatlardı. Erken denemelerde, bombaların işe yarayacağından emin olmalarından önce, bilim adamları bebeğin kız – yani, bir fiyasko – değil, oğlan olmasını umduklarını söylerken endişelerini dile getiriyorlardı.¹ General Grove tarafından Potsdam konferansında bulunan Savaş Bakanı Henry Stimson’a çekilen muzaffer telgrafta bakanı ilk atom bombası testinin başarıyla sonuçlandığını bildiriyordu, şifreli olarak “Doktor çok heyecanlı bir şekilde az önce döndü ve küçük oğlanın en az abisi kadar gülbüz olduğundan emin. Gözünün içindeki ışık, buradan Highhold’a kadar görülebilir ve çığlıklarını çiftliğimden duyabiliyordum.”² Stimson, durum karşısında, Churchill’i “bebekler tatmin edici şekilde doğdu” yazılı bir notla bilgilendirdi.³ 1952 yılında, Teller’in Los Alamos’a çektiği çoşkulu telgrafta hidrojen bombası testinin muvaffak olduğunu haber veriyordu. Marshall Adalarındaki Eniwetok Resiflerinde hidrojen bombası “Mike”, bir “oğlan” olarak sonuçlanmıştı.⁴ Nükleer bilimciler, kadın olan Doğa üzerinde şiddetli tahakkümü kurabilecek nihai güce sahip olan oğlan evladı doğurmuşlardı. Savunma uzmanlarının projesi ise bilim adamlarının yarattığı kuvveti kontrol etmek için soyut formülleri yaratmaktı – ve bu sebeple de dünyayı yaratan/yok eden güce katılmaktı.

Atom bombası projesinin tüm tarihi, aslında, erkeğin doğayı yok etmeye muktedir büyüklükteki gücünün yaratma gücüne nüfuz etmesi gibi gözüktüyor – imgelem erkeğin yok ediciliğini alt üst ediyor ve bunun yerine yeni bir yaşam ve yeni bir dünya yaratma gücünü koyuyor. Erkeğin yok edişini onun yeniden doğuşuna çeviriyor.

William L. Laurence ilk atom bombası denemesi Trinity’e şahit oldu ve şunu yazdı, “Büyük patlama ilk muazzam ışık huzmesinden yüz saniye sonra geldi – yeni doğan dünyanın ilk ağlama sesi... Yeni bir gücün doğumunu sembolize eden kökleri topraktan gelen erkekler yerden sıçrayıp alkışladılar.”⁵ “Şişman Adamın” Nagazaki’ye atılmadan bir gün önce monte edilmesini ise “ete kemiğe bürünmek” olarak tasvir ediyordu.⁶ Yıllar sonra, 1968-1972 yıllardan Stratejik Hava Kuvvetleri Komutanlığı yapan General Bruce K. Holloway, nükleer savaşı “evrenin başlangıcındaki gibi büyük bir patlamaya” sahne oluyormuş gibi tasvir ediyordu.⁷

Tanrı ve nükleer ruhban sınıfı

Dilin, en muazzam yaratıcı gücü içine almaya teşebbüs etme olasılığını göstermesi, akait – dinsel imgelem – ve nükleer silahlar dilinin başka çarpıcı bir vechesinde de aşikârdır. Ödün vermez realizm ve hiperrasyonalenin alt kültürü içinde, üstünlüğünün bir belirtisi olarak tüm rasyonel olmayan

- 1 Kız değil, oğlan doğmasına dair endişe şurada yazıyor, Robert Jungk, *Brighter Than a Thousand Suns*, çeviren, James Cleugh (New York: Harcourt, Brace & Co., 1956), 197.
- 2 Richard E. Hewlett ve Oscar E. Anderson, *The New World, 1939/46: A History of the United States Atomic Energy Commission.*, 2 cilt. (University Park. Pennsylvania State University Press, 1962), 1:386.
- 3 Winston Churchill, *The Second World War*, cilt 6, *Triumph and Tragedy* (London: Cassell, 1954), 551.
- 4 Atf yapılan yer; Easley, 130.
- 5 Laurence (dipnot 18), 10.
- 6 A.g.e., 188.
- 7 Holloway ile yapılan 1985 tarihli bir röportajda, Holloway, Sovyet liderleri ile komuta ve kontrol sistemlerinin saldırı ile “başlarının vurulmasının” mantığını açıklıyordu – ve böylece de nükleer savaşın, “büyük patlama” yerine, ulaşım, ikmal depoları ve diğer hedeflerin vurulduğu bir “yıpratma savaşı” olan İkinci Dünya Savaşından nasıl farklı olacağını anlatıyordu (Daniel Ford, “The Button,” *New Yorker Magazine* 61, sayı: 7 [Nisan 8, 1985], 49).

öğelerden arındırma konusunda sürekli teyakkuzda olduğu iddia edilen bir dünya içinde, ve sanki bir laboratuvarı steril olmadığı için risk taşıyan elemanlardan arındırır gibi, insanların kendi söylemlerinden mümkün her türlü yumuşak duygusallık izini dikkatle kesip attığı bir yerde, kişinin en son bekleyeceği şey dinsel imgelemlerle karşılaşmak olacaktır – hele ki bilimin karşıtlık içinde olduğu olarak tanımlanan iktidarın imgelemi ile. Kesin olarak, bilimin kimliğinin, dinin kısıtlamalarından ayrılması ve bu kısıtlamalardan özgürleşmek için mücadele etmesiyle oluştuğunu ele alırsak, kadından, öznelenden, duygusaldan daha da bilim dışı olacak tek şey din olurdu. Ve hatta, dinsel imgelem nükleer geçmişe ve şimdiki zamana da nüfuz ediyor. İlk atom bombasının adı Trinity (Teslis) idi – Yaradılışın erkek güçleri olan Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un birliği. Atom bombası üzerinde çalışan ve denemeye şahit olan fizikçilerin dilinde bu imgelem yankılanıyordu: “Sanki yaradılışın ilk gününde duruyormuş gibiydik.” Robert Oppenheimer ise Krishna’nın Bhagavad Gita’da Arjuna’ya ettiği lafları düşünmüş: “Ben Ölüm oldum, Dünyaların Sonunu Getiren.”¹

Belki de en hayret verici olgu stratejik doktrinlerin yaratıcılarının hakikaten camianın fertlerinden “nükleer ruhban sınıfı” olarak bahsetmesidir. Bu olgu hakkında neyin en olağandışı olduğu konusunda karar vermek zor: ruhban sınıfının erdemlerine ve doğa üstü güçlerine kadir oldukları iddiasının bayağı küstahlığı mı; gerçeğin gözü kara, inatçı, objektif ve ampirizm odaklı betimleyicileri olduklarını belirtmekten daha çok bu dogmanın asıl yaratıcıları olduklarının zımnı (hiçbir zaman doğrudan söylenmeyen) ikrarı mı; yoksa kimin, daha ziyade neyin, tanrı olduğu hakkındaki olağanüstü üstü kapalı ifade mi. Eğer bu yeni ruhban sınıfı statüsünü nükleer silahlardan esinlenen bilgiden elde ediyorsa, “Tanrı bizim aziz sığınağımızdır” (Ç.N. bir Hıristiyan ilahisi) ifadesi tamamen yeni bir anlam kazanıyor.

Sahne 2: Dili konuşmayı öğrenmek

Savunma uzmanlarının dilini karakterize eden kuru soyutlamanın ve mantık dışı imgelemin karışımı karşısında ürkmüş olsam da, dikkatimi ve enerjimi hızlıca bu dili deşifre etmeye ve konuşmaya odakladım. İlk vazife kısaltmaların telaffuzu için dili eğitmektir.

Nükleer silahlar ve strateji literatürünü okumaya birkaç senemi vermek beni ne kısaltmaların diyalogları kirlettiği dereceye ne de bu kısaltmaların kullanıldığı şekle hazırlamamıştı. Önceden, esasen kısaltmaların faydacı olduğunu düşünüyordum. Hızlı yazmanızı ve konuşmanıza olanak sağlıyor. Kelimelerin arkasındaki gerçeklikten sizi koparan bir soyutlama formu görevini üstleniyor. İletişimi surlara vakıf kimselerin arasında sınırlıyor, tüm diğerlerini tartışmayı anlayamaz ve tartışmaya dair ifadesiz bırakıyor.

Ama Merkez’de olmak, savunma analistlerinin kısaltmalarını kullanmalarını duymak ve sonra gruptaki ben ve diğerlerinin kendi konuşmalarımızda kısaltmaları savurmaya başlamamız beklenmedik, ekstra boyutlar ortaya serdi.

İlkin, konuşmada ve işitmede, bu terimlerin birçoğu çok seksi olabilir. “Sovyet hava savunmasını delmek için tasarlanan” küçük süpersonik bir roketle SRAM (kısa menzilli taarruz füzesi, short-range attack missile) adı veriliyor. Denizaltından fırlatılan kruz füzelerine ise SLCM değil de “Slik’em” (Ç.N. düzle onları) deniyor. Yerden fırlatılan kruz füzeleri ise “Glik’em” (Ç.N. belli bir manası yok, yazar fiyakalı bir tonu olduğuna vurgu yapmak istiyor). Havadan fırlatılan füzelere (ALCM) seksi değil ama büyüülü adıyla –“alkem” (Ç.N. simya sözcüğünü çağrıştırıyor) ise temel metalleri altına çevirme hayaliyle dolu.

Denizaltılara muhaberat sağlayan uçaklardan bahsetmek için kullanılan kısaltma TAC AMO, “idareyi al ve terk et” (Ç.N. İngilizce; take charge and move out) yerine geçiyor. İmge, “akıllı silahların” yeni kılavuz

1 Jungk, 201.

sistemlerine verilen takma adlarla –“vur kaç” ya da “ateşle ve unut” ile yakından alakadar gözüküyor.

Diğer kısaltmalar başka şekillerde işliyor. Başkan'ın, muhtemel nükleer felaketin üzerinde uçarken istihbarat alacağı ve gelecek bombalamalar için emirler vereceği uçağa “diz kapağı” (kneecap) deniliyor (NEACP – “National Emergency Airborne Command Post” ifadesinin kısaltması, Ç.N. Türkçe Ulusal Acil Durum Kumandası Hava Devriyesi anlamına geliyor, NEACP kısaltması İngilizce diz kapağı anlamına gelen “kneecap” kelimesinin telaffuzuna benzemektedir). Uçağa “dizkapağı” demekteki alayın sınırı, uçaktan konuşulurken ima edilen alayın sınırına ayna tutuyor. Çok azı Başkan'ın uçağa binebilecek vakti olacağına, ya da Başkan uçaktayken muhaberat sistemlerinin çalışacağına inanıyor ve bazıları da hatta uygun durumda olsa bile Başkan'ın genişlemiş bir nükleer savaşı dizkapağından komuta etmesinin, elverişli olsa bile, kullanışlılığını sorgulayacak kadar ileri gidiyor. (Etik meselelere gönderme yapıldığını hiç duymadım.) Ama bana göre konu hakkında alayın sınırlarında konuşmak *tam olarak* konuya dair konuşulmasına ve hatta konunun ciddi olarak tartışılmasına izin veriyor. Tam da bir kavramı alaya alabilme hüneri, kavramı doğrudan ret etmektense üzerinde çalışmayı mümkün kılıyor.

Başka bir deyişle, bu programda nükleer silahlardan konuşmanın eğlenceli olduğunu öğrendim. Sözcükleri söylemek keyifli; kelimeler renkli, seksi ve şık. Kelimeleri taramalı tüfek gibi etrafa saçabilirsin. Hızlılar, temizler, hafifler: ağzınızdan dökülüyorlar. Saniyeler içinde düzinelercesini sıralayabilirsiniz, birinin bir sonrakine müdahale edebileceğini düşünmeden, sözcüklerin altındaki yaşamlardan bahsetmiyorum bile.

Sadece sapkınca tecrübe edilen bir fenomeni betimlemiyorum, her ne kadar fenomenin kendisi haki-katen sapkın olsa da. Gözlemlediğim hemen hemen herkes kelimeleri kullanmaktan zevk alıyordu. Konuşmacı ya da öğrenci, şahin ya da güvercin, erkek ya da kadın olmamızın çok az önemi vardı – hepimiz dili öğrendik ve konuşuyorduk. Bazılarımız kendinden bilinçli olarak kinayeli bir sınırdan konuşmuş olabilir ama gene de keyif oradaydı.

Çekiciliğin bir yönü de gizemli bir dili manipüle edebilmenin, gizli krallığa girebilme gücünün, malum biri olabilmenin heyecanıydı. Nükleer silahlar hakkında öğrenmenin önemli bir kısmı parlamaktır. Az kişi bilir ve dili bilenler muktedirler. Bu sözcükleri kullanarak uzmanlarla dirsek teması yaratabilirsiniz, hatta kendiniz bile onlardan bir tanesi olabilirsiniz.

Bu hissiyat, tabii ki, salt dilden gelmiyor. Yaz programının kurgusunun tamamı, örneğin, beyaz erkeklerin sahip olduğu ayrıcalıkların faydası ve gücünün albenisini aktarıyordu. Lüks yerlerde kalıyorduk, her gün genç siyah bir kadının gelip temizlemesinin ardından tamamlanıyordu; cömert fonlar sadece ulaşım ve yemeği karşılamıyordu üstüne yüksek meblağda bir katılma payı da veriyordu; müsrifçe döşenmiş sınıflarda ve salonlarda toplantı yapıyorduk. “Geçici İmtiyaz Kardı” ile mükemmel spor tesislerine girmek mümkündü ki bana göre bu deneyim özünü özetliyor görünüyor. Belki de aralarındaki en önemlisi ise konuşmacıların “ben John’a [Kennedy] ne demiştim” ve “ve sonra Henry [Kissinger] dedi ki” göndermeleri ya da önemli bir siyasal figürün yanına öğlen yemeğinde oturup Washington dedikoduları dinlememizdi.

Dili öğrenmenin daha ince, belki de daha önemli, unsuru dili konuştuğunuzda kontrolü elinizde hissetmenizdir. Kelimeleri kullanmakta ustalaşma deneyimi materyalle olan ilişkinizle kaynaşiyor. Sözcükleri manipüle etmekte o kadar iyi oluyorsunuz ki sanki tüm şey kontrol altındaymış gibi hissettiriyor. Dili öğrenmek benim bilişsel ustalaşma dediğim hissi veriyor; nihai olarak kontrol *edilemez* – ama bunun yerine insan kavrayışının ötesinde, bir açıdan hayal gücünü esneten ve hatta dehşete düşürecek kadar kuvvetli – bir teknolojiye ustalaşmanın hissiyatı.

Bu dili ne kadar kullanarak muhabbetlere katıldıysam, nükleer savaştan o kadar daha az korkar hale geldim. Nasıl bir dili konuşmayı öğrenmenin böyle güçlü bir etkisi olabilir? Bir yanıt, bence, dili öğrenmenin sizi nükleer savaşın gerçekliğinden koparan *sürecin* kendisidir.

İnsanların yabancı olarak sayılabilecek bir dil konuştuğu, eğer başkalarıyla iletişim kurabileceksen öğrenmek zorunda olduğum bir dilin olduğu bir dünyaya girdim. Bu yüzden dil meselesiyle angaje oldum – kısaltmaları deşifre etmek ve hangi fiillerin kullanımının uygun düştüğünü kavramak. Benim odak noktam bulmacaları çözmek ve dilde yeterlilik sağlamaktı – kelimelerin ardındaki silahlar ve savaşlara dair yetkin olmak değil. Her ne kadar ilginç nükleer savaş ve savaşın önlenmesi hakkında düşünmek olsa da, enerjim başka yerdedi.

İşi kotardığımda, dehşet verici konuları imleyen bir grup soyut kelimededen çok daha fazlasını öğrenmiştim, Nükleerce (Ç.N. İngilizce; nukespak) dilinin tanımlamaları ve standart İngilizcenin temaları aynı gözükse bile, aslında, tamamen farklı fenomenler hakkındalar. Her birinde nükleer saldırının akıbetine dair temaları işleyen aşağıdaki tasvirleri bir değerlendirin:

Her şey siyahtı, kara tozların içinde kaybolmuştu, yok edilmişti. Sadece yükselmekte olan alevlerin rengi vardı. Sise benzeyen tozun içinde şekiller seçilmeye başlamıştı, siyah, saçsız ve yüzü olmayan. Bundan böyle insana ait olmayan çığlıklar atıyorlardı. Enkazın her tarafından yükselen inlemeleri bu çığlıklar boğuyordu, o inlemeler ki yeryüzünün kendisinden çıkıyormuş gibi duruyordu.¹

Sistemlere kaba bir kuvvetin çarptığı, elektromanyetik kesintiyi getiren, frekansları ağır şekilde bozan ve benzeri etkileri olan bir ortamdır nükleer savaş, [bu ortamda iletişim sağlamanın yollarına sahip olmalısınız.]²

İlki ile ikincinin dilinde temsil edilen fenomeni betimlemenin yolu yok. Savunma analistlerinin dilini konuşmayı öğrenmek nükleer silahların gerçek canlı insanlar üzerindeki etkilerini yok saymak için bilinçli, soğukkanlı bir tercih değildir, insan etkisini, duyuşsal ve duygusal deneyimi göz ardı etmek değildir. Basitçe yeni bir dil öğrenmektir, öğrenme sürecini tamamladığınızda, artık hakkında konuştuğunuz içerik ile konuştuğunuz perspektif çokça farklılaşmıştır.

Yukarıdaki örneklerde, “nükleer savaş ortamının” iki tasvirindeki farklılık, sözcüklerin kendisinin tonlarındaki farklılıktan doğuyor – ilk tasvirdeki kelimeler yoğun şekilde dolaysız ve çağrışım tabanlı, ikinci tasvirdekiler ise soyut ve uzaklaştırıcı. Pasajlar aynı zamanda içerik olarak farklılaşıyor; ilki nükleer patlamanın insanlar üzerindeki etkisini tasvir ediyor, ikincisi ise nükleer silahlara “komuta edecek ve silahları kontrol edecek” sistemler üzerinde nükleer patlamanın etkisini betimliyor. Bu farklılıkların ikisi bakış açısındaki farklılıktan kaynaklanıyor olabilir: ilk pasajdaki konuşmacı nükleer silahların kurbanı, ikincisindeki ise nükleer silahların bir kullanıcısı. İlkindeki aktarıcı etrafındaki insani acının dehşetini adlandırmak ve kapsamak için kelimeleri kullanıyor; ikincisindeki ise bir sonraki nükleer saldırıyı başlatabilme olasılığını sürdürmek için sözcüklere başvuruyor. Teknostratejik dil nükleer silahları kullananların perspektifini ifade etmek için kullanabilir, kurbanlarınınkini değil.³

1 Hisako Matsubara, *Cranes at Dusk* (Garden City, N.V.: Dial Press, 1985). Atom bombası atıldığında, yazar Kyoto’da çocukmuş. Tasvirleri, hayatta kalanların anlattıklarına dayanmaktadır.

2 General Robert Rosenberg (Milli Güvenlik Konseyi eski üyesi, Carter başkanlığı sırasında Ulusal Güvenlik Konseyi üyesiydi), “The Influence of Policymaking on C³I,” Hususi Makale, C³I üzerine Seminer (Cambridge, Mass.: Harvard University, Center for Information Policy Research, Bahar 1980), 59.

3 “Kurbanların” ve profesyonellerin (adları değişen) dilleri arasındaki ayrım hakkında açıklamalar getiren iki diğer yazar ise Freeman Dyson ve Glenn D. Hook’tur. Dyson, *Weapons and Hope* (New York: Harper & Row, 1984) kitabında nükleer silahlara dair mevcut tartışmalar içinde iki dilin olduğunu belirtiyor ve bu dillere “kurbanların” dili ve “savaşçıların” dili adını veriyor. Ortaya çıkan sorunun iki grubun birbirleriyle iletişime geçmelerindeki zorluk olarak görüyor ve böylece birbirlerinin gayet makul endişelerini takdir edemiyorlar. Kitaptaki proje ortak bir dilin arayışındır ve kitabın iyi olan kısımları genelde sonra doğru. Hook, “Making Nuclear Weapons Easier to Live With: The Political Role of Language in Nuclearization,” *Journal of Peace Research* 22, sayı: 1 (1985): 67-77, makalesinde Camus’ün iki grup olarak “kurbanlar” ve “cellatlar” kullandığı adlandırmayı takip ediyor. Bunları, daha çok ya da az güç sahibi olma konularından gelen, birer perspektif olarak isimlendirme konusunda Dyson’dan daha açık davranıyor ve en çok güce sahip olanlar nükleer meseleleri konuştuğumuz terimleri tanımlayabilenler ve bu meselelerde baskın olabilenler olduğunu noktasının altını çiziyor, böylece ne kadar özgür olursak olalım, nükleer silahlardan konuşurken kurbanlarıymış gibi konuşmak yerine sanki kullanıcısıymış gibi konuşurken kendimizi buluyoruz. Her ne kadar analizim, dilin iktidar ilişkilerini yaratma biçimleri ve perspektifi bakımından onunla benzeşse de, uzmanların görece olarak nükleer savaştan korkmamasının kaynaklarından birini bulma konusunda Hook’tan farklılaşıyorum.

Böylece, uzmanların dilini konuşmak sadece uzaklaşma sunmuyor, kişinin enerjisi için alternatif bir odak, bir kontrol hissi; aynı zamanda – kişinin kendisini nükleer savaşın bir kurbanı olarak görmekten – bir kaçış sunuyor. Bunun bireysel bilinç seviyesinde olduğundan bahsetmiyorum; bir nükleer savaşın patlak vermesi durumunda savunma analistinin nükleer savaş kurbanı olmayacağına dair kendini bir şekilde ikna etmesi değildir. Fakat dili konuşanların kapladıkları yapısal konum ile bu konumdan ele ettikleri bakış açısı yönünden kast ediyorum. *Yapısal olarak*, teknostratejik dili konuşmak uzmanları kurban konumundan çıkarıp, planlayıcı, kullanıcı ve fail konumuna koyuyor. Bu konumdan, kişi kendini bir kurban olarak görmez ki zaten buna gerek de yoktur; kişi nükleer savaşın ihtimali hakkında ne kadar derin bilgiye sahip olsa da ya da bu ihtimale ne kadar derin inansa da ve nükleer savaş gerçekliğini bilmek ne derece dehşete ve umutsuzluğa esin olsa da, teknostratejik dil konuşanlarına lengüistik olarak nükleer silahların kurbanları değil de kullanıcıları olmaları tutumunun erdemi sayesinde bu farkındalıktan ve nükleer savaş kurbanlarının konumundan görmekten konumsal olarak kaçmasına izin verir, ve hatta kaçmalarına mecbur eder.

Son olarak, dili yeni öğrenenlerin ve uzun süredir konuşan uzmanların ortak olarak tecrübe ettiği nükleer savaşa dair seyreltilmiş kaygının çoğunun dilin kendisinin mizacından geldiğini tahmin ediyorum: soyutlamanın sağladığı uzaklaşma; dilde uzmanlaşmanın yarattığı kontrol sahibi olma hissiyatı ve dilin içeriği ile alakasının nükleer silahların kurbanları yerine kullanıcılarına ait olması gerçeği. Dili öğrenerek, kişi edilgen ve zavallı bir kurban olmaktan nükleer tehdidin ve nükleer patlayıcı gücün yetkili, kurnaz, kudretli bir tedarikçisi olmaya geçiyor. Nükleer silah sistemlerinin aşırı yok edici etkileri şahsa tehditten çok, şahsın uzantıları haline geliyor.

Sahne 3: Diyalog

Nükleer savaş dilini ve içerdiği özelleşmiş bilginin birçoğunu öğrenmek çok zaman almadı. Odağım teknik bilgiye ve doktrinsel gizeme hâkim olmaktan çabukça dogmanın nasıl rasyonelleştirildiğine anlama çabasına kaydı. Örneğin, denizaltıları saptamanın neden çok zor olduğunu ve ya neden, Trident II denizaltısından önce, denizaltılara yerleştirilen balistik füzelerin neden karşı kuvvet silahı sayılmadığını çözmeğe çalışmaktansa, denizaltıların taktiksel dokunulmazlığı olduğu halde neden bir stratejik üçlüye “ihtiyacımız” olduğunu anlamak istiyordum artık. ¹ ABD’nin askeri planlamalarını Sovyetlerin niyetinin ne olduğunu tartmak yerine Sovyetlerin askeri kapasitesine göre temellendirmenin neden mantıklı görüldüğünü de öğrenmek istiyordum. Bu standart pratiği özellikle sorunlu buluyordum. Askeri analistler Sovyetlerin niyetinin ne olduğunu tam olarak kestiremediğimiz için, askeri gücümüzü ve stratejimizi Sovyetlerin tüm silahlarını kullanacağını biliyormuş gibi planlamamız gerektiğini söylüyor. Bu ne kadar da ihtiyatlı faydalara sahipmiş gibi gözükse de, çok büyük bir soruna neden oluyor. Sovyetlerin sadece ne *yapabileceğini* sorduğumuzda, bunun aynı zamanda ne yapmaya *niyetli* olduklarını hızlıca varsaymamıza götürüyor. Planlarımızı “en kötü durum senaryosuna” göre şekillendiriyoruz ve sonra bu senaryoların gerçekleşmesini “önlemek” için büyük çapta kaynakların harcandığı bir dünyada yaşadığımızı inanmaya varıyoruz.

1 “Stratejik üçlü” tabirinden kasıt nükleer savaş başlıklarını üç farklı şekilde yerleştirmektir: karada, kıtalar arası balistik füzeler, denizde, denizaltındaki füzelere, ve “havada,” Stratejik Hava Komuta bombardıman uçaklarında. Denizaltılara yerleştirilen füzelerin “dokunulmaz” olduğuna göre (yani, saldırıya maruz kalmayan), gelecekte denizaltıları saptamak ve hedef haline getirmek için güvenilir hiçbir yol olmayacağına göre, birçok yorumcu (çoğu savunma uzmanları camiasının dışından) Deniz Kuvvetlerinin stratejik üçlüdeki ayağı nükleer saldırıya karşılık verebilme kapasitesini sağlamak için bizi her şeye sahip kıldığını öne sürüyor. Denizaltıya yerleştirilen füzelerin yeterli caydırıcılığa sahip olduğu önerisi diğer füze yerleştirme şekillerinin – kıtalararası balistik füzeler ve bombardıman uçakları – savaş zamanında Amerikan topraklarına binlerce nükleer saldırıyı çekecek hedefler olacağını hatırladığında, özellikle çekici oluyor.

Savunma planlamanın günlük işlerinin temelinde yatan rasyoneller nadiren tartışıldığı için, daha fazla sorular yöneltmeye başlamam gerekti. Önce, teknolojik jargonda yeni kazandığım yeterliliği kullanmak kanıma girmiş olsa da, İngilizce konuşmaya yemin ettim. Uzman dilinin en önemli işlevlerinden birinin dışlama – profesyonel camianın dışında kalanların seslerini inkâr etme – olduğuna uzun süredir inanıyordum.¹ Bilgili bir kişinin hem İngilizce konuşup hem de akıllı bir diyalog yürütüp yürütemeyeceğini görmek istiyordum. Uzman jargonu yerine İngilizce konuştuğum zaman keşfettiğim şey ise, sorularım ne kadar kapsamlı ve ya karmaşık olursa olsun, adamlar bana sanki cahil ve ya saf, ya da ikisiymiş gibi yanıtlar verdiğiydi. Kimse onların dillerini hakikaten konuşmamayı tercih ettiğimi fark etmemiş gibi gözükmüyordu.

Küçük görülme ve baştan savılmaktan hiç haz etmemem İngilizce denemesini kısa ömürlü kıldı. Gündelik konuşmamı stratejik analiz kelime hazinesine uydurdum. “Artan üstünlükten”, “önleyici saldırıdan” ve favorim olan “facia ertesi yükümlülüklerden” bahsettim. Doğru ifadeleri kullanmak, bana teknolojik akıl yürütme ve bu akıl yürütmeyi manipüle etmek hakkında çok şey öğreten uzun ve detaylı tartışmalar yapma yolunu açtı.

Fakat bu söyleme müdahil olmakta ne kadar iyi dikiş tutturdusam, kendi fikirlerimi ve değerlerimi ifade etmenin o kadar imkânsız hale geldiğini buldum. Dile adapte olarak yeni kavramlar ve akıl yürütme stratejisi hazinesinden payımı alabiliyordum – ama dil bana daha önceden konuşamadığım yeni şeylere ulaşma imkânı verdikçe, aynı zamanda radikal olarak diğer şeyleri dışlıyordu. Dili, endişelerimi ifade etmek için kullanamıyordum çünkü fiziksel olarak namümkündü. Bu dil bazı soruların sorulmasına ve ya bazı değerlerin ifade edilmesine izin vermiyor.

Çıplak bir örnek vermek gerekirse: “barış” kelimesi bu söylemin bir parçası değil. Kişinin en fazla diyebileceği şey “stratejik denge” oluyor ki bu terim silah sistemlerinin sayılarının ve tiplerinin dengede olduğuna atıf yapıyor – “barış” sözcüğünün ima ettiği siyasi, sosyal, iktisadi ve psikolojik koşullara değil. Barışı belirten bir kelime söylem içinde olmadığı kadar, “barış” sözcüğünün kendisi kullanılmıyor. Barış demek, bir uzman, ciddiye alınacak bir profesyonel yerine, kişinin kendisine derhal yumuşak başlı aktivist damgası vurması anlamına geliyor.

Bu dilde endişelerimi dile getiremiyor olmamdan daha rahatsız edici olan ise endişelerimi aklımda tutmakta da kendimi zorlanıyorken bulmamdı. Araştırmama nükleer savaşa dair soyut ve steril tartışmalar bekleyerek başlamıştım ve kendi kelimelerim yerine onlarınkini periler ülkesinin bitmez soyutlamalarına düşmemek için hep tetikte olarak koymaya kendimi hazırlamıştım. Ama ne kadar hazırlıklı olmuş olsam da, kendimi insan hayatlarını referans nokta olarak tutamaz, bu noktaya bağlı kalamaz olarak buldum. Küle dönüştürebileceği insanları bir saniye bile düşünmeden, nükleer silahlar hakkında günlerce konuşabileceğimi keşfettim.

Bu problemi sözcüklerin kendisine ve dilin niteliklerine atfetmek insanı kışkırtıyor – soyutlamalar, örtük deyişler, steril, dost canlısı ve seksi kısaltmalar. Sonra tek yapmamız gereken kelimeleri değiştirip daha canlı kılmak; askeri planları yapanlara “tali zarar” yerine “kitle katliamı” dedirtince düşünme şekilleri değişecektir.

Fakat sorun, savunma uzmanlarının hakkında konuştukları gerçeklikten kendilerini koparan soyut terminoloji kullanmaları değil. Konuştuklarına dair hiçbir gerçeklik yok. Ya da, bilakis, hakkında konuştukları “gerçekliğin” kendisi bir soyutlama dünyası. Caydırıcılık teorisi ve strateji doktrinin çoğu topluca, matematikçiler, ekonomistler ve birkaç siyaset bilimcisi tarafından icat edilmiştir. Soyutça olanı bir arada tutmak için icat edildi, geçerliliği iç mantığıyla değerlendiriliyordu. Gözlemlenebilir gerçekliğe tekabül

1 Profesyonel iktidarın yaratılmasında dilin rolüne dair ilginç güncel bir tartışma için, bakınız, JoAnne Brown, “Professional Language: Words That Succeed,” *Radical History Review*, sayı: 34 (1986), 33-51.

edip etmediği soruları mesele değildi. Bu soyut sistemler “düşünülemez hakkında düşünmeyi” – mümkün kılmak için bir yol olarak geliştirildiler – sahadaki ilişkileri betimlemek ya da sistemleştirmek için bir yol olarak değil.¹

Böylece “sınırlı nükleer savaş” fikrinin en büyük sorunu, örneğin, nükleer silahların *herhangi* bir kullanımından neticelenen ölüm ve acıya “sınırlı” diye tabir etmenin ya da “sınırlı nükleer savaşın” insanlık gerçekliğinden kopuk bir soyutlama olmasının grotesk olması değil, bunun yerine, “sınırlı nükleer savaşın” kendisinin soyut kavramsal bir sistem olarak bilgisayar modellemesi ile tasarlanmış, cisimlenmiş ve ulaştırılmış olmasıdır. Varsayımçı, sakın ve rasyonel aktörlerin düşmanın hangi hedeflere karşı ne ölçüde nükleer silah kullandığını kesin olarak bilebilecekleri derece yeterli bilgiye sahip oldukları ve saldırıya verecekleri karşılığın kesinlikle dengeli olacağından emin olabilecekleri ölçüde yeterli komutaya ve kontrole sahip olacakları bir soyut dünyadır. Bu senaryoda, hiçbir saha komutanı savaşı kaybetmenin eşinde bile elindeki taktik “mini nükleerleri” kullanmaz; elektromanyetik basınç dolayısıyla hiçbir elektronik arıza yoktur, ya da komuta ve kontrol merkezlerine doğrudan saldırıların olmamıştır ya da insan hatalarının muhaberat ağlarını yok etmemiştir. Rasyonel aktörlerimiz saldırılmış olmanın duygusal tepkisinden bağımsız, halktan gelecek siyasal baskılardan hür, delilik ve çaresizlikten ya da insan eylemlerini ve karar verme sürecini düzenli olarak etkileyen sayısız diğer faktörlerden azadedir. Salt, megatonajın matematiksel diferansiyel ve entegral hesaplamalarıyla mükemmelce desteklenme temelinde davranacaklardır.

“Sınırlı nükleer savaşın” bahsetmek de facto soyut ve gerçeklikten kopuk bir sisteme çoktan dâhil olmaktır. Daha betimleyici bir dil kullanmak, kendi içinde, bunu değiştirmez. Aslında, tüm kavramsal sistemin soyutluğu betimleyici dili tali bir nokta kıldığını demeye varıyor dilim. “Sınırlı nükleer savaşa” dair tartışmada, örneğin, “sert hedeflere yönelik karşı kuvvet saldırısında tali zarar sınırlı tutulabilir” demek yerine, bir stratejik analist daha az soyut olan sözcükler kullanmalıdır – misal, şöyle deseydi “onların füze silolarını hedef alan füzeler fırlattığımızda, patlamalar on milyon kadın, erkek ve çocuğun bir anda kitlesel olarak imha edilmesine, bunun kadar milyonlarca daha insanın uzun sürecek hastalıklara, acılar çekmesine ve sonunda da ölmesine neden olur”, biraz fark edebilirdi. İkinci cümlelerin insanın ağzından dökülmediği ve ya kişinin bilincinde o kadar kolay belirlemediği doğrudur. Ama aynı zamanda “sınırlı nükleer savaş” hakkında konuşma becerisi, “sınırlı nükleer savaş” teriminin gerçek dünyada vuku bulabilecek olaylardan daha çok soyut bir kavramsal sisteme atıf yaptığı gerçeğinden kaynaklandığı, bence, çok değilse bile, bir o kadar doğrudur. Aslında, modelin arkasındaki somut insani gerçeklik hakkında düşünmek için gerek yoktur; önemli olan sistemin kendi iç mantığıdır.²

Soyutlamanın sadece sözcüklerde değil aynı zamanda tüm kavramsal sistemin kendi karakteristiği olduğunun farkına varmak insan hayatlarıyla bağlantılı kalabilmekte çektiğim sıkıntıyı anlamamda yardımcı oldu. Ama hala bir parça eksik kalıyor. Örneğin, aşağıdaki paragrafı anlamlandırmak nasıl mümkün oluyor? Parça, ABD ve SSCB’nin saldırı silahlarını revize ettikleri bir senaryonun (“A Rejimi”) tartışmasından alınmıştır. Senaryoya göre, MIRV füzeleri yasaklanmış, tek savaş başlıklı füzelerin (Midgetman, Ç.N. cüce adam) kullanıldığı ve savunma kalkanının (ya da daha bilinen adıyla “Yıldız Savaşları” ya da SDI (Ç.N. Stratejik Defense Initiative, Stratejik Savunma İnisiyatifi)) olmadığı bir rejim uygulanmaya başlamıştır:

A Rejimi’nin stratejik dengeyi her iki tarafın da ilk saldırıyı yapma saikinin elinden alındığı temelleri

1 Stratejik doktrin gelişmesine dair çok ilginç ve ayrıntılı bir anlatım için, bakınız, Fred Kaplan, *The Wizards of Armageddon* (New York: Simon & Schuster, 1983); ve Gregg F. Herken, *The Counsels of War* (New York: Alfred A. Knopf, 1985).

2 Steven Kull tarafından nükleer stratejistlerle yapılan röportajlar, belli bir seviyede, bazen, bu adamlardan bazılarının kendi modelleri ve gerçek dünya arasında ciddi bir kopukluk olduğunun farkında olduğunu gösteriyor gibi okunabilir. Bu modelleri kullanmaya devam etmelerinin gerekçesi olarak “diğer insanların” (isimsiz, ve sorulsa bile isimlendirilemez) bu modellere inandığını ve bu yüzden önemli bir gerçekliğe sahip olduğunu dile getiriyorlar (“Nuclear Nonsense,” *Foreign Policy*, sayı: 58 [Bahar 1985], 28-52).

üzerinde oturur. Düşman silolarından bir tanesini yok etmek için takriben iki savaş başlığı gerekeceğinden, saldırıyı yapan, düşmanın bir füzesini yok etmek için iki tane füzesini harcamak zorundadır. İlk saldırıyı yürütmek, saldırıyı silahsızlandıracaktır. Taarruz eden mütecaviz, saldırıyı yiyenden daha yoksun konumda olacaktır.¹

“Taarruz eden mütecaviz, saldırıyı yiyenden daha yoksun konumda olacaktır”? “Saldırıyı yiyen” ülke Hiroşima’ya atılan bombadan on ile yüz kat daha güçlü, farz edelim, bin füzenin yarattığı patlamalarla harap edilmiş ve ülkesine hiç dokunulmamış olan mütecavizin durumu nasıl “daha yoksun konumda oluyor”? Bunu düşünmek nasıl mümkün oluyor? Soyut dil ve düşünme bile yeterli bir açıklama vermekte yeterli gözüküyor.

Feministlerin her disiplin dâhilinde kuramlara yönelttiği soruyu kendime sorduğumda nihayet “bunu anlamlandırabildim”: Referans noktası nedir? Kim (ya da ne) buradaki *öznedir*?

Diğer disiplinlerde, “insanın var oluşunun evrenselliğine” dair teorilerde referans noktasının aslında beyaz adam olduğu ile sıkça karşılaştık. Teknostratejik diskurda, referans noktası beyaz adam değil, hatta genel olarak insan bile değil; silahların ta kendisi. Böylece mütecaviz, saldırıyı yiyenden daha yoksun konumda oluyor çünkü daha az silahı kalıyor; insan faktörü kazanç ve kayıp hesaplamalarında etkisiz eleman.

“A Rejimi’nde” ve stratejik söylemin tamamı dâhilinde, “saik” kavramı stratejik paradigmanın öznesinin silahlar olduğu hakikati ile aynı şekilde çarpıtılıyor. İlk saldırı saiki “hayatta kalan” silah sayısının matematiksel hesaplarına göre var ya da yok. Yani, bir nükleer savaş başlatma saiki ne gibi siyasal ya da askeri amaçlara hizmet edeceği değil de, bunun yerine silah sayısı açısından son kertede en fazla silaha sahip olan adam olduğundan emin olma hedefi ile tartışılıyor. Bu yüzden, MIRV füzelerinin stratejik dengesizlik yarattığı sıkça ifade ediliyor çünkü bu füzeler size “ilk saldırı yapma saiki sağlıyor.” Düşmanın her füzesi için iki savaş başlığının kullanılmasını hesaplayarak, on savaş başlığı ile bir MIRV füzesi, teoride, silolarındaki beş düşman füzesini yok edebilecektir; kendininkilerden kullandığından daha fazla düşmaninkini yok edebiliyorsun. Rakamlar oyununu kazanıyorsun. Ayrıca, teorik olarak onların daha az MIRV füzesi kullanarak seninkilerden çok fazlasını götürebilecekleri için – bu yüzden, ticarete dedikleri gibi, “kullanasın ya da kaybedesin.” Birçok stratejik analist siyasal gerilimin yükseldiği dönemlerde, savaşın önlenemez gibi gözükmeye başladığı anlarda, bu kombinasyonun “ilk saldırı saikini” neredeyse karşı konulamaz kılmasından korkuyor.

Nükleer savaş başlatma saiki, silahların belli bir konfigürasyonu ile silahların varsayımsal matematiksel etkileşiminden doğmaktadır. Saik çok dar olarak tanımlanabilir çünkü teknostratejik paradigmada kastedilen nesnelere ve kavramlar silahlardır – insan hayatları, hatta devletler ve devlet gücü bile değildir.

Stratejik paradigmanın öznelere silahlar olmasının bazı önemli imaları var. İlk ve belki de en kritik olarak, silahlar hakkında konuşmak için tasarlanmış bir dili kullanırken insan ölümü ya da toplumları hakkında konuşmanın en basit yolu bile yoktur. İnsan ölümü basitçe “tali zarar” *olur* – silahın ta kendisi olan gerçek özneye nazaran tali. İkinci olarak, insan hayatları referans noktası değilse, bu dilin içinde insanlar hakkında konuşmak sadece imkânsız değil, aynı zamanda paradigmadan insani kaygıları yansıtmamasını istemek de bir şekilde gayri meşru oluyor. Böylece, stratejik analizin hissiz dilini yarabilecek sorular ve insani koşullara dair meseleleri öne sürmek kolayca göz ardı edilebiliyor. Kimse soruların önemsiz olduğunu iddia etmeyecektir, ama sorulması uzmanlık dışı, profesyonel olmayan, eldeki işle alakasızdır. Uzmanlar arasındaki söylem sızdırmaz şekilde yalıtılmıştır.

Sorun, o zaman, dilin sadece dar olması değil aynı zamanda konuşanları tarafından eksiksiz ve ya – başka her hangi bir hakikat ve bilgiden bağımsız olarak var olan bir doğrular kümesini temsil eden – kendi

1 Charles Krauthammer, “Will Star Wars Kill Arms Control?” *New Republic*, sayı: 3,653 (Haziran 21, 1985), 12-16.

içersinde bütünlüklü olarak görülmesidir. Bu teknik bilginin sosyal ve ya psikolojik ve ya etik düşünceden ya da histen ayrılması meşru ve gerekli olarak görülüyor. Sonuç ise savunma uzmanlarının belli siyasal varlıkları, insanları ve onların yaşam tarzlarını koruması gereken silahlardan, silahların gerçekten bunu *yapıp yapamayacağını* ya da bunu yapmanın en iyi *yolunun* silahlar olup olmadığını, ya da güya korumakta olduğunuz varlıklara zarar bile verip vermeyeceklerini sormadan konuşabilmeleridir. Konuştuğum adamlar bunların geçersiz sorular olduğunu söyleyenler değildir. Onlar, gel görelim ki, bunların ayrı sorular olduğunu, yaptıklarının ve uzmanlık alanlarının dışında sorular olduğunu açıkça diyorlar. Yani yaptıkları tartışmalar oldukça bağımsız gidiyor, sanki kendi kendilerine bir yaşam sürdürüyor gibi, hizmet ettikleri var sayılan işlevlerden ve değerlerden kopuk olarak.

Son olarak, görünüşe göre bu söylemin nasıl güvenliğin sağlanacağı sorusuna verilen tek meşru yanıt formuna dönmüş olması üçüncü sorundur. Eğer silahlara dair dil tartışma içinde rekabet halinde bir ses olsaydı, ya da başkalarıyla bütünleşen bir dil olsaydı, stratejik paradigmada kastedilen nesne ve kavramın sadece silahlar olduğu gerçeği çok dikkate değmezdi. Ama barışın sağlanmasıyla ilgilenenlere sunulan tek dilin ve uzmanlığın silahlar dışında hiçbir şeye atıf yapmadığını fark edince, dilin sınırları şok edici hale geliyor ve tuzağa düşürücü özellikleri – bir defa dile alışınca, insani kaygılarla irtibat halinde kalmayı çok zor hale getiren yolları – daha kavranabilir oluyorlar.

Sahne 4: Terör

Savunma uzmanlarının dünyasına yeni gelen biri olarak, hoş ve takdire şayan erkeklerin darağacı esprilerinden, kahve makinesinin yanında ayakta yaptıkları muhabbet sırasında sıkça dünyayı hava uçuran insanın kanını donduran sıradanlığından kesintisiz ürküyordum. Aynı zamanda konuştuklarını *duyuyor* – kısaltmaları ile üstü örtük deyişleri dinliyor ve soyutlamalar ile imgelemi işitiyor ve bunları kullanırken aldıkları hazzı alıyordum.

Birkaç hafta içinde, bir zamanlar gözden kaçmayan fark edilemez oldu. Konuşmayı öğrendikçe, perspektifim değişti. Teknostratejik dilin geçirmez duvarlarının artık dışında durmuyordum ve bir kere içine girince, o duvarları daha göremiyordum. Dili konuşurken, onu artık işitemez olmuştum. Ve bir kez onun koruyucu duvarlarının içine girince, çıkmanın zor olduğunu görmeye başladım. Geçirmezlik iki yönlü işliyordu.

Sadece bir dili öğrenmemiştim: dilin içinde düşünmeye de başlamıştım. Dildeki mevcut sorular benim sorularım haline geldi, dilin kavramları yeni fikirlere verdiğim tepkileri şekillendirdi. Gerçekliğin parametreleri nasıl tanımladıkları bana da aitti. Beyaz Kraliçe gibi, kahvaltıdan önce imkânsız altı şeye inanmaya başladım. Bilinçli olarak, örneğin, “steril karşı kuvvet taarruzunun” gerçekten mümkün olduğuna inandığım için değil, bunun yerine kullandığım girift bazı doktrinsel sorgulama cüzleri yüzünden böyle oluyordu, bir de buna ev sahipliği yapan birçok imkansız şeyle birlikte.¹

Gerçeklik diye bilip tutunduğum şey elimden kayıyor gibiydi. “İlk kullanmama” politikasının yeni bir stratejik temellendirmesi hakkında, örneğin, çok heyecanlanıyordum ve Batı Avrupa’daki güç yapımızın eski haline göre daha üstün olmasının neye tekabül ettiğine dair zaman harcıyordum.² Ve bir ya da iki gün

1 “Steril karşı kuvvet saldırısı” mefhumunda olumlanan hedefleme netliğini öne sürmenin aptalca olduğunu bir sürü belirsizlik hakkında mükemmel bir tartışma için, bakınız, Fallows (dipnot 11), bölüm 6.

2 “İlk kullanmama”, “konvansiyonel” savaşta nükleer silaha ilk başvuran taraf olmamaya bağlılık anlamına gelmektedir. Sovyetler Birliğinin “ilk kullanmama” politikası vardı ama ABD’nin yoktur. Aslında, Batı Avrupa’da konvansiyonel bir savaş olması durumunda nükleer silahların kullanılması, Varşova Paktı’nın görece konvansiyonel silahlar ve piyade üstünlüğünün aşılması için bir yol olarak NATO doktrindir.

sonra birden geri adım atarak, nükleer silahların – ahlaki silahlarını kullanmam yetmez gibi – kullanılması için askeri temellendirilmeler yapmaya böylece müdahil olduğum için korkudan donup kalıyordum. Aslında neden bahsettiğim – nükleer saldırının neden olacağı kitlesel yakma ve küle dönüştürme – artık kafamda yer etmiyordu.

Ya da olağan silah kontrol tarifesine göre sonsuz derecede üstün gözükken bazı öneriler duyabiliyordum. Öncelikle, bu önerilerin nasıl ve neden daha iyi olduğunu kavramaya çaba harcardım ve sonra bu önerilere karşı getirilmiş argümanları çürütmek için bütün yollar üzerinde çalışırdım. Ama sonra, bu iki önerinin çok farklı gözükmesine rağmen, benim yapmak istemediğim varsayımları (yani, ABD ve SSCB arasındaki ölenemez, ebedi çıkarlar çatışması, ya da bir çeşit nükleer caydırıcıya sahip olmanın çekiciliği, ya da nükleer silah yarışını bitirmek yerine “idare etme” hedefi hakkındaki) barındırma konusunda hala ortaklaştığına dair bende şafak sökerdi. İki konumu da birleştiren noktayı görmeye çabaladıktan sonra, gerçekten bir şey başarmış gibi hissedirim önce. Ve sonra birden, bu yeni irfanın aslında bu camiaya *girmeden önce de* bildiğim şeyler olduğunu fark ederim. Görünüşe göre, mutlak olmasa da en azından işlevsel olarak, bunları çoktan unutmuştum.

Tavşan deliğinden içeri düştüğümü hissetmeye başladım – ve geri yukarı tırmanıp çıkmak da başlı başına bir mücadeleyleydi.

Sonuçlar

Teknostratejik söylemde ustalaştıktan sonra da dil hakkındaki sorunların bitmediğini söylemek kafidir. Baştan çıkarıcılığı hala çok fazla. Oğlanları kendi oyunlarında yenmek için görünüşte birçok çeşitli yol bulabilirsiniz; onların kendi rasyonalite tanımlamaları içinde dahi, nükleer kuvvetlerin geliştirilmesi ve yerleştirilmesi sürecinde vuku bulan çoğu şeyin nasıl çılgınca irrasyonel olduğunu gösterebilirsiniz. Dostlarınızı ve iş arkadaşlarınızı aslında içerde ne çeşit şeyler olduğu hakkında hastalıklı bir mizah taşıyan hikâyelerle de etkileyebilirsiniz. Bunda inanılmaz bir haz var, özellikle de dışarıda bırakılmış, bunun gerçekten de boyumuzu aştığını ve idareyi ele almış yardımsever babacan erkeklere bırakmamız söylenen bizler için.

Ama hazlar derine indikçe, tehlikeler de artıyor. Savunma uzmanlarını kendi oyunlarında mat etmeye çalışma aktivitesi, sizi onların kuralları içinde düşünmeye getiriyor, paradigmaları hakkında konuşulmayan tüm varsayımları sessizce kabul ederek. Kavramlar diktatörlüğünün tebaası haline geliyorsunuz. Dil, düşünce kategorilerinizi şekillendiriyor (misal, “iyi huylu bomba” ya da “kötü huylu bomba” oluyor, ama ille de bomba oluyor bombasız olmuyor) ve dil hayal gücünüzün sınırlarını tanımlıyor (bir silahın bir yere yerleştirilmesini engellemek için bir yol düşünmek yerine “asgari ölçüde dengeyi bozacak şekilde füzeyi yerleştirmeyi” hayal etmeye çalışıyorsunuz).

Yine de, dildeki meseleler bir şekilde bana daha az canlı ve merkezi geliyordu artık. Burada tasvir edilen deneyimlerden çıkan sorulardan bazıları hala önemli, ama diğer sorular solup gitti ve yeni sorular tarafından aşıldı. Bu sorular “içerden biri”, tam da “içerden birinin” soracağı sorular olmasa da, olmadan, içerdeki konumun sağladığı perspektif ve bilgiye ulaşma imkânı olmadan soramazdım. Birçok soru artık daha pratik – hangi bireyler ve kurumlar gerçekten nükleer silahların bitmez “modernizasyonu” ve yayılmasından sorumludur? Bu kurumların ve şahısların düşünmesinde teknostratejik rasyonalitenin oynadığı asıl rol nedir? Makul, gerçekten savunmaya yönelik bir “savunma” politikası neye benzerdi? Diğerleri ise daha felsefi sorular. Savunma uzmanlarının kendi düşünme sistemlerinde iddia ettikleri rasyonalite ve “realizmin” doğası nedir? Rasyonalite iddialarının gayri meşruiyetinin gösterebileceği çeşitli zeminler nelerdir?

Benim dile odaklanmaktan kendim uzaklaşmam oldukça tipik. Bu dünyaya yeni giren diğerleri bana

bundan bahsettiler, en başta en çarpıcı gelen soyut tartışmalar ne kadar soğukkanlı olsalar da, “kısa süre içinde “bunları aşılıyorsunuz” – duymamaya başlıyorsunuz, sizi rahatsız etmeyi kesiyor, normalleşiyor – ve dilin kendisinin sorun olmadığını görmeye başlıyorsunuz.”

Fakat bu ilk izlenimleri göz ardı etmek bir hata olurdu diye düşünüyorum. Bize zihnin militarize olmasına dair bir şeyler öğrenmemize yardımcı olabilirler ve bunlar, bence, daha adil ve barışçıl bir dünya yaratmanın peşindeki feminist araştırmacılar ve aktivistler için önemli imalar barındırıyorlar.

Zihnin militarize olmasının mekanizmaları dili hem dinlerken hem de dili konuşmaya öğrenmeye çalırken ortaya çıkıyor. *Dinlemek*, nükleer stratejik analiz dünyasına katılmanın – tüm silah ve stratejinin sebebinin insan bedenlerini yaralamak olan – askeri faaliyet ayağı ile karşılaşmayı aslında gerektirmediği açık hale geliyor.¹ Aslında, Elaine Scarry tarafından da işaret edildiği gibi, askeri zihniyete katılım onunla karşılaşmayı gerektirmiyor ve bilhassa bu gerçekliğin sese bürünmemesini talep eder.²

Nükleer uzmanların söylemini dinlemek “düşünülemez düşünmeyi” mümkün kılarak, nükleer silahların yaygınlaşmasını yeşerten kurumlarda çalışarak, yaşamını idame ettirmek için milyonlarca insanın kitlesel katliamını planlayarak bu amaca hizmet eden kültürel temelli ve kültürel olarak kabul edilebilir mekanizmalar serisini ortaya çıkarıyor. Soyut, steril ve örtük deyişlerle dolu olan dil; seksi ve kullanışı eğlenceli olan dil; kastedilen nesnelerin ve kavramların silahlar olduğu bir paradigma; kitlesel yok etme güçlerini ehlileştiren ve içini boşaltan imgelem; hissedilir ve hissedilemez varlıkları ters düz eden, ölüm ile doğumu ve yaratılışı ve kıyameti birleştiren imgelem – tüm bunlar kişinin konuştuğu gerçeklikten ve kişinin söylem üzerinden yarattığı gerçeklikten radikal olarak kopmasını mümkün kılan parçalarıdır.³

Dili konuşmayı öğrenmek düşünmenin ne kadar soyutlaşabileceğini, bağlamdan kopmuş kısımlara daha odaklanabileceğini, insanların hayatta kalması yerine, silahların hayatta kalmasına daha da eğilebileceğine dair bir şeyler ortaya çıkarıyor. Yani, militarizasyon süreci hakkında ve bu sürecin erkek ya da kadın, şahin ya da güvercin fark etmez, nasıl geçirildiğini dair bazı şeyleri ortaya seriyor.

Sıkça teknostratejik dili öğrenme eylemi ek bir süreç olarak anlaşılır: yeni bir kelime hazinesi edirsiniz; sınırsız sayıda kısaltmaları deşifre etmek ve kullanmak için refleks kazanırsınız; özelleşmiş dilin içerdiği yeni malumatı kazanırsınız; “stratejik düşünmenize” izin verecek kavramsal araçlar eklenir. Bu ek süreç görüşü savunma uzmanlarının kendilerinin tarafından tutuluyormuş gibi gözükür; bir tanesinin bana söylediği gibi, “Tartışmaların çoğu teknik terimler içeriyor – bunları öğren ve sonra alakalı olup olmadığına karar ver.” Bu görüş aynı zamanda, sahayı içerden değiştirmeye çabalayan akademisyenler ve profesyoneller olsun, kamu yararı için lobi yapanlar ve eğitim örgütlerinden gelenler olsun, ya da bazı feminist antimilitaristler olsun, kendilerini nükleer karşıtı olarak görenler tarafından da taşınıyor gibi gözüküyor.⁴ Bazıları nükleer politikamızın irrasyonellik ile kalbura döndüğünü ve fark yaratabilmek için makul ve iyi geliştirilmiş argümanlara oldukça fazla yer olduğuna inanıyor; diğerleri, teknik malumatın çok önemli olduğuna

1 Bu noktanın belagatli ve tasvirsel keşfi için, bakınız, Scarry (dipnot 23), 73.

2 Scarry bu amaca hizmet eden çeşitli mekanizmaların katalogunu çıkarıyor (a.g.e. 60-157). Bu nokta Sara Ruddick tarafından daha da geliştiriliyor, bakınız, “The Rationality of Care,” *Thinking about Women, War, and the Military*, içinde, editörler, Jean Bethke Elshtain ve Sheila Tobias (Totowa, N.J.: Rowman & Allanheld, basım aşamasında).

3 Bu söylemin hangi belirli yollardan yeni gerçeklikler yarattığına dair tartışmam projenin “İmparator’un Yeni Zırhı” başlıklı bir sonraki kısmındadır. Ben, birçok sosyal bilimci gibi, post yapısal edebiyat kuramının bakış açısı, metinleri yapışökümüne uğratma ve metinlerin içindeki anlatı otoritesi tartışmasından besleniyorum ve savunma uzmanlarının sosyal pratiklerini ve dilini bu yolda okunacak bir metin gibi görüyorum. Bu literatüre klasik bir başlangıç için bakınız, Josue Harari, editör, *Textual Strategies: Perspectives in Post-structuralist Criticism* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1979); ve Jacques Derrida, *Of Grammatology* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976).

4 Belki bu stratejinin en önemli itici kuvveti Sheila Tobias’dır. Bakınız, “Demystifying Defense: Closing the Knowledge Cap,” *Social Policy* 13, sayı: 3 (1983): 29-32; ve Sheila Tobias, Peter Goudinoff, Stefan Leader, ve Shelah Leader, *What Kinds of Guns Are They Buying for Your Butter?* (New York: William Morrow & Co., 1982).

inanmasalar da, dilde ustalaşmanın gerekli olduğuna inanıyorlar çünkü en basitinden dil olmadan kamusal meşruiyet kazanmanın zor olduğunu düşünüyorlar. Her iki durumda da, uzman dilini ve bilgisini kazandıktan sonra bir sonraki adıma geçme fikri var.

Fakat bu makale boyunca savunduğum iddiaya göre dili öğrenmek ek bir süreç değil, tam da dönüştürücü bir süreç. Dili öğrenmeyi tercih ettiğinizde yeni bir düşünce biçimi kazanıyorsunuz – sadece nükleer silahlar hakkında bir düşünce biçimi değil, aynı zamanda, de facto olarak, askeri ve siyasi iktidar hakkında ve insanın amaçları ve teknolojik araçlara dair ilişki hakkında.

Böylece, ABD'nin nükleer politikasını tehlike bir şekilde yanlış yönlendirildiğini düşünenler ciddi bir ikilemle karşı karşıymış gibi gözüküyor. Dili öğrenmeyi ret edersek eğer, seslerimizin “siyaseten alakadar” düşünceler dizgesinin dışında kalması adeta garantilenecektir. Ama dili öğrenirsek ve konuşursak, diyebileceklerimizi sadece şiddetle sınırlamayacak aynı zamanda düşüncelerimize dönüşümü, militarizasyonu da davet etmiş olacağız.

Bu ikilem için hiçbir çözüm önerim yok, ama şartlarını yeniden formüle etmek için birkaç fikir sunmak isterim. İlk olarak, dili öğrenme stratejisini benimsemenin içindeki zımni varsayımı kabul etmek önemlidir. Dili öğrenmenin ve konuşmanın bize meşru olarak tanınan bir ses vereceğini ve daha fazla siyasal etki kazandıracağını ön gördüğümüz vakit, *nükleer silahların geliştirilmesi ve yerleştirilmesi kararlarının verildiğini kriterleri ve akıl yürütme stratejilerini bu dilin kendisinin gerçekten ifade ettiğini var sayıyoruz*. Bunun büyük bir illüzyon olduğunu düşünüyorum. Bunun yerine, teknostratejik söylemin daha çok bir cila, bu kararlara dair asıl nedenlerin saklandığı ideolojik bir perde gibi işlev gördüğünü öne sürmek istiyorum. Kararları oluşturacak bilgi sunmak ve kararları şekillendirmekten öte, sıkça düpedüz başka nedenlerden dolayı ortaya çıkmış siyasal sonuçları meşrulaştırma işlevi görüyor. Eğer bu doğruysa, teknostratejik diskuru kullanarak elde edeceğimiz siyasi getirilerin ölçüğünde potansiyel sorunlar ile içkin bedelleri dengeleyip dengeleyemeyeceğine dair çok ciddi sorular ortaya çıkıyor.

Tabi ki, aramızdan kimsenin dili öğrenmemesini önermiyorum. Antimilitaristlerin arzuladığı hedeflere ulaşmada bu dilin uygun olduğuna inanmıyorum ve aynı zamanda da, bir kere ben de dili öğrenme deneyimini yararlı ve zahmete değer buldum (her ne kadar bazı zamanlar travmatik olsa da). Bu dili öğrenmeyi tercih edenlerimiz için ise; bence, sorun bu bilgiyi nasıl kullanacağız?

Bu dili öğrenmek ile önümüze çıkan en ilgi çekici seçeneklerden biri ise savunma uzmanlarının nükleer meselelere dair söylem üzerindeki tahakkümünün meşruiyetini sarmak için bir temel sunmasıdır. Planladıkları senaryolarının soğukkanlı ve insanlık dışı olmalarından mütevellit savunma uzmanları eleştirildiklerinde, verdikleri yanıt ile rasyonalitenin yüksek zemininde olduklarını iddia ediyorlar; nükleer silahların var oluşunun nesnel ve realist olduğu yanıtı verenler bir tek onlar. Nükleer statükoya radikal olarak muhalefet edenleri irrasyonel, gerçekçi olmayan ve aşırı duygusal olarak resmediyorlar, kendi inatçı profesyonellikleri aksi olarak kullandıkları pejoratif tanım ise “idealist aktivistler”.

Meşruiyet iddialarının çoğunluğu, o zaman, teknik uzmanlıktan ve nesnelliklerini tehdit edebilecek duygusal değerlerden disiplinli bir şekilde arınmalarından doğan objektivite iddialarıdır. Ama eğer bu söylemin yüzeydeki – soyutlamalar ve teknik jargon – bu önermelerimi ilk başta destekler gibi gözüküyor, yüzeyden daha aşağı bir bakış ise desteklemiyor. Orada homoerotik uyarılma, heteroseksüel tahakküm, yeterlilik ve ustalık dürtüsü, elit ve ayrıcalıklı bir grubun üyesi olmanın zevkleri, ruhban sınıfına dâhil olmanın nihai önemi ve anlamı, dünyaların sonunu getiren Ölüm olmanın titreten iktidarının akıntılarını buluyoruz. Bunları nasıl oluyor da serinkanlı nesnellüğün kusursuz bir numunesi olarak tutmamız mümkün oluyor?

Burada “nesnellik” epistemolojik bir hedef olarak koymayı tartışmak ya da hüküm geçirmeği dile-

miyorum. Basitçe savunma uzmanlarının söylemlerinin ve projelerinin kirlenmemiş rasyonalitesine dair meşruiyet iddialarının kendi kıstaslarına göre başarısız olduğunu ortaya koymak istiyorum. Stratejik söylemin rasyonalite iddialarını yapıbozumuna uğratmak, o zaman, kendi içinde ve dışında, nükleer politika hakkındaki kamusal tartışmanın tek meşru dili olarak hegemonyasını sarsmak için önemli bir yoldur.

Feministler ve daha adil ve barışçıl bir dünya arayışı içinde olan diğerleri, olarak bizim önümüzde bir çift görev duruyor – çok yakından ilişkili olan yapıbozumu projesi ile ikame edici yeni bir söylem inşası projesi.¹ Yapıbozumu projemiz teknostratejik söylemi yakından incelemeyi ve parçalara ayırmayı gerektiriyor. Militarize erilliğin ve bağlamından koparılmış rasyonalitenin baskın sesi kültürümüzde çok çıkıyor, diğer seslerin duyulması, eril sesin ne işiteceğimizi ve dünyayı nasıl adlandırdığımızı tanımlama gücünün bir kısmını kaybedene kadar – o eril ses meşruiyetini kaybedene kadar – zor olmaya devam edecektir.

İkame edici yeni söylem inşa görevimiz muhtemel gelecekler için alternatif ve ikna edici vizyonlar yaratma görevidir, rasyonalitenin alternatif kavramsallaştırmalarını geliştirmek ve tanımak görevidir, zengin ve hayal gücü yüksek alternatif – birbiriyle kuracağı diyalogun işte bu gelecekleri icat edeceği muhtelif ve çeşitli – sesleri yaratma görevidir.

Nükleer Çağda Psikolojik Çalışmalar Merkezi
Harvard Üniversitesi Tıp Fakültesi

1 Harding and Hintikka, editörler. (dipnot 5), ix-xix, özellikle x.

Doğu-Batı İkileminde Cinsiyete Dayalı Kimlik Politikaları*

Lêlav Zorîp

Kökleri Descartes'a kadar uzanan, düalist evren algılayışının 18 ve 20. yüzyıllarda yansıması olan ve Doğu-Batı ayrımları üzerinden güç kazanarak var olan oryantlizmin, kültürel kimliklerin tanımlanmasında sosybilimlerin tüm alanlarında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Doğu'nun hiçbir koşulda epistemolojik olarak Batı'ya indirgenemeyecek farklılıklar arz ettiğini söyleyen oryantlist bakış açısı bu ayrımlarla yetinmemiş; hegamonik anlamlandırmalarıyla da tartışmaların merkezinde yer almıştır.

Edward Said, doğuculuğun oluşumundaki asıl etmenin, doğu coğrafyasının batıdan geri kalmış olduğuna dönük inanç olduğunu belirtir. Esasında bu ikilem, yakın dönem sömürgecilik ile yeni sanayi kapitalizminin büyük bir içerikle yaygınlık kazanmasıyla ortaya çıkmıştır. Burada ekonomik ve siyasal çıkarların etrafında şekillenen sömürge durumunun kültürel açıdan belirleyici role dönüştüğünü söyleyebiliriz. Doğu-Batı ikililiği bakan/bakılan, gören/görülen ilişkisi çerçevesinde ele alınırsa, denilebilir ki epistemolojik bağlamda bir bilen/bilinen ilişkisi olarak özne-nesne ilişkisidir de. Çünkü Batı'nın kendi kodları ve kültür birikimi ile Doğu'yu yeniden algılama ve tanımlama çabasıdır. Örneğin; bir yandan Batılı olanın, modern, ilerici, rasyonel, dönüştüren, üretici ve egemen olduğunu varsayan oryantlizmin, Doğu tasvirini ise geleneksel, gerici, irrasyonel, statik, tüketici ve itaatkâr tanımlarla ifade ettiğini görüyoruz. Tabi ki, bu ayırım ve anlamlandırmalarda belirleyici olanın kültür olduğu kuşkusuzdur. Kültürel olarak Batı'nın egemen söylemini de içeren oryantlizmin dayandığı Doğu-Batı ikilemini cinsiyetlendirdiğimizde, Batı'nın erkeksiliği karşısında Doğu kadınsı kalmaktadır.

Doğu-Batı ikilemi, aynı zamanda Batı'nın modernizmi karşısında kendi özgünlüklerini korumaya çalışan bir Doğu düşünüş hareketini de doğurmuştur. Bunu kadın üzerinden olanaklı kılmıştır. Böylece 'erkek' yayılcı ve saldırgan olan Batı'ya karşı korunmacı bir 'kadın' doğu algısı belirlemeye başlamıştır. Doğu-Batı ikilemini, feminist eleştirilere maruz kalmış önemli iki kavram zeminiyle de özdeşleştirebiliriz. Kuşkusuz bunlar özel ve kamusal alandır. Büyük ölçüde özel alanı 'doğu' olarak anlamak gerekirse, kamusal alan ise 'batı' olarak kalacaktır. Bir zihniyet tarzı olarak oryantlizm, Doğu'yu Batı'dan farklı olarak tanımladığından, bu farkı cinsiyetlendirerek, hatta Doğu'nun kendisini de Batı karşısında, tahakküm altında tutulabilecek bir 'dişil' dünya olarak anlamlandırılarak var olagelmıştır. Aynı zamanda batılılar "şark'ı 'ebedi dişil' olarak nitelemişlerdir". Bu durumda Batı'nın Doğu'yu yeniden tasvir edişi anlamlandırışı olarak oryantlizmin, bir kültürel cinsiyete dayanan fetih politikası olduğunu varsayarsak, Batı için Doğu "yabancı yer, kızlığının bozulmasını bekleyen saf bir bakire"dir ve bu Batı'nın Doğu'yu egzotik, şehvet dolu

bir dünya olarak görmesindedir. Öte yandan Batı, Doğu'ya hakları teslim edilecek cahil, güçsüz ve kurtarılabilecek bir kadın olarak bakmaktadır. Bu açıdan Batı erkeği düşünüldüğünde Doğu'nun erkeği de kadını kalacaktır. Doğu'nun kültürel kimliği ve farklılığının kadın ile özdeş tutulması, aynı zamanda Doğu'nun 'kendine özgü ve ayırıcı' niteliği olarak tanımlanan kadına, 'mahrem, kültürün taşıyıcısı' şeklinde manevi bir gösterge olarak bakılmasını güçlendirmiştir.

Edward Said, oryantalizm adlı eserinde "*Fransız devrimi ile aynı zamanlarda, kadın bedenlerini bu sefer Batı'ya saran özgürlüğün ve eşitliğin değil egzotik, erotik Doğu'nun sembolü olarak gören oryantalistler Avrupa'daki hızlı değişimlerden uzaklaşıp Doğu'da değişmeyen bir dünya aramışlardır. Resimlerdeki iki 'öteki'nin iç içe geçtiğini görürüz: kadınlar ve doğu*" demiştir. Bu noktadan bakıldığında Doğu-Batı ikilemi modern ve geleneksel olan üzerinden kadın-erkek tanımlamalarına dayanan cinsiyet tartışmalarına dönüşmüştür.

Sanayi kapitalizminin istilasına uğramış Doğu'nun, ulus devletlerinde birtakım cinsiyet rejimlerinin ortaya çıkışı bununla beraberdi. Doğu-Batı çatışması karşısında uluslaşma sürecinde, modernleşmenin merkezi bir çatışma alanı olmaya başladığını söyleyebiliriz. Batı modern idi, Doğu ise, bu durumda modern olmayan-tepkisel-alanı seçmiştir. Sonra bu süreçte Doğu-Batı ayırımına, Doğu'nun kendini bir yanıt olarak ulus devlet zemininde var etmesi izlemiştir. Doğulu toplumların böylece kültürel kimlik politikalarıyla dinsel, geleneksel, mistik yönleriyle modernleşmeyi bir bütün olarak değil teknik ve bilimsel olanaklarıyla sadece bir yönüyle kabul ettiği söylenebilir.

Cumhuriyet döneminde ağırlıklı olarak batılılaşma sürecinin, manevi değerlerin korunması şartıyla, egemen sınıf tarafından iyimser karşılandığını görüyoruz. Cumhuriyet Türkiyesi örneğindeki kimlik politikalarına baktığımızda, Türk modernleşmesi kendini yeni bir cumhuriyet ailesi olarak tahayyül ederek uluslaşmıştır. Ulusçu çabaların, başından itibaren çok politize olmakla beraber bir tür cins rejimi oluşturduğu söylenebilir. Kısacası ulus, korunması gereken bir kadın uğruna ölünecek bir sevgili; el değmemiş, kutsal, her türlü çıkarın dışında tutulması gereken bir varlık olarak düşünülmüştür. Üniter devlet yolunda Kemalist milliyetçiliğe dayanan kültür ve kimlik politikalarının, kadın bedeni üzerinden şekillendiğini görmekteyiz. Kadın, Batı modernizminin –kültürel- hegemonik yayılımı karşısında bir kale işlevi görmekteydi. Ulusa 'özgü' olan kadın üzerinden tanımlandığı için ve değişmezliği benimsendiği için kadın toplumsal dönüşümün-modernleşmenin- dışında tutulmaktaydı. Batının ahlak, değer ve kültürel yönünün örnek alınmasını reddeden yeni Türkçü, ulusçu söylem bu manevi değerleri temsil eden kadının batılılaşmasını Türk milli kültürün deformasyonu olarak algılamıştır. Genelde '*kültürümüzün manevi kimliğini koruyabildiğimiz oranda, kendimize özgü benliğimizi kaybetmeksizin modern/maddi dünyanın gereklerine ayak uydurabildiğimiz sürece her türlü uzlaşmaları ve entegrasyonları yapmaya açığız*' tutumunu sergilemişlerdir. Türkçü-milliyetçi kesimin Cumhuriyet döneminde düzeltme yenileme iddiasında bulunduğu alan –teknoloji, iktisat, pratik bilim- erkeklerle ilgili iken, olduğu gibi kalmasını istediği ve yozlaşmaması gerektiğine kanaat getirdiği kurumsal özne olarak kadın alanı-kültür, Batı sosyal yaşamı, moda ve sanatı-bu yenilik çabalarının dışında tutulmuştur. Bu temsili kesim, tam da bu yüzden erkeğe tekabül eden siyasal/teknik bilime sıcak bakarken, kadını doğrudan etkileyecek kültür, sanat ve eğitime kapılarını kapatmıştır; dolayısıyla kadını temsil eden alan 'modernleşmeyi gerektirmeyen alan' olarak tarif bulmuştur. Dolayısıyla kadının sosyal-kültürel hayatında değişimler, erkelere nazaran görünmez derecede az olmuştur.

Doğu her zaman din, aile, ahlak ve geleneklerin alanı olarak özel alanı, yeniden üretimin alanı olarak reform süreçlerini merkezine koymuştur. Ulusçu ve milliyetçi bağlam üzerinden güç kazanan bu alana, Batı'nın müdahalesini eleştiren milliyetçi -gelenekçi- tavır, manevi dünya olarak tanımladıkları kültürel maneviyatın merkezi dedikleri aileyi ve aile içi cinsiyet rollerinin korunmasını tavizsiz istemişlerdir.

Batı ile özdeş tutulan kamusal alanın ise çok rasyonel, düzenlenebilir, herkesin ortak yüzü, devlet ve siyasi mekanizmaların belirleyici olduğu bir dünya -rasyonel- olarak kabul edildiğini söylemek pek yanlış görünmüyor. Batı özel alan olarak Doğuyu keşfetmek, fethetmek isterken; Doğu bu müdahale karşısında alanını-özel alanı/kadını- korumak için milliyetçi ve kültürel savunma politikası geliştireyordu. Örneğin Hindistan'daki milliyetçi görüş, kadın sorununun sivil alan talepleriyle değil de devlet ve siyaset mekanizmalarının müdahalesiyle çözülmesine karşı çıkmıştır. Çünkü onlara göre devlet, düzenleyici olurken kararların ani uygulanmasını da talep eden bir kurum. Oysa kadın sorununda toplumun mühendisleri denilen aydın sınıftan yararlanılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Böylece uygulamaların daha sağlıklı hazmedileceğine inanmışlardır.

Sonuç olarak bütün bu savunma politikaları ve özel alanı koruma çabaları, Doğu'nun kimlik ve toplumsal cinsiyetleri kurarken, özel alanı nasıl bir çözüm pratiği olarak Batı karşısına koyduğunun somut bir örneğidir. Dolayısıyla Doğu-Batı ikililiğine dayanan çatışmalı durum, aynı zamanda daha mikro bir sorunsallık olarak kamusal ve özel alan çatışması şeklinde de pekâlâ okunabilir.

Nedir Gerçekten Anarkafeminizm?*

Önsöz Yerine (2003 ilkbaharı)

20'li yılların başlarında, FAU (Özgür İşçiler Birliği) Almanya'nın (FAUD), anarkosendikalist bir sendikanın, 100.000'in üstünde üyesi vardı. FAUD, Almanya'da gelmiş geçmiş en büyük anarşist örgüttü. Ama bu 100.000 kişinin sadece %10'u kadındı, en azından bu kadardan söz ediliyordu. Şaşırma gerek yok, anarşizmin tarihinin olduğu gibi FAU'nun tarihi de erkeklerin tarihi. Ayrıca kadınların sırtında üç yük vardı: İş, ev işleri ve politika; ki bu sonuncusundan diğerlerinin karşılığında fedakarlık etmek ya da vazgeçmek zorunda kalınıyordu.

Kadınların küçük bir kısmı çoğunlukla yardımcı ya da sadece "birisinin karısı" idi. Kendi politik düşüncelerinin ya da aktivitelerinin olması hakkı onlara tanınmamıştı; çünkü "kadın iş gücü doğasından dolayı fabrikalara ve bürolara ait değildi".[1] Evli erkekler de memnuniyetle görmezden gelirdi: "Almanya'da evli erkek yoldaşlar anarşist propaganda için neredeyse hiç uygun değiller. Bunun temel nedeni Alman kadınlarının sınırsız egoizmi..."[2] Bu yüzden erkek yoldaşlar özgür aşkı tek eşliliğe alternatif olarak savunuyordu, gerçi bunu Emma Goldman gibi anarşist kadınlardan çok daha farklı bir şekilde tanıtıyorlardı: Özgür aşk çoğu yoldaş tarafından basitçe rastgele cinsel ilişki kurma olarak tanımlanıyordu. Kadın yoldaşlara bu yüzden sık sık özgürce ulaşılabilen yatak şekerleri gözüyle bakılırdı. Her kadın yoldaş erkek yoldaşlar için yaşıyordu. Anarşist kadınlar arasında en ünlüsü Emma Goldman içinse özgür aşk, her şeyden önce toplumsal ahlak temsillerinden özgürleşme ve kişinin kendisinin belirlediği bir cinsellik hak anlamına geliyordu.

Ama neden erkek yoldaşlar kendi anarşist düşüncelerini özel hayatlarına da yansıtıyorlardı? Her türden iktidar ilişkisinin tamamen ortadan kalkmasını savunup, tüm insanların özgürlük içinde yaşamasını ve yaşamlarını kendilerinin belirlemesini istiyorlardı. Ama öte yandan eşlerinin ya da kız çocuklarının mutfak, ev işleri gibi geleneksel olarak tanımlanmış alanlarda kalmasından yanalardı. Anarşist teorinin "ilk babalarından" biri olan Proudhon, evi kadının yeri olarak tanımlarken erkek buna karşılık olarak tüm "ev dışı" alanlardan sorumluydu. Proudhon, kadınları özgürleştirici ve eşitleştirici düşünceleri başka birçok yoldaş gibi, Johann Most (Die Gottespest) da dâhil olmak üzere halkın ahlakını tehdit edici olarak gördü: "Kadınlar iyisi mi özgürleşmiş ve eşit olarak kilit altında dursun." [3] Kadının yeri ev içi alan ve öyle kalmaya da devam ediyor. Çocuk yetiştirmenin, ev kadınlığının ve anneliğin her kadının arzu ettiği amaçları olması gerekliliği; basitlik, cana yakınlık gibi kadını diğer faziletler ekonomik ve sosyal düşüncelerinin tamamen karşıtı olan gerici bir kadın tablosu çiziyor.

Bir problem de proleter antifeminizm denilen şeyden çıkıyor: Kadınlar iş piyasasında daha ucuz emek anlamına geliyorlar ve sermaye tarafından çoğunlukla ücretleri düşürmek için endüstriyel yardımcı güç olarak kullanılıyorlar. Bugün özellikle göçmenlerin yerli iş gücü karşısında yaşadıkları problemin aynısı.[4] Böylece işçi hareketlerinin erkekleri, zaman zaman kadınlara ev içi alanın tahsis edilmesini savunan en kararlı aktörler oldular. Diğerleri kadınları en azından partinin yardımcı gücü olarak görüyorlardı. Ama bu yine de kadınların tehdit altında oldukları “onların devrimi”ydi. Kadınların en önde mücadele ettiği Paris komünü, grevler ya da yönetimle şiddet içeren karşılaşmalar gibi kriz dönemleri dışında erkekler sürekli olarak kadın yoldaşlarını “kendi” örgütlerinden ittiler.

Kadın işçiler ise FAUD'da erkeklerin yanında eşit olarak mücadele etmek istediler. Ama erkek yoldaşlarla yaptıkları ve kendilerine bir sendikada yer olmadığını hissettiren tartışmalar karşısında, ister işçi ister ev kadını, her kadının katılabileceği otonom bir kadın örgütü oluşturma isteği gittikçe büyüdü. Yerel kadın kurumlarında örgütlenmeye başladıklarında bu durum erkek yoldaşların ayrılıkçılık suçlamalarıyla ve kendi mücadele güçlerini kaybedecekleri endişesiyle karşılandı. Ama kadınlar cesaretlerini kaybetmediler ve kendi otonom örgütleri için mücadele etme kararlılıklarını yükselttiler. Çünkü çantalarında kıpkızıl bir parti tüzüğü taşısa da her erkek, istismarcı ve köle sahibi olmaktan başka bir şey değildir.[5] Böylece kadınlar erkeklerin vesayeti altında hareket etmek zorunda olmadıkları otonom sendikalist kadın örgütleri kurdular. 1921'de yaklaşık 10.000 kadın vardı. Kadınlar toplumdaki rollerinden başka özgür okul düşüncesiyle, doğum ve doğum kontrol yöntemleriyle ilgilendiler. Bu kız çocukları ve kadınlar için erkek yoldaşlarıyla olan deneyimleri ve onların, kadınların baskı ve iktidardan arınmış bir yaşam hakkını reddetmeleri, kapitalizmin yıkılmasıyla kadın özgürlüğünün de gelmeyeceğini, bunun için kendilerinin şimdiden çabalamaları gerektiğini; çünkü erkeklerin yardımıyla ancak kısmen erkek egemenlikten kurtulabileceklerini açıkça göstermişti. Nasıl işçi kendi özgürlük savaşı için kapitalistle aynı masaya oturmuyorsa kadınlar da kendi özgürlüklerini erkeklerle birlikte beklemek istemiyorlardı. [6]

Temel ve Yan Sorun, Kusurun Teorisi

Kapitalizmin temel sorun olduğu ve seksizmin de yan sorun olarak kapitalizmle birlikte yok olacağı ve seksistlerle olan mücadelenin kapitalistlerle olan kadar güçlü olmasının gerekmediği ne liberter akımlar tarafından ne de anarkafeministlerce kabul gören bir argüman değildir. (Okuyucuların bu teoriyi daha kolay anlaması için “seksizm” kelimesi “ırkçılık”la yer değiştirilerek okunabilir.) Eğer toplum özgürse ve her insanın hayatı fiili olarak eşitse, yani artık hiçbir sınıf farkı yoksa, yine de hala kadın ve erkek arasında bir eşitsizlik olup olmadığı üzerinde çalışılmalıdır. Çünkü sadece toplum yapısındaki bir değişiklik kadın ve erkek stereotipleri ve bunlara bağlı düşünce ve davranışlar yok olmaz.

Gözlerinizi açın ve gözlemleyin: Erkekler kadınlara karşı tartışma ortamlarında nasıl davranıyorlar ya da günlük politik hayatta hangi görevler daha çok kadınlar tarafından, hangileri daha çok erkekler tarafından üstleniliyor... Ve eğer yine hala bize nasıl davrandığının farkına varmadıysanız, kışınıza tekmeyi yersiniz! Yalnızca davranış kalıplarının bilinçli (sıkça bilinçsiz de) bir farkındalığı bunun üstesinden gelebilir ve böylece gerçek eşitliğe ulaşılabilir.

Bu bağlamda, keyifli okumalar!

Daha fazla mağdur olmak istemiyoruz, daha iyi bir dünya için mücadele ediyoruz!

Anarşizm nedir?

Anarşi iktidarın olmadığı bir düzendir-yani bize sürekli her yerde yanlış bir şekilde söylendiği gibi kaos ya da terör değildir. Anarşist bir toplum, hiyerarşinin olmadığı bir toplumdur. Tüm insanlar için maksimum özgürlük bu şekilde mümkün olur; herkes özgür ve eşit, artık fakir ya da zengin yok çünkü zenginliği biriktirecek hiçbir imkân yok. Özgür yaşayabilmek için tüm baskı mekanizmaları devreden çıkarılmalı. Devletten, polisten, kiliseden ya da iktidar içeren ideolojilerden özgür olmak.

Mutlu köleler özgürlüğün en kötü düşmanıdır!

Şu anda içinde yaşadığımız toplum düzeni sömürü, otorite, iktidar ve rekabet düşüncelerine dayanır. Bize yaklaşık 100 çeşit dış macunu ve başka abuk sabuk şeyler arasından seçme hakkını veren ama açlıktan ölmek için temel besin gıdalarını çaldığımızda bizi hapse tıkan klasik piyasa ekonomisi. Devlet ve ekonomi (ayrıca yasa, idare...) arasındaki bu işbirliği ancak biz hepimiz bu sistemin bize uyacak en iyi sistem olduğuna inanırsak işler. Kitle medyası, kilise ve diğer uyutma araçları bu yüzden uğraşıyorlar. Tabii ki asla neden bazılarının sürekli zenginleşip bazılarının da sürekli fakirleştiği üzerine düşünmememiz gerekir. Anarşist bir toplumda artık baskı yoktur, üst ve alt yoktur. Çünkü özgür bir toplum bencillik, rekabetçi düşünceler ve kazanma hırsı yerine karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma üzerine inşa edilir. Kimse bir başkası hakkında karar vermez, tüm ihtiyaçlarla ilgili herkes karar verir ve bunları değiş-tokuş ederler.

Başkansız ve Devletsiz Bir Yaşamı Hâlâ Neden İstemiyorsunuz?

Açıkça görülüyor ki baskın görüş anarşizmi kötümek, bir politik hareket olarak inkâr etmek ve yokmuş gibi davranmak. (Sadece baskın olan değil, aynı zamanda Troçkistler başta olmak üzere birçok solcu, anarşistleri ütopyacı küçük burjuvalar olarak görüyor. Ama bu başka bir hikâye.) Ama özgürlükçü bir toplumun gerçekleşebileceği düşüncesini tarih bize gösteriyor: Milyonlarca işçi İspanya'da anarşist bir toplum yapısını oluşturmayı başardılar ve cumhuriyeti kanlı ve Avrupalı faşistlere karşı başarısız olunan bir savaşta diğer sol örgütlerle birlikte savundular. Ya da Ukrayna'da. Ya da Kronstadt'ta...[7]

Her şey bizde bağlı- yaşamımızı sadece biz değiştirebiliriz!

Anarkafeminizm nedir?

Kavramın kendisi Amerikalı feministler tarafından 70'li yıllarda icat edilmiş ve radikal feminizmin, özgürlükçü düşünceler ve anarşist teori ve pratikle harmanlanması anlamına geliyor. Kavram Avrupa'da çok çabuk yerleşti ve birçok anarşist bu yeni kavramı, kadınları anarşizme teşvik etmek için bir imkân olarak gördü.

Birçok erkek yoldaş için kadın politikasının en öncül amacı kadınların her işte çalışmalarını sağlamak iken, anarşist hareket içindeki kadınlar somut bir eşitlik ve özgürlük istiyorlardı. Bu durum, kadınların yaşam koşullarının konu edilmesi ve değiştirilmesi olduğu kadar harekete dair taleplerinin de dile getirilmesi anlamına geliyordu. Feminist talepler sık sık bu şekilde değil de "büyük savaş"ın bir parçası olarak zaten her anarşist bireyin kavuşacağı koşullar olarak algılandı ve algılanıyor.

Bunu kadınların eşitlik ve özgürlüğünün çok da önemsenmemesi ve seksist baskıların anarşist (antiotoriter) gruplarda örtbas edilmesi -bizde böyle şeyler olmaz, biz anarşistiz- takip etti. Radikal feministler, toplumun üstün otoriter yapısına dokunmayan kadınların seçme hakkında ya da ücretli çalışma hakkında olduğu gibi eşit haklar talebine sıkışmış burjuva feminizmle aralarındaki mesafeyi her zaman vurguladılar. Burjuva feministleri kocalarından bağımsız olabilmek için mücadele ettiler ve “çalışma haklarını” devlet babaya bağlılıkla değiş-tokuş ettiler. Öyle ya da böyle açlıktan ölmek için çalışmak zorunda olan proleter kadınlar ise bu nedenle kendi sorunlarını kendi örgütlerinde dile getirmeyi denediler. Böylece proleter kadın hareketi 2 alanda birden mücadele etti: burjuva feminizmi sadece ataerkiye konsantre olurken onlar kapitalizme ve ataerkiye karşı mücadele ettiler.

Anarşistler/Feministler sık sık unutulurlar...

Ama bu yapılacak ya da söylenecek bir şeyin olmadığı anlamına gelmez. Aynı problemi, tarihi yapan yani onu, sonsuzluk için kâğıda döken ama bizim tarihimizin kaydedilmesini hiç umursamayan burjuva tarih yazıcılarıyla da yaşıyoruz. Geçmiş her zaman devrimlerle ve sosyal adalet için ve fakirliğe karşı mücadelelerle doludur ama din veya kültür bahane olarak kullanılır. Buna rağmen sadece birkaç tarih kitabında bize geçmiş bu şekilde anlatılır. Bizim tarihimiz daha çok krallar ve kraliçelerdir, tüm yüzyıllar boyunca açlık çeken halka dair tek söz yoktur. Bu bir mucize değil, kim bunu yazabilirdi? Okuma ve yazma 18.yy’a kadar İngiliz soylularının, ruhban sınıfının ve yükselen burjuvazinin tekelindeydi ve bunlar “sıradan halk”la ilgilenmediklerinden ekstradan anılmalarına gerek yok.

Endüstrileşme ve bunu takiben oluşan ve topluca fakirleşen “dördüncü sınıf”, proletarya, tarihi sorgulamaya başladı. Karl Marx ve Friedrich Engels tarihsel materyalizm teorisini geliştirdiler: Onların görüşüne göre tarih, insanın doğa ile ve sosyal sınıfların birbirleriyle savaşından oluşur, tarih sınıf savaşlarının tarihidir.

Anarşistler de kendilerine tarih sayfalarında yer olmadığına bilincindeydi. Örneğin İspanya İç Savaşı, bir ihtimal tek tük okul kitaplarında dipnot olarak yer alıyordu. Böylece kendi tarihlerini yazmaya başladılar ama bu tarihte kadınlar nerede? Nasıl burjuva tarih kitaplarında kadınlara dair bir şey bulunamazsa, kadınlar aynı durumla anarşist tarihte de karşılaştılar. Kadınların hiçbir tarihi olmadığından değil, tarihi yapan yani tarih yazıcısı kadın yoldaşlardan bahsetmeyi uğraşmaya değer bulmayan erkekler olduğundan.

Bunun yanında kapitalizme ve ataerkiye karşı mücadele ne kadar sert olursa olsun feminist pozisyonlarını ve taleplerini erkeklerin baskın olduğu örgütlerde geliştiren ve gururla savunan muhtemelen en ünlü kadın anarşist olan Emma Goldman ve daha birçok kadın vardı. Luise Michel (Fransa), Wera Figner (Rusya), Voltairine de Cleyre (ABD), Ito Noe (Japonya), Natascha Notkin (Rusya) ya da Milly Witkop-Rocker (Almanya) tarihin anmadığı pek çok anarşist kadından bazıları.

Her yaşam deneyimi kendi içinde eşsizdir ve sosyal adalet ile anarşist bir toplum için türlü tecrübeler getirir. Hepsini bu kitapçığa sıkıştırmaya çalışsak bir broşür değil, 100 sayfa kalınlığında bir kitap ortaya çıkardı. Pek çok anarkafeministin adına diyebiliriz ki; anarşizm ve kendi düşüncelerinin tanınması ve kabulü için sürekli mücadeleleri yaşam boyunca devam etmiş iki kadın olan Emma Goldman’ın ve Luise Mitchel’in biyografilerinin kalbimizde özellikle yeri var.

Ç.N: Bu çeviri Viyana’daki Anarchia-Versand adlı bir yayınevının 2003 yılında çıkardığı “Nedir gerçekten Anarkafeminizm?” adlı broşürün elektronik ortamdaki versiyonundan yapılmıştır.

Kaynak: <http://www.anarchismus.at/txt3/anarkafemibroschuere.htm>

Qijika Reş: Bu yazı dergi için www.sanalteori.net sitesinden alınmıştır.

Önderliğin Feminizmle İmtihani★

Zozan Özgökçe

Abdullah Öcalan ‘APO ile 24 saat Yaşama!’ sözünü PJA¹’nın 4. Kongresine gönderdiği bir metinde bu sözün aynı zamanda bir *bilmece* olduğunun da altını çizerek belirtmiştir.² Burada Öcalan kadınlara bir yandan 24 saat benimle yaşamayın mesajını veriyor. Öcalan’ın kadına bakış açısının feminist bir okumaya tabi tutulmasının, Öcalan şahsında gelişen *erkek feminizmi* söyleminin kapsamlı değerlendirilmesinin Kürt erkekliğine yönelik çalışmalarda da önemli ufuklar sunacağı kanısındayım. Öcalan’ı siyasal önderi olarak addeden her Kürt kadını ve Kürt erkeği ne zaman kadın sorunlarından bahsetse, Öcalan’ın kadın hakkındaki çözümlerini referans olarak belli önermeler sıralamakta, bu da iki cinsin özgürleşmeyi sorunsallaştırmalarını zorlaştırmakta ve doğmatik bir politik anlayışı beslemektedir. Ayrıca kadın sorunlarını zaten Önderlik çözümlenmiştir ve bize sunmuştur demek bireysel sorumluluk almaktan kaçmayı da kolaylaştırmaktadır. Önderliğe referansla tanımlanan her varoluş biçimi zamanla bir “özgürlükten kaçış” politikasına dönüşmektedir. Öcalan, kitaplarındaki çözümlerinde kadının özgürleşmesinden korkulmaması gerektiğini ‘Kadın geliştikçe korkuyorlar, endişeye kapılıyorlar. Korkmayın’ diyorum. ‘Kadın ne kadar gelişirse ben de dâhil’ diyorum ‘bana da ters düşünler, yeter ki gelişsinler, güçlensinler, güzelleşsinler. Bu güzel bir şey yani. Etrafımızda, toplumumuzda iradesi olan, düşüncesi olan, gücü olan kadından niye biz korkalım³ diyerek kadının özgürleşme politikasının dönüştürücü etkilerine kendi kapısını da sonuna kadar açtığını özellikle vurgulamaktadır.

Öcalan toplumsal özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme mücadelesinde vazgeçilmez rol ‘atfettiği’ PJA’ı ‘hâkim erkeklik anlayışından kurtulamamakta⁴ olduğunu eleştiriyor. Kadın hareketi özgün sözünü hareketin sınırlandırdığı ölçüde söylemektedir ki gerek PJA’nın 4. kongresinde gerek PJA’ın 7. kongresinin sonuçlarına baktığımızda Öcalan’ın söylemlerinden daha ileriye gidilmediğini görüyoruz. Hazırlanan kongre tüzük, program, raporlar ve aldıkları kararlarda neredeyse Öcalan’ın söylemlerinin ve kendilerine verilmiş görevlerin biraz daha genişletilmiş halini görüyoruz. Kongre belgeleri dışında yapılan söyleşilerde de aynı durum söz konusudur. Örneğin; Hewiya Jine adlı derginin 2008 Kasım - Aralık sayısında ‘Önderliğe Bağlılığımız’ başlıklı Kürdistan Kadın Özgürlük Partisi PAJK’ın Koordinasyon Üyesi Zilar Sterk, kendisi ile yapılan söyleşide kongreye atfettikleri temel rolü tanımlamıştır. Burada Kongreye atfettikleri role dair mota mot Başkan Apo’nun beş temel ilkesini tanımlamaktadır. Ayrıca söyleşinin tamamı Öcalan’ın kitaplarında

1 Partiya Jinan Azad (Özgür Kadın Partisi)

2 Özgür Yaşamda Israr ve Açılım PJA IV. Kongresi, Çetin Yayınları, 2002, İstanbul, Syf: 15

3 Abdullah Öcalan, Kürt Hümanizmi ve Yeni İnsan, Mem Yayınları, 2001, İstanbul, Syf: 145

4 PKK Yeniden İnşa Kongre Belgeleri, Çetin Yayınları, 2005, İstanbul, Syf: 88

yer alan kadına dair belirlemelerinden oluşmaktadır. Öcalan'ın tanrıça göndermeleri, kullandığı kavramlar, söylemler ve belirlemeler bire bir burada Zilar Sterk tarafından tekrar edilmektedir.

'Anılarla Abdullah Öcalan' adlı kitabın birinci cildinde 'Önderlik Kadını Böyle Yarattı!' adlı yazıda Fatma Adır, Öcalan'ın kadınları sorgulamaya yönelttiğini belirtiyor. Kadın kongresinin yaklaştığı bir sürecin öncesini anlatan Fatma Adır, Öcalan'ın kadınları sorgulamaya yöneltişini şöyle anlatıyor. 'Yine bir gün bir arkadaşla kütüphanedeyken Önderlik geldi ve 'Al kalemı defteri' diyerek kırkyedi-kırkseksiz soru yazdırdı. 'Bu soruları benim adıma temize çekip kongreye göndereceksiniz' dedi. O soruların içerisinde ilk kez, kadının kadınla ilişkisi, nasıl bir erkek, nasıl bir ilişki soruları vardı. Soruları yazarken zorlanıyorduk. Çünkü ilk kez kadının kendi cinsiyle ilişkisini, kadının kendi cinselliğini, ilişkisini tartışmasını yine mücadeleyle, örgütle, savaşla ilişkisini sorgulamamızı gerektiren sorular soruyordu. (.) önderlik 'Onları nasıl ele alıp çözümleyeceksiniz, örgüt söylediği için mi, yoksa gerçekten çözümlenmesi gerektiği için mi?' diye soruyordu'¹ Öcalan'ın bu sorusu sürekli görüşme notlarındaki ve röportajlarındaki serzenişlerini apaçık ortaya koyuyor. Özellikle kadınların kadın kimliklerini ve kadın bedenini sorgulamaları önce kendilerini tanımaları gerektiği sonra özerk olarak hareket etmeleri çağrısını sürekli olarak dile getirmektedir. Bu bakımdan sadece örgüt istediği için değil, kadınların kendi yaşanmışlıklarından doğacak bir sorgulama sürecine girmeleri ve feminist² bir bakış açısına ve eyleme olan ihtiyacı sürekli olarak gerek aşikâr bir şekilde gerekse örtük bir şekilde dile getirmektedir. Bu serzenişini en açık şekilde Oligarşik Cumhuriyet Gerçeği adlı kitapta dile getiriyor. 'Neden bunları düşünmüyorsunuz? Beyin çalışmaz ve çalıştırılmaz bir madde midir? Beyin en büyük icatları çıkarmamış mıdır? Hani yaratıcı eylem, hani yeterince düşünce? Devrimcilikte korku var mıdır? Kaldı ki endişeler bile engelleri yerle bir etmeye yeterlidir. Neden engellerin üzerine yürümüyorsunuz? Bana dayanıyormuşsunuz. Benim nasıl yaşadığım, endişelerimle, korkularım, cesaretimle, korkularım ve cesaretimle, çabalarım, hedeflere ve karşıımızdaki güce nasıl bir anlam verdiğim ortadadır. Neden doğru kavramıyorsunuz? Neden kendinizi zorlayıp çözüm gücü olamıyorsunuz? **Neden işin kolayına kaçıp önderliğe havale ediyorsunuz? Havale ettiğiniz şeyler aslında kendi yetmezlikleriniz ve bunun sonucunda ortaya çıkan sorunlarımızdır.**³

Aile Eleştirisi ve Çözumsuzlük

Öcalan'ın kadın meselesinde eleştiri hedefine oturttuğu temel kurum şüphesiz aile kurumudur. Öcalan, aileyi en büyük yabancılaşmanın, köleleşmenin yaşandığı mekân, kadını da aile içindeki 'kafese kapatılmış kanarya' olarak tanımlamaktadır. "Sosyal Devrim ve Yaşam" adlı kitabında kendi ailesinden örnek vererek 'ailemin has evladı biçiminde yetişseydim, köyden bir adım dışarı atamazdım'⁴ diyerek aile kurumundan kaçışının kendi özgürlük serüvenindeki rolüne ve önemine dikkat çekmektedir. Ancak ailenin sosyal ve ekonomik yapısının ne olacağına dair PJA'nın veya PJAK'ın programında somut bir karar veya hedef görmek zordur bu konu da bir şekilde Öcalan'ın tartışılmaz çözümlerine havale edilmiş durumdadır. Öcalan'ın evlilik kurumuyla ilgili çözümünü ise hiç olmaması yönünde olmayıp dört evlilik biçiminde yaşanabileceğini öngörmektedir. "İdeolojik çizgi evliliği, örgüt evliliği, savaş evliliği ve kucak evliliği"⁵. Kucak

1 Anılarla Abdullah Öcalan Güneş'in Sofrasında I- 2005, Çetin Yayınları, İstanbul, Syf: 183

2 Feminist bakış açısı derken Öcalan'ın feminizm anlayışından bahsetmiyorum. Bana göre Kürt kadınlarının radikal ve sosyalist feminizm anlayışı çerçevesinde anti militarist, anti otoriter, milliyetçilik karşıtı bir bakışın gelişmesi gerekliliğinden dolayı kullandım. Yoksa Abdullah Öcalan özellikle Özgürlük Sosyolojisi kitabında Feminizmi yetersiz bulduğunu çünkü feminizmi kadınların sadece erkek egemenliği üzerinden eleştirdiklerini, feminizmin antikapitalist, anti-sömürgeci, antimilitarist bir perspektif sunmadığını ileri sürmektedir ki bu yanlıştır. Sanırım Öcalan sadece beyaz feministlerin kitaplarından feminizmi irdelemiştir. Yoksa ulus-devlet ve kadın eleştirisi, militarizasyon ve kadınların militarizasyonu, antikapitalist, sosyalist, anarşist, ekolojik yönden feminist eleştiriler sunan önemli feminist kadınların kitap ve makaleleri bulunmaktadır ve Türkçeye önemli bir kısmı çevrilmiştir. **Yazarın Notu**

3 Abdullah Öcalan, Oligarşik Cumhuriyet Gerçeği, Mem Yayınları, 2001, İstanbul Syf:221

4 Abdullah Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam, Çetin Yayınları, 2005, İstanbul, Syf: 46

5 Abdullah Öcalan, Kürt Hümanizmi ve Yeni İnsan, Mem Yayınları, 2001, İstanbul, Syf: 144

evliliğini de öncelikle diğer evlilikler ile güçlü bağların örülmesinden sonraki aşama için bir ödül evlilik olarak önermektedir. Çünkü savaşıarak özgürleşmemiş ve güzelleşmemiş bireylerin 'kucak evliliği' içinde bağımlı hale geleceğini ve köleleşeceğini düşünmektedir. Ancak ideolojik ve ahlaki denetimlerin, savaş içinde kadına yüklenen cinsiyetsiz rollerin ve örgütsel yapı içindeki eril zihniyet hiyerarşilerinin kadını nasıl edilgen kıldığına, özneleşmesini nasıl sınırladığına pek değinmemektedir. İşte tam da burada feminist özgürlük söylemine ihtiyaç vardır. Kadının bağımlı kılınmasında erkeğin ve patriarkanın rolünü yüzeysel bir söylemle geçiştiren, sürekli kadına özgürleşme ödevleri yükleyen bir lider feminizmiyle hesaplaşmak gerekmektedir. Örgüt söyleminde çoğunlukla *kadına sesleniş* söz konusudur. Kadının aşması gereken özgürlük merhalelerini hatırlatmak üretilen dilin adeta kemiğini oluşturmaktadır. Kadın konuşan değil sürekli üzerine konuşulan bir yok-özne konumundadır. "1980'lerde kadınları 'özgürleştirilecek' köleler olarak tanımlayan söylem, 1990'lı yıllardaki politik mobilizasyon ve bunun yol açtığı etkilerle 'özgürleştirilecek' kadın imgesini ön plana çıkarmaya başladı"¹. Ancak erkek aklının belirlediği özgürlük çerçevesi hala yerli yerinde durmakta ve tüm özgürleşme tahayyüllerini belirlemeye devam etmektedir.

Kadınlara 'kadın akademileri kurun' veya şöyle yapın böyle yapın şeklindeki önderlik talimatlarıyla kadının özgürleşebileceğini sanmıyorum. Kadının bireyselleşmesi 'bireyselleşin' demekle olmuyor maalesef. Deneyimleyerek, sorgulayarak, pratiğe dökerek ancak özerk bireyler oluşur. Kadınların kurtuluşu kadınların kendi özerk mücadelelerinin sonucunda olacaktır. Kadının kendi öz çabasıyla dönüşen, dönüştüren özne haline gelebilmesi her türlü siyasal organizasyonun bir uzantısı olmaktan çıkmasıyla başlayacaktır. Eşitlikçi, anti-otoriter bir yapılanmaya dayanan özerk cinsiyet politikasıyla toplumun, militarizmin, kapitalizmin, patriarkanın ürettiği bu eşitsiz ve cinsiyetçi dünyayı dönüştürebiliriz. Bu da kadınların öz taleplerini ön plana çıkaracak ve bu minvalde mücadelenin yöntemlerini ve araçlarını yine kadınların özgür iradesi ile belirlediği bağımsız ve özerk bir hareket yaratmakla mümkündür. Erkeğin kendi iktidarından feragat etme dışında kadına göstereceği bir özgürlük yolu ve reçetesi olmamalıdır ve fiiliyatta asla bu kadınların yolu olmayacaktır. Her özgürlük mücadelesi asıl öznelerinden doğmak zorundadır.

'Baba' İmgesi Olarak Önderlik

Milleti büyük aile olarak kurgulayan milliyetçi ideolojilerin baba ihtiyacı tabii ki erkek liderlerle karşılanmaktadır. Kadının bu büyük aile içindeki konumu anne, bacı veya eş olmaktan öteye geçmez. Millettin bir aidiyet ve sadakat kaynağı olarak doğallaştırılması, kadının verili toplumsal konumunun doğallaştırılmasıyla birlikte üretilir. Lider babanın toplumsal gövdeyi oluşturduğu bu yapı içinde her özne babaya karşı sorumluluklarını yerine getirmek zorunda olduğu evlat (yurttaş) konumundadır. Babanın beyinde öldürülmediği bir özgürlük mücadelesi, kaybetmiş çocukların devrim yasına davettir. Her kaybeden çocuk, babanın iktidar kalesini yükselten tuğlalar işlevini görür sadece. Çocukların kanyla sulanan ulusal bahçede "baba"nın tahakküm tohumları yavaş yavaş filizlenir. Kürt siyasal hareketi içinde sembol bir kadın figürü haline gelen Zilan'ın (Zeynep Kınacı) intihar etmeden önce bıraktığı mektup, bir lidere karşı hiçbir zaman bitmeyecek siyasal borcun manidar bir özetidir.

Zilan mektubunun sonunda Öcalan'a şöyle sesleniyor: "*Başkanım! Kendimi intihar eylemini gerçekleştirmek için aday görüyorum. Bizler, sizin bitmez, tükenmez emek ve çabalarınıza karşılık, canımızı bile versek yeterli değildir. Keşke canımızdan başka verecek şeylerimiz olsaydı. Siz yaşamınızla bir halkı yeniden yarattınız. Bizler sizin eseriniziz. Tüm Kürdistan Halkının ve dünya insanlığının geleceğinin teminatısınız. Yaşamınız bile onur veriyor, sevgi, cesaret, inanç veriyor. Tüm Kürdistan Halkı ve milyonlarca insan size ölümüne bağlıdır*"...

Sonuç itibariyle, Apo ile 24 saat yaşama! sözündeki mecazi veya gerçek anlamın kadınların hayatın-

1 Handan Çağlayan, Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar, syf: 101, İletişim Yayınları

da bulacağı karşılığın ne olacağına kadınların özgürleşme mücadelesindeki deneyimleri ve iktidara karşı duruşları belirleyecektir. Yaşam içerisinde kadınları yakan sorunları ancak kadınlar gün yüzüne çıkarabilir ve çözümleri de ancak kadınlar formüle edebilir. Kürt kadınlarının aile, sosyal, iş ve politik yaşamda yüzleştikleri sorunları doğrudan politikleştirebilmelerinin önü açılmalı ve Kürtlerin politik talepleri arasına sızmalıdır. Öcalan'ın bilmeceğini bağımsız hareket ederek çözen Kürt kadınlarının özgürlük mücadelesini kotasına olan inancım sonsuzdur. Ayrıca Öcalan'ın kadına yönelik bakışında da yıllar içerisinde değişimler olduğu aşikârdır. Feminizm girdiği her yerde kadını ikincil konuma iten tüm iktidar yapılarını görünür kılar ve tarihten günümüze feminist bir bakış sergilemenin yanı sıra feminizm kadın erkek herkesten eylem ister.

Kaynakça

- Hewiya Jine Dergisi, Yıl:1 Sayı: 6 Kasım - Aralık 2008
- Abdullah Öcalan, Kürt Hümanizmi ve Yeni İnsan, Mem Yayınları, 2001, İstanbul
- Özgür Yaşamda Israr ve Açılım PJA IV. Kongresi, Çetin Yayınları, 2002, İstanbul
- PKK Yeniden İnşa Kongre Belgeleri, Çetin Yayınları, 2005, İstanbul
- Abdullah Öcalan, Sosyal Devrim ve Yeni Yaşam, Çetin Yayınları, 2005, İstanbul
- Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak, Çetin Yayınları, 2004, İstanbul
- Anılarla Abdullah Öcalan Güneş'in Sofrasında I- 2005, Çetin Yayınları, İstanbul
- Anılarla Abdullah Öcalan Güneş'in Sofrasında II- 2005, Çetin Yayınları, İstanbul
- Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi, Aram Yayınları, 2009, Diyarbakır
- Abdullah Öcalan, Oligarşik Cumhuriyet Gerçeği, Mem Yayınları, 2001, İstanbul
- Handan Çağlayan, Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar – Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu – İletişim Yayınları – 2007, İstanbul
- Zilan'ın Mektubu

8 Mart Üzerine Düşünceler★

Emine Özkaya

8 Mart, geleneksel Türk-Kürt solunda kendine göre bir yer edinmiş durumda. Yılda bir gün de olsa, bu tür yapılanmalar, gruplar, gündemlerini kadınlara ayırıyor. Hatta, kadın kalemlerin ağırlıklı olduğu yazılara yer veriyorlar dergi ve gazetelerinde. Bu da bir şey, diyenler olacaktır...

Oldum olası bu tür, hamasete dayanan ritüelleri anlamsız bulmuşumdur.

8 Mart'ın tarihi, anlamıyla örtüşüyor mu? Elbette kadınların ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda, erkeklere göre eşit temsil edildiğini savunacak değilim. Hâlâ bu konularda, her toplumda eşitsizlik mevcut. Bu eşitsiz durumu, bizzat Amerika'da, kadınların ayaklanmasıyla başlayan bir mücadelenin parçası, devamı saymak da komik. Clara Zetkin'in önerisiyle, o günkü devrimci coşku ve sanayi işçilerinin mücadelesini içermesi bakımından anlamlı. Daha sonra Leninler, Stalinler rejiminin işçi sınıfının hem üstünde tepinip, hem de cinsel ayrımcılığı, geleneksel aileyi kutsayan, çift standartlı politikalarının gösterisine dönüştürmüştür. Türkiye soluna yansıyan geleneğin kökeni de buradan gelmektedir. Oysa bugün işçi sınıfı daha karmaşıktır. Fabrika işçisi yoktur. Çoğu ülkede, örneğin İngiltere'de, maden sanayisi çökmüştür. Diğer sanayi kolları da, Hindistan, Çin gibi ülkelere taşınmıştır. Sınıf ise, sadece işçilerden oluşmaz.

İşsizler, göçmen işçiler, teknolojinin getirdiği olanaklarla, evde ofis kuranlar, vesaire...

Sadece eski komünist iktidarlar değil elbette; tüm ulus devletler ve bu tür milli mücadele veren yapılar, kadınları annelik de dahil, çeşitli toplumsal kimliklerle kutsamışlardır.

Hepimizin sıklıkla iştitiğimiz, günlük hayatımızda öylesine geçiştirdiğimiz terimlerdir vardır, örneğin anavatan. Namusunun, şerefının korunması gereklidir anavatanın! Tıpkı kadın gibi. Bu anavatani koruyacak olanlar da, esasen ulusu temsil eden erkek milletidir.

Şaşırtıcıdır ki, bunca kutsanan anavatan, yeri geldiğinde yerle bir edilir. Vatani korumak ve parçalamak adına Kürt köyleri yakılıp viran edilir. Aynı namus cinayetlerine kurban edilen kadınlar gibi. 'Uğruna feda olunan' topraklar insansızlaştırılır, yaşama alanı olmaktan çıkarılır. Ağzılarını açtıklarında vatanseverlikten dem vuranların, sıkıya düştüklerinde yaptıkları ilk şey, istilacı ile işbirliği yapmak ya da ülkenin kapılarını istilacıya açmaktır. Tıpkı, namustan fazla söz edenlerin sıkıştıklarında karılarını sokağa atması gibi. Orduların gerçek görevi de vatani savunmak değil, içerde halkları bastırmaktır. Tarihte, yabancı isti-

lasına karşı direnen ordu örneği çok azdır. Hitler, Fransa başta olmak üzere Avrupa ordularını birer, ikişer günde bertaraf etmiştir.

Devlet kurmaya aday milli kurtuluş hareketleri farklı mıdır?

Ulusal kurtuluş hareketleri de, kadınların geniş katılımına ihtiyaç duyduğu için bir yandan kadını yüceltirken, diğer yandan da onlara erkek imajı kazandırmaya çalışır. Geçmişte Cezayir, Sri Lanka ve PKK de dâhil, ulusal hareketlerin içindeki kadınlar, ellerindeki silahla ve aldıkları 'sorumluluklarla' erkeklerden farksız bir biçimde tasvir edilir.

Elbette kadınların toplum içinde inisiyatif almalarını, kendilerine özgüven sağladığını görmüyor değişik ulusal mücadelelerin. Oy hakkı elde etmek, eğitim, çalışma hayatı ve siyaset alanlarında bir ölçüde yer almak gibi. Bu, onlara eşit vatandaş haklarını kazandırmaya da, objektif durum budur.

Ne var ki, ulusal mücadelede erkekleşerek belli ölçüde inisiyatif ve özgürlük kazanan kadının doğurganlığı yeniden ön plâna çıkartılır. Musa Anter, Kürt kadını şöyle tanımlar: "Kürt kadını kocasının karısı, çocuklarının annesi ve toplumdaki ekonomik ilişkilerin canlı bir ortakçasıdır (...) Kürt kadınına kaç çocuğun var diye sorduğunda, sayının 5-6'dan aşağı olması, şerefli bir kadın için aşağılayıcı bir durumdur".

Kadınların cinselliği üzerinden yapılan "milli tasarruflar", sadece savaş ve toplumun militarizasyonu süreçlerini kapsamaz.

Aşağıda göreceğimiz gibi, nüfus ve aile plânlaması adı altında sınıfsal bir boyutu da vardır.

1990'ların sonunda Brezilya'da gecekondulu mahallelerinde, kadınların rahmi zorla alınarak kısırlaştırılmıştır. Bu proje, Dünya Bankası fonlarıyla desteklenmiştir. Kısırlaştırılan birçok kadına, önceden hiç bir açıklama yapılmamış, bilgi verilmemiştir. Birçok kadın bu operasyonlar sırasında sakatlanmıştır.

Oysa kadınların kısırlaştırılacağına harcanacak fonlar, o gecekondulu mahallelerinin su, elektrik, yol gibi ihtiyaçlarına, yoksul halkın yaşam standartlarının yükseltilmesine harcanabilirdi. Fakat Brezilya Devleti yoksulluğu yok etmek yerine, kadınların doğurganlığını yok etme yolunu seçmiştir.

Devletlerin kadınların bedeni üzerinden geliştirdikleri nüfus plânlama politikalarının bir yanı kısırlaştırmaysa, diğer yanı da doğurganlığın körüklenmesidir. Kadınların doğurganlığı, milliyetçi ideolojiler tarafından hep yüceltilir. "Cennet annelerin ayağı altındadır" deyişle anneliği yücelten anlayış, bir başka yerde, "kadının karnından sıpası, sırtından sopası eksik olmamalı" diyebilmektedir.

Atatürk, Cumhuriyet Türkiye'sinin aile yapısını şekillendirirken, "Türk kadınının en büyük görevi analıktır" derken, devletin en küçük birimi olarak aile ve ailedeki kadının rolüne vurgu yapma gereği duymuştur. Çünkü ailenin istikrarsızlığı demek, toplumun istikrarsızlığı ve alt-üst oluşu demektir. Ailenin kültürel ve ahlâki şekillenmesi, korunması, kısacası gardiyanlığı kadınlara sunulan en büyük görevdir. Bu, savaş ve barış yıllarının değişmez politikasıdır.

Diğer ideolojilerde olduğu gibi, faşizmde de vatan imajı ile ana imajı kaynaştırılmıştır. Nasıl ananın namusu ve şerefi kutsalsa, anayla özdeşleşen vatanın korunması da kutsaldır. Benzer bir şekilde, Stalin de, 'sosyalist' vatan savunmasında aynı özdeşliği kurmuş; analığı ve aileyi yüceltmıştır. Üstelik Stalin'de analık hem vatani, vatani savunacak askeri üretecek doğurgan kaynağı hem de yüksek üretimi temsil eder.

Vatan, millet ve aile her ulusun temel direkleridir. Bu nedenle milliyetçilerin ve politikacıların vazgeçilmez propaganda alanlarıdır.

Gerçekten böyle midir durum? Aile de toplumlar gibi değişkendir. Resmi çekirdek ailenin dışında, evli olmayan anne örneği 'single mother', lezbiyen-gay çiftlerden oluşan aileler, tek tek bireylerden oluşan aileler gibi, toplumda sayısız aile modeli vardır.

Sonuç olarak 8 Mart'ı bir günlük rütüelle geçiştirmek, kadınlara karşı yapılan ayrımcılığa karşı bir eylemden çok, cinsiyetçiliğin bir başka şekilde pekiştirilmesidir. 'Kadınlar günü', 'emekçi kadınlar günü' gibi ayrımlar da işin başka bir yönü. Ve üstelik bu öze indirgenen günlerde, kadınlara bir günlük sağlanan ayrıcalıklar da olayın ne kadar hafife alındığının bir göstergesidir. Tıpkı 'anneler günü', 'sevgililer günü' adı altında bir yandan tüketim sistemini beslerken, diğer yandan da cinsiyetçiliğin bir başka şekilde ifadesidir bu içi boş günler. Toplumda bir sorun varsa bu herkesi ilgilendirir. 'Kadın sorunu' diye bir şey yoktur. Bu tür politikalar, var olan cinsiyetçi iş bölümünü körükler. Oysa, hayatla ilgili her şey kadını ilgilendirir.

Bu bakımdan Qijika Reş'in 8 Mart sayısının kadınlar tarafından çıkarılacağını duyunca yadırgadım doğrusu. Bu gibi günlerde kadınların kalemlerinin hatırlanması bana pek samimi gelmediği gibi, kadınlara üsten bakışın da bir dışa vurumu olarak algıladım.

Bilakis, kadın ve erkeklerin kaleminden çıkacak karma yazılar, farklı deneyimleri, görüşleri, perspektifleri yansıtacağından, önemli bir katkı sağlar düşüncesindeyim.

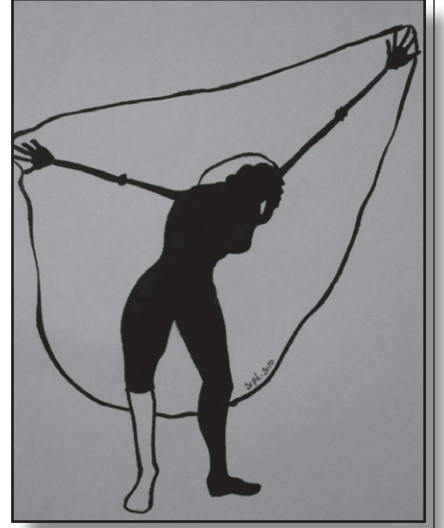
Kadınlar kayırılacaksa eğer, erkekler önce onların kaleminden ellerini çekmelidirler. Bu da cinsiyete dayalı iş bölümünü, toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamayı ve pratiğe geçirmeyi gerektirir. Böylece kadınların da yazmaya-çizmeye zamanları olacağı gibi, isterlerse 8 Mart'ı da kutlarlar.

Anarchism begins at home! /Anarşizm evde başlar!

Kesintili Degil Sürekli Praksis*

Serpil Odabaşı

Kadın, feminist, anti-otoriter ve Kürt iseniz biraz daha kıran kıranadır yolculuğunuz...

Her yerden kovulmayı ya da vebalı gibi hissetmeyi de göğüslemektir bu bazen. Eril ve egemen kodlar gündelik hayatın içinde bunca rahat ve meşru bir zemin edinirken, hep biraz kavga halinde bulursunuz kendinizi. Bu kavga hali, varoluşsal bir sakatlanmayla birlikte “var olmanın dayanılmaz hafifliğidir” de (!) Sokakta polis şiddeti, tacizi; evde koca, baba, abi egemenliğini, bazen eril dili meşru gören anneler, hep bir ayıplama halindedir sizi. Önce ‘terbiyesiz’ sonra ‘sorumsuz’ olursunuz ve ‘islah etme’ çabalarından sonuç alamadıklarını düşündükleri vakit sansınız yaver giderse “delidir ne yapsa yeridir” durumu gelişebilir, bu da beraberinde ciddiye alınmamayı getirebilir. Özgürleşmek doğumların en zorudur ve bu taleple başladığınızda hayatınızın her alanında bir kavga tutuşursunuz (!)

Alternatif bir yaşam formu da ‘düpedüz deliliktir’ zaten. Bunca bilinen ve denenmiş bir yol varken, varlığınız ‘kendini ziyan etti’ hayıflanmalarıyla tanımlanabilir (!) Modern hayatın da kadına ‘vaat’ ettiği çalışan, ‘özgür kadın’ modeli aynı yıkımın şiddetli bir versiyonuydu. Artık kadın hem bir işte tüm gün çalışmalı hem de iyi anne, iyi eş, iyi evlat olmalıydı. Bu iyiler de nedense hep onların hayatlarını güzelleştirmekten geçiyordu. Kadın, kapitalizmin ve çalışma hayatının yarattığı şizofrenik durum ve sonuçlarıyla başa çıkmaya çalışırken, şiddete rıza gösterecek, kimliğine-kültürüne yapılan saldırılar karşısında biat eder halinden vazgeçmeyecekti...

Eşit göz mesafesinden bakmakta, kendine ait bir odada ve kendi yolculuğunda ısrar etmek, sizi gözden çıkarmalarına ve kurulamamış, eksik kalmış o dilin bir daha hiç tutmamak üzere kaybedilmiş bir alan olması yüksek bir ihtimal haline gelir ve bir zaman sonra “ben ettim siz etmeyin, yanlış yaptım hakliydiniz” demez; alınan bütün yara bereye rağmen ısrarınızı sürdürürseniz denklem bozulur... Denklemi ters yüz etmek özgürleşmenin kapısını aralar. Bu kapıyı aralamak için ısrarlı olmak gerekir. Bu kapının aralanması imkansız ya da rüya değildir; mümkündür ama bize hiç bir zaman hediye edilmez, eğlenceli olduğu kadar zahmetlidir ve bir yığın izahı da zorunlu hale getirir. Sadece abiye, kocaya ya da babaya açıklamalar yapmak zorunda kalmaz, aynı yerde durduğunuzu düşündüğünüz dostlarınıza ya da yoldaşlarınıza da yüzlerce izahta bulunmak zorunda kalabiliriz.

Cinsiyetinizin kodlarının tümünden yeterince uzaklaşmışsanız kısmen bir 'özgürlük' bahşedilebilir size ama 'kadın' olarak kalmakta ısrar ederek aynı özgürlüğe talipseniz, işiniz oldukça zordur.

(İyi bir evlat ya da iyi bir yoldaş olmanın ilk koşuluysa nerdeyse cinsiyet kodlarından arınmış, mümkün olduğunca erkeksileşmiş olmak.)

İlk gençlik yıllarımda birkaç yoldaşımın özel bir toplantı düzenleyerek, yaptığım makyaja ya da takılarıma aslında ihtiyacımın olmadığını, bunun bize yakışmadığını ifade ettiklerinde hiç şaşırmadığımı; fakat sonrasında bir kimlik meselesi haline getirdiğim bu durumu biraz abarttığımı da anımsıyorum.

Kulaklığımı çekip "sen böyle müzikler mi dinliyorsun?" la başlayan, üniversitede öğrenciyken evime gelip, özel bir toplantı düzenlediklerinde biz merkez komiteyiz diyerek yaşamıma müdahale etmeyi içeren konuşmalarını dinlediğimde henüz 19 yaşındaydım. Kendini merkez komite lideri olarak tanıtan pek büyük abilerden birine "senin liderliğin beni bağlamaz, size göre karar verecek ya da yasayacak değilim" dediğimde oradaki herkes, kendimde olmadığım kanaatine varmıştı. Bu onlara göre başıma gelebilecek bir sürü olumsuzluğu göze almaktı. Onlar kalabalıktı ve çoktu, hem benden yaşça oldukça büyük hem de erkekti. Bir yığın gerilimden sonra onlara, varlığımı ve konumlanma biçimimi kabul etmekten başka seçenek kalmamıştı.

Bitmek bilmeyen bir pazarlık hakkımdı. Hayata herkesin şikâyeti vardı, hiç kimse memnun değildi... Öğretmenlerim devamsızlıklarından, kravatsızlığımdan ya da saçımın biçiminden şikâyetçiydi. Disiplin soruşturmalarından geçip, kahkahalarla eğlenerek çıktığımızda sokakta polis, beni bir daha hiç bir eylemde görmemenin pazarlığını yapar ya da yol ortasında durdurup üzerimi, çantamı arardı. Öfkeli ve korkmuş olarak eve vardığımda annem yumurta topuklu ayakkabılar giymemi ve lütfen iyi bir kız olmamın öğütlerini sıralardı. Toplantılarda yoldaşlarım söylemimden, makyajımdan ya da takımdan rahatsız olur; bir yığın argümanı önüme yığırdı.

O zamanlar adını koyamadığım ve biraz sezgisel olan karşı durma halleri, sonraları varlığımı konumlandırma biçimimin temel unsurları oldu ve bu bir yaşama biçimine dönüşürken, beklendiği ya da sanıldığı gibi olmayınca denklem bozulmaya başladı..

Bir süre sonra ben 'anarşistim' dediğimde eski yoldaşlarım 'kötü yola' düşmüşüm gibi üzüldüler. Durumu 'bir bunalım süreci, geçici' olarak tanımladılar. Bunun bir var olma biçimi olduğunu ıskalarken, hani örgütünüz? Hani grubunuz?' dediklerinde aslında konuyla ilgili pek bir şey bilmediklerini de açığa vuruyorlardı. Anti- otoriter olmak sokağa, insana, kendine ve yasama bakışı ve duruşu toptan sorgulamaktır; toptan bir sıfırlanma ve belleği tazeleme hali, var olan bütün kodları parçalamak kaçınılmaz başlangıçtır.

Freire'nin ifade ettiği gibi "yaşamak en önemli akademik faaliyettir". Hayat ezilenlerin müdahaleleri ve eleştirileriyle değişebilir ancak. İçinde bulunduğumuz fanuslar güvenli gibi görünür ya da belki konforludur ama fanustur. Fanusun içinde el pençe divan durmak gerekir, konforun devamlılığı biat etmeyi de zorunlu kılar. Sanata, sokağa, insana, doğaya ve kendimize dokunmanın yegane yolu belki de konforumuzdan vazgeçmekle başlayacak. Oradan kilitli bütün kapıları zorlayarak yol kat edebiliriz. Her adımda korkulardan biraz daha arınarak biraz daha özgürleşerek kurtulabiliriz egemenin dayatmalarından, daha sonra bir egemene dönüşmemeyi de gözleterek.

İkiyüzlülük Karnemizde - Orospu / Û - Rû-Spî*

Leyla Saral

ne zaman gerçekten bizim oldu yaşam?

*ne zaman kendimiz gibi olduk?
kötü tanıyoruz, bir baş dönmesi ve boşluktan
başka bir şey değiliz, bir çizgiğiz aynada,
dehşet ve kusmuk tanımlar bizi, biçbir zaman
bizim olmadı yaşam, hep başkalarının oldu,
biç kimsenin değildir yaşam, yaşam bizimidir-
ötekiler hep yediler güneşin ekmeğini..*

[Octavio PAZ] (Güneş Taşı)

Sistemin “yasal karısı” olmaktansa, bir sokak orospusu olmayı tercih eden kadın! Belki de Paz, Güneş Taşı şiirinde bunu anlatmaya çalıştı.

Kendini bol güneşli havalarda yağmurdan korumaya alıştıran kadınlar sokakların gölgesi olmaya devam ediyor. Sıfatların en beterinden, kadınlığından vazgeçme uğruna saklanmaya çalışıyor. Bir kadın daha çoğalsak bu hanede ve daha çok kadın olsak. Kadın buradan söze devam eder:

Orospu olur muyum, olursam ne zaman olurum, kesin olur muyum gibi sorular her an gelir akılsız başımıza. Korku kemendi boynumuzda gezeriz ha olduk ha olacağız. Orospu olmadan ya da kendisine orospu denmeden ölen kadın kalmayacak. Her kadın bir gün orospuluğu tadacak!

Kimler orospudur? Para karşılığı seks yapanlar, kadın cinselliğinin cazibesini kullanıp hayatını kolaylaştıranlar, aşksız çıkar ilişkileri kuranlar ki bu guruba erkekler de gayet rahat bir şekilde girebilirler. Bu insanlara ikiyüzlü riyakâr falan da diyebiliriz illa da hakaret edeceksek. Çifte standart isimlendirmeden de başlıyoruz. Kadına orospu derken aynı şeyi yapan erkeğe başka şeyler diyoruz. Hastalıklara isim verirken genelde hastalığa sebep olan virüs adını kullanıyor tıp dünyası. Burada kadını orospulaştıran erkek bedeninden eser yok. Kelime tamamen kadınla ilgili sulara yüzüyor. Orospu pembesi, orospu eteği, orospu kahkahası, hatta annemin orospu çorbası gibi. Hikâyesini sorduğum bir gün annem orospu her zaman evine geç gelir ve yemek yapmak için çok az vakti vardır en kolay ve hızlı yapılan yemek de işte bu orospu çorbasıdır dedi. Çorba da orospu gibi çabuk ulaşılan ve kolay elde edilen bir akışkan oldu evimizde.

Şimdiye kadar orospu olduğumuz durumlar nelerdir? Örneğin eve babandan ya da kocandan sonra girdiğin için çat orospusun, memenin çatalını gösterdiğin için çat orospusun, adamın sevişme isteğini reddettiğin ya da kabul ettiğin için orospusun, evlenmediğin için, evlenip ayrıldığın için, bir arkadaşınla telefonda görüştüğün için, okula gittiğin için, şarkı söylediğin için, nişanlından ayrıldığın için, kendi seçimlerinle bir adamla beraber olduğun için, yani çember o kadar geniş ki birine uymasa bir diğerine şartların mutlaka uyar.

Kimi zaman toplumdaki erkek azgınlığını kontrol edeceği, emniyet kemeri olarak işlev göreceği orospunun yüzüne okunur ya da Meryem’in paçayı ancak bir tanrıya peygamber doğurmakla kurtaracağını bilmek mahvolduğumuzun resmidir. Kendini ancak genelev denen resmi bataklıklarda “güçlü” hisseden kıl kurdu oğlanlarınızı kutsal aile kurumuna hazırlık yapmak için gönderdiğiniz zamanlarda bir eğitici de olabiliyor orospu. Böylesi bir işin hakaret olarak kullanıldığı ve de böylesine bir şekilde tüm kadınların nasıplendiği başka bir alan da yok gibi bir şey. Biz kadınlar doğduğumuz andan itibaren müstakbel orospular olarak doğup bu makama erebilmek için sıramızı bekliyoruz. Muzur bir şekilde Karadeniz şivesiyle

birbirine takılan kadınlar duyardım çocukken; birbirini uzun süre görmeyen iki arkadaşın ilk karşılaşmada “orospı nerelerdeydun?” deyip sarıldıklarında kelimenin “kadim dost” anlamına falan geldiğini düşünürdüm. Ne tatlı orospulardı o kadınlar.

Kelime Farsçadan geliyormuş. Rû spi, ak yüzlü kadın demekmiş. Ak yüzlü bir kadının sokaklarda dolaşmasına dayanamayanlar kendi karalarından çalmışlar kadınlığımıza. Kadınları aşağılamak için sıkça kullanılan bir sözcük orospu. Para ve seks ilişkisi mi bu kadar aşağılayıcıdır? Seks karşılığı para alınmalıdır, alan da aşağılanmayı hak eder mi? Parayı alan ve veren ilişkisinde burada parayı alan peşinen küçümsenir. Bu kelimeyi en çok kullananlar kadınlarla insani ilişkileri en zayıf olan adamlar. Bu adamlar haykırarak orospu dedikleri kadınlara cinsel ilişkiye girdiklerini kapıdan çıkar çıkmaz unutacaklar ve çabuk tüketilen bu teması yok sayıp, orospuluğu topluma asla unutturmayacaklar, zira orospusuz bir dünyada asıl yalnızlaşan zavallılar onlar olacaklar. Her defasında orospu da olsa bu kadınlardan birinin kendilerine aşık olma olasılığı ile bari o en azında insan olan orospular bu adamlara aşık olsun isteyecekler. Bu yüzden de orospu olmuş kadın alternatifleri çoğalsın istiyor olabilirler. Tehlikelerine göğüs germe pahasına da olsa.

Mesleğin kendisi istenmeyen bir durumdur. Lakin orada çalışanı kötü yapmaz her zaman. Çalışan kadın dışarıdaki her insan kadar iyi ya da kötü, aptal ya da parlak, manyak ya da makuldür. Fakat toplumsal olan orospu korkunç bir kadındır. Tıpkı uzak köylerdeki aleviler ya da Kürtler gibi zaman zaman kuyruklu olup olmadıkları, normal insan gibi görünüp görünmedikleri de merak konusu olmuştur. Orospuluğun bulaşıcılığı da korkulan bir durumdur. Namuslu kadınlar orospularla temasta bulunursa bu illetli hastalık namuslu kadına geçebilir ki, hastalık iyileştirilse de izleri ölüncüye kadar hatta ebedi istirahatında bile o ölü orospuya dinlenme şansı tanımayacaktır. Bu dünyada korkulan her şeyden en salgın hastalıktan, en kanlı savaşlardan, katliamlardan, doğal afetlerden, nükleer sızıntılardan daha korkunç bir şeydir orospuluk müessesesi. Kadının ‘amı’ olan bir yaratık olmasıyla alakalıdır bu direk bağlantı. Kadın sadece sevgilisiyle sevişse erkeksi korkular bir tek benimle mi sevişiyor der. Adamla sevişmiyorsa bu sefer de sevişmediği için orospudur. E tabi genelde erkeklerin kadınlar için kullandığı bir söylemdir. Bir erkeğe hakaret edilecekse o zaman yine bir kadına saldırıp “orospu çocuğu” denir. Son zamanlarda 1000 kadınla falan yatan adamlar için de erkek orospusu deniyor ama bu Marmara hamsisi gibi bir şeydir. Asla asıl hamsinin yerini tutmaz yani.

Bir kadına ya da yaptıklarına sinirlenince güzel bir saldırı alanı akla geliyor. Kadına orospu diye bağırarak. Kadına beceriksiz deseniz, aptal deseniz pis deseniz, geri zekâlı deseniz, üç kâğıtçı deseniz bunları size aynen iade ediyorum diyebilir. Ama durumu cinsiyete indirgeyip orospu deseniz kadın olarak onu ahlaksızlığıyla sözde baş başa bırakmış olabilirsiniz ki gerçekten sadece erkek olanlar için pratik bir kurtuluştur. Ortaklaşa yapılan bu suç türünde diyelim iki kişi bulunduğu halde cezalandırılan ve toplum dışına itilen yalnızca kadındır. Evlilik öncesi ve evlilik dışı ilişki en yasak şey olduğu için, erkeklerin bu acil ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla bazı kadınların birer fahişe olması için yine bazı adamlar ellerinden geleni yaparlar. Bu misyonun taşıyıcıları olarak fahişeler toplum ahlakını ayakta tutmak ve bazı kadınların ölene dek iffetlerini korumak adına ahlaksızlık yaparlar. Yani ahlaklı kadınların garantörü olurlar bir anlamda.

Edilgen bir sabit olan kadın fındık kadar amı olduğu sürece potansiyel bir orospu olacaktır. Erkeklerle ilhamın nereden geleceğine bilemeden, bu kelimeyi fütursuzca ortalığa saçarak kullandığınız sürece etiketlediğiniz her kadın sizin yüzünüzden acı çekecektir, acı çektikçe bu kelimeyi reddedecektir ve reddettikçe başka kadınlar, diğer kadınlar da orospulaşacaktır. Bu negatif beslemeyi durdurmak için bize orospu diyenlere, evet orospuyum ama bu dünyada bir sen bir ben kalsak da en ufak bir şansın yok diyebiliriz. Ya da evet orospunun katmerlisiyim ama kırk yıl sevişmesem tırnağıma dokunamazsın diyebiliriz, evet orospunun önde gideniyim ama sana yağmurlu havada su yok diyebiliriz, ya da orospunun tekiyim ama sinek olsam şeyine konmam, ya da ne bileyim “I love my dildo best” diyebiliriz.

Orospuluk yaptı diye kızınızı öldürseniz elinizde silahla bir kahraman gibi karşılanabilirsiniz, zira bir pisliği temizlemiş cesur adamsınız. Aile meclisi kız kardeşlerini hastane odasında öldürmek için ağabeyleri yola salmışken devletin uykusu hepimizden derin, mahkemelerin hoşgörüsü herkesten çoktur sanki. Ci-

nayetten önceki acar, atik namus bekçileri, olaydan sonra aklını kaybetmiş deli olarak çıkarlar karşımıza. Önce karısını kurşunlayan sonra kanamayıp kamyonla üzerinden geçen katil kocanın yıllarca akıllı mı deli mi olduğunu anlamaya çalışırız aylarca ve yıllarca.

Ceza yine kolayca kadına kesilir. Ezelden beri kadın taşıdı zaten kolayca kirletilmenin lanetini, cezalandırılmayı, yok sayılmayı kendi ruhuna esen geçmiş rüzgârlardan. Kadın öldürme, tecavüz etme ve işkence bolca duyulmuş, başarıyla uygulanmış bir yaşam pratiği ise aklını seven adam bunu babadan oğla geçirir. Çaresiz, yardımsız parasız ve korunmasız kalan kadın gece bankta uyuyabilecek bir adam kadar şanslı değildir çoğu kez. Tecavüz sıcak bir korunaktan önce gelir başına. Tecavüzü önceden haberli, biraz daha tedbirli ve paralı hale getirir sadece “orospu”

Kızın tekinin bekâretini bozdu, hiç basılmamış kara bastım, sıfır araba aldım, askerde tüm hedefleri on ikiden vurdum. Gel bak nasıl bir erkeğim. “Ben her şeyin ilkininle seninle yaşadım azgın boğam, güçlü erkeğim”. Nasıl da ucube yarattı bu topraklar böyle! Yaylalar yaylalar? Bizim oğlan âşıkça zapt edilmesi gereken komşunun kızıdır. Tombul tombul memeleri hayal ederken atış talimi yapan sperm fiçileri değil. Bu yüzden tecavüzden yırtmak için görünmez olması gereken bizleriz, çünkü onların laftan sözden anlamayan, dizginlenemeyen bazı şeyleri var. Toplumsal ciddiyetler açısından bir orospuyla birlikte olmak aşağılanacak bir durum olabiliyor yerine göre. Ancak milli olmak için çoğu kez yırtılmış bir zar ile bu işe girişen erkek, bir başka zeminde milli olmanın gururunu bıyıklarının uçlarından akan bir şerbet gibi tadabilmektedir.

Eğer kadın alınıp satılan bir mal ise hala birinci eli tercih edilebiliyor. Madem sahip oluyoruz ilk sahibi biz olalım, tüm kullanım haklarını elde edelim o zaman bu kadın biraz bizim eşyamızdır. Kadın sahiplenilen bir malsa bekârette naylonu yırtılmamış bir paket olabilir. Kadınlar erkeklerden daha çok olmak üzere çeşitli işlerde çalıştırılmak üzere alınıp satıldı. Hiç bir zaman tam olarak insan olup olmadığımızı karar verilemedi çünkü. İnsanlar hayvanlar ve köleler kısmında ara sıra kafamızı içine batırdığımız şeylerden dışarı çıkartıp insanız yahu insanız diyebildik. Demem o ki alınıp satılma çok da yabancı olduğumuz bir şey değil, ekonomiye pek bir katkımız olmadı bari direk bedenlerimizi ortaya koyalım dedik. Erkeklerin yani insanlığın ihtiyaçlarına cevap verme boynumuzun borcu olmuş bir kere. Kadın satılabilmişse cinsel işlevi de pekâlâ satılabilir denmiştir. Kadın köle olarak satılır ve erkeğin cinsel ihtiyacı kadınınkinden daha meşru ve tartışmasızdır.

Adam içeri parasını ödeyip girmiş elinden geleni ardına koymayacaktır. Ceketini sandalyenin üzerine bırakıp bilmiş bilmiş kadına yaklaşırsa da aynı kadından dışarıda korkar. Sadece o kapalı mekân içindeki kadın yaklaşılabılır ve korkulmazken aynı kadın adamın kendi çevresinde bir canlı bomba haline gelebilir. Bir de “kerhanede orospu olsan seni çıkartıp evlenirdim” tadında büyük aşklar vardır ki eğer bir er kişi o kurumdan kadını çıkartıp evlenmişse aşkınının da midesinin de büyüklüğü tartışılmaz seyirci tarafından. Bu da yine bir tezat durum oluşturmaktadır. Zira âşık olunabilecek son kadın bir orospudur. Bir orospuyu genelevden çıkararak kişi aşk denen olgunun zirvesine çıkmış, hiçbir toplumsal yargıya ya da tabuya takılmadan âşık olmuştur. Bu herkesin başaramayacağı bir durumdur. Bu durumda, kadının “hayır be ne işim var seninle, hayatta evlenmem deme olasılığı yoktur. Her orospu kendisini bu işten kurtaracak bir cesur kurtarıcıyı bekler zannedilir.

Fahişeye tek gözümüzle ağlayıp yaş dökeriz ama orospuya gözyaşı falan yoktur gönlünüzden. Yine bir alt kültür ya da tam tersine bir elit entelektüel paye olarak da yazar çizer erkeklerin kullandığı orospu değil fahişedir kavram olarak. Fahişeye yüklenen misyon daha melankolik ve fantastik bir entariye büründürülmüş haldir.

Genelevdeki orospu düşmüş bir acizdir. İstemedi orada bulunan da kader kurbanıdır. Kadın orada kimliksiz bir sabitlik gösterir. Hem sadece orospudur hem de yeri hep orasıdır. Hareketli olanlar tıpkı sperm gibi oraya girip çıkan adamlardır. Onlar fermuarlarını kapatıp açıp giren mobilize ekiplerdir. Kadınlar karşı koyamayacağı pislikler yüzünden oradadır ama her nedense pislikler bütünüünün kurbanı değildir de kaderin kurbanıdır. Kaderi bilmeyiz kimdir nedir, neye benzer. Fakat pislikler kafamıza takılabilir bulup görmek isteyebiliriz onları, hesap sorabiliriz misal. Kader hesap sorulamayan bir şeydir. Bo-

yun eğeriz sadece. Dışarıdaki vesikasız orospu seçme şansı olduğu için tehlikelidir. Özellikle para almıyorsa bu suç ortaklığını kiminle paylaşacağı şeyinin keyfine kalmıştır. Bu, kadın tarafından seçilme durumu, er kişinin hoşuna gitmez. Bu yüzden de birçok kadın daha bir katmerli orospudur. Bazı hassas kriterlerle ve istemedikleri bir rekabete girerler çünkü rakipsiz erkekler. Burada suç ortağı olamayıp elenenler gönderir çift sarılı orospu yumurtasını. Bir çeşit taciz ateşidir “orospu” dilimizin altından kolayca fırlatabildiğimiz. Böylece orospu olmaktan korkup onların istediği gibi oluruz. Düzen böyledir. Düşünmeden hep namuslu tarafına atlayacağız. Kendi istediğimiz gibi olunca gerçekte onların kirlettiği ve kullanıma soktukları “orospu” olmayız asla. Asıl orospu olan ve hep kızacağımız sadece ve sadece kelimenin kendisidir orospu, onların kullandığı anlamda. Onun dışında genelevde titreyerek bacağını açan ve erkekleri en çaresiz haliyle görüp bıyıklarını silerek çıkan adamları izleyen kadınlar değildir orospu. Orospu havada uçan bir virüs kelimedir ve ne zaman kime konacağı belli değildir. Kolay elde dilen başka şeyler nedir “orospu” gibi mesela? Kolay elde edilebilirliğin değersizleşmesi içinde kadının olması, paranın işin içine girmesi. Peki, madem bir ihtiyaca cevap veriyor neden aşağılık gibi geliyor kulaklarımıza? En nihayetinde canımıza gelip dayandığı için mi, yani bedenimize? Ruhumuzu satan, beynimizi satan, sesimizi satan düşüncelerimizi satan ve bedenimizi satan bizler. Beynimizin ürünü kendi dışımızda bir kâğıda aktarılabilir, sesimizi dışarı çıkarıp hem kendi duyusumuz hem de dışımızdakilerin duyusunu mümkün kılıyor. Bedenimizden çıkan fakat ona dokunmayan çıktılar. Orospu kadın yan ürünlerini peşinen taşır yanında. Geneleve giden de parası olmazsa kimsenin yüz vermeyeceği bir zavallı olabilir. Ve ancak parayla bir kadınla sevişebilecek kadar paralı ve yalnızdır. Kadın da böyle bir adamla ancak para karşılığı yatabilir zaten. Konuya en insancıl yaklaşan toplum bilinci “orospu da bir insandır” der ve yüzyılın yorumunu yapar. Evet, bunu da duydunuz...

Biz kadınlar her zaman bedenimiz bizimdir demişizdir. Beden ve biz nasıl ve nerede ayrılıyor, biz bedene sahip olurken biz mi bedene gidiyoruz beden mi bize geliyor, yani asıl mekânımız neresidir hala düşünüyoruz. Biz bedenimiziz, yani tüm kadınlar. Bir yandan da sokaktaki herkes her erkek bedeni ve kadın bedeni bir şekilde birbirlerine de ait olabilir. Kiralandığımız ya da saçma ilişkilerden dolayı birbirimizin bedenine sahip olur gibi olduğumuz ne çok durum var. Bedenimiz tüm çırpınmalarımıza rağmen tam olarak bizim olmadı. Kadın doğurmak için sevişmiyorsa iyi bir şey yapmıyordu. Erkek zevkinin peşine cinselliğini yaşarken biz neslin devamı gibi ağır bir yükü karnımıza dolduruyoruz. Çin'deki bir kadın bedeni bile bazen bu ülkedeki birine dokunuyor olabilir. Farkında olmadan onlarla ilgili bir karara da ortak olmuş olabiliriz. Mesele toplumsalın da olduğu için kadın bedeni, orospu bedeni dile gelip; şey benim şeyim ne, istersem yaparım dese de şey sadece kendi şeyi değildir hepimizin şeyidir. İçten içe sevdiğimiz, hoşlandığımız adamlarla sevişmek de isteriz, nikâhı ya da toplum onayını çöpe atmak gelir içimizden. Sevişmenin verdiği dayanılmaz vicdan azabı zevkimizi örseler. Oysa bir kadınla seviştiği için kendini hakarete uğramış hissedenden çok az erkek var.

Kadın alınıp satılıyorsa, beline kuşak bağlanıp paket yapılıyorsa, saçının teli tırnağının ucu, eteğinin boyu ve bekâret kanı hepsi kendi alanında upuzun mevzularsa ahlakı da büyük meseledir, yaptığı seks de tüm toplumun tasavvurunda mühim bir konudur. Ona buna penisyle küfreden erkek cinsi etkin bir şekilde yaptığı eylemi dillendirir. Yaptığı iş tamamen kendisine aittir. Cezbolur, hazır hale gelir ve eylemini gerçekleştirir, eylemden etkilenendir kadın sadece, edilgen bir biçimde duruma maruz kalır o kadar. Bu maruzatın ara sıra da meyvelerini verir. Erkek bu kadar ağır işler yaparken eylemin tam da odak noktasındayken orospu olmak edilgen olmaktan mı nedir kadına düşer. Erkeği erkek yapan da biraz olsun orospuların varlığıdır, yoksa ne olur onların hali. Orospu diyecek kadın yoksa ortalıkta erkek de yoktur doğal olarak. Kudretini aldığı güçsüzler varlığını sürdürdükçe iktidar varlığını sürdürmeye kan emerek devam edecektir. Kendisine yapılan bu hakareti kendi hem cinsi için kullanan kadın da en az bunu kullanan erkekler kadar kötülük yüküdür. Bu ayrımcılığa su taşıyan ikiyüzlü riyakâr lanettir.

Herstory! ★

Rení Parker

Bu coğrafyada internetin yeni yeni yaygınlaştığı günlerde bir arama sonucunda Hypatia ile karşılaştım.

Hypatia ilk kadın matematikçi filozof ve tanrı tanımaz bir özgür ruh...

Hypatia'nın yaşam öyküsü çok etkileyici, erkek egemen yüzyıla geçiş yanı tek tanrılı dinlerin başlangıcı, tam da kadınların üzerinde tahakkümün başladığı, kadının erkeğin mülkiyetine girdiği yüzyılın başlangıcına denk gelir.

Kadınlar, insanlık tarihinin ilk dönemlerinde daha özgür birey olarak yaşadılar. Tarım, üretim, doğurganlık, sanat ve yüksel el becerileri nedeni ile 27 bin yıl kadar dünya gezegeninde birey olarak, özgürce, onore edilerek, kısaca hak ettikler gibi yaşadılar.

Ancak history' ye göre ataerkil toplum biçiminin başladığı anda yaşamın kurgusu da, bu kurguda kadına biçilen rol de değişti, değişmekle kalmadı, gelecek yüzyıllar için de rollerin korunması için tarihler yazıldı... History onun(his) tarihi, yani erkeğin tarihi... Kadının hiç tarihi olmadı...

Hypatia, Merian, Germain, Emma Goldman, Rosa Luxemburg, Virginia Woolf, Simone de Beauvoir, Lucy Parsons, Voltarine de Cleyre, Virginia Bolten ve daha pek çok kadın "History" de yer alsalar bile kendi gerçekleri ile değil, onun(he) dili ile yer aldılar.

Ataerki tek başına bir toplumsal organizasyon olmaktan öte anaerkinin varlığını yok ederek kendi iktidarını üretmiştir. Ataerkil toplum düzeninin yükselişi dinlerin doğuşu beraberinde toplumsal yaşamın (erkeğe göre) kurgusu ile başlatmıştır. Toplumsal örgütlenme modelleri tamamen ataerkinin düzenine göre yapılandırılmış, özel mülkiyet, toplumsal sınıflar ve köleliğin başlangıcı, ataerkinin yükselişi ile ortaya çıkmıştır.

Ataerkinin bir yanılısama olarak adlandırılması gerekir. Ataerki bir kendiliğinden oluş ya da kendi ger-

çekliği değil, tanımında fantazmagorik karakterler içeren, babasoylu, kadın ocuk ve mülkiyet bakımından üstün sayılan anlamına gelen sözcükten üretilmiştir. (Latince patria (baba) ve Yunanca achein (tahakküm) kelimelerinden)

Ataerkiye süreç olarak bakıldığında gün be gün yeniden üretilirken, onun alabildiğince sınırlarını genişleten köklerini salan bir yapı olduğunu toplumsal yaşamın her alanında görebiliriz.

Bu süreç belli bir sistem olma eğilimindedir, ancak temelde küresel bir sistem ('küreselleşme') olarak kapitalizm ve ataerki i içerir; birbirlerinin neden ve sonuçlarını oluştururlar. Tarihin pek çok sürecinde ataerki sistem zirveye gelme eğilimleri göstermişse de, günümüzde en güçlendiği dönemi yaşamaktadır.

Anarşizm ve feminizm kuramları arasındaki temel benzerlik iktidar temeline dayanan toplumsal yaşam ve ekonomik eşsizlik sorunlarıdır.

Tahakküm, cinsiyetçilik ve ayrımcılık karşıtlığı her iki kuramın da temel argümanıdır. Anarka-feminizm de her iki kuramın kesişim kümesidir.

Anarka-feminizm, kadınların erkekler kadar bağımsız ve özgür olması gerektiğini savunur. Cinslerden birinin diğer yanıda üstün olmadığı, özel alanı da kapsamak üzere, cinslerin eşit ve uyumlu olduğu bir toplumsal örgütlenme, yani toplumsal yaşam öngörmektedir.

Anarka-feminizm toplumsal cinsiyet rollerini reddeder, çünkü o (gender) erkek egemen dünyanın sömürü argümanıdır. Ataerki kadının bedenini, varlığını ve üretimini sömüren onu hiçleştiren erkekleri yeniden yeniden egemenleştiren erkekliğin üretildiği toplumsal bir kurgudur.

Erkeğin bilim ve teknolojideki doymak bilmez hırsı, evrenin sınırlarını- gizemini öğrenmekten çok, doğa ve kadına hükmetmek amaçlı olmasından mıdır nedir kadınlar da oldum olası bilim ve teknolojiye mesafeliler. Ha başka bir okuması da olabilir, savaşların galibi ve nedeni de bilim ve teknolojideki alabildiğince sömürünün eseri değil midir? Savaşın yegâne mağduru oldukları için mi bilmem, kadınlar korurlar bu mesafelerini. Tabii ki bilim tarihinde pek çok kadın bilimcinin olduğu da göz ardı edilemez. Ancak terk edilmiş her alan erkeklere bırakılan yeni egemenlik alanıdır.

Erkeklerin iktidarlarını her an pekiştirdikleri, kendi yazdıkları bilim tarihini inceleyelim. Histroyde yer almış bilimci kadınlar neredeyse hiç yok gibidir. Ya sanat? Müzik? Edebiyat? Yani hiç mi bir kadın bilimci, sanatçı, kuramı, filozof, şair, yazar olmadı?

Oysa sayısız ünlü erkek vardır Historyde ...

Aslında tarihimizi yazmaya başladık bile...

Kewgirî û dengbêj Emê Gozê[★]

Nalî Pîroz

Bi rastî ser dengbêjiyê gelek tişt hatine nivîsîn. Lê belê dihar e ku li ser hûnera dengbêjiyê hêj/hêştâ dê pir tişt bêne nivîsîn. Çi ku dengbêji, bi hemu rexan we çand u jiyara miletê kurd, ditîne/tînte pêşçaw. Ya herî girîng ew e ku bingeha/kaniya wê çi car xelas nabe. Dengbêji, hemu aliyan ve bi derfetek kur e ji bo kurdan.

Dengbêj dîrok û çanda kurdan; ziman û jiyara kurdan, bi kilam û çîrokên xwe ve hemu vextan ava dike. Berdevamiya çanda civakî û dîroka devkî de, rolek mezin ditînte cih, dengbêj u dengbêjî. Dengbêj hem hunera xwe ava dike hem jî jiyara wî dibe mijarek, çîrokek nû, ji bo dengbêjek din. Em kurd, hêj, dîroka dengbêjan jî dîsa bi gotinên dengbêjek dîtir/din re dizanin û gûhdarî dikin. Bêşik, kevneşopiya dengbêjiyê hemu gava ciheke teybet digire. Dîroka kurda ya devkî de jî; nav jiyana mîr û begên kurdan da jî dengbêj û dengbêjiyê her tim cihek taybet girtî ye. Wekî çîroka Emê Gozê, gelek çîrokên dengbêjên berê, em xêra/saya dengbêjên niha ên hêj dijîn, dizanin. Minak, çîroka Birahîm Xan û Emê Gozê, saya dengbêj Ebdilqadir Qizilqaya tê zanîn. Belê, ezê niha gorî gotinên dengbêj Ebdilqadir, çîroka Emê Gozê dê we ra bêjim.

Çima çîroka Emê Gozê? Çi kû çîroka Emê, aliyekê jî li ser qedr û qîmeta dengbêjiyê ya nav civaka kurd de ye. Ev çîroke aliyekê jî dibe bînaheviya qîbe qîba kewan û karê dengbêjiyê û avaza dengbêjan. Ji ber wê çendê çîroka Emê cihek girîng digire. Aliyê dî jî ev çîroke li ser hebuna dengbêjek herî kevin re ye. Çîrok, nabenda Mîrê Colemêrgê Birahîm Xan û xûlamê wî Emê Gozê re derbaz dibe. Çîrok wusa ye:

Mîrê Colemêrgê, Birahîm Xan, kewgireke zor zîrek bu. Birahîm xan salên hezar hevsedan dijiya. Rojekê Brahîm Xan li gel alîkarvanê xwe bi nawê wî Emê, diçe nêçîra kewan. Eşqa nêçîra kewan, nav mîr u begên kurdan de eşqek gelek mezin e. Nêçîra kewan hindî dijvar hin qas jî girîng e.

Birahîm Xan û Emê ji bo nêçîrê diçin çiyayê simbil. Dema çûn cihê nêçîrê, Birahîmê Xan, kuzika1 kewa xwe dana çihê nêçîrê û derê kuzikê jî vekir. Paşra jî çû çihê xwe û çeperê xwe çêkir. Bîstekê ma benda kewan. Kewa kuzikê, despêkire qibe qibê. Qib hay qib... qib hay qib... Bi rastî jî kewa kuzikê, hemu caran bo nêçîrvanan dibe çeper. Levre, kewa kewî ya kuzikê, dike gazî kewên dî û nêçîrvan jî wan kewan dikuje an jî digire.

Birahîm Xan û Emê bêdeng kuzik temaşe dikirin. Vextek dirêj bêdeng man. Bêdengî bo nêçîra kewan gelek girînge. Lewre dema dengê sivik jî hatiba, dê nêçîr betal ma ba. Aliyek din ji dema kesekê nêçîra Mîr betel kiri ba, cizayek mezin dihelgirt. Emê jî hay evan şert u qeydên kewgiriye hebû. Ji ber wê rewşê Birahîm Xan exlebe li gel alîkarvanê xwe Emê re diçu kewgirê.

Mîr dur kozikê çeperê xwe da cih girt u ma benda kewan. Kewa kuzikê ya kewî hêj dikire qibeqib. Piştî

qibe qiba kewa kewî,² vextekê der dorê kuzikê tijî kew bun. Nav wan kewan de kewa Ribat³, kerbê xwe kewa kuzikê rakir u hêrs we qibe qib manê xwe kêşa kewa kuzikê. Dema kewa ribat xwe bi hêrs manê bire li ser kawa kuzikê, Emê tirsîya u wê tirsê we xwe gihande cem Brahîm Xan. Ji ber wê rewşê Mîr şaş ma. Çi ku ji ber hereketa Emê hemu kew firiyan û nêçîr jî betal ma. ji ber betalbûna nêçîrê, Birahîm Xan bi hêrs we gote Emê:

“Emê, çima te nêçîr betal kir? Rabe ezê serê te lêdem/bibirim!”

“Mîrê min, çi çare ne man, mesele wekî te dîtî wusa nîn e. Biryarê bide min ku ez îfada xwe bidim we”

Birahîm Xan bi kerbên/hêrsên xwe da dê Emê kuştiba. Lê belê, lêve bu û got:

‘Emê, bi zû ifada xwe bide. Te çi ma nêçîr betal kir?’

‘Ezbenî, ez keremê dê ji we bixwazim.’

‘Ka bêje tu çi dixvazî?’

‘Mîrim, ez ifada xwe niha nâdim. Dema ku em dîvana we dirunên, wê gavê dikarim ifadê bidim. Heta dîvanxana we nehête teji kirin, heta heval û hogirên te, cindî û erkanên te nehête dîwanê ez ifada xwe nadim’

Mîr bêhnê fikirî û gote Emê:

‘Baş e Emê, ew daxwaza te ya davî dê bête cih. Xwe bo sibê amade bike. Dê serê sibê dîwana min xir bibe’

‘Bila mîrê min, ez xizmetkarê te me’

Emê piştî biryar mîr hilgirt, dilê wî gelek sivik bu. Bi rastî mîr keremek gelek mezin Emê re kir u riha wî efu kir. Emê xatra xwe mîr xwast u çu.

Roja paştir Mîr gel mezinên êlatê xwe we dîwanê ronîşt u kîre gazî Emê. Emê hate dîwanê cihê xwe girt. Mîr emê re gazî kir u got:

“Emê! Ka bêje çima te nêçîra min betal kir? Îfada te çi ye?”

“Mîrê min gûh bîde ifada min”

Mîr gote Emê:

“Lê belê eger heceta te hecetek sanahî be, dema ku ez bawerî te nekim; ezê serê te qetîmin”

Emê despêkire axaftina xwe û gote mîr:

“mîrê min, ya rastiya buyerê ew e ku ez zimanê kewan dizanim. Dema kew hatin û kom bun cem hev, min axaftina kewa ribat li gel kewa kuzikê bihîst û ez tirsiyam. Ew kewa ji derwe hatî, min dît ku kewa me re xurî û hêrsî/kerb manê gote kewa me:

“ez dizanim ku armanca qibe qiba te çi ye. Ez xidanê/xwedîyê te jî niha dibînîm. Dema min tu êxsîrkirî, paşra jî dê çime xwedîyê te û herdu çawên wî jî dê derxînim. Mîrê min, min daxwaz kir ku kewa ribat hêj herdu çawên mîrê min ne derxistî ez we hişyar bikim. ji ber wê çendê min nêçîra we betal kir.”

Bi rastî piştî axaftina Emê xelas buyî Mîr fikirî. Hêj bi temami baver Emê nekir. Ji ber wê şertek dî avête ber Emê. Mîr Emê re got:

“Ew ifada te, tu ji mirinê xelas kirî. Belê min şertek dî jî heye. Madem ku tu zimanê kewan dizanî û rêdigeşî/fêhm dikî, me ra beytekê bi wek zimanê kewan bêje.”

“bila ez benî, iznaha xwedê ez dê wê jî bêjim.”

Emê dema careka dî biryar mirê xwe xwast, paşra jî destpêkire kilama kewan.

Sibhan şahê besîr e

Ziwistanê kesîr e

Ribat bune êxsîr e

Zivistanê nizanim
Xudan dew û ezman im
Ez kumê Birahîm Xan im

Gur û başîya kewan e
Çi nezanî giran e
Mîr biket û i/ehsan e
Nuke'y jî behsa kewan e

Kew hatin kew seranê
Sifra mîr li nizamê
Ew dizanît wê teamê

Em hindî kewgir hebin
Berê spêdê bê xewbin
Taw ji du me tê, bawerkin

Ribat yê bune cot e
Kewgîr yê bune cot e
Ribatî bangêk got e
Eşqa dilêmin sot e

Yê çuyî bedrek şewê
Min kirî destek xewê
Dihare eşqa kewê

Pê sor deştê wê hat e
Şewê rojê xebat e
Xelas kirin welat e
Bo me tana li hat e
Xweş bun çîmen û lat e

Mesebêserê cadan
Qibe qiba ribatan
Weke sukên hîdadan

Meshebê serî tîyan
Qibe qiba bê çîyan
Xwe sing û sing xwe lêdan

Weke sukên cixsî
Ribata şêrê xazî
Qebal meydanê dixwazî
Şer e dolên ewrazî
Tu naw şeran rimbazî

Ribat û şêrê meybî
 Tamêt awê ne erdî
 Em mirin li wî derdî

Emê piştî beytên xwe xelas kirin; Mîr Birahîm Xan wî re got:

“Her bijî Emê! min kullî xeletiyên te efi kirin. Lewre te ji me ra beytek gelek biqîmet çêkir. Ew beyt ne li karê hemu kesê ye. Tu gotinên xwe we dîwana min de her dem ciheke mezin dê bigiri, îro pêwe. Cihê te dîwana min de dê her vext cihî serî be”

Emê:

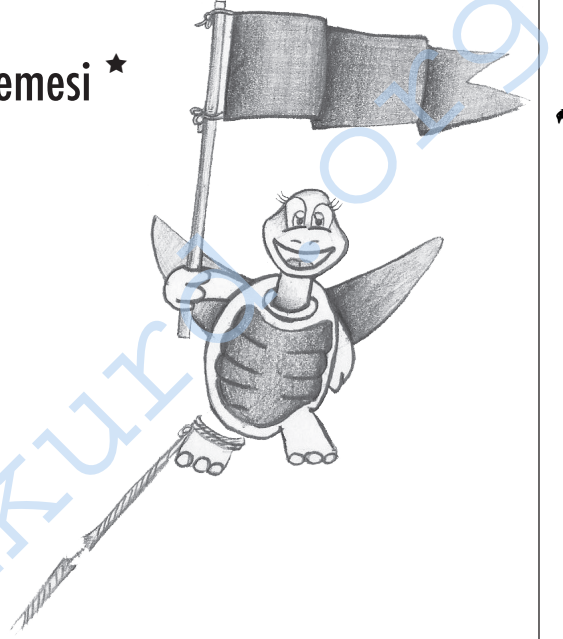
“xizmetkarê te me mîrim”

Belê, dengbêj û zanayê qedir-qîmet yê Colemêrgê Ebdilkadir, ev çîroke li ser qîmeta dengbêjan a naw ciwaka kurd ve anînde ziman. Gorî gotinên Ebdilqadir Qizilqaya, ew buyere sedsala hevdemîn de qevimiye. Bi rastî ev gotinên dengbêj Ebdulqadir, agahiyek gelek girîng jî derdixe holê. Ew agahî jî ew e ku derdikeve holê, dîroka dengbêjiyê de dengbêjê herî kevin Emê Gozê ye. Em dikarin bêjin, dengbêjê ku tê nasîn yê evilî ne Ewdalê Zeynikê ye, dengbêj Emê ye. Çi ku Emê berî Ewdalê Zeynikê jiyaye. Ji ber vê jî dîhare ku berî Ewdalê Zeynikê jî dengbêj hebune û kewneşopiya dengbêjan jî her hebu ye. Erê rast e, herêma serhed aliyê dengbêjiyê we zêdetir tesir li herêmên din ên kurdistanê kiriye û gelek deng jî derxistiye. Rexê dengbêjiyê we jî gelek pêşve çu ye. Lê belê em eger ev çîroka Emê Gozê esas bigirin, em vê çîrokê we dizanin ku dengbêjê evilî Emê ye û herêma wî jî Colemêrgê..

Dişi Kaplumbağa Kuşun İlk Uçuş Denemesi ★

Zelal Özgökçe

QJJKAREŞ

Tam da istediğim şey biraz rahatlamakten etmişim o lafı. Gerçekleşeceğinden emin değildim, hiç de çabam olmamıştı. “Ormanın içinde, göle bakan sessiz bir evde hayatımı geçirmek istiyorum.” Aradan nerdeyse dört sene geçti söyleyeli beri. Artık ormana ve göle beş dakikalık mesafede, sessizliğe uyuyup sessizliğe uyanıyorum. Huzursuzum, hani tam da istediğim şey biraz rahatlamakten diye etmeme rağmen o lafı.

Yazmak için neye ihtiyacım vardı? İşte bunu düşünmeye başlamanın sırası. Klasik olarak, kendime ait bir oda, masam... Zaman benim. Etrafımda koşturup duran çocuklarım yok ya da işlerinin yapılmasını bekleyen bir koca, hesap bekleyen bir sevgili... Hiçbiri... Sadece ben var. “Kararlarımızı kendimizin alaçağı” dünyam için tek gereken sadece ben... Birazcık “ben”le neler neler yapılırdı? Temizlik, yemek, hasta, koca, yaşlı, çocuk bakımı, sabahtan akşama düşünmeksizin.. “Açlıktan ölsem de ayrılıcam” demişti Halime abla. N’apıyor, zamanının ve emeğinin yüzde doksanı boşalalı beri?...

İlk iki ayımı uyuyarak geçirdim. Düşünmeksizin, plan yapmaksızın... Henüz bir göz odam, kendime ait bir yatağım yoktu. Bir ara aşamaydı, kendime doğru yeni bir başlangıca. “Bu yaştan sonra...” ile başlayan cümleleri beynim yargılayarak dinliyor artık. “Hayat getiriyor insanı bi yere kendiliğinden” diyor Sibel. Bedeni mecburiyete kısa bir an için bile dönmüş her ruhun lafı bu. “Yaa işte hayat”... Beklenmedik anlarla karşılaşıldığında söyleniveren, herkesçe de anlaşılan laf... Aslında kader bildik yolumuza çıkanları ve değiştiremeyiz sandık. Oysa ki, bir evet yerine, bir hayır demek bile değiştirirdi her şeyi de! Hadi de, başkası için konuşmak kolaysa de!... Çok yakınımdakilere demiştim oysa. Bırak demiştim o adamı yaaa, yaparsın, zaten her şeyi sen yapmıyor musun, demiştim. Sonrasında tekrar görüşeli aradan çok zaman geçtiği olurdu. Desteksizliğine rağmen dönüp de “halen mi?” diyebilmişim. “Ya sen, neredesin bunca zaman? Bana bırak, diyorsun beni yalnız başıma senin kararınla bırakarak!”. Son iki senem bu tokatlarla geçti. Yazmak için ihtiyacım olanı buldum sanırım: Pişmanlık!

Gece yarısından sonra saat iki civarı. Kar yağıyor. Bir zamanlar “herkes nereye koşuyor böyle” diye söylenirken, izlediğim koşturan insanlardan biriyim artık. Trene yetişmeye çalışıyorum, ayaklarıma baka baka. Karanlık olmasa da, sessizliğiyle tenhalaşan bir caddede, karşıdan karşıya geçerken az ilerde kendi kendine başı önüne eğik genç bir kadın görüyorum. Mızıkasını çala çala, aheste aheste yürüyor. Arkasında benim koşuşturmamdan çıkan panik gürültüme hiç aldırmış etmiyor bile. Zozan’ı duyuyorum, sanki “asla adil yetişmiyoruz” diyor. Merhaba, diyor birisi. Merhaba, diyorum. Nasılsın? İyiyim... “Ya sen?” diye sorucak zamanım yok, üzgünüm. Yok mu gerçekten? Gidicek bir evin varsa ,eninde sonunda evine ulaştırıyor bu

Kovara Politikayê Ya Radikal

memleket seni, zamanın niye yok? Yok işte, bilmiyorum. Ortadoğuluyum ben! Verebileceğim en kestirme cevap bu. Zamanımı orası yedi. Hani zaman da dahil, her şeyim benim olmuştu şimdi! Sarhoşsun göremiyorsun yalnız olmadığımı, hep beraber geldik biz buralara!

Durmadan okuyorum. Trende bir kitap, yatakta bi kitap, masada bir başkası... Alel acele bir hayat bulmam gerek kendime. Sağı solu bomboş arazilerle dolu, upuzun, karanlık bir yoldayım, gökyüzü yıldızlarla dolu. Üstü açık arabamda, arkama yaslanmış, ayaklarımı direksiyona uzatmışım, sigaramı tütürüyorum. Sonra yolda ilerlerken karşıma biri çıkıyor. Yolun ortasında durmuş uzun saçlarıyla ve kanlı beyaz geceliğiyle bir kadının içinden geçiyorum. Her hayalim, halen kabusla bitiyor.. “Biz çok rahat yaşamışız” diyor Zozan, “öyle hayatlar var ki!”. Yok, öyle deme n’olur, teselli bile değil bu benim için.

Herkesi dinliyorum. Hayat hikayesini anlatmayı seviyor burada insanlar. Bir işi kendi başımıza bile yapsak kalabalığa mal etmeyi, paylaşmak sayan bir toplulukla kalabalıkta kendini görmeye başlayan başka topluluğun arasında seyirciyim şimdilik. Biz kadınlar olarak, Kürtler olarak, mülteciler olarak.. diye kurulan cümlelerden sonra “ben”le başlayan cümleler, kocaman dünyada kendini toplu iğne olarak görmeye başlayan bir insanın unutulmamak için başlattığı bireysel kampanyanın propagandası mı acaba? Burada kitap yazarlar ya da herkesin bir kitabı var küçümsemesini yapanlar diye ikiye bölünmüş aydınlar. Kime bir başkasını sorsam hep “müziğini dinle ama kendisini tanımaya kalkma. Kişiliksizdir biridir, ama kitabını oku tabi yine de” diye birbirini saymanın mecburiyetten ve sövmenin içten ve ikisinin bir arada olduğu değişik bir toplumsal ortam nasıl olduysa yaratılmış. Zor zamanlarda, birlikte hareket eden insanların aslında kendilerini sıradan birer insan oldukları hissine kaptıran her türlü iş bulma ve sigorta, maaş ve vergi, sosyal düşün ve eylem karşısında “Hadi canım sen de!” ile başlayan söylevlerini dinlerken sesin kaynağını bulmaya çalışıyorum bir yandan. Madenimiz çatışan insansa, bu ses incinmiş gururun sesinden başkası olabilir mi? Tanınmış devrimciden, tanınmamış vasıfsız düşmanın incinmişliği... Düşmemiş gibi yapmak öyle zor ki! Hayatımdan kesitleri yazmak ve başkalarına okusunlar diye sunmak bir önlem gibi belki benim için de... Dur bakalım, daha yolun başındasın sen.. .

Trendeyim... Tam karşımda genç bir anadolulu genç, nörüyon, örgü mü örüyonla başlayan bir telefon konuşmasına “sen karı mısın, ki örgü örüyon”la devam ederek kulak kesilmeme neden oldu. Az sonra konuşma karılarla aran nasıl, gidiyon mu o yere? Ben geçenlerde yine gittim, oğlum var ya nasıl yaptım, ama bir önden bir arkadan’ın gerisini dinlemeden yerimi değiştirdim. O gerizekalı adamın karşısında sırf “saç, ağız, meme, göbek, am, göt ve bacadan” ibaret olmanın üzerine ne desem de, bir beyin, bir kişilik eklesem diye düşündüm. Biraz da kendim o adamı iğrenç bir dil ve sikten başka bişey olarak görmüyorum ki! “Bir boktan anlamaz bu!” deyip iniyorum trenden. Gittiğim yerden dönerken yine trende iki zengince konuşmalar yapan otuzlu yaşlarında “adam olmuşlar”ın konuşmalarını istemesem de duyuyorum. Karşımızda siyah bir erkekle beyaz bir kadın birbirlerinin dudaklarını yercesine öpüşüyorlarken... ”Nasıl oluyolan bu, biri siyah diğeri beyaz!?”..”olum biri erkek bulamıyo belli, diğeri de beyaz am bulmuş kaçırırlar mı birbirlerini.” başlıyor gülmeler... Dünyayı türk penisi üzerinde dönüyo sandıklarına o kadar kaptırmışlar ki, kendilerini adeta ben de bir tanesinin dünyaya bedel olduklarına inanmaya başlıyorum. “Sakin ol Zelal, arpadan ölücek bu atlar ne de olsa!”

Niye herkes boşanıyor buralarda?... Her ilk gelenin merakıdır sanırım... Toplu taşıma araçları kulağınıza kendiliğinden sokabilir cevaplarını sorularınızın. Yine trendeyim... Çocuk mu hasta, ne zamandır fena, niye doktora götürmeden, beni niye bekliyorsun be adam, götürsene hastaneye, ne demek bensiz olmaz, yahu ben saat beşte evden çıkıyorum, akşamı zor ediyorum, başka bir şey mi bu, hastalık bu hastalık. Abla dayanamıyorum artık, iş yerinde kocası benim gibi olan tek kadın benim. Benim kocam ne çalışmaya geliyor, ne kolaylaştırıcı oluyor. Ece Temelkuran olsa yerimde şöyle yazar mıydı: “bak Gökçe, kendi toprağında parasız da olsa erkekliğini satıp yiyordu bu adam. Topraksız ve cinsiyetsiz kalmış bu kişinin karşısında kadın kelimenin tam manasıyla “toprak” kadın. Artık üstünde yabancı ot bitsin istemiyor!”

Bugün yarın 8 mart. Hallerimizi anlatan bir sürü etkinlik olacak dünyada. İki ucu boklu cinsiyet sopsasının. ”Dünyaya yeniden gelsem yine kadın olmayı isterdim” ne kadar da iddialı bi laf. Havan kime güzelim, pekala da cinsiyetçilere mi ‘eylem pesen’e soralım bakalım, defalarca kez bıçaklanıp üzerinden arabayla geçilmiş biri olarak hayata yeniden gelme şansı olsaydı, cevabı? “Kendimizi sevdiğimizi anlatacağımız başka cümleler kuralım artık lütfen” diye bağıyor içimdeki ses, kalabalığı sıraya sokmak isteyen bir görevlinin yetkili ses tonuyla . Seviyorum kendimi, canımı, etimi... Nasıl? Elimi vermem sana kolumu koparacaksan, seviyorum elimi, kolumu... Hım? Hey bak bugün tuvaleti yıkarken dudağıma su fişkırdı, onca eğildim büküldüm, sen para getirmiş olabilirsin eve ama ben olmasam kendi bokun yüzünden doktora vermen gerekicekti o parayı! Ya bu? Eğlence ve/veya evlenilecek kadın değilim ben, kendim istersem hep/hiç/./ eğlen(m)icek ve/veya/defalarca kez/hiç/./ evlen(meye)ecek biriyim... Anlıyor musun? Oh, kendime geldim biraz!

“Bebekliğine kadar dönersin” diyor Gül abla... Kendimle ilgili çok az şey biliyorum halbuki. Ne de kolay geliyordu Van Kadın Derneğindeyken, kadınlar anlattıklarında hayatlarını dışarıdan dinlerken... Doğdum, evlendim ve şimdi de öleceğim diye bir film şeridi geçiriyorlardı gözümün önünden... Uçan Süpürge’den Halime şöyle bir cümle kurmuştu: “İnceğimiz tek duraklar bunlar değil!” o duraklarda inmeye de biliriz... Vahşi hayvanlarca parçalanarak ölmeyi istediğimi şaşkınlıkla dinlerdi arkadaşlarım... Venezüella’ya sebze doğramaya gitmeyi istediğimi... Evinde ucuza çalıştırdığı göçmen kadınları sınır dışı ettirmekle tehdit eden liberal kadın bakanın mahkemesini izlemeye Kanada’ya da gitmeyi... Birleşmiş milletlerin görmediği transdinyester’de rahat bir soluk almaya ihtiyaç duyduğumu... Daha nice pembe düşlerimin kapısındaki tek bekçinin kendim olmasının rahatına varalı beri değişime uğramaya başladı durak adlarım... Hayatımı ben anlatmadan, başkasının bilebileceği bir yaşam olmaktan çıkarmaya yarayacak kadar “kendince yapma”nın pratiği, taşımaktan sıkılıp hep bir yerlerden taşınmaya heveslenmiş kaplumbağanın kuşa evrilip uçmaya kalkışması!

Üzülme anne, oğlun doktor oldu ama kızın da bekçi oldu. Kadınların öpüştüğü bir barın kapısında ırkçıları ve homofobik insanları bara almamak ve bardan atmak gibi onurlu bir işim var. Yandaki barın kapısını iki erkek birden bekliyor. Geniş ve uzun gövdeleri var. Benimse hep olduğu gibi üzerime iki beden büyük geliyor giydiğim görevli ceketim. “Bir ülkenin güçlü olmak için silahlara ve ordulara ihtiyacı olmadığına inanıyorsanız, bir barın kapısında güçlü kuvvetli ve de erkek birinin olmasını da ummayın” diyorum “aa kadın” diyenlere... Benimle gurur duyduğunu duymaya ihtiyacım var! Söylesen daha bir gelirim kendime...

* 2009 yılında Türkiye’yi saçma sapan yasalarının bedelini çok ağır ödememek için terk ettiğimi sanıyorum. Bir yandan halime vahvahanırken, diğer yandan da yalnız başınalaşınca kendimle tanışma imkânım oldu. - sıradan bir yaşama tahammül ederek- yukarda okuduklarınız yuvasını kendisi için yapan dişi bir kuşun 2 yıllığından yarım yamalak notlar. Özel ilgi bekleyen notlar değil. İçinde 8 Mart dünya emekçi kadınlar günü için kafa yorulmuş hiçbir teoriye yer vermediğim için hayal kırıklığına uğrayarak okuyanlara bazen balık tutmanın bile en erdemli saydığımız teoriden fazlasını öğretebileceğini belirterek açığı kapamak isterim.

Bu Sayı Bir Lütuf Mu?*

R & Z

Her 8 Mart öncesi, genel yayın çizgisinde feminizmin özgün bir yer almadığı yayınlarda genel anlamda kadın sorununa, (hani kadınlar sorun değildir ama tıpkı Kürt sorunun da olduğu gibi, sanki sorun olan kadınlar gibi bir ad veriliyor ama) özelde ise, feminizme ilişkin yazıların yer almasına ya da anarşist arkadaşlarımızın yaptığı gibi sayıyı kadınların hazırlanmasına çalışılır. Esasında feminizm gerek teorisi, gerek pratiği açısından kendisi gibi ana akım hareketlerin dışında kalan anarşizmin çok da merkezinde olması gereken bir ideoloji-eylem bütünlüğü bence.

Bu coğrafyada genel anlamda kadın hareketi, feminizmden (Kemalistler değil kastım) çok beslenmiştir; lakin işine gelmediği noktada (bakınız KESK Eski Genel Sekteteri'nin tacizci oluşunun feministlerce deşifre edilmesi sonrasında gelişen süreç) bunu hemen unutup feministlere mesafe almayı ya da "biz kendimiz kadın sorunun önemini fark ettik canım" gibi bir tavra bürünmeyi ziyadesiyle sever. Neyse biz zaten bir "emeksizler (emeği görünmeyenler tıpkı ev içi emek gibi) hareketi" olmaya alıştık, bunu da çok sorun etmiyoruz. Ama feminizmle ve -biraz pürüzlü bir dolayısıyla olsa da- dolayısıyla feministlerle diğer kadın gruplarının etkileşimi (bir ölçüde ortaklaşan kadınlık deneyimi itibariyle sanırım) anarşistlerle diğer siyasetlerin etkileşiminden daha fazla desem, yanlış bir gözlem ortaya koymuş olmam diye düşünüyorum. Bunun nedeni anarşizmin içine kapalı olması mı, yoksa anarşistlerin çoğunun erkek olması ve diğer siyasetlerle ilişkinin de erkek ilişkileri çerçevesinde yürümesi mi bilemiyorum. Neyse bu da çetrefilli ve gerginlik yaratacak bir konu, o yüzden geçiyorum.

Feminizm, cinsiyet temelli bir politika olduğu, yani bedenimizle taşıdığımız bir oluş halinin politikasını yaptığı için sanırım ele aldığı konular bedenden devlete, kadın öznenen ataerkil sisteme geniş bir yelpazede salınır. Neredeyse yaşamın kendisi kadar geniş olduğu için de politik sözü çok içerdendir ve belki de bu kadar içerden olduğu için sistemin feminizmle ilişkisi bir gariptir. Ya görmezden gelir ya bazı argümanlarını alır kendi meşruiyeti için kullanır ya bu argümanların içini boşaltır ya da feministleri birtakım çığırkanlar diye marjinalize etmeye çalışır. Esasında ne yapacağını bilmez; ama güçlenmesini kesinlikle istemez. Feminizmle bu tür bir ilişkilene Kürt hareketi de dahil, erkeklerin egemen olduğu diğer bir çok siyaset için de geçerlidir. Feminizm, ancak makul düzeyde kaldığı müddetçe kabul görür. O yüzden mesela belki de bu dergi de kadınlara bir lütufta bulunarak bu sayıyı kadınların hazırlamasını uygun görmüştür. Bilemiyorum, peşin hükümlü olmak da istemiyorum. Lakin daha derinden bir feminizm ilişkilene ihtiyacı olduğu bence açık.

Feminizm içerisinde geliştirilen teoriler ve feminist hareket dediğimiz toplumsal muhalefet biçimi, iktidarın erk-lerden ve erk-eklerden oluştuğu, kadirlerin, muktedirlerin dünyasında kadınlar ancak toplumsal erkekliğin işleyiş biçimiyle benzerlikler kurarak muktedir konumlara, ama yine de izin verildiği ölçüde gelebildikleri için, bence kendisine anti-otoriter diyen her hareket, feminist teori ve pratiğe bir dönüp bakmalıdır. Farklı feminizmler olmakla birlikte, zengin feminist literatürün çoğunluğu iktidar, sömürgecilik vb. analizleri ve alternatif algılara zemin sunan çalışmalarla maluldür. Zira, “feminizm herkes içindir”.

Denilebilir ki “günümüzde bu coğrafyada feministler devletten talep ediyorlar, hepsi liberaller”. Açıkçası, erkek şiddetinin olmadığı bir toplumda yaşamadığımız için ve şiddet gören kadınların barınabileceği alternatif hareketlerin kurduğu binlerce sığınma evi olmadığından ve kapitalizm içerisinde büyük mülk sahibi feministler olup bu kadınların da varlıklarını kadınların yararlanabileceği mekanizmalara vakfetmeleri gibi bir durum söz konusu olmadığından, mecburen devleti zorlamaya ve yasal düzenlemelerle kadınların daha az şiddet görmesini sağlamaya ve ölmelerini önlemeye çalışıyoruz. Bu da bizi liberal yapmıyor; zira, biliyoruz ki devletin kendisi zaten erkek egemenliğinin bir ürünüdür. Hareket olarak hiyerarşiye ve iktidara karşı olduğumuz için kurumsallaşmaktan ve kemikleşmekten kaçınmaya çalışıyoruz, ama kadına yönelik şiddet gibi yakıcı bir sorunumuz olduğu için de anarşist arkadaşlarımızın muhalif kalabilme, devletten bir şey talep etmeme lüksünü yaşayamıyoruz. Kadın dayanışması, yegane gücümüz olduğu için birileri gelsin bize fikir sorsun diyemiyoruz, biz gidiyor etkileşime giriyoruz.

Bu yazıda geçenler bu coğrafyada yürümekte olan feminist hareketliliğin tümü için geçerli olmayabilir, ama en azından benim gördüğüm ve yaşadığım bu. Hatta Kürdistan’a dair birkaç kelam dahi edemedim, çok Türkiyeli bir resim koymuş olabilirim, ama yaşadığım yer de burası.

Kutsal melek anne ve hain şeytan orospu arasında bıkkın salınım★

Gülkan Ahıska

Ve ikilik hapishanesinden kaçış çabaları üzerine bir deneme

Bu iki kategori, sınıfı, ırkı, yaşı, cinsel yönelimi ne olursa olsun kadınların muhakkak ki onlara bakanın gözünde yerleştirileceği odalardır. Öyle ki bakanın kendisi 'kadın' dahi olabilir.

Şimdi sen kapı deliğinden bakıyorsun bana... ben bakıldığımı biliyorum. Bilmesem bile sürekli bilme kipinde eğitildiğimizi biliyorsun. Bilmenin sonu yok... bitmeyen bir süreç. Yazdığım ciddi, formel yazılarla kutsal melek anneden kaçtığımı düşündüğümünden beri eteğime yapışan daha çok 'anne' arayıcıları var. Kathy Acker geliyor aklıma... Yazar, şair, punk şarkıcısı, anarşist, orospu. Korsan kaçışların ustası. Kathy'nin kitabını elime aldığımdan beri beni daha çok hain şeytan orospu olarak gördüğünü fark etmedim sanma. Böyle daha rahat olduğunun, gözünde görkemli özyıkım estetiğimle daha bi 'arzu nesnesi' olarak okuduğumun farkındayım. Çünkü ben de sana bakıyorum. Çatlak bir sesle söylüyor Kathy; "Kadınlar aşk için her şeyi yapar." Sen de yapmıştın, biliyorsun.

Yan odadan sesler duyuyorum. Arada nefes darlığı çektiğini sıkıtiği ilacın fis sesinden yakaladığım bir kadın. Sanki zamanın tozuyla karışıyor, daktilo sesi... Yazıyor, çiziyor... Yazdıkça çoğalıyor, yaratıyor. Görüyorum onu. Fakat bir türlü belinden aşağısını hayal edemediğimi fark ediyorum. Zehir gibi aklıyla ayrı bir itibar görüyor erkekler dünyasında. Saygınlık için iyi bir bedel... İlaçtan bir nefes daha...

Diğer odada son dönemlerde duyduğum o hınzır şarkı çalıyor. Baby Revolution (Bebek Devrim). Sözleri sanki etrafımdan dönüyor, gülümsüyorum: "Çok sevgili devrimci yarım, cinsel devrim olmadan bir devrim olmayacak. Yatak odalarından sokaklara; yatak burjuva hayatın son barikatıdır... Devrim benim kız arkadaşımıdır, Devrim benim erkek arkadaşımıdır. Pratiğin teori karşısında itibarının artmasına ihtiyacımız var. Özgür aşkı yok sayan ekim devrimi bozuldu gözümüzde. Heteroseksüellik kitlelerin afyonudur... Tekeşlilik ve sadakat üzerine burjuva öğretisini bırakın..."

Sonra başka bir yan odada yadırgayan bir çift göz görüyorum. Özgür arzusunun imkansızlığı üzerine iç karartıcı bir sürü söz. Oysa eskiden ne çok sevmiştim, ne mor düşlerim olmuştu bu odada... Cinsiyete dair bir sabitlenmeye meydan okuyan ve bunu yaparken kendini başka bir yere sabitleyen, arzusunun olduğu yerde kadının nesneleşmemesinin mümkün olmadığını söyleyen bir çift göz. Aynalı bir oda, bin çift göz çoğalıyor burada. İşbirlikçi hain şeytan orospu. Hangimiziz? Bakan mı, bakılan mı? Ayna mı, sırrı mı? Çocukluğumdan hemen bir şey düşüyor aklıma, aynanın arkasındaki kağıdı yırtıyorum. Gözün tekinin olduğu yerde kara bir delik var şimdi. Birbirinin içinden geçen bir sürü deliğe dönüşüyor, ikilik bir süreliğine bozulmuşken harekete geçiyorum. Kara delikten geçiyorum.

İlk odanın anahtar deliğine tikiyorum kopardığım kağıdı. O bakan gözün en son algısındaki melek

miydi şeytan mıydı umursamıyorum artık. Yan odadan müziğin sesi yükseliyor... Daktilo sesi yavaşladıkça ritmik bir hal alıyor... Ayağa kalkıyorum... Duvarların tuğlalarını düşünüyorum. Toplumsal cinsiyet, ikili cinsiyet sistemi, akıp giden uzamı bölen her türlü sınır. 70'lere gidiyorum bir an. "Yık duvarları, tüm odaları aynı anda gör" diyen bir ses ile birleşiyor her şey...

Duvarlar, sınırlar, odalar.

Duvarları ilk delen, sesler oluyor... içerden dışarı taşan kadın sesleri... O dilden diğere... Ve ihlâl eden zamanı... Aşırı yüzler... Zaman aşırı yüzler. Mekân aşırı yüzler, her coğrafyadan. Dans ediyor buluyorum kendimi, dans ettikçe odaların duvarlarından süzülen kadın suretleri oluyor... Duvarlarda delikler ve çatlaklar... Çatlaklardan hava giriyor, nefes alıyoruz. Kadınların bazıları ses ve dans ile, eril ile dişil arasında devinip duruyor... Oropunun melek, annenin şeytan olduğu suretleri de geçip arkamızda bıraktıktan sonra... Tüm bu geçişliliğin yarattığı esrik hallerden sonra...

Sokakların artık odası, duvarı kalmamış bu evin içinden geçtiğini hissediyorum. Kadınlar ve büyümekte olan kızçocukları... 2 bin sekiz yüz 11'lerin ortalarında Van Gölü yakınlarında buluyoruz kendimizi... Dans ederken suyun kenarında Emma ile selamlaşıyoruz.

illet

Cinsiyetçiliğe Kardeş Geldi: Ahlâkçılık*

Aylin Çelik

**-Böyle bir dünyaya çocuk getirmek istemiyorum Osman
-Neden yavrum, daha onu bir güzel keseceğdik.**

Hemen irkiliyor insan değil mi; çocuk ve kesmek kelimelerini yanyana görünce. Açıkcası ben artık irkilmiyorum. Bakıyorum önce bir, çocuk erkek mi, Müslüman mı, Türk mü, heteroseksüel mi... Sonra başka şeylere de bakıyorum tabii; evli mi, askerliğini yapmış mı, mahallede yürürken başı önünde miymiş, konu komşunun karısına kızına sahip çıkmış mı... (İş bu cümledeki çocuk kelimesi anne-baba perspektifiyle, bebeklikten ölüme kadar varlığını sürdüren insan evladını ifade etmek için kullanılmıştır.) Şayet böyle bir çocuksa kesinlikle irkilirim, hatta ve hatta üzülürüm. Ama neler duymuyoruz ki..Her zaman böyle güzel çocuklar mı ölüyor sanki. Afedersiniz ateisti, eşcinseli, kadını, anarşisti...bunlar da ölüyor. Ya ya...Düşünsenize bi, şimdi ben bunlara da mı üzüleceğim? Orda arslanlar gibi çocuklar dururken ben tutup bunlara üzülürsem Allah beni taş etmez mi? Böyle bir şey ne mahallemize uygun düşer ne de ahlâkımıza. Tövbe haşa...Mesela geçen bir kadını sokak ortasında öldürmüş kocası. Eski kocası dedi bir de bazılarını; kocanın eskisi yenisi mi olurmuş canım. Kim bilir ne yaptı ki o kadın, deli etti adamı. Arslanlar gibi adam durup dururken elini kadın kanına bular mı? Erkek adamın erkek düşmanı olur, ne uğraşacak bi de kadınla. Kim bilir o kadın açık mı giyindi, sokağa izinsiz mi çıktı ne yaptı. Belki de adam, karısının namusunu korumak istedi, ne belli. Belki baktı karısına birileri tecavüz edecek, onu korudu. Ah ah hiç kıymetini bilmiyorlar bu kocalarının. Boşuna mı demiş atalarımız, sinek kadar kocam olsun başımda dursun diye. Şimdi o kadın namusuyla öldü en azından. O dekolte kıyafetlerini görüp fitratının gereğini yapacak bir erkek çıkıp da tecavüz etse daha mı iyiydi. Erkeğin elinin kiri, canı ne isterse onu yapar. İşte koca bilmiş bu fikri, masum erkeklerin zikrine karşı koymak için öldürmüş kadını. Zaten namusum gidene kadar ölsem daha iyi derdi o kadın da, yaşasaydı. Gerçi evlenmiş boşanmış bir kadın için de namustan söz etmek çok yanlış. Namus dediğin bekârlara hastır. Bi de şimdi çıkıp diyorlar ki kız-kadın ayrımı yapmayın. Yok efendim neymiş kadın et parçasına indirgeniyormuş da, bekâretle kadın-kız olunmazmış. Şimdi akıl var mantık var, hiç bekâra tecavüzle evliye tecavüz bir mi? Deli saçması işte bunların hepsi. Ah ah hep o batının pis ahlâkını aldık, ondan bunlar. Hukukumuzdan daha mı iyi biliyor bunlar? Bu mahallede hiç huzur kalmadı zaten, gidecem buralardan. Ailesinin okumaya gönderdiği kızlar geç vakitlere kadar sokaklarda geziyorlar. Çok afedersiniz bi de erkekli kızlı dönüyorlar eve. Yok efendim arkadaşın cinsiyeti mi olurmuş. Anaları da diyor ki biz kız okutuyoruz. Bunlardan ev kadını da olmaz. Ev bark kursalar da bu huyları de-ğışmez; zaten bi de kim alır ki böylesini. Bak daha geçen, soyadı ecnebi olan Türk müydü gavur muydu bi evli kadın öldü genç, bekar bir erkeğin evinde.

Off daha fazla devam edemeyecem bundan sonrasına. Bir paragrafılığına empati kurayım dedim şu zihniyetle; ama buraya kadar. Bu cümleleri yazmak bile bu kadar zorken, günde yüz defa söylüyor insanlar

bunları. Evet ya bu lafları insanlar söylüyor. Şu hani organizmaların en mükemmeli, akıllı olanı. Hangi insan evladı bu kadar vicdandan yoksun olabilir ki? Ben bu soruyu bir yakınma cümlesi olarak, öyle sırf sormuş olayım diye, boşlukta salınsın diye soruyordum. Sonra baktım ki yer çekiminden umut yok; ben iki de ayak takıp yere indireyim dedim. Bu ayaklarla yere indirdiğime bakmayın, öyle sağlam değil bunlar. Bilakis, ayakta durmayı zorlaştıran cinstenler. Şu akrobatik gösterilerde dengede durmaya çalışanların altındaki ikişer metrelik tahta bacakların uzantıları olan ayaklar. Biz üzerinize afiyet bu aralar toplumca bu ayakların üzerinde durmaya çalışıyoruz. Öyle zannediliyor ki büyüklüğü, gösterişliliği güçlü kılıyor adım atan kişiyi. Bunların üzerinde öyle bir yükselmiş ki o, özünde hobbit görünüşte dev olan kişi, sanıyor ki çok sağlam adımlar atıyor. Burada çok sevdiğim bir deyim devreye giriyor. İzninizle söylemek istiyorum: Kazın ayağı öyle değil! Bak altındaki ayak, kaz ayağı olsaydı bile daha rahat yürüyebilirdin; ben de sana son derece saygı duyabilirdim. Ama işte ne o kazın ayağı ne de kazın ayağı öyle. O yürümeye çalıştığın ayaklar seni iki adım sonra düşürecek haberin yok.

Toplumca vicdanımızı, insanlığımızı, irademizi kaybetmemize yol açan bu ayaklardan ilkinen uzun bir süredir aşınayız. Patriyarka icat oldu olalı biz insanlar ortamımızdan ikiye ayrıldık, kadın ve erkek olarak. Bu ayrım yeni mi be hey, insan var olduğundan beri cinsiyetler var diyen siz sayın biyolojik cinsiyeti bilip, toplumsal cinsiyetten bihaber olanlar, reca ederim şu sayfayı özenle kapatıp televizyonun nimetlerinden maksimum şekilde yararlanmaya devam edin ve bu bahsi burada kapatın.

Dergiyi kapatmayıp gerçek dünyada salınmak isteyenlerle harfler arasındaki yolculuğumuza devam edebiliriz. “Kadın doğulmaz kadın olunur” diyoruz yıllardır; ve fakat erkek de doğulmaz erkek olurdur bu memlekette. Kadınlığın genelde yardımcı rolde kaldığı ülkelerde erkek olmak başrollerin başrolü haline gelir. Bu durumda da herkes erkek olmaya çalışır veyahut çalıştırılır. Benim erkek olanlar kadar erkekleşen kadınlarda da ciddi bir problemim var. Kadınlığı bir dezavantaj olarak gören, kendini gerçekleştirmek için fallusa ihtiyaç duyan kadın şüphesiz ki bizden değildir (Lacan, 126.ayet). Fakat kadın neden erkek olmak ister diye de düşünmek gerek. Düşünmek, hak vermeye yetmez elbette; ama yine de anlamlandırmaya çalışalım. Adı anadolu olan bir memlekette analar değil de babalar o toprakların ekmeğini yiyorsa orada bir sorun var demektir. Erkek vatan nasıl ana dolu olabilir ki? Üreyen toprakla de mi..tabi tabi öyle kutsal ki o topraklar aynı ana gibi. Ama her ne hikmetse bütün savaşlar da bu topraklar için verilir. Elde etmek, tohum ekme için savaş yapılır. Toprak kadındır, anadır da bilin bakalım vatan nedir? Evet doğru bildiniz vatan, erkektir. Kadın bedeni üzerine inşa edilen vatanların eşitlikten yana yüzü gülmemiş vatandaşlarıdır. Bereketini kadının üretkenliğinden alan toprak, anca bir erkeğin işlemeyle vatana dönüşür. En yüksek verimi almak için de o toprak binbir çeşit tohumla ‘bereketlendirilir’. Hatta şu an adını hatırlayamadığım bir ülkede vakt-i zamanında erkekler toprağa, o yıl iyi mahsül elde edilsin diye spermlerini bırakırmış. Vatana gebe topraklar...Hangi toprak hangi ulusa rahim olur bilinmez de, hangi ulusu kimler devlet yapar biliniz: Askerler....Analar ne askerler doğurur hey yavrum be! Namusunun bekçisi, namusunun koruyucusu askerler, erkek ulusun kadın namusunu korumak için savaşır. Militarizme de rahmini açar kadın. Dolayısıyla militarizmle göbek bağı asla kopmaz. Vatan borcu bu yüzden namus borcudur da. Kızları da alın askere demek de bu yüzden boşunadır. Kimi, nereye alıyorsunuz? Asker demişken aklıma geldi, ilk Türk savaş pilotu olan Sabiha Gökçen, Dersim Harekâtı’na bir uçak bir de silahla gönderilmişti. Gökçen’in anılarını ele aldığı kitaptan öğrendiğimiz kadarıyla manevi babası ve devlet başkanı olan Atatürk, kızı ve askeri olan Gökçen’e silahını verip “bu bir askeri harekattır...Yalnız şunu unutma, sen bir kızsın. Alacağın görev oldukça çetin. Aldatılmış bir eşkiya çetesiyle karşı karşıya kalacaksın. Onların da elinde bir takım silahlar var. Uçağın arıza yapacak olursa mecburi inişe geçecek ve sonunda onlara teslim olacaksın . Bunun ne demek olduğunu başına gelmedikçe bilemezsin....Bu takdirde ne yapacağını düşündün mü....Umarım kötü bir durumla karşılaşmazsın. Fakat herhangi bir zamanda senin şeref ve haysiyetine dokunacak bir olayla, bir durumla karşılaştığında hiç tereddüt etmeden bu silahı ya karşındakine karşı ya da kendi beynine boşaltmaktan asla çekinme” der. Bu anektodtan sonra toplumsal cinsiyet ve militarizmde kadının

rolü nedir diye uzun uzun tartışmanın gereği yok sanırım. Vatanın namusuyla kendi namusunuz arasında kalırsanız ne yapacağınızı biliyorsunuz artık.

Anlatmak istediğim şey tam olarak bunlar değildi. Aslında bunlardı da tarih bu kadar eskiye dayanmayacaktı. Şöyle üstten üstten gidip 2000'li yıllardan bahsedecektim; fakat çağrışımın sonu yok. Nereye gittiğimizi görmek için, nereden geldiğimize de bakmalıyız.

Şu üzerinde durmaya çalıştığımız ayaklardan biri bu bacağı çıkıyor işte. Cinsiyetçilik yapa yapa yürümeye çalışıyoruz. Kadına verdiğimiz roller, erkeğin aldığı roller (kadına verilir, erkek ise alır) kültürel yapıyla şekillenir. Toplumsal yapı mı bu rolleri belirler, roller mi toplumsal yapıyı oluşturur? Toplumsal cinsiyet en genel anlamda, tarihsel ve kültürel anlamda öğrendiğimiz kadınlık ve erkeklik durumlarına işaret eder. Nefret suçu işlemek için gerekli olan malzemelerin olmazsa olmazıdır bu kavram. Her gün 3 kadının öldürüldüğü (ki onun aslı 5 kadındır) ülkede toplumsal cinsiyet, nefret suçu top 10'da bir numaradadır. Annelik görevini yapmadı, namusuma halel getirdi, evden dışarı çıktı, sevdiğine kaçtı, kocasına karşı geldi, kadınlık görevini yapmadı... gibi türlü cinsiyetçi söylemlerle kadınlar öldürülüyor. Buradan öğreniyoruz ki kadının görevi, annelik, namusu korumak, evde aileyi temsilen sürekli bulunmak, sevmemek, eşe sorgusuz itaat... Bunlardan en az birine uymamak ölüm, hadi o da olmadı şiddet görme nedenidir. Atta, avratta, silahta iktidarını kullanmakla mükellef erkek de görevinin gereğini seve seve yerine getirir. Askerde ülkenin namusunu koruyan adam, karısının, kardeşinin mi namusunu koruyamayacak? Yalnız hatırlatmadan geçemeyecem, şimdi ben bunları anlatırken lütfen gözünüzün önüne kırsal bir arazide geçen olaylar gelmesin. Eğer öyleyse, şimdi oldukça zorlanacaksınız sözünü ettiğim plazaya gelmekte. O yüzden sözünü ettiğim yeri tarif edeyim de gelmeniz kolay olsun. Önce şu Doğu köyünden bi çıkın, hızlı hızlı batıya doğru gelin. Ankarayı'da geçin, hah İstanbul. İşte orda durun. Avrupa yakasına geçin, Balmumcu tarafında duruverin. Ne görüyorsunuz orda? Şöyle büyük camlı bi yer, bir süre öncesine kadar da grev vardı (halen var mı bilmiyorum) önünde. Hah doğru yerdesiniz işte, Sabah Gazetesi'nin önündesiniz. Şimdi girin o binadan, çıkın üst katlara doğru. Bi ses duyacaksınız, böyle yüksek oktavdan bir kahkaha sesi. Şu ülkede her konuda bilgi sahibiyim, hâlâ iktidar kıymetimi bilemedi, o kadar spor yorumu yaptım, güzellik tescilledim, anı anlattım, Avropalara gittim, mankenliğe giden yola halı oldum bi kıymet bilemediniz diyen o histerik kahkahaları duyuyorsunuz değil mi? Sırtına kazağını atmış, boynuna fularını takmış o ihtiyarı tanıdınız değil mi? Onun yüzüne iyi bakın şimdi. O yüz, size vicdanınızı kaybederseniz nasıl görüneceğinizi gösterecek. Hiçkimsenin babası, oğlu, sevgilisi, eşi olmadığınızda nasıl görüneceğini anlatacak. Kalbiniz buz kestiğinde, onu sıcak tutmak için nasıl başkalarının hayatlarını yakacağınızı göreceksiniz o yüzde. Onun size bakmaya yüzü olacak mı bilmiyorum ama. Fakat olacaktır büyük ihtimalle, hâlâ o gazetede yazdığına göre...

Keşke hiç görmeseydim dediğim şeyler var hayatta. Bunlardan biri de o meşum yazı. Buna benzer bir yazıyı Vakit Gazetesi'nde okumuştum; fakat yazan kişi de yazılan yer de bu berbat yazıyı tölare etmeme yardımcı olmuştu. (Kanıksamak ne kadar kötü bir şey anne) İsmi vermek istediğim bu köşe yazarı Serdar Arseven (soyaddaki anlama gel), Defne Joy Foster'ın ölümü üzerinden bakın nasıl da ahlâkçılık, nasıl da cinsiyetçilik yapıyor:

“Onu kucakta zıplattılırken görmüştüm bir kez...

Çıkmış yumuşağın teki, kırıtı kırıtı anılarını anlatıyor...(Defne Joy'un eşcinsel bir arkadaşından bahsediyor.)Foster bir kurban; öyle alıştırılmış, öyle yaşatılmış... Ve... Testi misali su yolunda kırılmış!..

Evlili ha; bir de erkek bebeği var, Maşallah nur topu gibi, bir buçuk yaşında... Kocasını çok severmiş, o da kocasını severmiş... Ancak, farklı duygularını “arkadaşlarıyla” tatmin edermiş!... Evinde öldüğü oğlanla o gece tanışmışlar... Ve ilk geceden “oğlan evine” gitmişler!.. Türkiye laiktir laik kalacaaaaaaak!

Birilerinin kucagında hoplatılıp zıplattılmaya değil, sıcacık yuvasında naneli, ıhlamlı ilgiye ihtiyacı var... Kızcağzın babası, anası taaa öte diyarlarda... Kızları, gecenin üçünde sevgili evindeki “ölüm seansına” doğru yol alırken... Ne alemdeydiler kim bilir?..

Kahrolsun, sorumluluklarını yerine getirmeyen ana ve babalar!..”

Bu yazı 4 Şubat 2011’de yazıldı. Aynı gün, bu yazıdan tamamen habersiz olarak, bir başka gazetenin bir başka köşe yazarı- ‘demokrat’, ‘çağdaş’, ‘entelektüel’- Hıncal Uluç “bu nasıl mahalle baskısıdır” başlığını koyduğu yazısında neler söyledi:

(Parantez içindekiler benim yorumumdur)

Perşembe sabahı, evde kahveni içip gazetemi okurken, Fatoş geldi. Evdeki yardımcım..”Hıncal Bey haberiniz var mı, Defne Joy ölmüş.. Evinde ölü bulmuşlar” dedi.. Defne Joy’la tanışmayız. Televizyon izleyen biri olmadığım için, sokakta yanımdan geçse tanımam..

(Yazar burda, bakın da nasıl burjuva yaşıyorum, evimde hizmetçim var. Ama ben ona sizin huzurunuzda yardımcım diyorum. Ben entelektüel hayatımın gereği olarak sadece kahve içer, gazete okurum. Avam tabakasından gelen yardımcım da televizyon izler, tüm sınıfı gibi, diyor.)

Acun’un, her programı olay olan, bence günümüzün 1 nolu yapımcısı Acun’un son yarışması “Yok Böyle Dans”ın yıldızlarından..(Birazdan tabanına sesleneceğim kitleye dalıp medyaya selam çakmayı untabilirim; önlemimi şimdiden alayım. Yarın öbür gün bu çocuk, bi programda bana jüri üyeliği falan teklif edebilir, amman pot kırmayayım).

Defne Joy’un ölü bulunduğu yer kendi evi değil. Bir bekar erkeğin evi.. Bekar erkek, benim küçük kuzenim, Sanem’in kardeşi Kerem..(Bir insan başka birinin evinde ölemez, olsa olsa ölü bulunur. Altan ailesiyle de yakın akrabayım zaten, yeri gelmişken onu da belirtiyim. Sanem Altan da gazeteci onu tanırınız. İşte bi sürü ünlü akrabası olan bekâr genç adam)

O çarşamba sabahı, dünyada yerinde olmayı istemeyeceğim bir tek kişi vardı.. İlker Yasin Solmaz.. Düşünebiliyor musunuz?.. Sabaha karşı telefonunuz çalıyor ve haber veriyorlar. “Eşiniz öldü. Gelin cenazeyi alın..” “Nerde, nasıl, ne zaman?..” “Sabaha karşı bir bekar evinde ölü bulundu. Polis soruşturuyor.” Ne hale gelirsiniz?.. Ne düşünürsüz?.. Ne olursunuz?..

Yarın o bebek aklını başına toplayacak yaşa geldiğinde “Baba bana annemi anlat” diyecek?.. (Vurgu kendisine ait) Ne anlatacak İlker Yasin?. Gencecik, hayat dolu karısı, 18 aylık bebeğinin annesi beklenmedik şekilde ölmüş.. Ona mı ağlayacak İlker Yasin.. Yoksa bir bekar evinde, sabaha karşı kanında tonla alkole ölü bulunmuş, ona mı çıldıracak?..Empati, mempati.. Hadi kendinizi İlker Yasin’in yerine koyun dostlarım..

Kerem’in adını duyunca, Gökmen Özdemir’i aradım, Vatan’dan.. Arkadaşı.. “Sor bakalım kerataya, evli barklı ve çocuklu kadını niye götürmüş evine” dedim. “Sordum bile ağbi” dedi, Gökmen.. “Vallahi daha o gece tanıştık. İkimizin de kafası iyiydi. Gittik işte” demiş, Kerem. Defne’yi nerdeyse “Azize” ilan eden Ayşe kardeşim.. İşte anlatmak istediğim bu.. Bizim zamanımızda Aşka düşülürdü.. Falling in love.. Daha tanıştığın gece, eve, yatağa koşmanın adı da love.. Ama onun fiili başka.. Aşk Yapmak.. Making love.. Benim aşka düşmeye saygım var.. Ama aşk yapmaya yok..

Gönül ferman dinlemez tamam ama, 18 aylık bebeği olan evli genç kadın da, daha o gece tanıştığı erkeğin evine koşmaz.. Bunu bana kimse kabul ettiremez. Ben mahalle baskısından da korkmam. Kafamı kesseler düşündüğümü söylerim.. Defne boşanma kararı almış mı?. Mahkemeye baş vurmuş mu?. Evini ayırmış mı?. Ayrı mı yaşıyor eşinden, bebeğinden..

Ölmüş.. Allah rahmet eylesin.. Ama böyle bir insana, öldü diye saygı duymamı kimse benden beklemesin.. Kimse de, onu Azize ilan ederek, gençliğin önüne “Rol model” diye koymaya kalkmasın..

Astım hastasıymış. Fena halde sarhoşmuş. Bilinen o.. Alkol mü?. Son zamanlarda zararı bilimsel araştırmalara konu olan, bir nevi doping, enerji içeceklerinin aşırı kullanılması mı?. Uyuşturucu mu?. 10 gün içinde Adli Tıp gerçeği açıklayacakmış.. Öğreneceğiz. Ama benim görüşüm değişmeyecek. Defne’nin ölümü tipik bir “Su testisi, su yolunda kırıldı” olayıdır!..

Sinirlerinize hâkim olmayı başararak okuduğunuz için öncelikle teşekkürler. İnsan gözlerine inanamı-

yor değil mi? Bunları söyleyen kişi Hıncal Uluç. Mankenlerle verdiği erotik pozlar, anlattığı sanat filmleri, magazin dergilerindeki halleri geçti gözlerimin önünden. Hıncal Uluç bundan böyle benim için, cinsiyetçi söylemle ahlâkçılığı birbirine katarak bir ölü üzerinden nefret suçu işleyen kişidir. Bilincinin altında neler var az çok belli de, erkeklik kimliği altında neleri sakladığını konuşalım. Söz konusu yazıda erkek kişiden kerata diye bahseden Uluç, tipik bir “erkek adamın elinin kiri” söyleminde bulunuyor. Ölen bir kadının ardında mağdur olarak gördüğü bir erkek Defne'nin eşi, diğer erkekse ona göre ‘aşk yaşama’ hevesindeki kerata yeğen. Zihniyetin neresine baksan çarpık. Hiç tanımadığı bir erkeğin yerine kendini koyarak saçmasapan eski dönem Türk filmi senaryoları üretiyor. Ona göre, bir kadın her ne nedenle olursa olsun eşinden bağımsız bir şekilde dışarıya çıkamaz, içki içemez, bekâr bir erkeğin evine ancak ve ancak cinsel birliktelik için gider, evli bir kadının asli görevi çocuğuna bakmak, evinde oturmaktır. Defne Joy Foster kendi evinde televizyon izleyip çocuğuna ninni söylerken ölemediği için suçludur; eşi de tüm erkek cinsi gibi bu duruma karşı öfkeli ve hatta başı önündedir. En vahimi de Arseven’le ortak metaforları olan testidir. Arseven’in sonunu getirmediği sözü, Hıncal Uluç büyük bir keyifle getirmiş; su testisi su yolunda kırıldı demiş. Kendisinin kırılacağı suyun, yatağını bulması konusunda en ufak bir şüphem yok; fakat iktidara ben de sizle aynı mahalledeyim, beni de görün demek için sizce de kötülük dolu, maksadını aşan bir yazı değil mi bu sayın Uluç? Basın özgürlüğü kavramıyla kendini savunanlar kervanının yolcusu musunuz bilmiyorum; ama bu, basın özgürlüğü falan değil olsa olsa basını kullanarak toplumu yanlış yönde etkileme suçu olur.

Evlenmek istediği kişiyi seçtiği için canından olan kadınların yaşadığı bu ülkenin televizyonlarında her gün onlarca kadın ‘koca bulmak’ için boy gösteriyor. Her gün cinsel kimliğinden dolayı (yüzünden değil) öldürülenlerin olduğu bu ülkede, en çok eşcinsel sanatçılar dinleniyor. En nefret ettiğim yönüm dürüstlük diyen insanların yaşadığı bu ülkede ayak üstünde binlerce yalan söyleniyor. Ahmet Kaya’nın dediği gibi nerden baksan tutarsızca, nerden baksan ahmakça.

Cinsiyetçilik, yoluna tam gaz ilerlerken yanına kardeş aldı. Yazının başında bahsettiğim ayaklardan ikincisi kendisine ait: Ahlâkçılık. Aman ahlâkla ahlâkçılığı birbirine karıştırmayalım; zira Kant’ın kemikleri sızlayabilir. Bu iki ayakla denge kurmaya çalışıyoruz bir süredir. Fakat kendi adıma söyleyeyim, bunların varoluşları bile başlı başına benim dengemi bozuyor. Turgut Uyar’ın talebine ben de katılıyorum; benim dengemi bozmayın.

Bu kavram ne zaman hasıl oldu tam olarak bilemiyorum. Ama bunda büyük emeği olan medyayı asla yadıyamam. Medya olmasa ne bu kadar ‘ahlâklı’ ne de bu kadar ‘erkek’ olurduk? Toplumun muhafazakâr kesiminin sevgisini, takdirini toplamak adına yazılan bu yazılar, sözümona toplumun sesini yansıtıyormuş. Halkın sesi olan Uluç, empatinin doruklarında gezdiğini sanarken bireylerin içindeki kötülüğü uyandırmıştır esasında. Vicdanı olmayanları daha rahat etkilemeyi başaran Uluç, insani yönleri her şeye rağmen sağlam kalanların da büyük tepkisini çekti. Geçtiğimiz günlerde Defne Joy Foster’ın ailesi bu yazıyla ilgili işlem başlattı. Nefret suçlarının cezasız kalmasına alışık biri olarak, yanılmayı umduğumu dile getirmek isterim.

Tüm bu cinsiyetçi, ahlâkçı saldırılar bir moda yaratmış olacak ki uzun zamandır herhangi bir yazısıyla ‘gündeme gelmeyen’ Engin Ardıç da bu furyaya katılmaya karar verdi. Bacı başlığını taşıyan yazısı, kavgada söylenmez cinstendi. Yüreğiniz kaldıracaksa bir de Ardıç’ın neler dediğine bakalım:

(Vurgular Ardıç’a ait)

Solculuk kisvesi altında faşizme hizmet ediyorlar, kerhaneye düşmek gibi bir şey, belki daha da kötü!

Devrimci bacı... Soyu tükenmiştir sanıyorduk, demek ki yumurtalı eylemlerde yaşıyormuş. Ortak özellikleri çirkin olmalarıdır bu kızcağızların. Hem çirkin hem pasaklı. Sorunları da budur. Bu yüzden hepsi birer “kompleks kumkuması” olup çıkmıştır.

Baştaanaları babaları olmak üzere hiç kimseden sevgi görmemişler, yakınlık görmemişlerdir. Bununla onlar dakimseye “empati” gösteremezler. “Farklı düşünenleri anlamaya çalışmak” da onların kısaboşlarını çok çok açar.

Bir zamanlar, ünlü şarkıcı gibi, “Akrep Nalan” adı takılmış ünlü bir eylemci kız vardı, 12 Eylül döneminde. “Memleketinden” gelmiş, Topkapı Garajlar’da otobüsten inmiş, yanına ilk yaklaşan çocuğun siyasi görüşüne yazılmış. Çocuk solcu olduğu için solcu olmuş, çocuk sağcı olsaymış o da sağcı olacaktı. Bu eylemci kesimlerde cinsellik de bir tabuydu o zamanlar... Fransa’da 68 eylemleri cinsel özgürlük için başlamıştı, bizde görünürde sosyalist, aslında Kemalist dikta özlemiyle yürütüldü, ama eylemci çocuklar köylü ve kasabalı olduklarından, çok ciddi bir cinsellik sorunu da yaşadılar. O zaman da ortaya, “cinselliğinden arındırılmış” bir kız tipi, yani “bacı” çıktı! Bu kızlar ve oğlanlar, doğaya ve dürtülerine daha fazla karşı koyamadıkları noktaya gelip bunalıma girince de, ortaya “devrim nikâhı” adı verilen bir saçmalık çıkardılar. Sevişmek için ille bir “nikâh” kıyılacaktı! Nikâhsız olmuyordu, burada da örgüt lideri (ya da mahalle sorumlusu, ne haltsa işte) kıyacaktı. Bu, devrimcilik, solculuk falan değil, yalnızca illiklik ve köylülük. Türkiye çok çok ilerledi, köylü köylülükten kurtulma yolunda çok mesafe kat etti, fakat onlar kurtulamadılar. Çünkü “kendi kendilerinden” kurtulamıyorlar. Keşke o kıızı tutup şap diye öpseydin Emre... Belli ki kimse öpmemiş...(Emre Aköz’den bahsediyor) Belki de ossaat liberal kesilirdi!

Cinsiyetçilik en bayağı şekilde nasıl yapılır, bunu bir ulamayla anlatın dese bir bir ilkökul öğretmeni, alacağı cevap aşağı yukarı böyle olur. Bu ‘yazar’da da siyasi bir fikre sahip insanları fiziki görünümüne göre tasnif etme merakı var. Sanırım çocukluğunda da sağ elimde sarımsak, sol elimde soğan diye diye yönleri öğrenmiştir. Hatta sağ ve sol ideoloji anlayışı da buradan çok ileriye gidememiştir. Büyük ihtimalle ilk gençlik yıllarında solcu bir kız tarafından ‘öpülmemenin’ acısını da unutamamış hâlâ. Ardıç, muhafazakârlıktan tutun seksizme kadar geniş bir yargı çerçevesinde yazdığı bu yazıyı, Lokman Hekim misali reçeteyle bitirmiş. Devrimciliğin, solculuğun çözümü liberal olmaktır. Liberal olma çok masrafsız, kolay bir ilaçla mümkündür: Öpülme. Kendisinin liberalliğinin babası da Emre Aköz mü merak etmedim değil hani. Yani bir erkeğin bir erkeği öpmesi uygun düşünce toplumumuzda, utanmasam bunu söyleyecem.

Bu yazının ardından çoğunluğu kadın olan bir grup, Sabah Gazetesi’nin önünde protestolarını dile getirdi. Ece Temelkuran, erkek basının bu duruma göz yumması ve bu erkek bakış açısının medyadaki hakimiyeti üzerine çok güzel bir yazı yazdı. Kadınlar tüm bu yukarıda alıntılıdığım kara yazılar hakkında günlerdir konuşuyor. Beri yandan erkek yazarlar, kadınlar haklarınızı koruyun deyip entel tahakkümünü gerçekleştiriyorlar. Tüm bu cinsiyetçi ve ahlâkçı söylemden rahatsız olan erkekler de var; fakat bir abaküsün ilk sırası kadar. BirGün Gazetesi’nden Ümit Alan çok güzel bir öneri getirdi esasında. Alan dedi ki Orhan Çeker köşe yazarı olsun. Şu dekolte giyinmekle tecavüz arasındaki +1 korelasyonunu bulan profesör. Aydın olma iddiasındaki yazarlar bunları yazacak bir köşe bulabiliyorsa, Orhan Çeker’in pekalâ hakkı yeniyor. O da köşe yazarı olsun; gazetelerdeki, televizyonlardaki kadınların da görevine son verilsin. Rating için gerektiği yerlerde kadına yer verilsin, diğer zamanlarda kadın kırsın dizini evinde otursun, çocuğunu büyütsün, diziler izlesin...

Öyle tebessümle falan okumayın bu son dediğimi. Her ne kadar ben içine komediyi katsam da bunlar bizi bekleyen komedisi az trajik gerçekler. 80 sonrası oluşturulmaya çalışılan toplumun yeni bir katmanındayız şimdi. Öncesinde apolitikleşip, sorguyu suali hayatımızdan çıkaran bizlere alın bi de burdan yiyin diyorlar. Kitle iletişim araçları spesyali masada duruyor. Foucault yaşasaydı böyle güzel bir gözlemi kaçırmamak için Türkiye’ye tayin isterdi.

Hangi ayakların üzerinde nasıl durduğumuzun anlık bir fotoğrafı olsun bu yazı. Ay kendim de düşsem gülerim diyenler, aslında düşenin siz olduğunuzu ne zaman fark edeceksiniz?

Godot Gelmişti Şimdi Sıra Barbarlarda*

Xezal N. Karaağar

Beckett'in "Godot'u Beklerken"indeki hakiki kötümserlik, G8 kuşağının eylem ve ütopyasıyla, paradoksal olarak yıkılmıştı. Godot gelmişti, herhangi bir okumada, (hele hele 2. Dünya Vahşetinin yarattığı enkaz içerisinde zor bela çiğ kalmış entelektüelleri için "beklemek" neredeyse bir "kader"di.) gelmeyecek gibi anlaşılır.

Yüzyılın başındaki tüm hayaller önce Nazizm, ardından Nazizm-Sovyet paktıyla bir kabusa dönmüştü.

Godot bekleniyordu. "Bekleme" bütün karamsarlığına rağmen devrimci bir durumu ifade eder. Çünkü var olanın çürüdüğü "bekleme" ile haykırılır. "Gelecek mi?" sorusu ütopyaya, cesaret etmeye atılan ilk adımdır.

Beckett Godot'u Beklerken oyununun birçok yerinde "gelmeyeceğine" inandırmaya çalışır gibidir. "Gelmeyeceği" hissi oyunun daha ilk başlarında insanı sarmaya, bir bütün kuşatmaya alır. Bu karamsar gerilim kışkırtıcı bir tonda hep devam eder. Ütopyanın en zor ama en hakiki yönü bu gerilim ve kışkırtma ile yansıtılır. Evet, ütopya iyi bir şeydir; ama hakikat hakikaten zordur.

Tam da artık "gelmeyeceğine" kanaat getirdiğimiz anda aslında oyun boyunca ustaca örülmüş aksiyon ile karşı karşıya geliriz. "Hiçbir şey olup bitmez, hem de iki kere", olup-biten kısacası sonlanan bir şey yoktur, hele iki kere bitiş söz konusu değildir. Seyirci "gelmeyeceği" uçurumunun kenarından birden bire gökyüzünde bulur kendini. "Gelmeyeceği" fikri, "gelecek" ruhuyla çökertilir.

- "Gelecek! Gelecek! Yemin ederim gelecek!"
- "Nerden biliyorsun geleceğini?"
- "Keçi çobanı çocuk söyledi."
- "Ne söyledi?"
- "Bay Godot'un geleceğini?..."

Çocuk saf aklı, çoban ise peygambersel tefekkürü imliyor. Çoğu peygamber çoban değil miydi zaten?

Geldi mi peki? G8'de gelen neydi? Yeniden gelecek mi? Bir şey sonlandı mı ki?

Ya barbarlar, barbarlar gelecek mi? Beckett Godot'u beklerken, Kavafis barbarları bekler.

Kavafis, Mısır'ın İskender şehrinde su işleri bölümünde çalışan eşcinsel şairdir. Mısır, hep bir barbar kapısıdır. Ne var ki, Kavafis'in beklediği barbar şimdiye kadar gelenlerden farklıdır.

Şiirinde Mısır'dan bahsetmez. Mekân, hayali bir Antik Roma kentidir. Roma; açgözlü, zalim bir iktidardır ve çürümedir."Bekleme" durumu başlamıştır. Merkez, çevrenin saldırısını beklemektedir. Barbarla-

rın geleceği kesindir. Beklenirken, iktidarın çürümesi şiir boyunca durmadan teşhir edilir. Sanatçı, hatip, senatör ve imparator; gelecek barbarları karşılamak için hazırlık bile yapmaktadır. Madem kesin gelecekle, o zaman merkez barbarlar ile ulaşabilir. Şehrin insanları; korku, sevinç ve kafa karışıklığı içinde merkezin en dış çizgisine kadar giderler. Şiirin son mısralarında gerilim ayyuka çıkar:

“Neden cadde ve meydanlar

Bunca hızla boşalmakta

Herkes kafası bulanmış evlerine dönmekte!

Çünkü gece oldu ve barbarlar gelmedi.

Ve adamlarımızdan bazıları sınır çizgisinden sesleniyorlar:

‘Artık barbarlar yok! İyi ama barbarlar olmadan biz ne yaparız?’

Onlar..

O insanlar, bir tür çözümdü.”

Godot gelmişti değil mi? “Gelmedi” diyen varsa utansın! “Gelmedi” diyen diyene aşk olsun..!

Şimdi sıra aynı soruyu barbarlar için sormaya geldi. Geldi mi?

Mısırı barbarlar bastı. Tahrir meydanının her yanını barbarlar çevrelemişti. Bar-bar bağırıyorlar. İskenderiyeli Kavafis, bitmemiş şiirinde 80 yıl önce, geleceğini söylemişti. Firavun ve Mübarek, Kavafis’in şiirinde imlediği gibi “erken kalkmış ve şehrin ana kapısında tacı başında, tahtta oturmakta”, barbarları kesmekte, bir yandan vahşice saldırırken, diğer yandan yedeklemeye çalışmakta. Nafile Mübarek nafile! Barbarlar bir gelmeye görsün, bir gelmeye..!

Barbarlar geldi İskenderiyeli Kavafis. Hem de: öyle çok/ öyle kadın/öyle esmer/öyle çocuk/öyle masum/ öyle isyankâr/ öyle yoksul/ öyle Müslüman/ öyle Hıristiyan/ öyle Ateistti.

Mısırı ilk defa hakiki barbarlar aldı. Hoş geldiniz barbarlar, sefalar getirdiniz. Kerbeladan beri yolunuzu gözlüyorduk.

- Peki, Havva gelecek mi?

- Gelecek... Gelecek.

- Nereden biliyorsun?

- Anam söyledi.

- Ne dedi ki?

- Havva gelecek ve yakaracak.

- Ne diye yakaracak?

- Havva bu, cennetin belirlenmiş sınırlarını bile kabul etmemişken, bu cehenneme dönmüş virane hayatımı kabul edecek.

- Ne yapabilir ki?

- Ne mi yapar? Ne mi yapar? ... Vay çocuk vay! Ya bu cehennemi ateşe verir ya da bu zalim-merhametsiz yaşamdan hepimizi yeniden hemcinsleriyle birlikte rahmine geri alır.

- Gelecek diyorsun yani?

- Gelecek çocuk, yemin ederim gelecek! O muhteşem kadın söyledi..

Düşünüyorum*

Ulviye Mevlan

Osmanlıcadan çeviren: Mithat Kutlar

İngiltere de 13 [on üç milyon] kadın intihabata [seçime] iştirak edecek.

Geçen hafta ajans telgrafları bu haberi atideki şekilde dünyanın her noktasına isal ettiler:

(Amsterdam 18 (M.A) Londra'da devam eden rivayetlere nazaran parlamentonun ayın nihayetinde feshi muhtemeldir. Yirmi milyon sahib-i reyin [oy sahibinin] üçte ikisinden, elli beşte üçü kadın olacaktır. Bu takdirde birinci defa olarak intihabata on üç milyon kadın iştirak edecektir.)

İşte görülüyor. Zaman kadın hakkını, hakk-ı içtimaiyi ve medeniyesini [sosyal ve medeni haklarını] kanun tanziminde rey sahibi olmak suretiyle tanıtmaya başladı. Bugün İngiltere'de on üç milyon kadın intihabata iştirak edecek, yarın diğer medeni milletler dahi bu cereyana tabiatıyla peyrev olacak [eşlik edecek] ve nihayet dünya; kadın sayesinde bir şekl-i salah olacak [iyi bir duruma, şekle gelecek], muntazam bir idare insanları daha ziyade [çok] mesut yaşatacak;...

Dünyanın her noktasında, her medeniyet merkezinde kadın sesi işitilmekte, kadın hakkı münakaşa edilmekte iken, bilatefrik cins ve mezhep suretiyle biz Osmanlı kadınlığı yapıyoruz? Hani mütehed [ortak] sesimiz, hani hak yolundaki mütehed hareketimiz?...

Teslim edelim: Memleketimizde bugünün kadını, cemiyeti, bundan beş, altı sene evvelki kadın ve cemiyeti değildir. Yeni bir cereyan daha medeni bir cereyan mesudiyete götürücü bir cereyan var. Fakat yine itiraf edelim: Bu cereyan pek batı ve lazım olan ittihat-ı kuvvetini alamamış tanzime muhtaçtır. Eğer tecdid [yenilik] yolunda, hak ve saadet yolunda bu beş altı senede daha etraflı, daha mütehid ve daha muntazam bir suretle yürüyebilmiş olsaydık şüphesiz bugün, cemiyet-i kadını daha kuvvetli bulmuş olurduk.

Demek isteriz ki, bu beş altı sene zarfında memleketin bütün ve düşünebilen kadınları, layıkıyla ittihak edebilmiş olsalardı, bu günkü kadınlık daha başka seviyede, daha başka irfanda ve daha âli bir mevkide bulunurdu.

Esefle söyleriz: Memleketin bütün ve düşünebilen kadınları bugüne kadar layıkıyla ittihad edemediler [birleşemediler]. Her biri, bir tarafa çekilerek, kendine mahsus bir zümre toplayıp kuvveti zaafa uğrattılar. İş denilebilecek bir iş de gösteremediler [sergileyemediler].

Kimi nurani arzularla şaşaalı sözlerle; fakat aristokrat gaye ve nizam ile cemiyetler teşkil etti. Kimi de iş yurtları, dikiş evleri diye ticarethaneler kurdu. Bir an için parlayan gruplar da iş göremeden ve hiç ışık göstermeden söner geldi ve bazıları söndü.

Bilmem bu memlekette bu kadar aristokrat cemiyetler ne yapabilir, memleketin içtimai bir inkılâba ihtiyacı vardır. Inkılâpları hiçbir yerde aristokratlar yapmış değildir. Tarih-i beşer bunu pekâlâ bize göstermiştir. Inkılâpları, tecdidi daima gayesi mefret [büyük] ameleler, demokratlar, mefat [menfaat] gayesi ile avam tabakası yapmıştır.

Büyük tanınmış bazı kadınlarımız bu cihetleri nazar-ı itibara alamadılar: Lüks hayat içinde, lüks sözler ile yalnız kendilerini, mevkilerini düşündüler. Kadınlığın anlamını tahfife koşmaya, kadınlığı tenevire [aydınlığa] şitab etmeği [ulaştırmayı] kadınlık hukukunun istirdad-ı hareketine [talepkar hareketine] iştirak-ı tenezzül ad ettiler ve kibarlıklarına yakıştıramadılar.

Zavallı kadınlık, zavallı kadınlık; her şey duruyor, karanlıklar etrafı daha ziyade sarıyor. Ne bir ışıkçı ne de kuvvetli bir mahrik [ateş yakan] var. Ağır ağır derinden çalışmak, bin müşkülât ile bir iki yeni hatve [adım] daha gayeye takrib etmek [yaklaşmak]...ne acı bitaet...

Hiçbir şey olmuyor. Hiçbir şey istediğimiz gibi tecelli edemiyor. Gide gide ufak bir adım da atılamayacak. Her şey, her şey duracak... zavallı kadınlık, zavallı memleket...

Bugün her kadın, bilhassa düşünen kadınlarımız bilmelidir ki, kadınlığın henüz [halihazırda] gayesi birdir. Düşmanı birdir, ihtiyacı birdir; bütün dimağlar, bütün emeller aynı gayeye inıtaf [meyil] etmeli, bütün kadınlık aynı düşmana doğru mütehid [birlik] bir istikamet almalı, bütün kudretler aynı ihtiyacı tatmine sarf olunmalıdır.

Tecdidlerde [yeniliklerde] inkılâplarda öyle bir devre vardır ki, tefrid [ayrılık], ayrı ayrı yollar takib etmek muvaffakiyete doğru değil, muvaffakiyetsizliklere doğru yürütür. Inkılap kudretle olur, kuvvetleri ayrı ayrı dağıtmak, inkılap yapacak kudreti zaafa duçar etmek demektir.

Inkılap ve tehdid yolunda hissiyat, şahsiyet-i mevki meseleleri mevzuu bahis olamaz. Bir Belkıs Şevket cesaret-i medeniye gösterdi, Hindistan'a kadar namı vasil olur, tasvir-i müzeyye talik şerefine [azad olma şerefi] nail olur.

Bir Yaşar Nezihe çıkar rakik-i eşari [ince, yufka yürekli] Nezihe, fikri ile memlekette ilm-i edebide mevkii tutar. Bir Aziz Haydar terbiye-i içtimaiyesiyle sade canlı yazılarıyla ilm-i matbuatta takdir ile tanınır. Bunlar ne aristokratlar ne de kokoşedirler. Bunlar ciddi çalışan, ciddi düşünen, memleketi ciddi seven kadınlardır. Biçare kalan kadınlığı yükseltmek isteyen heyet-i içtimaiyemizin beşarlarıdır [üyeleridirler].

Dünyaya bakalım: İngiltere'de 13 milyon kadın intibahata [seçime] karışırken, geçen de Rusya'da bir kadın salih merhasası olurken, İstanbul'a Gürcistan namına gelen heyete bir kadın katiplik ederken, bizim hâlâ bir şey olamayışımızın sebebi nedir?...

Şüphesiz yolumuzu iyice tanzim edememiş olduğumuzdandır. Ayrı ayrı yollarda, semeresiz yürüyüp beyhude yorulmamızdandır. İşte ben güür bir sesle umum-u kadınlara [tüm kadınlara], bilhassa bütün tanınmış ve atiyi [geleceği] düşünebilen kadınları tekrar birliğe davet ediyorum:

Geliniz! Mevki, şahsiyet aramayınız. El ele verelim yalnız mukaddes gayemize çalışalım, istikbal için şimdiden parlak ve ciddi nasiyeler [görünür şeyler] hazırlayalım...

*Asıl adı Nuriye Ulviye Mevlan'dır (1893–1964). Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti ve aynı zamanda bu cemiyetin yayın organı olan Kadınlar Dünyası gazetesinin de kurucusudur. Söz konusu yazı gazetenin (Kadınlar Dünyası) 184. sayısında ve 2. sayfasında yer almaktadır [Tarih 27 Temmuz 1918, No: 184, S:2].

Tarihten Bugüne Kürt Giysileri*

Nevin Güngör Reşan

Kürt giysileri hakkında profesyonel anlamda bize bırakılan miras yok. Sadece gazete, kitap veya kütüphane arşivlerinde olan gravür çizimler mevcuttur. Kostümlerimizin izini sürmek için tarihte yolculuk yapmak gerekiyormuş. Her şeyde olduğu gibi... Kostümlerimiz çok ciddi asimilasyona uğramış, dejenere olmuştur. Var olma mücadelesi veren Kürtler, önlerine acil siyasi hedefler koyarak, siyaset yaparak kendi kültürel ve sanatsal değerlerini koruyamamışlardır. Geri dönüp arkamıza baktığımızda bizden kopup giden değerlerimiz olduğunu görebiliriz. Örneğin; giyim-kuşam, beslenme, barınma, sanat ve zanaat kültürü aslında bizleri var eden unsurlardır. Bunlar bir halkın veya ulusun iklimiyle, diniyle, coğrafyasıyla, yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarıyla, ekonomik koşullarıyla, çağa ve teknolojiye göre kendi içinde şekillenip biçim alır. Cumhuriyetin gelişiyle birlikte kılık kıyafet reformu adı altında imha politikası uygulanmış ve 1924 kıyafet kararnamesi çıktığı dönemde Hani ilçesinde Salih Bege Xeni, Şeyh Sait vs. reforma karşı muhtıra yazarlar ve meclise gönderilir bu da ayaklanmanın nedenlerinden biridir. Halk kendi değerlerini, mirlerini, beylerini ve aydınlarını yitirdikten sonra yaşam kalitesi düşer. Yoksulaştıkça kumaş ve takılar kalitesizleşmiş, özelliklerinden ve zenginliklerinden çok şey kaybetmişler. Araştırmacılarımızın ve tarihçilerimizin izlerini sürdürüp bugüne baktığımızda bu kaniya vardım. 1993 yılından beri düşlerim olan stilize çizimlerle Kürt giysilerini, koşullarım elverdiğince araştırıp katalogda bir araya getirmek istedim. Amacım bizden sonraki kuşaklara miras bırakarak bunlara sahip çıkmalarını, onları korumalarını, hatta modernize ederek çağa uygun modern kumaşlarla tarihsel, otantik, mitolojik, arkeolojik, folklorik motifler, çizgileriyle ve renkleriyle tasarlayıp moda dünyasında yok sayılan, görmezlikten gelinen Kürt halkının ulusal modasını evrensel modayla harmanlayıp katkı sunmalarıdır. Dünya modası çizgi sıkıntısı çekiyor. Kıyısından köşesinden Kürt kostümlerine ilişen modacılar oldu (Cemil İpekçi). Her şeyde olduğu gibi içini boşaltarak yapmışlardır. Yani sosyolojik, psikolojik, arkeolojik, ekonomik ve tarihsel boyutunu katarak araştırma yapmamışlardır. Dünyadaki her halk ve ulus insanlık için ayrı bir renktir, zenginliktir, değerdir... BİR HALKI VAR EDEN en önemli unsurlardan biri olan kostüm, yani giyim kuşam, aslında aynı zamanda o halkın dilini, kültürünü, sanatını, zanaatını, dinini, ekonomisini ve coğrafyasını yansıtır. Mezopotamya birçok uygarlığa beşiklik etmiştir. Medeniyetler ve uygarlıklar bu coğrafyadan yayılmıştır. Geçmişten günümüze baktığımızda bu coğrafyada yaşayan veya yaşama mücadelesi veren en eski halklarından biri olan Kürtler, bu değerlerle var olmuşlardır. Belki de bu kadar köklü kültürlerle sahip olmasaydılar birçok halk gibi yok olmayla mahkûm edilirdilerdi.

Kürt illeri İpek Yolu üzerinde olduğu için güçlü ekonomiye sahiptirler. Kalitesi yüksek bir yaşam tarzı

sürmüşlerdir. Dünyadaki diğer zengin ve soylu halklar gibi bugün bakıldığında soyluluğun zenginliğin izlerini taşıyorlar. Avrupalı veya Amerikalı modacılar abiye kumaşları özel tasarımlarda kullanırken, Kürtler günlük yaşamlarında kulanmışlar. Üstelik çok renkli ve ihtişamlı... Örneğin; saten, ipek, organize, kadife, pamuklu, kendilerinin ürettiği el dokuma, yünlü kumaşlar kullanmışlardı. 17.yy dünya kadınları gibi uzun ihtişamlı kostümleri Kürt kadınlarında görmek mümkün. 18.yy Paris'te iki ünlü moda evi bulunmaktaydı. 1851 THİMONNIER dikiş makinasını keşfetti. 18.yy Fransız üslubu egemen, 16.Lui dönemi moda tüccarları dergiler, moda, aktüel konulu Fransız modasını Avrupa taklit eder. 19.yy'da sokakta moda evleri. Charles Frenderic Worth 1825-1985 modellerini ilk canlı mankenler üzerinde sunan kişidir. Belle Jardiniere büyük mağazalar günlük terzilerden taklitler sunarlar. 20.yy başında Worth'un izinde Paul Poiret defileler, mankenler, fotoğraflar, modanın yaygınlaşmasına sebep oldu. Aynı zamanda Poiret bu sırada modaya sıra dışı ayrı bir hava estirmek istedi. Avrupa da doğu havasına duyulan özlemle Paris Üniversitesi'nde Çin, Yunan, Latin, Eski Mısır, Mezopotamya, doğu olarak kabul edilen bütün bölgelerin arkeolojik eserlerini ve sanat ürünlerini inceler. Bundan sonra ortaya çıkan modellerin de yoğun bir oryantal havası görülmekte. Şalvarlı, başta örtüler ve üç etek modelleri podyumdaki şark odası dekorunda teşhir edilmekteydi. Bu defilenin adı -BİN İKİNCİ GECE- çok başarılı olmuştur. Pastel renklerin ve doğu motiflerinin hakim olduğu bu yeni giysi tipi bol kollu, yüksek belli etek ve pantolonlardan oluşan, kadına eskisinden çok daha fazla rahat ve serbest hareketi veren giysiler tasarlayıp sundu. 1947 Chiristian Dior eskiye dönüş, 1950 Gabriell Chanel klasik anlayış, 1965 Courreges hazır giyim... Orta halli keseler ve gençler için ünlü terzilerin simgelerinin giysilerde görülmesi, aksesuarların önem kazanması. Eskiden seçkinlerin malı olan moda, hazır giyimin gelişmesiyle toplumsal sınıfların malı olur. 19. ve 20.yy.da moda her zamankinden daha da güncelleşir. Haute Couture'nin ölümü hazır giyimin gelişmesi, Coco Chanel'in feminist anlayışıyla kadına pantolon giydirmesi, Gucci fermuarı keşfedip çanta ve ayakkabıda kullanması... Bu noktada Kürtler kendi topraklarında işgaller yaşamaya başlamışlardır. Dünyadaki değişim bu arada devam etmektedir. Moda ve aktüel dergileri çıkmaya başlar. Modanın günümüze gelmesi, defileleri keşfetme, mankenleri giydirme... Poul Poiret'in katkılarıyla oluşmuştur. 19 yy'ın güzel kadını bir kum saatine benzetmektedir. Aşırı dar, sağlık açısından sakıncalı, çelik çubuktan oluşmuş kordonlarla bağlanan "korse" adındaki cendereden kadını kurtaran, kadının özgür giyimine katkıda bulunan modacılar arasında Poul Poireti, Coco Chanel, Cristian Dior ve günümüzün Yves Saint Laurent sayılabilir. Moda toplumun sosyal politik durumunu yansıtır. Eğer dünden bu güne Kürt modasında halen değişim ve gelişim yoksa ve kadınlar 21. yy' da halen kum saati gibi bellerde kuşak veya kemer varsa, erkek giysilerinde halen dünden bugüne farkı yoksa aynı çizgilerini taşıyorsa, bu Kürt topraklarına teknolojinin gelmemesindedir. Kürt toplumu yaşadığı sert dış müdahalelerle normal gelişme seyrini gösterememiştir. Avrupa, Amerika veya Çin modasına bakıldığında tarih içerisinde inanılmaz mesafeler kat etmiştir. Kürt kadın veya erkek giysilerinde değişiklik deformasyon sadece üst sınıfları yani soyluları, aristokratları, entelektüel değil, toplumun her katmanını etkilemiş. Bugün teknik ve model uygulama halen amatörce yapılıyorsa, geçmişe ait çizgiler yoksa hatta kalitesiz ise köy veya kasaba terzilerinin elinde dejenere oluyorsa, yaşadığı acıların en somut örneğidir bu. Kürtler çok eski bir kültüre ve köklere sahiptir. Dilindeki, dinindeki, bayrağındaki renklilik giysilerine de yansımıştır. Rengi ve çizgiyi doğadan alan Kürtler için bahar, çok anlamlıdır. Baharda açan kır ve dağ çiçeği gibidirler adeta. Fırat'ın, Dicle'nin ve Murat'ın soğuk ve azgın sularının kıyısında medeniyete beşiklik etmiş Kürt halkı için NEWROZ çok anlamlıdır. Kürtler rengini ateş ve aşktan almıştır. Baharın müjdecisidir. Bu renklilik aynı zamanda baş bağlama biçimlerine yansımıştır. Belli bölgelerde baş bağlama şekilleri; yaşlı, dul, kadın gelin, kız... gibi anlamlar taşır. Bunun yanı sıra bölgelere göre değişir. Mesela Serhat Behdinan ya da Amed'de baş bağlama biçimleri birbirlerinden farklıdır. Alt giysilerde dinimizin zenginliğini, esnekliğini ve hoşgörüsünü görmek mümkündür. Tüm Kürt illerinde kadın giysileri Zerdüş dininin hoşgörüsünü yansıtır. Cinselliklerini ve kadınlığını öne çıkarır tarzıdır. Yani Avrupalı, Parisli kadınlar gibi giysileri ihtişamlı ve göz kamaştırıcıdır.

Kürt illerinde kadınların derin dekoltesi, alt şalvarı görünecek tarzda şeffaf kumaşlar, yakasız, belde kuşak, gümüş ya da altın kemer bir kaç metre uzunluğunda kuşak veya poşular, kadının bütün hatlarını ortaya çıkarır. İnce belli, geniş omuzlu, iri göğüslü, geniş kalçalı, kum saati görünümünü sağlardı. Yukarıda belirttiğim gibi batılı kadınlar da makbul kadın ölçülerinde olmak için o günün estetik anlayışı olan kum saati görünümü için cendereye girmişler. Bugünün kadınları için zarafet ve estetik ön planda. Yani ölçüler 90-60-90 kadın için ideal olanıdır. Dünya modası bilimde, sanatta, teknolojiye, tıpta çığırar açarken biz halen dünyaya varolduğumuzu anlatmaya çalışıyoruz. Kürt kadınları ve erkekleri halen bu kostümleri kullanıyorlar. Bunun yanı sıra kadın ve erkekte önemli unsurlardan biri olan aksesuar ön planda kullanılmıştır. Kıpeler, yüzükler, halalar, broşlar, hızmalar; ellerde, ayaklarda, başta, boyunda çok gösterişli takılar; Ermeni ve Süryani zanaatkârları, takı ustaları inanılmaz güzel tasarımlarla süslenmişlerdir. Batıda ise 1965'te hazır giyimle aksesuarlar önem kazanmıştır. Takı ve aksesuar birbirinden ayrılmaz iki unsurdur. Giderayak sınıflar oluşmaya başlamış ve değerli taşlar, altınlar yatırım amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. Üst sınıflar yakutlar, zümrütler, pırlantalar kullanırken; yoksulluk artıkça dünya modası ucuz malzemeler metal, seramik hata plastik, cam, boncuk, buji teri takılar ortaya çıkartıldı. Eskiden seçkinlerin malı olan moda aynı zamanda hazır giyim gelmesiyle toplumsal sınıfların malı olur. Moda insan hayatına getirilen geçici yeniliktir. Bu sadece giysilerde değil, insanların kullandığı her şeyde moda var olmuştur. Ekonomide, sanayide, kültürde, sanatta, zanaatta, bilimde, vs... Moda aynı zamanda en önemli ekonomik gelir kaynaklarından biri ve en önemlisi olmuştur.

Orada Bir Yerden Bahset Bana*

Deniz İlgın

Bir masa, ilelebet masa olarak kalır mı? Oldukça iddialı bir giriş yaptığının farkındayım. Ancak cevabını vermeye çalışacağım soru masanın kendisine ilişkin değil. Meramım daha çok yaşamaya uğraştığımız şu bin yılda bir takım nesnelere üstünden bilginin¹ değişim süreci ve toplumlar üstündeki etkisine kısaca değinmek, özellikle de Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım ağlarının; Tunus, Mısır, Libya gibi Afrika'nın Kuzey ülkelerini saman alevi misali saran isyan dalgasındaki rolü üstüne bir iki kelam etmek olacak.

Özellikle son yıllarda bilim dünyasında üretilen bilgi olağanüstü nitelikte. Hatta rivayete göre son kırk yılda üretilen bilgi, ademoğlunun yetmişlere değin ürettiği bilgiden fazla. Bu haliyle iki binli yıllara “bilgi çağı” demenin güdük bir dayanağı olduğunu söyleyebiliriz. Peki ne oldu da bilgi ve bilginin doğrudan sonucu olan teknoloji son kırk yılda şahlandı. Kabaca, bilgi üretimindeki şahlanışın bir tür aldı-veri yani ticari bir girişim olduğunu söyleyebiliriz. “Bireyin kutsallığını” her türlü ticari amaca uygun hale getiren liberalizmin içkin sonucu olarak bilginin her yerde ve herkese birer fırsat misali sunulması ile sürekli yenilenen söz konusu bilgi, manipülatif ve bir o kadar da kişileri kendine entegre özelliğiyle “Bilgi toplumu” olarak yeni bir toplumsal tanımla karşımıza çıkar. İlköğretim ders kitaplarında dahi okutulan bu yeni toplum kuramı bilginin kutsallığını biricik bilir. Sanırım bu durumun en iyi izahı, yıllar önce okuduğum altını dikkatle çizip de bir gün uygun gediğe yerleştiririm diye beklediğim Metin Toprak/İmran Karabağ'ın “Adorno'nun Halbbildung Kuramının Güncelliği²” başlıklı makalesinde geçiyor. Şöyle ki, “bu bağlamda gelişen teknolojilerin ve yüksek yaşam standartlarının genel yaşama katkısının, var olandan herkesin yararlanması şeklinde sunuluyor oluşu Adorno'ya göre “sözde demokratik bir tüccar ideolojisinden” öte bir anlam ifade etmez”. Doğru mu? Bence isabetli. Zira Google'nin bugünkü piyasa değeri elli, Facebook'un ise otuz milyar dolar kadar. Bu ise söz konusu bilginin sahiplerini dünyanın en zengin on kişisinin arasına yerleştirmeye yetiyor.

Ancak yazıya başlarken sormuş olduğum soruyla işaret etmeye çalıştığım, bilgi çağında bilginin tekinsizliği³ de neyin nesini? Nasıl olur da bilgi çağı olarak adlandırılan bir çağda “şeyin” bilgisini korumak bu denli zor? Sanırım birçoğumuzun yaşamında, sözcük oyunları ile yüklü sorularla bize kök söktürten üç beş arkadaşımız olmuştur. Zira bilgi çağında bilginin tekinsizliği derken benim de yaptığım bu aslında. Her şeyiyle bilgi olan bir çağda ‘şeyin bilgisi’ değişmediği sürece ne bilgi çağı ne de bilgi toplumu “haklı” unvanını muhafaza edemez. Her an her yerde olabildiği gibi, her an değişebilen yapısıyla bilgi, adını çağa verir. Öyle ki, en basitinden bilgi çağına ait bir gösterge olan CD(compaq disc)den yola çıkarak dahi bu çağda bilgini tekinsizliği üstüne bir dolu söz edilebilir. Dijital olarak kaydedilen bilginin dış etkenlere

karşı hassasiyeti, silinip yerine bir başka bilginin yazılması... gibi. Bu haliyle bilgi, hızla yerini ya bir başkasına bırakıyor ya da kolayca deforme olup bozulabiliyor. Ve yine her an cebimizde mi diye elimizle ara ara yokladığımız bir USB cihazının bilginin taşıyıcısı olduğunu ve taşınan bilginin değiştirilebileceğinin veya aynı bilginin deforme olmasının pek muhtemel olduğunu pek çoğumuz biliyoruz. Bilgini her an değişebilirliği adına vermiş olduğum bilgi çağı nesnelere elbette CD ve USB ile sınırlı değil. Disket, DVD, Harddisk, Stickcard vs. gibi bilgi depolama üniteleri olan birçok bilgi çağı nesnesi sıralanabilir. Bilgi çağı nesnesi olarak sıralanan bütün bu teknolojik ürünlerin birer fikir olarak benzedikleri nokta ise aynı. Zira hepsi aynı bilgi matrisinin elemanları.

Bahsi geçen bilgi depolama üniteleri söz konusu bilgi çağında bilginin konumunun daha iyi anlaşılması adına verilmiş bazı örnekler sadece. Bunu yanında konumuzla doğrudan ilişkili olan, bilgi çağının üretmiş olduğu daha güçlü bir teknoloji var. Devasa bir iletişim ağı olarak internet ve bir birinden ayrı bireylerin aynı ağ içinde kolektif gruplar oluşturmasına olanak sağlayan sosyal ağlar. Facebook, Twiter, Myspace gibi her geçen gün etki alanı giderek artan sosyal paylaşım ağları söz konusu bilgi çağının şu an için en gözde nesnesi. Burada bir parantez açıp, sosyal paylaşım ağları içinde bilginin akışı ve bilginin dönüşümü konusunda bir iki örnek vermek gerekirse; David Fincher'ın yönettiği The Social Network'ün iyi bir örnek olacağı kanaatindeyim.

Film, seyretmeye alışık olduğumuz klasik bir parti sahnesiyle açılır. Karşılıklı içkiler içilir ve genç kadın tarafından reddedilen Zuckerberg soluğu yurttaki odasında alır. Gerçekte kuramadığı ilişkiyi sanal ağ üzerinden haset temelli kurar. Bilginin akışı, yenilenirliği, dönüşümü böylece kurulmuş olur. Okulun paylaşım ağında Zuckerberg tarafından yazılanlarla tıklanma rekoru kırarak birinci seçilen genç kadın, ifşa edilmiş olurken Zuckerberg de şişkin egosunu tatmin etmiş olur. İlginç olan tarafsız kadının bilgisinin yerini her an dönüşebilecek olan bir başka bilgi alması. Zira genç kadın hakkında yazılanlarının gerçekliğine dair film boyunca her hangi bir soru sorulmaz. Veya bir başka sahne, Zuckerberg'in gönderdiği iddia edilen mesaj sayısının tahmin edilenden çok daha fazla olduğunu anlatır. Şüphesiz bu durum şaşırtıcı karşılanır ancak söz konusu şaşkınlık başarıya dair bir tebessümdür aynı zamanda. Bu tebessüm bilgi çağında bilginin değişimini kabul eder. Sürekli değişen bilgi ile birlikte her şeyi hızlandırmıştır, hızlanan yaşam ise bilgisini daha hızlı şekilde yeniler veya dönüştürür. Bilginin değişimi ve dönüşümü konusunda filmde yansıyan bir başka sahne; Christy'nin erkek arkadaşına serzenişinde gizlidir. "Neden Facebook sayfanda ilişki durumun yalnız" deyişi ile bir anda erkek arkadaşının bilgisini hedef alması 1 ve 0'dan oluşan sanal dünya içinde bilginin aktığı yönü gösterir. Velhasıl bu yön tekinsizedir. Öyle ki, yüz yüze olanaklı olsa dahi kişinin ağ üstünden kendisi için ayrılmış alanın içinden konuşması, oluşturmuş olduğu profil bilgisinin tekinsizliğine, bilginin kendisinin değiştiğine işaret eder.

Peki, Christy'nin erkek arkadaşına serzenişinin ve yahut CD'ye kayıtlı bilginin okunamamasının Arap dünyasını kasıp kavuran isyan hareketiyle ne ilgi var? Elbette ne filmde yansıyanları ne de CD'de ki veri kaybını Kuzey Afrika'da başlayan isyan dalgasının gerekçesi olarak görmek abes olur. Olsa olsa yeni bin yıldaki değişim isteyen toplumsal hareketleri yorumlarken bilgi çağında her an değişen, yerini bir başka bilgiye bırakan bilginin konumundan ancak yararlanabiliriz. Yani bilgi çağında bir tür zorunluluk olarak ortaya çıkan bilginin değişimine istinaden toplumların kendi bilgilerinin değiştirdiklerini mevcut örneklerden görebiliriz. Ezcümle fikrin nesnesini oluşturduğu her yerde söz konusu nesnesi de bilgisini oluşturur. Debord ise bel altına hamle yaparak durumu şöyle özetler; "Gerçek dünyanın basit imajlara dönüştüğü yerde, basit imajlar gerçek varlıklara yönelik hipnotik bir davranışın etkili motivasyonları haline gelirler." Debord'a istinaden bilgi epey bir süredir kendini kodluyor. Kendi bilgisini oluşturuyor her an değişebilirliğiyle güvensiz olarak. İşte bilgi çağı nesnesi olarak USB böyle bir bilginin ürünü. Hatırladığım kadarıyla J.Baudrillard'ın; her biri kodlanmıştır ve zamanı geldikçe bu kodlar makinenin aşağı yukarı, sağa sola hareket etmesini isteyecektir şeklindeki toplumları gözetken izahı Kuzey Afrika'da-Arap Ülkelerinde-vücut buldu. Sonucu iyi ya da kötü Tunus, Mısır, Libya gibi uzun yıllar diktatörlükle yönetilmiş ülkelerde yaşa-

yanlar bilgi çağında değişmesi zorunlu olan bilgiyle, bilgilerini değiştirdiler. Şüphesiz değiştirecekler de, şimdi de Suriye’de olduğu gibi. Velhasıl “bilgi toplumunda” güdük söylemlerle değişime direnmek, bilgini tekinsizliğini kavrayamamak Esad’ın en büyük talihsizliği olacak.

www.arsivakurd.org

(Endnotes)

- 1 Bu yazıda Bilgi en geniş anlamıyla kullanılmıştır. Bir nesnenin bilgisinden tutalım da, bilginin kendisine değin geniş bir yelpazede okunması
- 2 Felsefe logos, sayı 24, 2004
- 3 Bilginin tekinsizliği: Yazıda adı geçen bir takım nesnelere üstünden açıklanmaya çalışılan bilginin sürekli değişebilirliği aynı zamanda aynı bilginin tekinsizliğine de işaret eder.

Nehirdaşlar★

Gîrê Bêmîrazan

“Masal hakikiliği ile devam ediyor. Kadın ve yara nehirde akıyor.” Aliminden cahiline, pirinden mirine, kimsenin kâmil olmadığı izler vardı toprakta..Hikayeler ayrılırdı, “Kadın ve Erkek Dengbêjlerin Hikayeleri” diye. Erkek, daimilik için gerçeğe mahkumdur.Gerçek hakiki değildir, hepsi bu..Sewan gölünden Eriwan’a, Eriwan’dan Mako’ya, Mako’dan Xoy’a, Xoy’dan Behdinan’a, Behdinan’dan Bıradost’a, Bıradost’tan Esfahan’a uzanan toprakta, kadim ozanların “kan çizgisi” dedikleri bir çizgi vardı.Dengbêjlerin Ziniyan dedikleri nehrin iziymiş bu çizgi..

NEHİR

Toprağın şahdamarında Ziniyan nehri akardı. Kan, hayatın ve doğumun rengi ve nedeniydi. Kadının rahmi hayata akardı. Henüz talan edilmemişti..

Toprak, kelam, kan, beden, erkek... yarendiler. Elmalar birlikte toplanıyor, birlikte yeniliyor, elma bahçeleri de arzunun ibadeti birlikte amel ediliyordu. İyi olması için, bazılarının kötü; güzel olması için, bazılarının çirkin; bazılarının doyması için, çocukların açlıktan ölmesi, Allah adına ayet kılınmamıştı henüz.

Ziniyan nehri boyunca, her çeşit ve renkte canlı, bolluk ve bereket içinde yaşardı. Nehrin en hakikisinden efsunu vardı. Kadın dengbêjlerin nefesinde efsun şöyle alen olurdu: “Nehrin suyunda; taam haramsız, kelam yalansız, iman günahsızlığa erer.” Öyle ki; aşıklar nehre girmeden konuşmaz, yarenler suya girmeden bir şey söylemez, imamiler su ile paklanmadan dua etmezlermiş... Kuşkusuz, kirsiz ve haramsızlık için.

FISILTI

Ziniyan nehri; insanlar aşiret, öbekler kavim, taamlar mal olmadan önce.... Dengbêjlerin sesi gibi akar-ken... Tekmil doğu alemleri derin bir fısıltı ile sarsılmaya başlamış. Doğuda fısıltı, Kadir-i Mutlak’ın tezahürüdür. Fısıltıların gücü kadar büyük bir güç, fısıltıların zehri kadar etkili bir zehir, fısıltıların zulmü kadar ölümcül bir zulüm, fısıltıların tuzağından daha çaresizleştirici bir tuzak, fısıltıların talanından daha vahşi bir talan yoktur..Fısıltı, dengbêjliğin hırsızlığıdır.

Bütün dinler, dinlerin nebileri, nebilerin ayetleri, feylesofların kudreti, aşıkların mahareti... Fısıltıların gücünden sonra gelir ve fısıltılardan beslenerek gürbüzleşir. Fısıltı, cinayetleri ortaklı eyler. Fısıltı için, bilgeliğin ve cahilliğin sınırları belirsizdir. Kavimler, sınırlar, şahlar, düşmanlıklar ve cinayetler fısıltının ilmi ile doğar, büyür ve dehşeti kudrete erişir. Bütün güzellikleri önce fısıltılar kuşatır. Kırımlar, fısıltıda döllendir ilkin. Kelleden önce fetva, fetvadan önce fısıltı verilir. İnanet, fısıltıda pusuya düşürülür. Recmin ilk taşı, fısıltının karanlığında atılır. Fısıltı esmeye başladı. “Ziniyan nehri zehirlidir.” Tez zamanda rüzgar hızında

Sewan'dan Behdinan'a değmedik bir karış toprak, girmedik bir kulak, sızmadık bir kalp bırakmadı. Çekirge sürüsü gibi kemirdi, yangın gibi kaskatı kavurdu. O küçük fısıltının tez elden deryaya dönüşmesi, çıkarana- ları bile şaşırttı. Fısıltıyı, Zinyan nehrinin en güzel ve bereketli topraklarına göz diken Zenger çıkarmıştı. Uzun zaman nehre girmeyerek fısıltıya meyletmişti. Kudreti kötülük, yeteneği fitne, eylemi fısıltıydı. Dila, Zenger'in kötülük ve çirkinliğine gafil avlanmalarını, "kendimiz gibi biliyorduk" demişti.

Ne kadar iyiyisen, kötülük ilminin o kadar etkili; ne kadar güzelsen, çirkinliğin o kadar tahripkar ve ne kadar masum isen heder olmanın o kadar kolay olduğunu, Zinyan nehrinin sakinleri Zenger ile öğrenmiş oldular.

Fısıltı çabuk endam buldu: Nehre girip yalansız kelim söylemekten bıkanlar, doğrusu olmadığı için lal kalanlar, iyiliğin kavgasında hain kalanlar, yalansız aşkın yükünden kurtulmak isteyenler, yarenliğin sadakatinden yorgun düşenler, haramsız imandan gark edenler; fısıltıya secde ettiler. Fısıltının utkusu tez elden zuhur etti. Kadınlar dengbêjlikten ağıtçılığa dönüştüler. Sesleri çürümeye ayna tutacaktı.

DENGBÊJ

Zarife, Zerda ve Zerê, Zinyan nehrinin dengbêjleriydi. Fısıltının kıranına ayna tuttular. Zaman, kadın dengbêjlerin tükenmek üzere olduğu zamandı. Tekmil alem sustu. Zarife nefes eyledi: "Kan bedenim alımı,hayatın haceti değildir. Bu gecenin ardından, ölümün rengidir ve renkler lanetlidir artık." Zarife'nin sesini duyan Zinyan nehri, doğduğu yerden bittiği yere kadar bir yılan gibi öfkeyle yatağından fırlamış, havada tiz bir çığlık attıktan sonra yara yemiş halde yatağına düşmüş.

Zarife'nin ardından Zerda sözü alır: "Kelim, bu geceden sonra iyiliğin zerafeti, yarenliğin mührü değil; ama ölümün ve aldatmanın ilmidir. Lanet olsun!" Zerda'nın yakarıyla Zinyan bu kez yaralı bir ceylan gibi ıgrınmış, yatağına dönmeye başlamış.

Söz sırası bu kez Zerê'de: "Yaşam, hiçbir şeyin armağanı değil ama ölümün imtihanıdır. Mutluluk ve sevmek zail oldu, yasak ve günah zamanıdır artık."

Nehir ortadan yarılıp, iki yandan yatağına bir insanın elleriyle zorlaması gibi kıyıları zorladı. Üç dengbêj kadın, ağıtılarını tek tek nehre akıttıktan sonra bu kez seslerini yaren kılıp birlikte yakardılar: "Ey Zinyan, yalansız kelim, haramsız iman, sadakatli aşk öldü. Ezel olmayan ebedir artık. Lal ve dilbazdır hayat." Üç kadının sesiyle Zinyan yatağına ortasına doğru çekilip, arşa yükselmiş. O güne değin alemin duymadığı bir sesle ıgrındıktan sonra, vurulmuş bir turna gibi yatağına düşmüştü. Koyu mavi gecelerin masal anlatılarında, nehirlerin o geceden sonra kelamı terkeyleyp sadece ıglıyıp ıradıkları anlatılır durur.

NEHRE VUSLAT

Dila ile Morber, sesini ve kokusunu aldıkları nehre doğru ilerliyorlardı. Nehre girip yıkanmadan tek bir kelim eylemezlerdi. Nehir; kah lacivert, kah mavi, kah siyah, kah ay beyazına bürünerek akıyordu. El ele nehre girdiler. Nehrin ortasında ellerini daire biçiminde birleştirip, suyun altına girip gözleri açık birbirlerini izlediler. Nehir bedenlerindeki kiri, kelimlerindeki haramı alıp, hasretin çöllerine kendini taşıdı. Sadakat ve tutkunun yalansız, daha güzel olduğu zamanların aşıklarıydılar. Dila, beyaz zambak yaprakları kadar narin ve güzel kokan elleriyle Morber'in yüzünü avuçladı. Dila dengbêjdi. Dengbêjlik, sesin ve sözün güzel ve iyi olmasına denirdi. İyi ve güzel söylerdi dengbêjler... Bağırma henüz icad olmamıştı.

Zinyan nehrinin fısıltıdan katline kadar, kadınlar dengbêjdi. Kadın sesinin günah eylemesi, gülmelerin utanç kılınması, bedenlerin talanından evveldir. Seslerini çaldılar kadınların, ağlama ve ıgrınma bıraktılar. Zinyan nehri lanetlendiğinde; bedene, geceye ve gündüze can veren kadın sesi kaybolup, gidecekti.

"Nehir çekiliyor, çekildikçe kuruyor hayat. Çekildiği her yer çürüyor. Fısıltı, çöl fırtınası gibi yaşayan her şeyin üstünü örtüyor. Nehrin kökü kurutulacak, kök kurutma icad edildi." Dedi Dila.

"Şah damarı keselim, Zinyan akmayacak ise kan da akmasın" dedi Morber.

"Hiç olur mu; hayatın, aşıkların, yaşayan her canlının kadir ve hatırı için nehrimizi ve sevdamızı terk et-

meyeceğiz. Suyun azlığına gamlanma, bir zerrede rahmimiz hayatlar yarattı, yaratıyor ve yaratacak. Onun için sesimizle birlikte rahmimizi de lanetleyecekler. Rahmimiz fitne ile kurutulmadıkça, hayatı fethedemeyecekler. Ve Morber, bu kudreti kaybetmedikçe; kavgalarda/ sevişmelerde/ doğumlarda/ nümayişlerde bağıracağız. Onun için Morber, tek bir kadın kalıncaya kadar yeryüzünde, şahdamarına kıymayacaksınız.” Dedikten sonra heybelerinden çıkardıkları ekmeği taam edip, mey ile içtiler. Yıkılmış kelamın geceye kattığı o bitimsiz aşk ile bir oldular. Nehrin suyu gibi iç içe geçtiler. Çıplak, ıslak ve usulca. Sonra nehir gibi sesler çıkardılar, nehir gibi yeni yollar açtılar birbirlerinin bedenlerinde. Yeni izler.. Sonra nehir gibi yol aldılar gecenin tam kalbine. Nehir gibi; bedenleri, sözleri ve iniltileri yeknesak oldu. Dengbêjler gibi söyleyip, dengbêjler gibi sevişip, dengbêjler gibi sözleşip, dengbêjler gibi ayrıldılar..

Dila, Morber için benzeri olmayan bir güzellik; Morber, Dila için benzeri olmayan bir yareydi. “Aşkın benzemezliği budur.” Demişti Dila ve “Herşeyde hesap, aheng ve denklik aranır. Dün, bugün ve yarının riyazesi yapılıır. Tüm amellerde ölçüme dayalı rasat vardır. Riyaziye ve rasatın dışında kalan tek şey aşktır. Allah için bile ilim lazımdır, aşk, ilmin girmediği en Allah’i şeydir.”

FISILTI KATLE DÖNÜŞÜYOR

Zenger, hala nehre girenler olduğunu duyunca, dehşetle hareminden fırlamış, tez elden haremağaları ve cellâtlara emir vermiş: “Zinyan nehri, doğduğu yerden bittiği yere kadar, iki taraftan kara taşlar ile duvarlarla örülecek, duvarların üzerinde iki adımda bir, ifritler nöbet tutacak, her kim ki nehre ulaşmaya çalışırsa itlaf edilecek. Kum taşınmaya da devam edilsin, nehrin kökü kurutulduktan sonra tüm izleriyle yok edilecek!”

Emri alan kulları, büyük bir iştahla başlarını sallayıp, emri iliklerine kadar anladıklarını belli ettiler.

“İzler tamamen yok edilmeli, yok edilmez ise hikayesi olur. Nehri hikayesiz bırakın, hikayesiz kalmadığı sürece yüreklerde akacak!” diyerek buyruğunu yineledi.

Fısıltıyla başlayan zulüm; duvara, duvardan kuma, kumdan cinayete kendini çoğaltmaya devam etti. Zinyan nehrinin sakinleri; kusuru,hatayı, günahı, ayıbı biliyorlardı. Sorun; kusurlu, hatalı, günahkar, haramlı olup olmamak değil, nehirde bunları azaltma istenciydi. İstencin önemli ve değerli olduğu zamanlardı. Kurban edilmeye çalışılan ilk şey, Zinyan sakinlerinin istenciydi. İstencin kurban olmasını, duvar örme izledi. Duvarlar; taştan ete, etten kana, kandan cinse, cinsten dine, dinden kavime, kavimden milliyete, milliyetten dağa dönüşüp durdu. Hayatın sebebi olan kan, bayrakların rengi oldu. Kan duvarlar, kan tutulmaları, kan masalları, kan kardeşlikleri icad oldu. Duvarları yaratan fısıltılar, tüm zamanları dolaşıp durdu.

NİHAYET

Dila ile Morber bir kez daha kelam ve bedenlerini yıkamak, ardından yalansız ve lekesiz kelam ve bedenlerini birleştirmek için tek kelime etmeden nehre yürüdüler.

Duvar hiç örülmemiş, kan hiç bozulmamış, nehir tüm kötülükleri yıkamış, insanlar fısıltıya yenilmemiş gibi niyet eyleyerek, bütün niyetlerin heder edildiğini bilmezden gelip kadın zamanların ruhuna yürüdüler. Bir zamanlar nehre girmiş çok insanı, tekmiil hayvanı,börtü-böceği andılar. Su azalsa bile Zinyan’ın hikmet bilen olduğunu zannettiler. Bilmedikleri; iyiliğin zor, kötülüğün kolay zanaat olduğuydu. Tarlalarını saran zehirli otlar, yetişiyor muydu?

Niyetlerinin hayalinde ifritlerin zehirli oklarıyla delik-deşik edilip, Karataş duvarın dibine serildiler. anları ifritlerin bağırsıkları arasında duvarı aşıp nehre ulaştı.Dila ile Morberi’in kanı nehre karıştığı an, Zinyan nehri bin yerinden bıçak yemiş bir kadın gibi bağırdı. Bağırsık ile nehir, doğduğu yerden bittiği yere kadar, Dila ile Morber’in kanlarının rengine büründü. Kana bürünen nehir, yatağından semaya yükselip, havada hortum gibi bir düğüme döndü. Bir süre havada kaldıktan sonra ürpertili bir ses ile yatağına düştü. Yatağı yarıldı, genişledi. Zinyan nehrinin yakarışını duyan binlerce nehir, yakarmaya başladı. Zinyan’ın

nehirdaşları, Zinyan'ın sesine ses, kanına kan verdiler. Alemi, kan akan ve yakaran nehirdaşların sesi ve rengi kapladı.

O gece kimi nehirler, Zinyan nehrinin anısı için bir daha akmamaya ahd edip, yerin altına çekilirken; kimi nehirler ise, nehirdaşları Zinyan ve aşıklarının anısına kendilerini kuruttular. Alemin nehirleri bilmişler ki; Zinyan, Dila ve Morber'in katli, dengbêjliğin katlidir. O katlin yerine dilbaz ve lallar geçecek.

Kadın, dengbêj ve nehirlerin yerini; fısıltı, duvar, kan, zalimlik, hoyratlık ve riya alacak.

NİHAYETİN NİHAYESİ

Zarife, Zerda, ve Zerê, Zinyan nehri ve yitirdikleri için son ağıtlarını yakarlar:

“Toprak ve su,

Rüzgar ve ışık Dila,

Güzelliğin asaleti

Asaletin zerafeti Dila

Ve yaren Morber..

Gece..Nehir

Gün vurgun... Toprak vurulmuş... Su yaralıdır.

Dilbaz ve lalların zamanıdır artık

Ne kadın kadındır, ne erkek erkek.

İki kavimdir şimdiden sonra

İki din... İki dil

Kan:

Bayrakların rengidir

Ve dostlukların yerini

Hainlikleri büyüten

Fısıltılar almıştır...

Bu Adalet Kimin?★

Lale Çuyrak

Dünyada her üç kadından biri cinsel şiddete maruz kalırken, her dört kadından biri ise gebelik sırasında cinsel tacize uğruyor. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Birçok kadın ve genç kız; cinsel şiddetle çocuk denilecek yaşta (10- 14) tanışırken, aileler tarafından gizlenen ensest ilişkiler (cinsel istismar) ve erken yaşta evlilik giderek artıyor. SHÇEK'e bağlı çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında yapılan bir araştırma, korunmaya muhtaç çocukların yüzde 10,3'ünün ensest kurbanı olduğunu, yani bin dokuz yüz çocuğun ya babaları, ya da en yakın erkek akrabaları tarafından ensest ilişkiye zorlandığını ortaya koyuyor. Marmara Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü ise, çocuklara yönelik cinsel istismarın yüzde 89'unun aile içinde meydana geldiği ve her dört çocuktan birinin ensest kurbanı olduğu belirtiliyor. Kurbanların yüzde 87'sini 4-12 yaş grubundaki kız çocukları oluşturuyor.

Ne yazık ki ensest ilişkilerde yavrusunu taciz eden babaya ya da abi ve erkek kardeşe, bazen anne de ortak oluyor. Toplum ne der korkusuyla, bunu deşifre etmeyi ailenin namusunu kirletmek olarak kabul eden anne, babanın ya da çocuklarının suçunu örtbas ederek, kız çocuğunu kaderine terk ediyor.

Aynı kanı taşıdığı tecavüzcüsüyle aynı ortamı solumak zorunda kalan kız çocuğu, genelde bu durum karşısında yaşadığı psikolojik travmayla intihar girişiminde bulunmaktadır. Ya da aile tarafından intihara zorlanmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 414. maddesine göre, 15 yaşından küçük bir çocuğa zor kullanarak, tehditle tecavüz edilmesi 10 seneden az hapis cezası verilemeyeceğini belirtilir, fakat bunları yapmadan tecavüz edilirse beş seneden az hapis cezası verilemeyeceğini bildirmektedir.

Tecavüzü 'takibi şikâyete bağlı suç' olarak kabul eden TCK Tasarısı'nda gözü altında cinsel işkencenin kanıtlanmasını kolaylaştırıcı herhangi bir düzenleme yer almıyor. Gelenekçi toplum yapımız tecavüze uğrayan kadına sahip çıkacak yerde tecavüzcüyü koruyan bir anlayışa sahip olduğu için, suçluyu ve bu utancı yaratan kaynakları kendi yapısı içinde aramaktan aciz kılıyor. Daha da kötüsü, cinsel, fiziksel, manevi tecavüze uğramış kadın toplumsal baskıyla, ya 'namus' uğruna öldürülüyor ya da tamamen toplum dışına itiliyor. Erken evliliklerde Ceza Kanunu'na bakıldığında ise madde ve fıkralar arasında uyumsuzluklar görülmektedir.

Kanuna göre on beş yaşını doldurmuş bir kız çocuğu, sosyolojik manada evlenmesi durumunda, "şikâyet üzerine" onunla evlenen kişi, altı aydan iki seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Dolayısıyla bu maddeye bağlı olarak, evlilik yaşı on sekiz yaşının altında tutulmaktadır. Diğer taraftan Çocuk Koruma Kanunu'nun çocuğu "on sekiz yaşının altındaki birey" olarak nitelemesiyle de kanunlar arasındaki bu çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma

Kanunu'ndaki bireylerin çocuk gelin sayılma yaşlarındaki uyumsuzluklar, konuya ilişkin mücadelelere daha başında set koymakta ve sonuçsuz kalmasına sebep olmaktadır...

Küçük yaştaki kadın ve erkeklerin erken yaşlarda evlendirilmesindeki sebepler çok çeşitli, fakat sonuçları da bir o kadar yıkıcıdır. Erken evliliklerin ortaya çıkmasında etkili olan sebeplerin başında kültürel değerler gelmektedir. Ataerkil değer ve alışkanlıkların, küçük yaşta evliliği onaylayan, normalize eden güçlü bir yanı bulunmaktadır. Geleneksel yaşayışını sürdüren toplumlarda özellikle kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi bir gelenek haline getirilerek normalleştirilmektedir. Toplumsal değerler sebebiyle sorun olarak kabul edilmemektedir, geleneklerin bir parçası olarak kabul görmektedir. Ülkemize baktığımızda özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde erken yaşta evlilik, başlık parası gibi uygulamalar adet niteliğine bürünmüş ve uygulanmaya devam edilmektedir. Geleneksel toplum, evlilikte erkeğin yaşının büyük olmasını uygun görmektedir. Erkeklerin belirli bir düzeyde eğitim görüp, askerliğini yapıp bir iş sahibi olduktan sonra evlenmesi toplumun genel eğilimi doğrultusunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla erkek evlenene kadar zaten çocukluk dönemini geçirmektedir. Bununla birlikte erkeğin kadınla arasındaki yaş farkının önemli olmaması ve çok eşliliğinin normal görülmesi sebebiyle de küçük yaştaki kız çocukları, kendisinden büyük erkeklerle evlendirilebilmektedirler. Fakat aynı geleneksel toplumlarda kızların eğitimleri erken yaşta bırakılmakta, çalışma hayatına katılmaları da tasvip edilmediği için bir an önce evlendirilmektedirler. Kız çocuklarının erken evlendirilmelerinin en etkili bir diğer boyutu da ekonomik sebeplerdir. Kız çocuklarını ekonomik bir yük olarak gören zihniyet, diğer taraftan da bu evlilikleri geçim sıkıntısına bir çözüm kapısı olarak da görmektedirler. Başlık parası gibi uygulamalarla evlilik karşılığında maddi kazanç elde edilmesinin yanında, beşik kertmesi, berdel gibi geleneklerle de kız çocukları zorla evliliklere maruz bırakılmaktadır. Bunlarla birlikte erken evliliklere etkili olan diğer faktörler mahalle baskıları, rol modelleri, aile içi cinsel saldırılar, evlilik dışı gebelikler (ya da bunun olabileceği –namus- korkusu) gibi sebepler gelmektedir. Erken evliliklerin geleneksel değerler haline getirildiği bölgelerde çok küçük yaşlardan itibaren kız çocuklarının üzerinde sosyal baskı hissettirilmeye başlanmaktadır. “bir an önce evlen yoksa evde kalırsın” ya da “başımıza dert olmadan git, yuvanı kur” gibi dayatmalar sonucunda normalize edilen düzene ayak uydurularak, bu cehaletin devamı sağlanmaktadır.

Sonuç olarak, “sadece bir gelenek” adı altında nesillerce devam ettirilen bu ve benzeri uygulamalar, Kadınların aktif rol oynamadığı bir toplumun gelişmişlik seviyesine ulaşamayacağına söylendiği çağımızda, bırakın kadınların sosyal hayatta çok yönlü roller üstlenebilmelerini, daha yaşama haklarının güvence altına alınmadığı gerçeğiyle yüzleşmeliyiz...

Eril İktidarın Çatlaklarından Sızan Özgürlük★

Ramazan Kaya

Erkek Olmanın Dayanılmaz Ağırlığı

“Erkeklik, yalnız bizim çağımızda değil her çağda, kazanılmak zorunda olunan bir şeydi”

[Leonard Kriegel]

Toplumsallaşma serüvenimiz boyunca tabii tutulduğumuz ve hiçbir zaman bitmeyecek “erkeklik” sınavının benliğimizde açtığı yaralar, yarattığı tahribatlar her erkeğin sınıfsal, kültürel konumuna, sosyal ve eğitim düzeyine göre farklılıklar gösterse de, “erkek olmak uğruna çoğu zaman insan olmaktan vazgeçtiğimiz” toplumsal cinsiyet rolü yıkıcı varoluşunu üretmeye devam etmektedir.

“Çocuk oyunları, okul takımları, spor oluşumları, arkadaş grupları, aile ortamı, iş alanları, askerlik hizmeti gibi onlarcası sıralanabilecek bu mekanizmalar, kadınları ve erkekleri cinsiyet kalıpları üzerinden ayırıştırır. Bu ayırışma, aynı zamanda onların sosyal varoluşu haline gelir. Bireyin varlığı ancak, cinsiyetlendirilmiş muhayyel cemaatler içindeyken kabul edilir”¹. Yani kısacası toplumsal cinsiyet rejimi içinde rolünü ve cinsel yönelimini kuşku götürmez şekilde belirginleştirmiş bireylerin toplumsal varoluşu kabul görmektedir. İçine sıkıştırıldığımız cinsiyet kalıplarının sınırlarını ihlal etmek, her türlü aşağılanmayı, dışlanmayı, şiddete maruz kalmayı ve hatta öldürülmeyi gerektiren bir sosyal varoluşu cepheden göğüslemek demektir. Toplumsal cinsiyet rejiminin sürekli bir iktidar kışkırtmasıyla zorladığı, her daim güçlü ve yeterli olması varsayılan erkeklik rolünün hakkını vermeye çalışmak hiçte kolay değildir. Yaşadığımız topraklarda erkeklığe giden çetin yolda erkeği; sert, duygusuz ve ağır yüklerle dolu bir dizi toplumsal ödev beklemektedir. Sünnet, Askerlik, İş bulma, Evlilik, Çocukları otoritesiyle yönlendirmek gibi sonu gelmez ritüellere, sorumluluklara razı olmak demektir. “Erkek, ailenin ordu gücüdür. Silahı olmasa bile, yumruğu işler olmalıdır. Ağır bir yükü taşıyabilmeli, sıkışık kapakları açabilmeli, kaçan birini koşup yakalayabilmelidir”². Yinede erkeklik, kazanıldığından hiçbir zaman emin olunamayan bir yok-ödüldür. Her daim yeniden kanıtlanması, üretilmesi ve taşınması gereken uçucu bir kimliktir. Erkeklik bir kere elde edildikten sonra ömür boyu keyfi sürülen bir krallık değildir. Onaylanmaya ve okşanmaya muhtaç bir kudrettir. Hayattan yediğimiz güçlü şamarların etkisi çoğu zaman iktidarsızlık ve yetersizlik duygularını beslemekte buda erkeğin ruhunu zehirleyen hınç duygusunu durmadan bilemektedir. Sürekli kışkırtılan erkeklik mitinin hayatın sert duvarlarına toslamasıyla keşfedilen iktidarsızlık duyguları samimi bir yüzleşmeyi doğuracağına, yaşanan “erkeklik krizi” çeşitli maskelerle, güç gösterileriyle maalesef savuşturulmaktadır. İktidarın, işsizliğin, militarizmin ve patriarkinin yol açtığı yaralar ve değersizlik hissi; şiddetle, tecavüzle, ırkçı veya köktenci siyasal hareketlere katılmakla hatta gerekirse ölüm bile göze alınarak aşılmaya

1 Sürüne Sürüne Erkek Olmak, Pınar Selek, syf: 10, İletişim Yayınları

2 Pınar Selek, syf: 23

çalışılmaktadır. Kısacası erkek olmak uğruna ödenen bedeller kadını “dışarıdan”, erkeği ise “içeriden” yıkan sonuçlar yaratmaktadır. Erkeklik kimliğini kazanma mücadelesi kadınların seslerini kesmeyi hedef alırken, erkeklerin de kalplerini hançerlemeyi hedef alır. Şefkatsiz, sevgi fakiri, korku ve kaygıların kemirdiği bir şizofren varlığa dönüşmektedir. Yıldırım Türker’in deyişiyle “Erkle tartılan, erkle tanımlanan, serüveni erk peşinde bir varoluşun sıkılgan beğçisi”dir erkek. Meşruluğunu benliğindeki kadınsı değerleri bastırmaktan alan bir anti-kimliklerdir. Kısacası erkeğin varlığı, huzursuzluğun ve gerilimin uzun tarihidir. Hayatıma girmiş kadınların yarattıkları farkındalıklar ve feminist literatürün özgürlük tahayyülünde yarattığı dönüşümler toplumsal erkeklik hikâyemin üzerine daha uzun ve derinden düşünmemi sağladı. Erkekliğin bir “imkânsız iktidar” olduğunu, kimi korkuları gizleyen bir suskunluk zırhı, ayağıma dolanan bazı eksiklikleri ve yetersizlikleri savuşturma telaşı olduğunu maalesef geç fark ettim. Erkeklik mitinin sessizleştirdiği bu karanlık ve ağır cemaatin mahremiyetinin içinden konuşmak, özele dair bir yarayı dillendirmek, bu ketum varoluşu her yönüyle sorunsallaştırmak sanıldığından daha zordur. Çünkü “erkeklik, sürekli başka konumların ‘ne olduğu’ hakkında konuşma hakkını kendi elinde tutan ve bu sayede kendi bulunduğu konum sorgulama dışı kalan bir ‘iktidar konumu’dur”¹. Bende bir erkek olarak bu iktidar konumuyla suç ortaklıklarımı, erkeklik kalesinin iç çatlaklarını ve hegemonik erkekliğin beni de ezen tahakküm örüntülerini öznelliğim üzerinden elimden geldiğince görünür kılmaya çalışacağım. Elimden geldiğince diyorum çünkü bir erkek olarak erkeklik hallerimi “serde erkeklik var” belasından ötürü kadınlar gibi en dolaysız, en çıplak haliyle anlatabileceğimden hala emin değilim. Anlatacaklarım erkeklik hikâyemin sadece bazı kör düşümlerine içten dokunmak ve erkeklik kalesinin ulaşılmaz burçlarına tırmanmaktan vazgeçişimin, “kaçış çizgileri” min gerekçelerini ortaya sermekten ibarettir.

“Gerçekten de en çok erkeği ezer erkeklik... Yanındaki kıza laf atana okkalı bir kafa atamamanın, maçta topu tutamamanın, askerde düşmanı mahlayamamanın, yatakta kadını haklayamamanın, eve ekmek taşıyamamanın yarattığı tabriyat o denli büyüktür ki bunlarla baş edebilmek, ezikliğini örtebilmek için efsaneler uydurarak erkekliğini yüceltir erkek: Adama öyle bir kafa atmıştır ki, topa öyle çakmıştır ki, kıza öyle haklamıştır ki... Malum, bir kızla birleşerek erkekliğini “kazanır”; kız ise erkekle birleşerek kızlığını “kaybeder”. Erkeklik bayrağı, en çok da zıfaf döşeklerinde, askere uğurlama törenlerinde, büyük derbilerde, meclis kürsülerinde, evlerde yüceltile yüceltile insanlığın başına bela olmuştur. Kim bilir kaç zıfaf cinayetinde erkeklik zaafının duyulmasından kaygılanan erkek kaygıları rol oynamıştır. Kaç namus cinayetinde, kaç sevilmemiş çocukta, ilan edilememiş kaç aşkıta, yok yere çekilmiş kaç hançerde, gereksiz yere ilan edilmiş kaç savaşta bu fuzuli dolduruşun parmak izleri vardır”

[Can Dündar]

Erkek olmanın dayanılmaz ağırlığını, erkekliğin bir yük olduğunu sanırım ilk kez ilkokul yıllarımda hissetmeye başladım. Köyde ilkokulu aynı sınıfta okuduğum ablamla geçirdiğim beş yıl, onun “namusunu” koruyamama korkusunun eşlik ettiği her gün çekmek zorunda olduğum bir cehennem azabı gibi gelmişti. Bir erkek çocuğun ona laf atması veya hakaret etmesi durumunda çelimsiz vücudumun onu korumakta yetersiz kalacağını, o erkek çocuklara haddini bildiremememe korkusu en coşkulu yıllarımda bir kâbusa dönüştürmüştü. İlkokulun bitmesiyle ablamın ev hayatına dönmesi bu ağır “temsil yükü”nden kurtulduğum anlamına geliyordu. Ancak ilkokuldan sonra başlayan yatılı okul yıllarımda da daha sert bir erkeklik sınavının

1 Erkeklik: İmkânsız İktidar, Serpil Sancar, syf:16, Metis Yayınları

beni beklediğini bilmiyordum. Yatılı okul yatakhanesindeki “homurtulu erkekler” dünyasında her davranış ve paylaşım biçimi sert bir erkeklik kalıbına oturmak zorundaydı. Kuşatılmış bu sınırlı sosyal yaşam içinde güçlü olmak, okul yöneticilerinin soluk aldırılmaz baskısına karşı bir direniş, sefil hayat koşullarına bir tutunma biçimiymiş belki de. Yatılı okulun yatakhanesine adım attığım ilk gece maruz kaldığım o eşek şakasını pardon erkeklik şakasını hala unutmuş değilim. Şairin dediği gibi “çocukluk gökyüzü gibidir hiçbir yere gitmiyor” nede olsa. Bana gösterilen yatağıma ilk günün yorgunluğuyla uzanıp uyumaya çalışırken bir anda yaklaşık olarak on kişinin yatağımın üstüne birbirinin sırtına atlar şekilde yüklendiklerini gördüm. O kadar ağırlığın altında uzun süre soluksuz kaldığımı hatta nefessiz kalıp ölmek üzere olduğumu hissedince attığım şiddetli bir çığlık sayesinde kurtulabildim. Meğer bu hareket her yeni gelen erkek öğrenciye tacizle karışık bir hoş geldin! şakasıymış. Yataktan fırlayıp lavaboya koştum, lavabonun aynası karşısında uzun süre hıçkırıklarla sarsıla sarsıla ağladığımı hatırlıyorum. Kendimi ilk kez bu kadar çaresiz ve yetersiz hissetmişim. Maruz kaldığım olay, güya kazanmak zorunda olduğum güçlü erkeklik imgesini fena halde zedelemişti. Şişirilmiş erkeklik gururumun yaralanmış olması uzun süre etkisinden kurtulamadığım bir “erkeklik krizi” yaratmıştı. Gerek dayanıksız vücuduma pek güvenememe duygusundan gerekse ruhumun başka yaşam itkileriyle çalkalanıyor olması dolayısıyla lise yılları boyunca yatılı öğrencilerin rekabet dünyasından, eğlenme biçimlerinden uzak kapalı devre bir hayatı tercih ettim diyebilirim. Yaşıtlarımla birlikte ne kahveye gidip bir oyun oynadım (hala bildiğim bir kahve oyunu yoktur) ne bir futbol takımına çağırılma keyfini yaşadım ne de herhangi bir kavganın vazgeçilmez elemanı olarak görüldüm. Kendi içindeki ütöpik denizlerde kaybolan asosyal bir yaratık gibiydim. Lise yıllarındaki lakabımın “uzaylı” olması da bu dünyaya ait olmama, başka bir gezegenden geldiğime yönelik arkadaş takılmalarından doğmuştu. Öğretmenleri bile döven, saldırları korku sayesinde varolan kimi erkek öğrencilere sınavlarda yardım etmek zorunda kalmam, şiddetin belirlediği erkeklik hiyerarşisine itaat etmenin bir başka gerekliliği idi. Lise yıllarının bittiği, ruhumdaki ergenlik sivilcelerinin bir kısmının patladığı üniversite yıllarında erkeklığın daha politik örüntülerle kendini yeniden ürettiği bir erkeklik dünyasına dâhil olmuşum. Kadınsılaştırılmış bir ulusu edilgen konumundan kurtarmak için, “erkeklığın geri kazanıldığı” anti-sömürgeci mücadelenin saflarında “yiğit Kürt erkekleri” olarak yerimizi almıştık. Kahramanlık halesinin başımıza konacağı devrim denilen hülyalı güne hazırlanırken her mekânda faşist bildiğimiz erkek öğrencilerle kıyasıya dövüşüyorduk. Üniversitenin her alanı politik erkekler arasındaki şiddetli kavgaların damgasını vurduğu bir cenk meydanına dönüşmüştü. Kadın yoldaşlar bu meydan kavgalarında çantalarında bizim için taş taşıyan, uzaktan taş atan, karşıt safin hamlelerini bize bildiren, yıpranmış sinirlerimize umutlu masajlar yapan ‘yedek ordu’ konumundaydı. Yurtta ülkücü kadınlara saldırdıkları, onlara şiddet uyguladıkları haberlerini de duymuyor değildik elbette. Ancak mücadelenin asli öznelere biz erkeklerdik, devrim kadınlara bırakılmayacak kadar ciddi ve sert olmayı gerektiren bir toplumsal hedefti! Ayrıca gözaltı deneyimini yaşayıp dışarı çıktığımızda yaşadıklarımızı bir direniş destanına, bir kahramanlık anlatısına dönüştürmekte de pek mahirdik. Bir gözaltı deneyiminde işkence yapan polisle aramda geçen bir diyalogu özellikle aktarmak istiyorum. Diyalogun önemi, polisin bendeki fallus merkezli iktidar algısını sarsacağını bir erkek olarak çok iyi tahmin etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Gördüğüm çeşitli işkence biçimlerinden sonra psikolojik işkence seanslarının birinde polis yumuşak bir ses tonuyla: “Remo bak oğlum kendini boş yere ezdiriyorsun. Birazdan penisinine vereceğimiz elektrikle seni iktidarsızlaştıracamız. Bundan böyle hiçbir kadına bir şey yapamayacaksın. Apo Kürdistan’ı yarın kursa bile ne yapacaksın böyle bir Kürdistan’ı?” demişti. Pek belli etmemeye çalışsam da bu psikolojik saldırıya savunmasız yakalanmışım, polisin söyledikleri içime taş gibi oturmuştu. İktidarsız bir erkek olarak yaşamak bana ölmekle eşdeğer gibi gelmişti. “İktidar olarak fallus imgesinin nerdeyse evrensel bir yaygınlığa sahip olduğu su götürmez. İlkel kabilelerin ve eski Yunanların bereket simgelerinden

pornografinin kullandığı dile kadar, penis hep bir silah, bir araç, korkutucu bir güç kaynağı olarak betimlenmiştir¹. Zaman içinde otoriter siyasetlere veda ederken, o siyasetlerin homofobik, kadınsı değerleri aşağılayan, kahramanlık ve yiğitlik kültürünü yeniden üreten eril diliyle kendi içimde hesaplaşmam feminist politikanın yarattığı farkındalık sayesinde mümkün oldu. Feminist eleştiriye ve kadınlardan öğrenmeye kapılarını açmayan, “erkeklik belası” nı sorunsallaştırmayan hiçbir bir sol politikanın özgürlük iddialarının geçerli olamayacağına ikna olmuştum. Bu dönemde anarşist, anti-otoriter ve anti-militarist öznelerle olan politik yakınlığımın doğurduğu temel sonuçlardan biride toplumsal cinsiyet mevzusuna, cinsiyet hallerine daha içeriden bakmayı öğrenmem oldu. Bu insanların kadın ve lgbtt hareketiyle olan doğrudan temasının yarattığı deneyim zenginliğinden beslenmek, tarihsel ve toplumsal okumalarımın merkezini oluşturan sınıf, iktidar, etnisite, kültürel fark kategorilerine cinsiyet kategorisini de çıkmamak üzere eklemiş oldu.

Post-modern Zamanlarda “Erkeklik Krizi” nin Yeni Halleri

“Bu toplumda erkek olmak kendinden olabildiğince az vermek anlamını taşıyor”

[Dustin Hoffman]

Peki, içinden geçtiğimiz post-modern zamanlarda erkeklik nasıl bir değişim geçirmekte, yeni zamanlarda kendini hangi inceltilmiş toplumsal mekanizmalarla yeniden üretmekte ve erkeklerin bu iktidar konumundan feragat etme mücadelesinde umutlu olunabilecek işaretler görmek mümkün mü? Bu sorulara bir çırpıda olumlu veya olumsuz cevaplar vermek zor çünkü hiçbir zaman ve hiçbir yerde genel geçer, tek bir erkeklik tanımı olmadığı gibi erkeklik deneyimleri de yaşa, sınıfa, kültürel farklılıklara ve habitusa² göre değişen tezahürler göstermektedir. Cinsiyet farkları rejimine dayalı eril tahakküm ilişkileri günümüzde göç, maddi olmayan üretim, yeni piyasa kapitalizmi, yeni aile değerlerine bağlı olarak değişim geçirmektedir. Bugün egemen erkeklik değerlerinde ve tarzlarında yaşanan sarsıntılar “erkeklik krizi” olarak nitelendirilmektedir. Kana ya da soya dayalı patriarki, yani yaşlı erkeğin otoritesine dayalı eril tahakküm rejimi; göç, kadının iş hayatında önemli konumlar edinmesi ve kapitalist piyasa koşullarına bağlı olarak dünyanın çoğu yerinde çözülüyor. “Başarılı erkek olmak için tam gün çalışmaya dayalı bir iş ve ömür boyu süren kariyer sahibi olmanın önemi giderek azalmaktadır. Hizmet sektörü giderek sanayi sektörünün önüne geçmekte ve bu nedenle işçi sınıfı temelli erkeklik modellerini zayıflatmaktadır. Yeni zamanlarda erkek olarak topluma kabul edilmek için üretmeyi, çalışmayı, teknolojik uzmanlık bilgisine sahip olma ve araçsal aklını kullanma becerisine sahip olmayı başarmak gereklidir. 19.yüzyılın sahip olduğu işi kaybetmemek için yumruklarıyla kavga eden erkeğin yirminci yüzyılda yerini kişisel risk alan, strateji üreten, girişimci erkeğe bırakmıştır”³

Post-endüstriyel dönemde alt sınıflara mensup erkeklerin gittikçe daha zor iş bulur hale gelmeleri, işsizliğin tetiklediği güven yitimi ve bağımsızlık kaybı aynı zamanda bir “erkeklik kaybı” anlamına gelmektedir. Buda beraberinde kadınlara, siyahlara, eşcinsellere, yabancı göçmenlere (Türkiye’de Kürtlere) yönelik

1 Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler, Lynne Segel syf: 117, Ayrıntı Yayınları

2 “Habitus, Bourdieu’ya göre “failleri belli bir şekilde davranmaya yönelten bir eğilimler kümesi” olarak tanımlanmaktadır. Bu eğilimler algının, davranışların, yani her tür pratiğin ana kaynağını oluştururlar. Burada önemli olan nokta, bu pratiklerin düzenli pratikler olmasına karşın, bu düzenlikleri uygulatan ya da zorlayan bir yöneticiden bahsetmenin mümkün olmamasıdır. Bunlar hayatın içine kazılı olup sürekli dönüştürülebilir bir eğilimler sistemi olarak işler. Kısaca habitus, insana ‘şu’ değil de ‘bu’ şekilde davranmasını söyleyen bir görünmez çerçevedir. “Bugün içinde süren ve gelecekte de kendi ilkelerine göre yapılaşmış edimlerde mevcudiyetini devam ettirecek olan bir geçmiştir”. Habitus, “toplumsallaşmış öznellik”tir. Bu bağlamda habitus, vücudumuz içinde dünün, geçmişin ya da tarihin anonimleştirildiği, yeniden üretildiği bir mekândır.

3 Erkeklik: İmkansız İktidar, Serpil Sancar, syf:54-57, Metis Yayınları

ayırımı, şiddet içeren “yeni sağ” politikaların bu alt sınıflar içinde taban bulmasını getirmektedir. Alt sınıf mensubu erkekler, içinde buldukları kötü yaşam koşullarının sebebi olarak bu “öteki”leri görmekte-dirler. Irkçılığa, kadın düşmanlığına ve şiddete yönelerek tehdit altında hissettikleri erkek kimliklerini sağaltma, yeniden güçlendirme çabası içinde olduklarını gözlemlemek mümkün.

Türkiye’de olmasa da çoğu ülkede zorunlu askerliğe dayalı vatandaş ordularının yerini profesyonel ordu anlayışına bırakması “vatan kurtaran erkek imgesi”nin de krize girmesini doğurmuştur.

Ancak Türkiye’de askerlik kurumu hala erkekliğin önemli “istasyon”larından biri olmaya devam etmektedir. “Militarizm, erkekliğe atfedilen değerlerin meşruluğu ve üstünlüğüne dayanır. Vurdu mu deviren olmak, tahammülsüzlük, karı gibi olmamak, kısa yoldan sonuç almak, gücünü göstermek, gerçekçi olmak ataerkiyle militarizmin ortak değerleridir. Militarizmin uygulayıcılığının erkeklere yüklenmesi eril değerlerin hiyerarşik üstünlüğünden, dolayısıyla toplumsal gücünden kaynaklanır. Bu bir nevi ittifak politikasıdır”¹. Modern ulus-devletlerin savaş ve güvenlik ihtiyacından doğan zorunlu askerlik, yurttaşlığa kabulün bir ayını olmasının yanı sıra hegemonik erkekliğin² inşasında da önemli bir role sahiptir. Bir tür “erkeklik ispatı” haline dönüşen askerlik deneyimi aynı zamanda kadını tüm değer ve özelliklerin aşağı-landığı, saldırgan erkeklik değerlerinin yüceltildiği ve kurumsallaştırıldığı bir deneyimdir. Militarizmin cinsiyetlendirilmiş ulusal politikası, erkeklerin savaşçı robotlar, kadınlarında pasif ama sadık destekçiler rolünü oynadığı vatandaş tipini yaratmaktadır. Enloe’nin de dikkat çektiği gibi, militarist siyasette kadınlara düşen rol, oğlunu askerliğe yöreklendiren anne, yaralı askeri iyileştiren hastabakıcı, askerleri eğlendiren fa-hişe ve cephe gerisi hizmetlerine koşturan görevli kadın olmaktadır. “Militarist pratiklerin içselleştirilmesi ile erkeklerin ölme ve öldürmeye razı savaşçılar haline gelebilmeleri, askerliğin bir tür ‘erkeklik sınavı’ olarak varolmasına bağlıdır ve bu sınavı başarı ile geçenlerin ‘sağlam erkek’ olarak topluma katılmaya hak kazanacağına dair bir ‘ritüelistik sözleşme’ söz konusudur.”³ Askerlik süresince disipline edilen, ‘adam olma’ rüştünü ispatlamış olarak topluma dönen erkek, kazandığı ayrıcalıklı konumuna aile içinde itaat, toplum nezdinde de saygı beklemektedir. “Askerlik sonrası, ailesine bir çeşit ‘devlet’ olarak dönen erkek, babalık konumu içinde ailenin de askeri oluyor. Ömür boyu, korumak, nöbet tutmak, kollamak, intikam almak gibi sorumlulukları taşıyor. Kurumsal örgütlenme içinde üretilen askeri itaat, gündelik yaşamın kulisinde depolanmış şiddetin kurumsallaşmasını, görev olarak kabul edilmesini, süreklileşmesini ve sıradanlaşmasını sağlıyor”⁴. Günümüzde çoğu ülkede zorunlu askerliğin yerini profesyonel ordunun alması, vicdani red hareketinin militarizmin meşruluğunu toplum nezdinde sorgular hale getirmesi, zorunlu savaşların yarattığı travmalar ve askerlik sonrasında korunaklı bir hayat kurmanın zorlukları, erkeğin militarizm üzerinden doğan gücünü ve itibarını önemli oranda sarsan bir başka “erkeklik krizi”nin kaynağı haline gelmiştir.

Güçlü baba figürünün zayıf olduğu, babanın varlığından çok soluk silüetinin eşlik ettiği bir aile ortamında büyüdüm. Dede’nin sarsılmaz otoritesinin diğer tüm erkeklerin varlığını sildiği, dede’nin ölene dek süren otoritesi karşısında aile içinde yaşayan bütün erkeklerin hizaya geldiği, iktidarlarından vazgeçmek

1 Sürüne Sürüne Erkek Olmak, Pınar Selek, syf: 24-25, İletişim Yayınları

2 © Hegemonik erkeklik, “belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttıkları, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini” anlamaya yönelik bir kavramdır. Hegemonik erkeklik; sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü değil, farklı erkeklik grupları arasındaki tahakküm ilişkilerini de anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş ikili işleve sahip bir kavramdır. Dışsal hegemonya erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün kurumsallaşması sürecine işaret ederken, içsel hegemonya bir grup erkeğin diğer erkekler üzerindeki hâkimiyetine göndermede bulunmaktadır. Hegemonik erkeklik, sadece zor ya da şiddet üzerinden işlemez. Kavramın önemi, erkeklerin kadınlara ve birbirlerine karşı kurdukları tahakküm ilişkilerinin inşasında kültür ve kurumlar üzerinden işleyen ikna ve rıza pratiklerine göndermede bulunmasında yatmaktadır. Hegemonik erkeklik, toplumsal süreçler içinde idealize edilmiş erkeklik formlarının iktidar ilişkileri aracılığıyla tüm topluma nasıl yayıldığını sorunsallaştıran bir kavramdır.

3 Serpil Sancar, syf: 155

4 Pınar Selek, syf: 210

zorunda kaldığı geniş bir aile yapısıydı. Babam, tarlada birlikte çalıştığım, ismiyle hitap ettiğim, dedenin erkeklik şemsiyesi altında eşit şekilde konumlandığım bir gölge figürdü. Aileye mensup çocukların okul hayatını, alınacak kıyafetleri, evlilikleri, köy içinde kimlere yakın kimlere uzak olmamız gerektiğine kadar tüm yaşam döngüsünü dedem belirlemekteydi. Dedem bir korku anıtıydı. Çocukluğum; dedenin korkusundan komşu çocuklarla top oynamaya dahi gidemediğim, gündelik işlerde bile marabaların çalıştırıldığı, yoksul köylülerin nefret ettiği bir feodal gettoda geçti. Erkeklik değerlerinin durmadan kutsandığı, kadınlara yönelik küfür ve hakaretlerin havada uçtuğu, yoksul köylülerin insan yerine konulmadığı bir aile ortamında büyümek, kişiliğimde bir dizi otoriter ve eril özelliklerin de sanırım köklerini oluşturdu. Ayrıca ilk erkek çocuk olmanın verdiği bütün ayrıcalıklara da annem sayesinde kavuşmuştum. Kız kardeşler bize hizmet etmesi gereken geçici kardeşlerdi. Ailenin gelecek sigortası erkek çocuklarıydı. Aile içinde doğallaştırılan cinsiyet eşitsizliğini annem de doğal görmekteydi çünkü bu eşitsizlik tanrının farklı fitratlara ve yeteneklere sahip şekilde yarattığı cinslere emrettiği ilahi bir rol dağılımıydı. Günah, yeryüzüne Havva yüzünden gelmişti ve doğuştan lanetli olan kadın, erkeğe hizmet ederek bu kefareti ödemeliydi. Annemin baskın karakterini babam çoğunlukla onaylayan bir rolle geçiştirmekteydi. Babam saldırdığı korkuyla bizi hizaya getirmekten çok bizi sürekli başka ailelerin çocuklarıyla kıyaslayarak, varlığımızı hiçleştirerek, önümüze aşılmaz yaşam çitaları koyarak ehlileştirmeye uğraştı. Bedenimizden çok ruhumuza işkence eden babalardandı. Her şeye rağmen gerek şiddetin gerekse toplumsal ahlakın varlığını dokunulmaz kıldığı baba, tanrı ve devletin aile içindeki gölgesidir. Babaların çocukların ruhunda açtığı yaralar da kolay kolay kapanmamaktadır. Birçok erkeğin orta yaş dönemlerinde babalarını affedip babalarını anlamaya başladıklarını söylemeleri sanırım babalık konumunun doğurduğu yaptırımları zamanla kendilerine sunulmuş bir hak olarak görmeye başlamalarının bir sonucu olsa gerek. Günümüzde “babadan oğula “erkeklik” naklinde meydana gelen kesintiler farklı erkeklik deneyimlerin tohumlarını atıyor. Bunun her zaman olumlu olması gerekmez elbette. Ama yine de kendini “keşfe” dayalı büyüme dönemi önemli fırsat sunuyor genç erkeklerle”¹. Para kazanan baba rolünün kadının eşit ekonomik gücüyle gittikçe dengelenmesi, erkeliğin babadan aktarımla öğrenilmesinin yerini arkadaş veya sosyal erkeklik gruplarında öğrenilmeye bırakması, çocuğun erken yaşlarda okul hayatı aracılığıyla aileden kopması, kadının iş hayatı dolayısıyla çocuk bakımına babanın da ortak olmak zorunda kalmış olması babalık konumu üzerinden başka bir “erkeklik krizi”nin de temelini atmıştır.

Eril Tahakküme Karşı Erkekler

“Dünyanın bütün emekçileri, özellikle erkek olanlar, gevşeyin”

[David Cohen]

Cinsiyet eşitsizliğine, eril şiddete, patriarkal iktidara ve heteroseksüel normlara karşı çıkan erkeklerin cılızda olsa sesini duyurur hale gelmesi, örgütlenmesi feminist siyasetin etki alanını güçlendirmiştir. Egemen erkeklik değerlerine ve kadına yönelik şiddeti engellemek amacıyla bir araya gelen erkeklerin oluşturduğu örgütler ve ağlar günümüzde gittikçe yaygınlaşıyor. “Devlet tarafından işkence edilmiş muhalifler, etnik kimlikleri nedeniyle aşağılanmış Kürt erkekler, biyolojik erkeklikleri ile dertli eşcinseller, savaş karşıtları, pasifistler, vicdani retçiler, feminist kadınlar ile yaşarken eğitilmiş erkekler”² eril şiddeti ve hâkim erkeklik

1 Serpil Sancar, syf:139

2 Erkeklik: İmkânsız İktidar, Serpil Sancar, syf:270, Metis Yayınları

değerlerini belli oranda sorgulamaya, kadınlarla ortak politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Hegemonik erkeklikten zarar gören erkeklerin yaşadıkları “erkeklik acıları”, veya “özgürleştirici çıkarlar” cinsiyet eşitliğine dayalı, duyguların yön verdiği özgür bir yaşam politikası geliştirmelerinin de kalkış noktası olmuştur. Yani eril iktidarın erkeği hem ayrıcalıklarla donatan hem de yaralayan, rekabetçi doğası bu iktidara karşı çıkan “pro-feminist erkekler”in ortaya çıkmasının da koşullarını hazırlamıştır. Kimi erkeklerin egemen erkeklik değerleriyle yüzleşmesinde ve bu değerlere karşı farkındalık geliştirmesinde, doğrudan ilişkilendikleri kadınların yaşadıkları erkek kaynaklı acılara, yıkımlara, şiddete tanık olmaları da önemli bir rol oynamaktadır. Erkeklerin şiddete karşı örgütlenmesinin belki de en bilinen örneği *Beyaz Kurdele Kampanyası*'dır. Kanada'nın Montreal kentinde bir kadın sığınma evinde 14 kadının katledilmesinin ikinci yıldönümü olan 1991 yılında başlayan kampanya 4 kıta ve 35 ülkede faaliyet gösteren, erkekleri şiddete karşı harekete geçirmeye çalışan bir örgütlenmeye dönüşmüştür. Erkekler beyaz kurdele takarak, kendileri kadına hiçbir zaman şiddet uygulamayacaklarına, uygulanan şiddete karşı çıkıp buna sessiz kalmayacaklarına söz veriyorlar. Hindistan'da *Taciz ve Şiddete Karşı Erkekler* örgütü, Orta Amerika'da *Buluşma Noktaları* ve *Şiddete Karşı Erkekler* örgütleri, Şubat 2000'de Namibya'da toplanan *Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Erkekler Konferansı* ve yine Avustralya'da *Cinsel Saldırıya Karşı Erkekler* gibi örgütler eril şiddet kültürünü reddetmeye, şiddet mağduru kadın ve çocuklarla dayanışmaya çalışmaktadırlar. ABD'de şuan itibarıyla 100'ü aşkın erkek grubu bulunmaktadır. En önemlileri *Şiddetle Baş Eden Erkekler*, *Erkek Destek Merkezi*, *Erkekler Tecavüzü Durdurabilir* olarak sayılabilir. Ayrıca yaşadığımız topraklarda bir ilk olan ve bu konuda geleceğe cılızda olsa umutla bakmamızı sağlayan *Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi*'nden özel olarak söz etmek gerekmektedir. BEDİ (Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi), oluşum hikâyesini anlattığı bildiride kendisini şöyle tanımlamaktadır: “Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi, toplumda hâkim olan erkeklik biçimlerine, cinsiyetçiliğe, dayatılmış cins kimliklerine ve homofobiye karşı olan anti-otoriter bir erkek inisiyatifidir. İtalyan sanatçı Pippa Bacca'nın tecavüz edilerek öldürülmesine karşı ortaya çıkan tepkilerin ardından kendi tavrını ortaya koymak isteyen bazı anarşist/anti-otoriter erkeklerin çağrısıyla, 19 Nisan 2008 Cumartesi akşamı Galatasaray lisesi önünde başlayıp Taksim meydanına kadar bir yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Eylem 50'nin üzerinde anarşist, anti-otoriter, sol ve muhalif erkeklerin katılımı ve bir o kadar anarşist ve feminist kadının desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu eylemin ardından toplumsal cinsiyet ve erkeklik konularında hem sokağa yönelik eylemler hem de daha yaygın çalışmalar yürütmek üzere bu eylemin örgütlenmesinde yer alan bazı anti-otoriter erkekler “Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi” oluşturmuşlardır”. Cinsiyetçiliğe karşı çıkan erkek gruplarının taahhütlerini şöyle sıralayabiliriz: “antiseksist erkek gruplarına katılarak cinsiyetçilikle baş etmeyi öğrenmek ve ciddi bir bilinç yükseltme çalışması yapmak. Kadın özgürlük hareketini ve Gay hareketi desteklemek, ev işlerini ve çocuk bakımını paylaşmak, feminist ve gay hareketin eleştiri ve önerilerini önemsemek, şiddetin her türünü (fiziksel, duygusal, sözel, sembolik) reddetmek”¹

Patriarkal kültürün, tarihin uzun bir kesiti boyunca kutsadığı ve doğallaştırdığı eş ve annelik rollerini feminist hareketin cesaretle red etmesi, erkek kurtuluş hareketine de önemli bir esin kaynağı olabilir. Erkeğin yaşamı boyunca; güçlü bir erkek, fedakâr bir koca, romantik bir âşık, rol modeli bir baba, vatan kurtaran asker olmak gibi boğucu ve hayatı çölleştiren erkeklik rollerine başkaldırması mümkündür. Çünkü erkeklerin büyük bir bölümü “koşum takımları içinde yaşamaktadır”². Sürekli zirvede kalmak arzusu, bitiş çizgisi olmayan bir maratonda tökezlemeden ölümüne koşmayı gerektirmektedir. Çocukluktan başlayarak öğretilen duygularını bastırmak, korkmamak, eşcinsel yönelimden nefret etmek, yetersizliklerini saklamak, evi geçindirecek bir baltaya sap olmak rolleri erkeklik adına çoğu zaman bir öz-yıkım yaratmaktadır. Bu

1 Serpil Sancar, syf:273

2 Erkek Olmanın Tehlikeleri - Erkek Üstünlüğü Mitini Yaşatmak, Herd Goldberg, syf:15, Bilim ve Sanat

yüzden “erkek, hemen hiçbir zaman nihayet bir erkek haline geldiğini varsaymadığı için sürekli savaş halindedir”¹. Erkeklik daima tamamlanmamış olan bir toplumsal varoluşun üzerine kurulmuştur. Bir kahramanlık mitiyle büyüyen erkek, hayatı bir savaş ve rekabet alanı olarak görmekte, kadınla yaşadığı ilişkide de her yönüyle fetihçi rolüne layık olmaya çalışmaktadır. Ancak David Cohen’in dediği gibi “çağdaş ilişkiler, tıpkı modern kahramanlar gibi yeni baskılar altındadır”². Her gün ölesiye çalışan, horlanan, disiplin toplumunun her yerde örselediği ve başka erkeklerin ırkçı aşağılamalarına maruz kalan erkeklerin ayrıcalıklarını sürdürebildikleri tek yer evdeki iktidarlarıdır. Gerek kadının yasalar karşısında ve gündelik yaşam içinde güçlenen konumu gerekse dışarıdaki hayatın dayattığı yeni erkeklik rolleri evdeki iktidarın da çatırdamasını ve erkeğin iktidarsız iktidarıyla yüzleşmesini zorunlu kılmaktadır. “Erkeğin özgürlüğü, erkin her türünü sorgulayarak başlar. Erkin her türlü uygulanmasından feragat edebildiği ölçüde özgürleşir, erkek. Öyleyse; sinsilikten, ketumluktan, yalnızlıktan gerçek inzivaya. Kontratlardan gayri meşru bir varoluşa. Ebedi rekabetten dostluğa. Kolay çatılmış akıldan Heves’in kuracağı tuzaklara. Erkekliğin saldırganlıkla, meydan okumayla, savaşçılıkla, avcılıkla tıka basa doldurulmuş, hazı kırıyıcı zaferlerde bulan tanımını silmek; karşılığında kocaman, uğultulu bir boşluk bırakmak gerek”³.

Belki de üzerimize yapışmış bu tahakküm gömleğini çıkarmakla başlayacak özgürlük serüvenimiz. Erkek olarak bugüne kadar varlığımızdan dışladığımız “kadınsı” addedilen değerleri yani pasifliği, sıcaklığı, seziyi, inceliği, sevgiyi, vermeyi ve en önemlisi duyguyu yeniden keşfederek bizi katılaştıran, hayatı kuran eril iktidarın soğuk hücrelerinden çıkabiliriz.

Kaynakça:

1. Erkeklik: İmkânsız İktidar, Serpil Sancar - Metis Yayınları
2. Sürüne Sürüne Erkek Olmak, Pınar Selek - İletişim Yayınları
3. Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler, Lynne Segel - Ayrıntı Yayınları
4. Erkek Olmak, David Cohen - Alan Yayıncılık
5. Erkek Olmanın Tehlikeleri, Herd Goldberg - Bilim ve Sanat
6. Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri, Editör: Huriye Kuruoğlu - Beta Yayınları
7. Toplum ve Bilim Dergisi, Erkeklik Sayısı, Sayı: 101, Güz 2004

1 Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri, Editör: Huriye Kuruoğlu, syf:8, Beta Yayınları
2 Erkek Olmak, David Cohen, syf:199, Alan Yayıncılık
3 Erk ile erkek, Yıldırım Türker, syf: 9-10, Toplum ve Bilim Dergisi, Güz 2004

Devlet Baba ve Arketip Baba*

Hemai! MİRAN

*Denedim. Soğuk sular dökünüp fırladım sokaklara
sorular sordum nice kara sıfatları üstüme alarak
ipte boynum, ağzım şebvet yalıklarında
çapraştım, and içip ayna kırdım
doğadan bir vabiy bekledimse boşuna
baktım akşam herkesin kabul ettiği kadar akşamı
biç bir meşru yanı kalmamıştı hayatımın.*

*Sözlerimin anlamı beni ürkütüyor
böylesine hazırlıklı değilim daba.
Bilmek. Bu da ürkütüyor. Gene de biliyorum:
Kapanmaz yağmurun açtığı yaralar çocuklarda.
(İ.Özel)*

Xoybun'un Hüzün Limanı; Memduh Selim'e...

Bugün, belki de herhangi bir zamanla karşılaştırılmayacak ölçüde, herhangi bir çağla örtüşen nite-liklerinin en aza indiği ve giderek yok olduğu bir zaman. Boyunca yaşadığımız günlerin, şu dokunulabilir ve dokunulamaz varlıklarıyla bir bütün bile olmayan kapalı teneke kutunun, herhangi bir tarihsel kategoriyle bir uyuşması yok. Zamanın bu anlamda yitirilmesinin tarihin bittiği anlamına mı geldiği, yoksa bizim tarih dediğimiz efsanelerin büyülerinin bozulması anlamına mı geldiği belirsizdir. Herkesin gerçekte kayıp hissettiği bu kapalı evrenin ortasında gözümüzün önünde duran gerçek, baştan sona yanlış olduğumuzdur. Bir tür olarak milyonlarca yıl süren yaşamımızda belki de ilk kez yanlış olduğumuzu anlıyoruz, ama yanlışlığımızı kanıtlamak için bile olsa, referans alabileceğimiz bir doğru yoktur.

Programlamayı kendimizin yaptığı bir labirent içinde dönüp duran dolap beygirlerini biz “devletler” ya da “istihbarat ajansları” olarak planlarken, kendimizi son derece özgür hissetmiş olduğumuz bir gerçektir. Ancak çok açık ki, biz söylediğimiz, söyleyebildiğimiz ve ifadeye kavuşturduğumuz şeyden fazlası değildik. Öteki toplulukların güdülebilir, davranış sınırları açıkça belli koyunlar yığını olduğunu ve kitleleri güç kaynakları olarak kullanabileceğimizi anladığımızda, çizdiğimiz sınırlar, özgürlüğün kapalı labirenti, hak ve cezalar, gerçekte bizdik. Korktuğumuz biçimsiz hayvanı, kitlelerin ele avuca sığmaz ruhunu, bu korku veren ama aynı zamanda dileklerimizi de yerine getirebilen cini bir yağ kandiline hapsedebilme kapasitemiz, bize gücün özgürlük olduğu öyküsünü gerçekleştirme umudu verdi ve bunu yaptık. Bu güçle dev yapılar, büyük köprüler, ve yine büyük köprüler, hapishaneler ve gökdelenler inşa ettiğimizde, özgürlüğün somut bir ifadesine kavuştuk: Denetlenebilir hareket. Pasaportların ve her yurttaşın bir hafta numarasının olduğu bir dünyaya ulaştık. Sirtında ve göğsünde özgün, sadece nevi şahsına münhasır bir numarası olmayanın bir numarası yoktur. Parsellediğimiz kronoloji, parsellediğimiz zihin, parsellediğimiz bilgi disiplinleri, hele o muhteşem sosyal antropoloji, ve aksiyomların sıfır ve birin sonsuzca dışına uzanabilen ve beynimiz kadar sisli matematik gibi, dünya coğrafyasını da parselledik. Gezegen üzerinde suç işleme özgürlüğüne sahip

tek varlık olan devletler, aslında tek bir devlettir önermesine ulaştığımız bugün, yaptığımız şeyin aslında bizi de içeren tek bir şey olduğunu anlayabiliyoruz, -buna da şükür. Bizde ifadesini bulan, aslında tek bir önermeydi, parçalanamaz bir önerme: Biz eylemimizin hem öznesi, hem de nesnesiydik. Hayatı ve cansız hayatı fethetme andını içmiş varlıklar olarak nasıl bu tuzağa düşebildik? Fethetmeye bütünlüğümüzü feda ettiğimiz şey, tam da bizi parçalayacak olan şeydi. “Sen hem şarapsın, hem testi; kadehinde ışıldayıp duran kendi kanındır”. Kendi kanını emip durduğu halde bir türlü gelişemeyen bu çelimsiz, yaşlı, zavallı ve hırslı yaratık, bu insan, bugünkü insan, bu biziz. Yaşayan evrenin siyasal ensest ürünü tek yaratığı.

İki ucuk boku değneğin bir ucudur devlet ve onun simetrik ifadesi olarak diğer uçta, herbiri kendi içinde devlet olan birey vardır. Her ikisinin ortak ifadesi, en çarpıcı biçimde yalnızca hareket halindeki kitlelerde görülebilir. Her ikisinin de tahayyül sınırlarını, her özgün formu ille de nitelemeye gerek bırakmayacak ölçüde özsel olarak politize olmuş kitle oluşturur. Kitle, masal ile siyasetin ortak ifade edilebildiği en belirgin ve gerçek görünümüdür. Bireyle devlet arasında yer almasına, birey ve devletin ortak ifadesi olmasına rağmen, ne biri ve ne de ötekiyle bir benzerliği olmayan bu varlık, sınırsız potansiyelleri olan bu et ve kemikten makine, hem devletin ve hem de bireyin bir yandan ölümüne korktuğu, öte yandan kendini ancak onunla ifade edebildiğinde rahat hissedebildiği ruhsal bir hastalıktır. Zihniyetin baştan beri yanlış kurulmuş olmasının bir sonucu olarak politize olmuş kitle, içinde bulunduğumuz günlerde artık zihniyetin nedeni olarak rol oynayan son derece mantıksal bir zemine dönüştü. En sıradan, sade bir ahlak ya da özsel yasanın inkar edilmesinin temel gerekçesi, yığınların onu onaylamamasıdır.

Günlük yaşam içinde bunun yol açtığı ve kimsenin de çözmeye yaklaşmak istemediği trajediler görülmeye değer bir sirk gösterisine yol açıyor. Trajedi, başından beri, gladyatör gösterilerine varacak kadar gerçek oluş biçimlerine dayandığında bile sakatlanmış bütün ruhlar için vazgeçilmezliğini korumuştur. Kan kokusunun dayanılmaz cazibesi, belki de ömrünün milyonlarca yılını yamyamlıkla geçirmiş bir türün kayıp, ama üstü utancın durmadan saydamlaşma eğiliminde olan örtüsünün hemen altında kayıp bir başka “cennet” hayalinden kaynaklanıyordu. Sadece oğullarımız ve kızlarımız öldürülmüş olduğu için, gençken ölümün kitlesel bir arkaplan desteğiyle gelenekselleştirilmesi ve bir de elbette bunun paraya ve tabii ki onura dönüştürülebilir olması, bugünün siyasetinin zirvesel bir başarısı olarak selamlanmayı hakediyor.

Biz Kürtler için, oğul-baba ilişkisinin Oedipus-Laius örneğinin tam tersine bir ayrım içermesi sözkonusu. Oedipus anasına aşık olduğu için ve hikayenin sisi içinde en kesin hatları izleyerek, sonuçta babasını öldürür ve anasıyla evlenir, bunu gerçekten yapmış olduğunu anladığında da kendini öldürür.

Cudi eteklerinde dinlediğim bir Kürt miti: Baba ve yeni evli oğul, birbirlerinden habersiz olarak aynı zamanda ve aynı dağda, Cudi’de ava çıkarlar. Oğul, gençliğinin ve zekasının ifadesi olarak, avlayacağı geyikleri ürkütmemek için bir geyik postu giydikten sonra çıkmıştır dağa. Baba uzaktan onu görür, muhteşem görümlü bu yaratığı avlar ve üstüne geldiğinde onun oğlu olduğunu anlar. Ancak o, Oedipus hikayesinin tersine intihar etmez. Ağlar. Buraya kadarki trajedinin, hikayenin ilerleyen ve kahramanlıkla artık ilgisi kalmadığı için ihmal edilen safhalarında hangi karanlık arzuların gerçekleştiğini tahmin etmek için, gerçekten garip bir toplum olan Kürtlerin iç yapılarına daha yakından bakmak gerekir.

Biraz ironik olacak belki, ama en azından bu durumda Kürtler açısından devlete gerçekten de gerek yoktur, her bireyin hayalini süsleyen “baba” arketipi bu boşluğu muhteşem biçimde doldurur. “Bexê nêr, ji bo kêr.” Bex, etobur türümüzün soylu üstlerine kurban etmeye ya da yemeye bayıldığı kuzudur. Kan davası, toprak anlaşmazlığı, aile içi şiddet ve benzeri çok püsür altbaşlıklarla ifade edilen ve neredeyse “kültür” olarak bile adlandırılabilir bir natif sosyal düzenlemeler dizisinin son resimlerinde, acıya teşne birçok detayla karşılaşırız. Gerçekte öyküyü bilmek, kan kokusunu Pavlofçu bir motivasyon imi olarak değerlendiren sistemlerde büyüü bozma tehlikesi taşıyor. Öte yandan, kitle bundan erinç duyuyor, oğullarının ve kızlarının bilgelikleri ya da gerçekte olan ilişkileri değil, ama neredeyse ölüp ölmedikleri onları daha çok ilgilendiriyor ve elbette tercihan, ayrıntıları asla telaffuz edilmeyecek kadar tabu olan bu öykülerde, trajedi temel bir tercih olmuştur. Kahramanlar öldüklerinde, gerilimin çözüldüğü ana noktalardan en önemlisi,

bu mantıklı ve gurur verici sonla rahatlamış bulunan kitle ve onun daha çekirdek bir ifadesi olan ailedir. Yaşamı anlayacak cesaretleri ellerinden alınmış olanlar, yaşamı kendi iradeleriyle ölüme kilitlemiş olmanın verdiği bir yetkinlik duygusuyla, Gordion düğümünü çözümlemiş bir kılıç darbesiyle çözümlemiş oluyorlar. Ve ölüm aynı sıradanlıkla tekrarlanıp durdukça, sosyal sapkınlık cinnet haline daha çok girdikçe, bunun çözümlenmesi, cezası ölüm olan başka bir tabu olarak her yere egemen oluyor.

Evrensel ve ölümsüz olduğu “ilelebed payidar kalacağı” tabusunda ifade edilen devlet ile, onun tarihsel arketipi olan baba, bu harika mekanizmadan memnun. Ve fakat sanmayın ki bu Kürtlerin geri kalmışlığıyla bağlantılı bir garabet olsun; bu hastalık küreseldir ve devlet, artık asla lokal bir düzenleme değil, devletlerarası sistem olarak gerçekten de evrensel bir suç işleme özgürlüğüdür. (Şu grotesk üç kelimenin etimolojik orijinleri de devletin Arapça “ilelebed”, Farsça “payidar” ve nihayet Türkçe “kalacak” olmasına gülemeyenler oturup ağlasın artık.) Neden olmasın ki? Kapitalizmin temel ideolojisi olarak doğan bilim, bilimsel sosyalizm olarak devasa bir yan deneyimden de geçtikten sonra bugün hala, ve yalnızca kurbağaların evreni sadece ışık ve gölge olarak görmelerinin onlar için yaşamsal bir zorunluk olduğu muhteşem önermesini kendi türüne ustaca uygulayarak, bir anlayış ve çözümlenme tarzı olarak sarsılmaz gücünü korumayı sürdürüyor. Bilim, insan sürülerini ustalıklı gütmek için modern araçlar üretiyor. Bir silahın, bir taşıma aracının ya da digital bir kimlik tanımlama sisteminin hangi ideolojinin üretimleri olduğu sorusuna, neredeyse tabu düzeyinde bir sakınmayla, bilim asla yaklaşmıyor. Cevap çünkü, kendisinden başka bir ideolojik özneyi işaret etmiyor.

Ha, aslında derdim olan meseleye burdan bağlanıyoruz: Kürt sorununun uluslararası bir sorun haline getirdiklerinden gururla sözeden politikacılara, dünyanın gerçek bir tablosunu çıkarıp, Diyarbakır’ı işaretleyerek “siz şimdi burdasınız” diye yazmak mümkün olsaydı, duydukları gurur mu, yoksa utanç mı olurdu? Böyle gerçek bir tabloyu çıkaracak kadar esaslı bir Kürt çıksaydı, bu soruyu zaten baştan anlamsız kılmış olurdu. Zuhurundan emin olduğum bu kuşağı beklemeksizin, gururun ve utancın bu kadar açıkça bir arada seyrettiği başka bir coğrafya bulmak cidden zordur.

İki uç arasında, en azından açıkça Kürtler için, her türden yer aynı zamanda bir yersizliğe dönüşecektir; yer isimlerini değiştirmenin mantığı da buradadır. Asla içinden geldiğince, yüreğinin alabildiğince sevebilecekleri, bu hakları doğuştan ellerinden alınmış Kürt çocukları, böylece ana karnında zaten “vatan hainliği” ne hazırlanmış olmaktadır. Büyüyüp iyice kirlendiklerinde ve bir an bu büyük yalandan dinlenmek için gözlerini kapadıklarında, büyük-küçük çakıltaşlarına, patikaların kıvrımlarına, atalarının çarıkları altında aşınıp cılanmış yol parkelerine kadar hatırladıkları yerler, artık bir yer olmaktan çıkmıştır. Askeri bir bölgede mi kalmıştır, yakılmış mıdır, yoksa hayalgücünün sonradan oynadığı bir oyun mudur, pek farketmez aslında. Çünkü böyle bir yeri yaratan şey ancak bir çocuk muhayyilesidir, ve büyükler ne önlerindeki toprağa, ne de gökyüzüne bir çocukluğun baktığı gibi asla bakmayacaklardır, bakmazlar da. Tam da şu nedenle: Babalarının gözlerine bakmaları baştan yasaklanmıştır, devletin ve arketip babanın.

Sorsanız bilmezler, ya devlet kimdir, ya baba kimdir...

Ama işte hatırlanabilen coğrafya budur, ve biz burdayız.

Alçaklığın Modern Tarihi★

Tarık Aygün

1.

Şiddetin, katliamın, kanlı savaşların, faili meçhullerin, işkencede öldürülenlerin ya da çocuk ölümlerinin ardından samimiyetle gözyaşı döken milyonlar için, modern dünya ne anlam taşır? Hukukun üstünlüğü, hümanizm, kadın hakları, eğitim, bilimsellik, akılcılık, keza özgürlük dolu bir dünyanın bu sıradan insanları, kendi geçmişlerini dikkate alma gereği hissetmeden, sözüm ona sadece bir kaç diktatör bozuntusu psikopatın, ya da bazı kar ya da çıkar gruplarının sözcüsü haline gelmiş devlet adamlarının kötü niyetli senaryolarını hayata geçirme çabalarından muzdarip olan milyonların bahtsızlığı karşısında neden göz yaşı dökmek dışında bir alternatifleri olacağını hiç düşünme gereği hissetmezler? Ama daha acı olanı bu milyonlar için, yaşanan ve muhtemelen daha da yaşanacak olan sayısız diğer acının ardında sadece ve sadece psikopat şiddet yanlıları ve onlara destek olan çeşitli grupların olduğunu bilmenin getirdiği rahatlaktır ve bu rahatlık ne yazık ki ölümcül bir günahı da tarihimiz olarak ilan etmek üzeredir.

Daha da kötüsü odur ki; çağımızın zavallı kahramanları için yaşananların bir sapma, iyiye, doğruya ve güzele inanan genel insanlık arayışının küçük bir durak noktası olarak görme eğilimidir ki, içimizde en entelektüel olanların büyük bir bilmişlik edasıyla yüzünü özgürlüğe dönen modern toplumun bu sapsalardan kurtulup, son hızla bir dünya cennetine doğru koşmaya başlayacağına yönelik iyimser inancı, dünyayı aynı hızla bir cehenneme çevirme potansiyeline de sahip gözükmektedir. Dün yaşanmış olanların dün de kaldığına yönelik kör inanç, yarın yaşanacak katliamların asla yaşanmayacak olmasının garantisizmiş gibi algılanmaya başlanır.

Modern ve yalnız kalan insanın trajedisi, yaşadıklarımızdan ders alacağımıza yönelik safça inanç, ama ondan önemlisi kendisinin yaşananlarda hemen hemen hiçbir suçu olmadığına yönelik imandır. İnsanı alçaltan, bütün bir toplumsallaşma sürecini, kendini koruma dürtüsüyle yıkıma uğratan, bütün dayanışma pratiklerini, bütün karşılıklı yardımlaşma geleneğini arkasında bırakmasına neden olan bu inanç, insanları; yaşananların sessiz bir suç ortağı yapmaktan öteye bir anlam taşımaz ve modern toplum, birbirine benzeyen bireylerin elinden hayata müdahale hakkını alan kolektiflerin denetiminde, yok etmeyi ve gerçek anlamda bir geleceksizliği kaderimiz olarak ilan eder. Modern insanın elindeki tek gerçeklik insanlığın toplu infazına eşlik eden alkış sesleridir. Bu seslerin gerisinde holocaust vardı, geleceğinde büyük olasılıkla doğanın kendisi ile birlikte bütün bir insanlık olacak.

Sadece Nazi kamplarını kurduğu için Modernite'den nefret etmeye gerek yok. Modernizm ne kadar katil olabileceğini çok daha önceleri Kızılderilileri ya da Afrikalı siyahları yok ederken göstermedi mi?

Nazilerin katliamı sadece insan soyunun kendi türünü de sistemli bir biçimde yok etmesinin olanaklı olduğunu kanıtlamaktan öte nedir? Yahudileri yok eden zihniyet, her gün bir kez daha yeniden üretilen modern ilişkilerin bizzat kendisi değil mi? Almanların ortak olduğu vahşetin nüansları ABD’de ya da İsrail’de veyahut Avrupa’nın nezih, uygar devletlerinde her gün yeniden ortaya çıkmıyor mu? Eğier çıkmıyorsa, nasıl olur da günde binlerce çocuk sadece beslenemediği için ölebilir, nasıl olurda büyük ve zengin kentlerin varoşlarında biraz temiz su bulabilmek imkansız hale gelir, nasıl olur da sokak çocukları para-militer çetelerin hedefi haline gelir, nasıl olur da sadece rengi farklı olduğu için insanlar benzine bulanıp yakılabilir, nasıl olur da bir halkın tümü yok edilme tehlikesi ile baş başa kalabilir, nasıl olur da zengin ülkelerin işgal kuvvetleri mesela Afganistan’da ya da Filistin’de veya Somali’de veyahut Irak’ta, koltuk altlarında otomatik tüfekleri ile dolaşabilir?

İşgal ordusunun her bir askeri, aynı zamanda, mahallemizin çocuğu, aynı bakkaldan alışveriş ettiği-
imiz, aynı içkiyi birlikte tükettiğimiz sıradan bir komşumuz, birlikte top oynadığımız, kavga ettiğimiz, sevdiğimiz bir arkadaşımız, hatta sizlerin kardeşi, diğerlerinin oğlu ya da kızı nasıl oluyor? Nasıl oluyor da, bir gün önce kendi kardeşini, sokaktan geçen herhangi bir çocuğu ya da kendi çocuğunu okşamak için kalkan elleri, ertesi gün bir başka çocuğa kurşun sıkabilmek için silahına sarılabiliyor; nasıl oluyor da kendisi ölüm karşısında son derece aciz olduğu ve bir gün mutlaka öleceğini bildiği halde, aynı gün bir başkasını öldürmekten bu derece zevk alıyor? Nasıl oluyor da, evlerinde oturan milyarderler modern uygar insan televizyonlarının karşısına geçip, ölüm olaylarını ve katliamları umarsızlıkla izleyebiliyor, dünyanın bir kısmı açlıktan kıvrılırken, diğerleri nasıl oluyor da yemek zevklerinden ödün vermeyi akıllarından bile geçirmiyor? Sadece işgal ordusunun “cefakar” askerleri midir, bir cinayetin başrol oyuncularını? Sadece geri zekalı birkaç general bozuntusu mudur asıl sorumlular? Evlerinde oturan, televizyon izleyen, işlerine giden, borsayı takip eden, faizlerin yükselmesinden endişe eden, çocuklarını öpen, ev işleriyle uğraşan, olup bitenler karşısında herhangi bir öfkeye kapılmayan, kayıtsızlığından taviz vermeyen milyarderler insana ne demeli? Katilleri başka yerlere yollayan hükümetlerine destekleyenlere ne demeli, askeri teçhizat üreten işçilere, vergi ödeyenlere, televizyondan yayılan yalanları izleyenlere ne demeli, askere gidenlere, silah kullananlara, talim yapanlara ne demeli? Onların hiç mi suçu yok? Üç kuruş fazla kazanabilmek adına tüm bunlara onay verenler de alçak değil mi? Yalanların ortağı bunlar değil mi?

Silahları tutan eller, bizimkiler değilse, para ödeyen bizler değilsek, yalanları üreten bizim dudaklarımız değilse, ihbarcı biz değilsek, uyumlu ve itaatkâr olan bizler değilsek, açlık grevlerinde, ölüm oruçlarında, yargısız infazlarda yitip giden her bir canın ardından “oh olsun” diyen biz değilsek, oy veren, işlerini iyi yapan, bir gün olsun yaptıklarınızdan dolayı hiçbir sorumluluk duyamayan biz değilsek, silahları tasarlayan bizim aramızdan çıkan mühendisler değilse, bizim çocuklarımız polis, bizim çocuklarımız memur, bizim çocuklarımız öğretmen değilse ve tüm bu yalanları onlar öğretmiyorsa, biz çocuklarımızı okullara yollamıyorsak, medeni olsun diye onları topluma uydurmaya biz uğraşmıyorsak, bizim aramızdan çıkanlar psikolog olmuyorsa ve onlar uyumsuzları, sözüm ona ruh hastalarını topluma uygun bir hale getirmeye çalışmıyorsa, biz bahçemizdeki yabancı otları söküp atmıyorsak, biz televizyonlardaki yalanlara itibar etmiyorsak, biz basını izlerken kendinizden geçmiyorsak, bizler gelişen silah ya da gen teknolojisi karşısından büyülenmiyorsak, biz sokak çocuklarını, gayleri, fahişeleri aşağılamıyorsak, biz işsiz kalmaktan korkmuyorsak, biz oy verme sıralarına girmiyorsak, katilleri alkışlayan biz değilsek, küfür etmeyi bile beceremeyen biz değilsek, demokratım diye ortalıkta hava atmaya çalışan biz değilsek, biz evlerinizden çıkmaya korkmuyorsak, biz güneşin doğuşunu izlemek için dağlara çıkmayı düşleyenlerdenseniz, biz güneşin altında çıırılçılak sevişme yi becermişsek, biz haksızlıkları protesto ediyorsak, biz kaldırım taşları altındaki kumsalı görüyorsak, o kaldırım taşı ile bir banka arasındaki muhteşem uyumu fark edebiliyorsak, nasıl oluyor da tüm bu alçaklıklar böyle sürüp gidiyor? Biz onay vermiyorsak nasıl oluyor da bütün bir katil ordusu tarafından yönetilen bir dünyada yaşıyoruz? Nasıl oluyor da ölümden önce bir yaşam olduğunu fark etmiyoruz?..

2.

Alçaklık bu dünyaya özgüdür. Rakibini alt etmek için onun karşısına cesurca çıkmayan, tüfeklerin arkasına sığınan, büyük metropollerin güneşten uzak gökdelenlerinde yaşayan, yaşamında bir kez bile ağıaca tırmanmayan, bir karınca ordusu görememiş, zavallıların alçak dünyasıdır modern dünya. Hiyerarşilerin ve otoritenin dünyasıdır. Emreden ve emir almaya alışmışların dünyasıdır.

Modern olmak, modernitenin çizdiği sınırlar içinde olmak, günlük yaşayışımızı nasıl değiştirdi ki? Geçmişin nasıl olduğunu unutmak bir erdem miydi? Sokaktaki insan, gittikçe daralan yürüyüş yolları karşısında ne düşünür, zamanın daha da hızlanmasını nasıl algılar, meyve ağaçlarının birbiri ardına greyderlerin altında kalmasını nasıl tahayyül eder? Eski bir evin gün geçtikçe harabeye dönmesi ve bir gün yıkılması konusundaki fikri nedir, çocukluğunda top oynadığı arsanın yerinde şimdi bir iş merkezi olması onu nasıl etkilemiştir, şehrin her gün daha da büyümesi, çiçek topladığı evinin yakınındaki kırların arsa mafyası tarafından ele geçirilmesinin farkında mıdır? Eskiden denize girdiği sahilin şimdilerde bir siteye ev sahipliği yapması üzerine düşünebilir mi? Gözleri tek katlı taş binaların ötesindeki batan güneşi görmeye alışmışken, yükselen gökdelenler nedeniyle artık güneşin batışını hiç seyredemiyor olması nasıl bir ruh hali yaratır, geçmişte mahallesindeki tüm insanları tanıma alışkanlığı ile şimdiki yalnızlığı arasında bir kıyas yapabiliyor mudur, dün hiç doktora gitmezken, bugün köşedeki tam teçhizatlı hastane onun sağlık konusundaki görüşünü nasıl değiştirmiş olabilir? Eski marangoz ustalarının yerini büyük ve standart üretim yapan dev fabrikaların alması ya da veresiye yazdırdığı küçük mahalle bakkalı yerinde bugün süper marketlerin bulunması onun için ne anlam taşır? Eskiden en uzak yerlere bile yürüyerek gidebilirken, bugün en yakın yerler için taşıt kullanmak zorunda kalması ona ne tür bir kolaylık sağlamış olabilir, atları görmek için çocukluğunda sokaktan geçen zerzevatçılara bakması yeterliyken, bugün kendi çocuğunu sırf bu iş için örgütlenmiş hayvanat bahçelerine götürmek zorunda kalması karşısında ki tavrı nedir? Sadece sinema salonlarında gördüğü ve üzerinde hayaller kurduğu masalsı dünyaların bugün yalan dolu alçak bir magazine indirgenmesi sonucunda; sanat artık onun için ne anlam taşır? Büyük ve kalabalık bir aileden gelen kendi çocukluğu ile, sadece kendini düşünmek zorunda olan, küçük evlere sığınmış şimdiki çekirdek ailesine üye çocuğunun çocukluklarını karşılaştırabilir mi? Sadece ucuz romanlarda tanıdığı sokak çocuklarının şimdi yanı başında olması, romanlarda ağıladığı kötü kaderli zavallı hayal kahramanı insanların yanı başındaki gerçek öykülerini şimdi umursamamasını kendine nasıl açıklar? Bahçesinden meyve aşırıldığı komşularını artık hiç göremeyecek olması, meyve aşıracak bir bahçe bile bulamayışını nasıl kabullenir? Boş zamanından sıkıntı duyarken, şimdi uykusunda bile iş düşünmesi aklını nasıl meşgul ediyordu, eski yoksulluğu ile şimdiki yoksunluğu arasındaki farkı görebilir mi? Sadece fatura ödemeye indirgenmiş bir yaşam karşısında ölümüne koşuşturmasını anlamlandırabiliyor mudur? Çocuklarını sürekli iyi bir eğitim, gelecek garantisi planlarken, sürekli kendi geleceğinden korkuyor olmasını nasıl kabullenilir? Daha fazla kazanmak için daha fazla çalışmaya programlanmış bir beyne sahip olmak ne anlama gelir, her gün daha fazla tüketmedikçe adam yerine konmayacağı aklının ayrıntılarında sürekli bir korku olarak duyumsuyorsa, gençliğinin tüm enerjisini, yaşlılığını iyi geçirebilme için harcıyorsa, mülk edinebilmek için gecesini gündüzüne katıyorsa, yaşamındaki olası alternatifleri ancak piyango biletlerinin milyarda bir olasılığı ile kurgulayabiliyorsa, işsiz kalmamak için patronuna yaltaklanmak zorunda olduğunu hissediyorsa ve tüm bunlara bakıp, geçmişindeki özgürlüğü artık arama cesaretini bile yitirmişse ve birileri ona “işte uygarlık bu” diye anlattığı zaman ağız dolusu küfür etmek yerine kibar bir gülümse ile yanıt vermeyi öğrenmişse, onun için ümit etme şansımız kalmış mıdır?

3.

Modern insan alçaktır. Alçak doğduğu için değil, alçalmadan yaşama şansını yitirdiği için bu böyledir. O kadar alçaktır ki, doğanın karşısına çıplak elle çıkmaya cesaret edemediğini haykırmak yerine o, doğayı fethetme adına, silahlarıyla donanmış büyük ve gaddar bir orduyu salar yağmur ormanlarına. O kadar gaddardır ki, sadece bitip tükenmez açlığı bastırma sevdasıyla bütün bir sığır türünün tüm bireylerini bir ahıra kapatıp, birer idam mahkumu gibi, tümünü kılıçtan geçirme işini sadece bir zaman sorununa indirgeyebilir. Tüm hayvanların yumurtalarını çalan odur. Bütün balık türlerini tüketen odur. Ağaçları kesen, kesecek ağaç bulamayınca plastiği üreten odur. Virüsleri öldürebilmek için aşları bulan ve her seferinde daha güçlü başka virüslerle mücadele etmek için daha güçlü zehirler üretmek için çırpınan yine odur. Atmosferi zehirleyen, ozonu delen, utanmazca yeni felaketleri hazırlamak için, yeni buluşlar peşinden koşan odur. Mars'ın demir rezervlerine gözünü diken aynı insandır. Binlerce fareyi, binlerce maymunu deneylerinde birer canavara çeviren onun kültürüdür. "Vahşi" olduğu için köpekbalıklarını öldüren, timsahların derisinden ayakkabı yapmayı düşleyen odur. Ondan başka hiçbir canlı, balinaların ya da fokların yağlarını depolamayı düşünmez. Onun dışında hiçbir tür hayvanları yararlı ve zararlı diye ayırmayı beceremez. Onun dışında hiçbir canlı, bir başkasını evcilleştirip, kendi hizmetinde kullanmayı planlayamaz. Onun uygarlığı dışında hiçbir şey, atmosferi kirletip, ardından hijyen dolu steril bir mekan tasarlayamaz. Güneşin doğuş ve batış saatlerine göre yaşamı onun dışında hiçbir şey planlayamaz. Onun dışında hiçbir tür kendi hemcinslerini yok etmek için, toplar, tüfekler üretmez. Onun dışında hiçbir şey, büyük şehirler kurup, bu şehirleri birden bire yok edebilecek, atom bombası yapmayı bilmez. Onun dışında hiçbir canlı spor olsun diye, bir başka canlının hayatına kast etmez. Onun vahşiliği karşısında, bir kaplan, yumuşak huylu bir ev kedisidir yalnızca.

4.

Modernizm ardında önemli sorunları ve soruları bıraktı ve dünya yeni bir döneme doğru son hızla ilerliyor. Modernizm insanı doğanın tek ve tartışmasız egemeni haline getirdi. Modernizm düşünmeyi en önemli erdem, değiştirmeyi ve her şeyi insan yararına uygun işlevsel bir konuma sokmayı "başardı." Sonuçta elimizde sadece insan için olduğu kabul edilen ve bu nedenle neredeyse yok olmanın eşiğine getirilen bir dünya, bireyselleşme adına yalnızlaşan, toplumsallığından, iradesinden koparılmış, tıpkı bir fabrika sisteminde olduğu gibi, sadece işlevli olduğu sürece anlamlı olan yeni bir tür yarattı. Bugün geriye dönüp bakıldığında korkudan başka ortaklığı olmayan, sözüm ona uygarlık üreten, ama kendisi dışındaki her türlü değeri, her türlü kültürü, her türlü yaşam formunu yok etmekle var olan kanlı bir uygarlıktı bu. Varlığının koşulu kendisi dışındaki her şeyin öyle ya da böyle zarar vereceğinden korkan, korktukça yok eden, yok edecek bir şeyler bulamayınca, önce çocuklarını, sonra hayallerini, rüyalarını, ruhlarını yok eden bir uygarlıktı bu. Bu nedenle cinlerden, şeytanlardan, ölümden, hastalıktan, mikroplardan, komünistlerden, aykırı düşünenlerden, aykırı yaşayanlardan, soru soranlardan, akıl hastalarından, suçlulardan, eşcinsellerden, anarşistlerden, yabancılardan, göçmenlerden korkan dünyanın "yerlileri" için, yeni hedef, kendini ortadan kaldırmak, kendi varlığına son vererek, bu uygarlığı taçlandırmak olması şaşırtıcı kabul edilmemelidir. Son hızla menziline ulaşmaya çabalayan bir trenin sessiz ve mütevazı yolcuları için istasyon göründü bile...

Leyla Qasim*

(1951 Xanekin / 12.05.1974 Bexda)

Hüsejîn Kaytan

Destpêkek kurt:

Di dîroka Kurdistanê de ji ber rewşa siyasî û jeopolîtîka cihwarê jiyana Kurdan, bi hezaran salaye ku heya radeyekê mafê jina Kurd ji mafê mêran zêdetir hatiye binpêkirin. Herwiha mêrên Kurd jî bi navê wê hindê ku qedera jiyana jin û keçên malbata wan di destê wan de ye, pir mafê jina Kurd binpêkirin e.

Di vê navê de dewletên dagirker jî bigîştî nexwestine ku rewşa civakiya gelê Kurdistanê, rengê guherandinê bi xwe ve bibîne û kultur û ferhenga civakiya di nava gel de, pêşbikeve. Ji berku wan dewletan pêşketina kultur, çand û aboriya Kurdan li dijî berjewendiyên xwe yên aborî û siyasî dîtine.

Di Kurdistanê de, di serdema feodalîzmê de, mîrsalarî û siyaseta çewta dewletên dagirker rewşa mafê civakî û siyasîyê jina Kurd, xistibû nava çemberek teng ku şûnewarên wê serdema reş û teji êş, hê jî ne tenê li Kurdistanê belkî li hemû Rojhilata Navîn tîr xuyakirin. Ye'nî jiyana civakî-fîkrî ya jinên Kurdistanê bi taybet di nava gundan de, zêde rengê guherandinê bi xweve nedîtîye. Di rewşek wiha teji astengî û nalbar de jina Kurd jî hertim li berxwedaye û têkoşaye ku liyaqet û kesayetîya xwe di warên cur bi curên civakî û siyasî de bide xuyakirin û heta hin caran liyaqeta wê gihîştîye radeyekê wisa bilind ku navê xwe li cîhanê derxistîye pêş û ji aliyê gelek gerîdok û lêkolînanên sosiyolog ve, wekî şêrejen û qehreman hatine naskirin. Li ser kesayetîya civakî-siyasiya jinên navdarên Kurd pêwîstî bi lêkolînek berfireh û akademîk heye.

Jiyana û dawîya qedera şehîd Leyla Qasim Leyla Qasim yek ji wan keçaye ku di dîroka siyasî Kurdistanê de weke pêşeng û qehremanek şoreşger tê bi nav kirin.

Jiyana Leyla Qasimê ya teji êş û zehmetî ku bi hovîti û tirajêdiyek xemgîn ji aliyê dewleta Beesiyên şovenîst û cinyetkar ve hat bi dawîanîn, pênaseya kesayetîya siyasîya jina Kurd ku Leylayê bi serfirazî nûneratî jê re kir, bi eşkerahî dide xuyakirin.

Leyla keça Qasimê kurê Hesên sala 1952'an li kompaniya petrolê ya bi navê Elwend li nêzî gundê Banmîl yê girêdayî bajarê Xaneqîn li başûrê mezîna Kurdistanê di nava malbateke hejar û welatperwer de hat dinê. Xaneqîn bajarê Leylayê jî di serdema desthilatdariya Beesiyên xwînê ve, weke bajarê Kerkûkê ji ber kanên petrolê hertim bi siyaseta te'irîb û enfalkirinê re rû bi rû maye û heta dawîya desthilatdariya Beesiyên jî siyaseta asimilasyonê li wir berdewam bû. Kurdên wilayeta Xaneqînê jî di çaxê şoreşa Eylolê de bi gerimî di şoreşê de beşdarî kirin û di vê rê de gelek şehîd pêşkêşî doza Kurdistanê kirin.

Bavê Leylayê (Qasim) karkerekî palavtin (tesfîye) a neftê li kompaniya Elwend bû ku piştî xanişîn kirinê li sala 1971'an malbata wan koçî bajarê Bexdayê kirin. Xwîşk û birayên Leylayê (Sebîhe, Selam, Sefa û Selah) tev jî di karê xwîndinê de xwendevanên zîrek bûn û heryekî ji bilî karê dersxwîndinê bi şeweyên cur bi cur dixebitîn (hewil didan) ku ji bo debara jiyana malbata xwe hevkarîya bavê xwe yê karker û dayika xwe ya zehmet-

kêş biken. Ew herçend malbatek feqîr bûn jî, lê xwe pir bextewer dihesibandin û bi keda destên xwe jiyaneke teji semîmyet bi hev re didomandin. Bav û dayika wan, şev û rojan dixebitîn ku pêwîstiyên zarokên xwe cibîcî biken. Sala 1958'an Leylayê dest bi xwîndina xwe ya dibistanê kir û li bajarê Xaneqîn xwîndina xwe ya navendî jî bi dawî anî. Ji ber ku Leylayê ji temenê zarokatiyê tama hejarî û feqîriyê kişandibû, xewna azadiya Kurdistanê jî didî û tam û evîna Kurdayetiyê roj bi roj di mêşik û ramanên wê de şirîntir û bihêztir dibûn.

Herçend ku Leyla Qasim di temnek kêr û hê jî ciwan bû, lê ji zarokatiyê pir bi aqil, şareza û têgihiştî bû û baweriya wê bi wekheviya keç û kuran hebû. Ev nîşana yekê bû ji bo selmandina vê rastiyê ku Leyla Qasim dixwaze li ser riya demokrasiyê heta canê xwe jî fîda bike. Leyla bi riya birayê xwe yê mezin şehîd Selam Qasim ku bi şeweyek nihînî endamê Partî Demokratî Kurdîstana Iraqê bû, sala 1970'an bi fêrmî bû endama wê partiyê û xebata xwe ya ji bo doza netewa xwe di nava xwîndevanên Kurd de dadestpêkirin. Piştî wê li bajarê Bexdayê lîse jî qedand û dure sala 1971'an di para edebiyatê (beşê sosiyolojî) li zanîngeha bajarê Bexdayê hat pejirandin.

Ji sala 1972'an di nava bajarê Bexdayê de, liv û lebata yekîtiya xwendevanên Kurdistanê herçend îstixbara Beesîyên Iraqê her der û hertişt kontrol dikirin jî, roj bi roj zêdetir dibû. Li wan salan piraniya hêz û bizava şoreş Kurdan ya di bin rêbertiya P.D.K.I de li çiyayên başûrê Kurdistanê û herêmên azadkirî de, civiyabû. Ji bona wê jî dema Leylayê dît ku herkes dibêje: "Kurd tenê dikarin li gund û çiyayên serî hildin û jin nikarin tevî karê mêran û xebata şoreşgerî bibin û xebatên jinan ji yên mêran cuda ne", biryar da ku tevî xwendevanên xurt bi awayekî aktîvtir û berfirhetir, xebata xwe ya Kurdayetiyê li bajarên Iraqê û bi taybetî jî li Bexdayê zêdetir bikin.

Evîna Leyla Qasim û Cewad Hemewendî Leyla Qasim di nav hevalên xwe de ji yekî hez dikir ku navê wî Cewad bû. Ew hertim bi hev re dixebitîn. Leyla bi hevkarîya Cewad, Yekîtiya Xwendevanên Kurdistan ya di bin serokatiya Adil Murda de naskir û wek endam tevî nava koma wan bû û herwiha bi desteka Cewad, tevî nava refên pêşmergeyan bû. Lê armanca Leyla Qasimê ew bû ku bêtir di kar û barên rêxistinî de û bi taybetî jî di nava Kurdên rûniştivanên bajar de bixebite. Li zanîstgeha Bexdayê evîna Cewad û Leylayê di nava xwîndevanên Kurd û yên din de pêşverûtiya bîr û ramanên Leylayê ji heval û dostên wê re da selmandin (îsbatkirin). Ji ber ku Leylayê herçend Cewad xwendevanê zanîstgehê nebû û di fabrika zeytê de û bi karkeriyê debara jiyana xwe dibihûrand û herwiha ew û Leyla jî du çinên cudayên civakê bûn jî, wek hevalê xwe yê jiyana pêşerojê hîlbijartibû û ew hertim bi hev re dixebitîn. Xala girîng ji bo Leylayê hevparbûna bîr û ramanên wê û Cewad bûn ku herdu jî endamên partiyekê û ji bo doza Kurdistanê bi hev re xebat dikirin. Bi wateyek din evîna wan evîna welatê wan yê bindest Kurdistanê bû. Vê helwesta Leylayê fikir û ramanên kevnar ku heta di bajarekî weke Bexdayê de jî li ser dan û standinên civakî hakim bûn, pûçkirin. Leylayê bi wan xebatên xwe îspatkir ku hem di şoreşê de, hem jî di nav civakê de jin dikarin li rex mêran û mil bi milên wan têbikoşin û li doza xwe xwedî derkevin.

Biryarek Dîrokî Leyla Qasim û Cewad Hemewendî yê hevalê dema jiyana û mirina wê, di serdemek wiha girîng de ku Beesîyan hebûna netewa wan înkâr dikirin, biryardan ku heya bi destxistina mafê xwe yê netewî li rex hevalên xwe yên din, ji bo çareserkirina pirsgerîka gelê xwe bixebitin. Ji ber ku di wê serdemê de hereketa siyasî gelê Kurd bi taybetî li Başûrê mezinê Kurdistanê di pêvajoyek pir mezin û girîng de derbas dibû. Leyla û Cewad ku xwedî baweriyeke mezin bi doza netewa xwe bûn, di sala 1974'an de bi hev re li ser rewşa sosyolojiya Kurdan, gotarek nivîsandibûn û li derfetekê digeriyan ku gotara xwe biweşînin û di nava gel de belav biken. Lê destpêkirina şer ji nûve û girtina wan bûn sedem ku nivîsa wan nekeve destê xwendevanên Kurd û nivîs ji aliyê sixurên Bees ve hat wenda kirin.

Piştî xebata salên dijwar û giran di 11'ê Adara sala 1970'ê de piştî gotûbêjên dûr û dirêj yên di navbera serokkomarê Iraqê û nemir Mele Mistefa Barzanî de di çarçoveya Iraqê de otonomî ji Kurdên başûrê Kurdistanê re hat diyarkirin.

Rewşa şer û aştîya di nava Partî Demokratî Kurdistan û komara Iraqê de heya Siptambira sala 1974'an domand.

Di wê serdemê de Amrîkayê jî hevkarî dida serhildana Kurdên başûrê Kurdistanê, lê mixabin dema ku bi rastî pêdvi bi hevkarî û destek kirinê hebû, dewleta Amrîkayê ew bi tenê hiştin û destûr dan jandarê mî xwe yê rojhilata navîn (M. Riza Şahê Pehlewî) ku ji bo şikesta şoreşa Kurdan hevkarîya Beesîyan biken.

Piştî wê, dema ku Amrîka û rejîma selteneiya Iranê destê xwe ji piştgîriya Kurdan berdan, rejîma Iraqê li dijî Kurdan şerekî giran û hovane dadestpêkirin û ji nişkave di civakê de pir tevlihevî çêbûn. Malbatên Kurdan ji bajarê Bexdayê hatin derxistin û rewşa siyasiya Kurdan roj bi roj xirabtir dibû. Li bajarê Bexdayê endamên êstixbarata dewletê bi sedan xwendevan û Kurdên niştimanperwer girtin û rewşek teji tirs ji azadîxwazên Kurd û Ereba afirandin. Herwiha li Kurdistanê jî bi dehan gund hatin wêrankirin û di 24 Aprîla sala 1974'an de bajarê Qeladizê jî bi giranî hat bombaran kirin ku di encamê de çend xwendevanên Kurd jî li wir şehîd bûn. Piştî vê yekê, Beesîyan hêrişî ser bajarê Helebçê kirin û ew bajarê Kurdistanê jî bi giranî hat bombaran kirin û gelek kesên sivil û bêgûneh hatin kuştin û birîndar kirin. Li hemberî van hovîtiyên rejîma Iraqê, gelek xwendevan û gelê sivil ji Bexdad û bajarên din yê Iraqê xwe gehandin çiyayên Kurdistanê û tevli hêzên pêşmergeyan bûn. Lê Leyla Qasim û Cewad Hemewendî di wê baweriyê de bûn ku divê xebat ne tenê li çiyayên Kurdistanê belkî xebata herî giran pêwîste di nava cergê dijmin de û bi taybetî jî li bajarê Bexdayê bê domandin. Di rewşek wiha de ku roj bi roj şerê di navbera Kurda û dewleta Iraqê diwartir dibû, êstixbarata Beesîyan jî zext û zora xwe li ser serê Kurdên rûniştvanên bajarên, zêdetir dikirin.

Roja 28. Aprîla sala 1974'an (28. 04. 1974) Leyla û çar hevalên wê (Hesen Heme Reşîd, Nerîman Fuad, Azad Silêman Mîran û Cewad Hemewendî), hatin girtin û rejîma Bexdayê di rojnameya Elsewre (organa fêrmiya dewletê) û di radiyo û telefzyuna xwe de ew girtî weke terorîst û dijminên dewleta Iraqê bi xelkê û raya giştîya cihanê dan nasandin.

Leyla û hevalên wê ku weke kevokên azadiyê bibûn êxsîrên destên gemarên karbidestên rejîma Bees, di girtîgehê de rastî şikence û azarek pir mezin bûn. Herçend biçûktirîn tawan li ser wan nehat îspatkirin jî, lê rejîma Iraqê ji bo tirsandina Kurdan û bi taybetî çîna rewşenbîr ku piştgîriya doza xwe ya netewî dikirin, di demek kurt de (bi qasî 14-15 rojan) bi pêkanîna dadgehek formalîte her pênc ciwanên Kurd bi îdamê mehkum kirin.

Taybetmendiyên exlaqî, civakî û ramanên siyasî yê Leyla Qasimê û gotina dawiyê di dadgehê da. Li gor dîtina ew kesên ku ji nêzve Leylayê nas dikin û ew dîtine, Leyla keçek netirs, zîrek, axiftin xweş, esmer, bejin bilind û şêrîn bû û di karê rêxistinî û hizbayetiyê de jî bi dîsplîn û rêkûpêkî wezîfeyên xwe encam didan. Wê di çaxê ku di bin çavdêriya êstixbarata dewletê de bû jî, bi cesaret bersiva pirsyarên karbidestên dewletê dida û di dagehê de li rûyê hakimê Beesî nêrî û bi dengekî bilind wiha jêre got:

“Min bikujin, lê vê rastiye jî bizanin ku bi kuştina min bi hezaran Kurd yê ji xewa giran şiyar bin, ez pir kêfxweşim ku bi serfirazî û di rîya azadiya Kurdistanê de canê xwe fîda dikim”. Karbidestên îstixbarata dewleta Iraqê ku li hemberî berxwedana Leylayê susretgirtî mabûn, baş dizanin ku ger keçeke wiha xwedî bawerî, zindî bimîne yê bandoreke mezin li ser bîr û rayên xwendevanên Kurd û Ereba pêkbîne û yê bi zanyariyên xwe yê siyasî bêtir ji berê jî bo şiyarkirina jinên Kurd û tevli kirina wan ya di nava şoreşê de, xebatê bike. Ji bona wê jî di demek kin de bi lez û bez doza wê û çar hevalên wê bi dawî anîn û derbarê wan de biryara dardakirinê wergiritin. Rejîma xwînmij a Iraqê di roja 12 Mars 05 1974'an de seet 7'ê berê sibê Leyla Qasim û hevalên wê îdamkirin.

Leyla Qasim herçend bi fîzîkî û ruhî gelek hatibû şikence kirin jî, lê ji bo ku dilê dostan şa û dilê dagirkerên welatê xwe biêşîne, bi rûyekî xweş û kena li ser lêvan ber bi darê îdamê meşîya. Di deqîqeyên dawiyê de wê nehişt ku çavên wê bigirin û heta destên wê jî girê biden. Di wan satên hessas û teji tirs da wê bi xwîndina marşa netewîya Kurd (Ey Reqîb) bawerîya xwe ya bêdawî ji bo doza Kurdistan ji herkesî re da selmanin.

Ey reqîb her mawe qewmî Kurd ziman Naşikênê danerî topê zeman Kes melê Kurd mirdûwe, Kurd zîndûwe Zîndûwe qet naniwê alakeman.... Piştî ku Leyla Qasim bi hevalên xwe re hat şehîd kirin, Selamê birayê wê jî di nava bajarê Bexdayê de ji aliyê Beesîyan ve hat şehîdkirin. Guneha Selam tenê ew bû ku wêneyê

Leylayê gehandibû destê xwendevanên Kurd ku li Ewropa ders dixwîndin û endamên YXK bûn. Li pey van bûyerên tal dayik û bavê Leylayê jî ji ber ji destdayîna zarokên xwe, bi xembarî wefat kirin. Bi vî rengî Beesiyan xwestin ku keç û jinên Kurd nekevin nava xebata siyasî û civakî. Herwiha wan bi vî hovitiya xwe xwestin ku îrade ya malbatên Kurd ku di nava bajarên Iraqê de bi hemû şeweyan hevkarîya şoreşê dikirin, bişikin.

Daxwaza Beesiyan ji Leylayê û bersiva wê Berpirsîyarên dewleta Iraqê beriya şehîdkirina Leylayê bi darê zorê jê daxwazkirin ku bi nivîsandina nameyekê ji bo serokkomarê Iraqê, daxwaza lêborînê ji dewleta Beesiyan bike û bi vî rengî poşmaniya xwe ji wan re bide diyarkirin ku di riya rizgariya Kurd û Kurdistanê de xebat kiriye. Lê şerekeça Kurd Leyla Qasim bi nêrînek hişik û tifa ku avêt ser û rûyê generalên Beesî, wiha bersiva wan da: “ Ger ku ez ji karekî jiyana vê cîhanê poşiman bibim ewe ku ez zû dimirim bêy ku bikarîbim demek dirêj ji gelê xwe re xebatê bikem û ger qîrar be dawa lêborînê ji kesekî bikem, ez daxwaza lêborînê ji gelê Kurd dikim. Ji ber ku di rastya xwe de, min ji bo doz û pirsgirêka netewa xwe kêm xebat kirye ”.

Şehîdkirina Leylayê û reaksiyuna Kurdan Îdamkirina Leyla Qasim û hevalên wê li piranya deverên cîhanê bi riya medya belav bû. Xwendevanên Kurd jî li dervey Kurdistanê dest bi meşên protestokirinê kirin. Hovtiya Beesiyan ku hemû riyên çareserkirina pirsgirêka Kurd tenê di şehîd kirin û wêrankirina gund û bajarên Kurdan de didîtin, bi şehîd kirina Leylayê bêtir ji raya cîhanê re hat xuyakirin. Ji ber ku di dîroka Iraqê de ew cara yeke-mîn bû ku keçeke Kurd bi eşkerahî û bi şeweyek dûr ji exlaqê mirovanetiyê ji ber helwesta wê ya azadîxwazî û Kurdperweriyê bê şehîdkirin bêy ku li gor zagonên hûqûqîyên cîhanê tawanek dij mafê mirovanetiyê pêkanibe. Leyla tenê têhnîya jiyaneke serbest di etmosfêrêkî azad de bû û hemû guneha wê helwesta wê ya Kurdyetî û niştimanperweriyê bû. Şehîd kirina Leyla Qasim û hevalên wê bû sebeb ku gelek ciwan bi taybetî hevalên wê yên xwendevan û rewşenbîr tevî nava refên pêşmergeyan bibin û ji bo domandina riya şehîdên Kurdistanê xwe gehandin çiyayên Kurdistanê. Bi vî awayî Leyla Qasim bû pêşenga jinên şoreşger û sembola jinên Kurd li dijî zordarî û çewsandina netewa Kurd. Bi şhadeta Leylayê re baweriya jina Kurd xurtir bû û di wê demê de şerê di navbera Kurd û dewleta şovînîsta Iraqê de jî gurtir û berfirehtir bû. Gelê Kurd li hemû perçeyên Kurdistanê, Leyla Qasima canemerg jî wekî qehremanek netewî dibînin. Sala 1974'an dema ku Leyla hat şehîdkirin, li seranserî Kurdistana mezin bi hezaran dayikên Kurd navê Leylayê ji zarokên xwe yên keç re hibijartin û wêneyên Leylayê ketina nava malên hemû Kurdên ku evîna azadî û serxwebûna Kurdistanê di dilê xwe de diparastin.

Leyla Qasim û ramanên wê Baweriya Leylayê bi azadiya gelê Kurd pir hebû û ji bona wê jî bi çî rengan li hemberî dijmin, serêxwe netewand. Li gor dîtina Leyla Qasim çewsdandina jina Kurd tenê di çarçovê zilm û zordariya mêrê Kurd de bi sînorbûnê, belkî wê xebatê dikir ji bo guherandineke giştî. Di vî derbarê de Leyla dibêje: “ Şeweya guherandinê di nava civata Kurdistanê de pêwîste guherandinek siyasî, civakî û aborî be û ger gelê Kurd mafê xwe yê siyasî û hûqûqî nestîne, mafê jina Kurd jî yê hertim bê bin pêkirin.”

Navê Leyla Qasimê di nava helbes û stranên Kurdî de Gelek helbestvan û stranbêjan qala qehremanîya Leylayê kirine û li ser wê helbest ristine. Mamosta Hêmin Mûkryanî şaêrê millî yê çaxê komara demokratîka Kurdistanê li ser qehremanîya Leylayê wiha dibêje:

*Ke tu turay le çarwim wek xewî min
Le biskit reştire mangêşewî min
Birû Mecnûm be Leylay xut menaze
Ke nawbangî pitir derkird ewî min
Bizey hatê, witî celadî xirwêrî!
Be keyfî xut petit barwêje estom
Ewe pet niye mîdalî îftixare
Ke bûme qaremanî milletî xom.*

Herwiha mamosta Cîgerxwîn di helbesteke xwe de bi xembarî li ser şehîdbûna Leylayê wiha dibêje:

*Leyla keça Mît û Meda
Canê xwe da, di ber me da
Bijîn heçî ku canfîda
Xweş bin ji te jar û geda*

*Leyla çiraxa şevreş e
Wê rû li Kurdan kir geş e
Kuştin bi me Kurdan xweş e
Zordarî êdî nameş e!*

*Leyla bijî, sed aferîn
Ji bo me bûye ol û dîn
Dîsa li min der hûn birîn
Heta cîgerê min bûye xwîn!*

Mamosta Şêrko Bêkes, Tîrêj û gelek helbestvanê E'reb yên mîna Udunîs di helbestên xwe de behsa canfîdayiya Leyla Qasimê dikin. Wek dibêjin hinek helbestvanên Filstînî jî behsa qehremaniyên Leylayê kirine.

Herwiha hunermendên Kurd li her çar perçên Kurdistanê bi stran û awazên xwe canfîdayîya Leylayê bi bîr tînin:

Hunermendên navdar Şehrîbana Kurdî, Ciwan Haco, Bengîn, Heme Ceza û M. Mamlê helbestên şaêrên Kurd ku derheqa Leylayê de vehûnandine bi awazên xweş xwendine.

Piştî salên dûr û dirêj riya Leyla Qasimê bi şeweyek berfirehtir ji aliyê keç û jinên Kurd ve hat domandin. Belê pêr Besêya Dêrsimê û Exteraxana Loristanê, duh Margirêt Govergîs û Leyla Qasima serbilind û netirs û îro jî Zîlan, Binefş, Birîtan, Mizgîn, Zekiye, Rehşan, Bêrîvan, Ronahî, Leyla Zana û bi hezaran şêre keçên çeleng û qehreman li ser riya Leylayê dimeşin.

Xebat û şhadeta Leyla Qasimê rih û canek nû xiste nava mejî û xwîna jina Kurd û wê wateya şoreşgerbûna rastîn bêtir bi wan da xuyakirin.

Anarşist Öznellikler ve Modern Öznellik*

Daniel Colson

Çeviren: Ece Baykal

İlerdeki sorunun altında yatan sorulardan birisi şöyle ifade edilebilir: Anarşizm, modernite olarak adlandırdığımız şeyle nasıl bir ilişki kurmaktadır?1 Bruno Latour'un gösterdiği gibi, modern Batı toplumunun insanla doğa arasındaki; insanın özgürlüğüyle doğanın determinizmi arasındaki; aklın rehberlik ettiği, özgür ve eylemlerinden sorumlu saf özne olarak insanla insanın kullanımına sunulmuş saf nesne olarak dünya arasındaki radikal ayrım düşüncesi üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz. Bruno Latour'a göre Batı'da üç yüzyıldır hüküm süren, gerçekliğin bu düalist kuruluşunda, var olan her şey "tamamen ayrılmış iki ontolojik alana dağılacaktır: bir tarafta insanlar, diğer tarafta insan olmayanlar." Bir tarafta, toplumsal ve siyasal dünya, kendilerine yasalar ve anayasalar yapan insanlar tarafından iradî biçimde inşa edilen "konuşan ve düşünen öznelerin özgür toplumu"; diğer tarafta determinizme tamamen boyun eğmiş ve mekanik, kendi kendinin farkında olmayan nesnelerin doğal dünyası. Bu tasvire göre, şüphesiz, insan hâla içsel ve dışsal olarak bağımlı olduğu bu doğal dünyadan çıkmıştır. Ama ondan bağımsızlaşarak, onun içinden farklı niteliklere sahip, doğal olmayan bir "özgürlük" dünyasını çıkartacağını varsayarak, kendisini çevreleyen bu doğaya kökten karşı çıkararak insan olmuştur.

Modern düşüncede özgürlüğün hiçbir doğal yanı yoktur. Özgürlük çok fazla çaba ve çok fazla zorlama gerektirir: hem kendini hem de başkalarını zorlamak gerekir. Modern düşünceye göre, insanın (içimizdeki ve dışımızdaki) insan olmayanla, özgürlüğün gereklilikle, ruhun maddeyle olan mücadelesi insanlığın temel görevidir. Bu onun insan olma biçimidir. Akıl, ahlak ve kanunlar aracılığıyla kendine hakim olarak, doğa ve dünya üzerinde tahakküm kurarak, kendi determinizminin kurallarına hakim olmasını sağlayan bilimle ve bu determinizmi değiştirip, insanın özgürlüğüne uygun hale getiren teknikle bunu başarır.

İnsanla doğa arasındaki radikal kopuşun üzerine, en aşırı biçiminde, geçmişle gelecek arasında da radikal – "geçmiş kökünden kazıyıp silelim!"- bir "devrimci" ayrışma eklenirken, anarşizm, Avrupa'nın XVI. yüzyıldan beri yaşadığı altüst oluşların gecikmiş ama doğrudan bir mirasçısı olarak ortaya çıkar. Modern özgürlük düşüncesinin aşırılığa varan ama meşru bir evladı; gerçekliği insanın özgür iradesine boyun eğdirdiğine ikna olmuş çok daha geniş bir hareketin sapması; M. De Certeau'nun ifadesiyle, "bembeyaz bir sayfa açarak, (...) kendi kendine yazılabilecek, (...) tarihi kendi ürettikleri üzerinden yeniden biçimlendirecek" bir toplum tahayyül eden Fransız devrimi ütopyalarının son tezahürü... Bu kitabın tartışmaya açmak istediği, modern tasvirlerin uç ve ütöpic bir tezahürü olarak anarşizmin bu yorumudur. Çok şey borçlu olduğu ve birçok ortak noktayı paylaştığı modernite koşullarında doğan anarşizm, bu modernitenin aynı ölçüde sevimli bir varyasyonu değildir. Tarihinde ve düşüncesinde gelenek büyük bir rol oynasa

1 Bu metin 1996'da yazılmış ve Grenoble Kolokyumu'nda başka bir biçimde sunulmuştur.

da, herhangi bir geleneğin avantajlarından ya da modern-öncesi bir döneme dönüşün nostaljik arzusundan doğmamıştır. Hakim temsillerin sınıflandırma ve saptamalarında, anarşizm öncelikle sınıflandırılmayan, yersiz ve tutarsız bir şey gibi görülebilir. Bu da şüphesiz, düşünce tarihinde, toplumsal ve siyasal hayatta uzun bir süre anarşizme, anektod düzeyindeki ilgi dışında, pek az ilgi gösterilmiş olmasını açıklamaktadır.

Anarşizmle insana, politikaya ve topluma dair modern bakışlar arasındaki bu farklılık birçok biçimde incelenebilir. Fakat şüphesiz, anarşizm ve modernitenin en yakın görüldüğü “özne” ve “öznelik” konusunda bu farklılık daha iyi algılanabilir.

Özgür, kendinden ve dünyadan sorumlu bir “özne” olarak birey, açıkça söylenirse modern düşüncenin, Decartes’ın ve cogito’nun; Kant’ın ve aşkın öznenin; Kartezyen Düşünceler’deki Husserl’in aşkın fenomenolojisinin büyük icadıdır. Aynı zamanda, “insan ve yurttaş hakları”nın, Aydınlanma’nın ve Fransız Devrimi’nin, liberal ekonominin, modern hukukun, laik ahlakın ve temsili demokrasinin de icadıdır. Fakat özne, öznelik, anarşizmde de, onu canlandıran isyanda, sürekli adalet kaygısında, dünyayı değiştirme isteğinde önemli bir yer işgal etmez mi? Hiç şüphesiz eder. Devrim anlayışlarında olsun (devrimin “öznesi” kimdir? şeyleri kim değiştirebilir?) ya da bağlılığını bildirdiği özgürlük anlayışlarında olsun (kim isyan etmelidir ve edebilir? kim özgürleşebilir, kimden ya da neden özgürleşebilir?) anarşizm öznenin ve öznelikten yanadır. Bu anlamda, Joseph de Maistre’den Heidegger’e kadar, ister varlık adına, ister doğal bir düzen ya da şeylerin geleneksel düzeni adına olsun, bıkıp usanmadan modern özneliği ifşa edenlerle hiçbir ciddi ilişkisi yoktur. Anarşizm bir özneliktir, radikal bir öznelik. Gerici ya da gelenekçi rakiplerinin bu konuda yanılmaları için birçok sebepleri vardır. Ama bu radikallik, görünüşün aksine, öncelikle bir abartısı olarak görüldüğü modern özneliğe bir şey borçlu değildir. Anarşist özneliğin tabiatı başkadır. Fakat bu, hem geleneksel ve gerici düşünceye hem de modern liberal düşünceye karşıt olması nedeniyle hep yanlış anlaşılır.

Anarşist özneliği modern öznelikten ayıran nedir? İki temel farklılık üzerinde durabiliriz:

■ İlk farklılık; modern özne bütüncül, sürekli ve homojendir. Tek bir biçimde varolur ve ne kadar birey varsa o kadar çoğaltılmıştır. Anarşist özne ise tersine, çoğul, değişken ve heterojendir. Biçimleri büyüklük ve nitelik açısından sürekli değişir. Çoğunlukla kolektiftir; bireysel olduğunda bile. Ve terimin yaygın kullanımıyla ‘birey’, onun sayısız başkalaşımaları arasında büyük ölçüde aldatıcı bir figürdür yalnızca.

III.: André Bernard

■ İkinci farklılık; modern özne doğayla radikal biçimde çatışarak, dünyadan ayrılarak, kendine saf bir düşünce, saf özgürlük, ve Alain Renaut gibi modern bir filozofun dediği gibi “doğadan ve şeylerin dünyasından başkalık” süsü vermeye çalışarak kendisini kurmuştur. Anarşist özne, moderniteye, onun doğal ve geleneksel düzenle mücadelesine çok şey borçlu olsa da, kendi özgüllüğünü belirleyen şaşırtıcı bir dönüş yapar. Kendisini şeylerin düzenine karşı oluştursa da, bunu, yine hemen onların yanına dönmek için, onlara, dünyaya ve doğaya bağlılığını belirtmek için yapar. Yine de anarşizm, radikal bir öznelikle, gerçeklik ve dünya adına, temel güçlerini, ilk başta çok yakın görüldüğü modern “özne”nin, onun “saf varlık” iddiaları-

nın, sözde “cüzi iradesi”ndeki esaret ve soyutlamanın, her türlü tahakküm ve baskı biçiminin –ki idealizmi bunun en büyük kanıtıdır- aleyhinde kullanır. Özne olan anarşist proje, içine doğduğu -ele geçirdiği ve değiştirdiği- gerçekliğin içinde biçimlenme iddiasındadır.

Anarşist özneliğin bu çifte özgüllüğü, yani bir yandan çokluluğu diğer yandan dünyanın ve gerçekliğin içine dahil oluşu nasıl gösterilebilir? Bunun için (başka birçok yol arasından) iki olası yol var:

■ biri, biraz daha teorik, anarşist hareketin üst taraflarında, Proudhon ve Bakunin’in tuttuğu, ama bu yazının sınırlarını ve hedeflerini aşan bir yol.

■ Diğer, aşağılarda, anarşist hareketin onlarca yıllık deneyimlerinin ardından kendi tarihini ve varoluş biçimlerini düşünme yolu. Şimdi, kısmen de olsa izleyeceğimiz yol budur. En azından, iki savaş arası dönemde, daha somut olarak, 1920’li yılların sonunda kısa tarihçesinin ilk bölümünün kapandığı ve tanınmış militanlarının anarşist hareketin ne olduğunu ve neler yapabileceğini ortaya koydukları dönem üzerinde durarak bunu yapmaya çalışacağız.

Anarşizmin Fransız sendikal hareketinden neredeyse dışlanması, Bulgar anarşistlerin ezilmesi, Primo de Rivera diktatörlüğünün peşine düştüğü İspanyol CNT’nin yeraltına inmesi, Arjantin anarşizminin zayıflaması, Rusya’daki liberter hareketin bolşevik diktatörlüğün, İtalya’dakinin ise faşizmin darbeleriyle ezilmesi, 1920’li yılların sonlarını anarşizm için zor bir dönem haline getirmişti. Avrupalı anarşistlerin sürgün yeri Fransa, J. Maitron’un ifadesiyle, “daimi küçük uluslararası kongre” merkezi haline geliyordu. Ama burası, kişisel ve ideolojik çatışmaların şiddetinin hüküm sürdüğü, ufacık bir uzlaşmanın bile imkânsızlığına ve güçsüzlüğüne mahkûm bir kongre merkeziydi. İşte, liberter hareketlerin tüm gücü, farklılıkların ötesinde, böyle bir ortamda biçimleniyordu. Anarşizm üç büyük ana akımdan oluşuyordu: anarko-sendikalizm, liberter komünizm (ya da anarşist komünizm) ve bireycilik. Bu üç akım, inşileriyle ve çıkışlarıyla, çeşitli örgüt ya da kimlik biçimleri halinde günümüze kadar gelmiştir. Şüphesiz, ileride de görüleceği gibi, anarşist öznellik biçimlerinin çeşitliliğini açıklamaktan çok uzak bu ayrıma fazla önem atfetmemek gerekiyor. Fakat yine de ilginç bir ayrım. Çünkü, liberter tarihine 60 yılı aşkın bir süre düzen vererek, Proudhon ve Bakunin’den sonra, hatta daha basitçe de olsa, modern düşünceye ve onun alışıldık özne anlayışına kıyasla anarşist özneliğin özgünlüğünü bu ayrım ortaya koymuştur. Anarşist özne sorununu yeniden sorgulamaya yol açmış ve olası cevapların kaldırıcı olmuştur.

Anarşizmde, bu hareketin talep ettiği devrimci değişimin, özgürlüğün ve tarihin “öznesi” kimdir? Bireycilerin indirgenemez “ben”iyle özdeş, toplumun, bütün dışsallıkların, tüm sosyal ve politik bağların amansız düşmanı olan “birey” mi? Ya da tersine, liberter komünistlerin “anarşist örgütü” mü? 1926’da kaleme alınan Archinov Platformu’nda dendiği gibi, devrimin hedeflerini belirleyecek, bunlara ulaşmak için yolları hazırlayacak ve halkı bu amaca yönlendirecek saf bir iradeyle bezenmiş kolektif bir yapı mı? Ya da öznenin bu rolü, emeğin ve sonuçta sermayeden ve devletten bağımsız bir ekonominin çeşitli biçimlerde ifade edildiği anarko-sendikalistlerin ya da devrimci sendikacıların “sendika”larına mı bırakılmalıdır?

Ne denli kaba ve genel olursa olsun, bu üç ‘yanıt’ da, bakış açılarındaki indirgenemezlik sayesinde, anarşist özneye dair tüm bütüncül iddiaları reddetmeye yeterlidir. Bununla beraber, bu üç akımın temsil ettiği çokluğun hakkını vermektan uzaktırlar. Bu çokluk sadece onları kendi aralarında bir araya ve karşı karşıya getiren çelişkili ilişkiyle değil, fakat her birinin anarşizm hakkında söyledikleriyle, ifade etmeye çalıştıkları gerçeklik düzeyiyle de ilgilidir.

Anarşist Bireycilik

Bu akımın kutsadığı “birey”, (diğer bileşenlerle sentez kaygısı duyulmaksızın) kendi içinde değerlendirildiğinde, ilk başta modern özneye yakın bulunabilir, onun ortaya çıkışının negatif momentini olarak görülebilir. Sonuçta, bireyci, her türlü toplumsal bağı ve “ben”in dışındaki, ister istemez yabancılaştırıcı olarak algılanan bir dünyada yer almayı reddettiğinden, dünyayı kendi iradesine tâbi kılmak için bu dünyaya geri

dönebilen saf bir bilincin ve özgürleşmiş öznenin şartlarını oluşturmaya katkıda bulunmuyor mu? Birey-
cinin, bu negatif hareketten çıkmama ve yeniden kurduğunu sandığı sosyal bağı reddetmedeki ısrarı, bu
hareketin anlamı ve tabiatı hakkında, onu harekete geçiren ve onu sınırsız bir kaçısa, Stirner'in bahsettiği
"kendi kendini yiyip bitiren bir ben'e", "Hiçliğe" doğru iten irade hakkında elbette şüphe uyandırmaya
yeterlidir.

Fakat, yokluğa doğru bu kaçış, toplumsal bağın tuzaklarının bu reddi ve teşhiri, modern öznenin birli-
ğine yönelik çok daha endişe verici bir iddianın sadece olumsuz yüzünü oluşturmaktadır. Eğer bireyinin
"ben'i", eleştirisindeki bütün radikalliğe rağmen "hiç'e" meylediyorsa, bu devredilemez ve indirgenemez
bir "özelliğe/mülkiyete" sahip olmasından kaynaklanır: Kendi öz varlığı. Bu bireysel özelliğin/mülkiye-
tin "özü", mutlak tekilliğidir: "İnsan kendi indirgenemez tekilliğinde, her zaman diğerlerinden farklıdır
ve diğerleriyle alış verişinde hep kendine dönmüştür." (Eugène Fleischmann Stirner üzerine konuşurken
böyle der). Martin Buber'in de Kierkegaard ve Stirner hakkında yazdığı gibi, anarşist bireyci için "birey
kategorisi, ne özneye ne (büyük harfle) İnsana, sadece somut tekilliğe geçit verir." Stirner referans olarak
gösterilse de gösterilmese de, mutlak öznellik olan anarşist birey benzeri bireyler çokluğunu birleştirebilen
bir kendilik yaratmaz. Tersine, özneliğin indirgenemezliğini, olası bütün insan varlıkları ölçeğinde çoğal-
tan bir kaldıraç görevi görür. Nesnelere algılama şekline dair nasıl eleştirilirse eleştirilsin, anarşist bireyciye
göre, insan sayısı kadar öznellik vardır. Her seferinde farklı, Stirner'in deyişiyle "tikel", tekil öznelliklerin
çokluğu...

Liberber Komünizm

Liberber komünist akım, bilinç, bilgi ve bilim yoluyla nesnelere hakimiyetin, politik eylemin ve özne-
nin modern anlayışına daha uygun değil midir? Bireyci tekillikle karşılaştırsak ve özellikle de ("platform-
cu" diye adlandırılan) en iddialı örgütsel versiyonu içinde ele alırsak, şüphesiz uygundur. Bir kez temel
amaçta –liberber komünizm- uzlaştıktan sonra "bilinçli" anarşistler, 1) bu amacın belirlediği strateji ve
taktiği hazırlayacak, 2) bunları hayata geçirecek disiplinli militanlardan oluşacak siyasi bir örgütte bir araya
geleceklerdir. Bu anarşist gruplaşma şeklinde, siyasetin ve siyasi partilerin modern anlayışlarını bulmamak
mümkün değildir: Sadece siyasi ve akılcı özellikleriyle tanımlanmış spesifik bir yere duyulan inanç; erkek,
kadın, küçük, büyük, genç, yaşlı, kol emekçisi, entelektüel, usta, müzisyen, Fransız, İtalyan, öfkeli, duygu-
suz, miyop ve kambur herkesin gerçek farklılıklarını ortadan kaldırarak, onları birleştiren amaca ulaşacak
en iyi yollar üzerinde ortak akıl yürütmek, izlenecek yolu kararlaştırmak ve kabul edilen kararlara uymak
için bir araya geldikleri yer...

Öte yandan, bu liberter komünist (ya da anarşist-komünist) örgüt anlayışının en uç biçiminde hiçbir
zaman gerçekliğe kavuşmadığı gözlemlenebilir. Bunun en kesin eleştirisinin, komünist liberter akımın
başlıca kuramcılarının olan Malatesta tarafından yapılması manidardır. Malatesta'ya göre, "platformcu
" anlayışlar artık gerçekten anarşizmin bir parçası değildir. Bunlar anarşizmin reddettiği "temsili yönetim"
modelini ve siyasi, dini aygıtları yinelemekle yetinirler:

"Bu anarşizm mi? (diye yazar Malatesta "platform" hakkında) Bence bu bir hükümet ve bir kilisedir.
Doğru, polisi ve piyadeleri eksik; tıpkı yukarıdan dikte edilen bir ideolojiyi kabullenmeye hazır müminle-
rin eksik olduğu gibi. Ama bu sadece bu hükümetin güçsüz ve olanaksız bir hükümet olacağı, bu kilisenin
ise dini ayrışmaların ve sapkınlıkların fidanlığı olacağı anlamına gelir."

Bakuninci ilk çevrelerden hayatta kalmış, sözü dinlenen ve nüfuzlu biri olan Malatesta, gözle görülür
biçimde farklı bir liberter komünist "örgüt" anlayışı geliştirir. Çeşitliliği ve esnekliğiyle, öncelikli olarak
bireylerin "iradesine" dayanan bu örgüt, liberter hareketi tanımlayan farklılıkları ve çeşitliliği, "ortamlar-
nın", "şartların", "tercihlerin", "mizaçların", "kişisel uyum ya da uyumsuzlukların" çeşitlilik ve farklılıklarını
özenle dikkate alır:

“Genel bir Birliğin herkesin çabalarını koordine edemeyeceği ve güçlerini bütünleştiremeyeceği kadar mücadele ortamları ve koşulları farklıdır, çok sayıdaki eylem biçimi kimilerinin tercihine uyarken kimilerinininkine uymaz, mizaç farklılıkları ve kişisel uyumsuzluklar da son derece çeşitlidir.”

Malatesta'nın bütün hayatı boyunca kurmaya çalıştığı, geometrik yapısı ve amaçları değişken olan, durumlara ve olaylara göre değişen, “özel” “gizli” ya da “kamusal” örgütler elbette bireysel “iradeye” seslenebilirler. Bu irade kavramını, determinizmin tersine, soyut ve geçici bir idealin olgulara keyfi biçimde baskı kurması olarak algılanan “iradeci bir felsefe” düzleminde yorumlamak haksızlık olur. Malatestacı birey, “mizacıyla” ve “ilişkileriyle”, bireycilerin bireyinden daha az çoklu olmasa da, onu harekete geçiren irade, modern düşüncenin temsili siyaset sahnesindeki “vatandaş” a tanıdığı soyut özgürlüğün uygulanmasına elbette boyun eğmez.

“Tabiatını ve kaynağını anlayamadığımız yaratıcı güç,” diye yazar Malatesta, olan “irade” öncelikle bir “güç/erk” tir ve aldırma zılgının ya da modern “cüzi irade” nin özgürlük anlayışından çok Schopenhauer'ın ifşa ettiği “yaşama isteği” ne, hatta Nietzsche'nin “güç istenci” ne yakındır.

Bu konuda Bakunin'e bağlı kalan Malatesta'nın açıkladığı gibi:

“Kendimiz ve diğerleri için istediğimiz özgürlük, pratikte kaçınılmaz olarak güçsüzlerin ezilmesine dönüşecek mutlak, soyut ve metafizik bir özgürlük değildir.”

“İlişkilerin çokluğunun sonucu olan duyarlılık inceliği” aracılığıyla; “insanın daha kişisel ve karmaşık ilişkiler yoluyla git gide artan sayıda bireyle ortaklık kurması ve sonunda bu ortaklığı tüm insanlığa ve hayata yayması” yoluyla her bireyin içine işleyen anarşist “özgürlük” ve irade, insan eyleminin “aşağısında” ki, gelecekteki bir idealin bugünkü sonuçları değildir. Tersine onları üreten ilişkilerin karmaşıklığında, “yukarılarda” doğan güçlerin ifadeleridir. Malatesta şöyle yazar:

“Tek bir bireyin özgürlüğü bile, onu çevreleyen bireylerin, içinde doğup büyüdüğü ve öldüğü toplumun onun üzerinde uyguladığı maddi, entelektüel ve ahlaki etki kütesinin sürekli yeniden üretilen bileşkesidir.”

Anarko-Sendikalizm

Eskiden liberter hareketin tarihindeki en önemli akım olan anarko-sendikalizmle, anarşist öznenin çoklu yapısı, ölçek, boyut ve niteliğini tamamen değiştirdiği yeni bir kararlılık düzlemi bulur. Bu yoğunluk ve nitelik farklılıkları, liberter komünizmde olduğu gibi, sadece, birçok dış etkinin tekil bileşeni olan bireysel “insan iradesini” ya da anarşist bireyciliğin radikal öznelliğinin varoluşçu tekilliğini etkilemekle kalmaz; “bireysel” olan bu çoklu öznelilik, güç, arzu, birey, şey, insan ya da insan-dışı gerçekliğin çok sayıda karmaşık düzenlenmesiyle, kolektif bir hal alır.

Çeşitli büyüklükte, içerikte ve yapıda olan, birbirinin içine geçen bu düzenlemeler, daha doğrusu bu kolektif amiller, bireysel iradenin amaçlarını, niteliğini ve yoğunluğunu değiştirecek koşulların bir kısmını sağlamakla ya da bireyci tekilliği içine atacak bir kefil sunmakla yetinmezler. Aynı zamanda bir araya getirdikleri bireylerin yanıltıcı benzerliklerini ve içe kapanmalarını da kırmaya ve hatta G. Simondon'un gösterdiği gibi, onlardaki bireyselleşme-öncesi potansiyelleri ortaya çıkarmaya çalışırlar. Sonuçta, çeşitli heterojen koşullarda ‘üstte’ üretilen birey, ‘altta, hiç durmadan değişmeye, olaylara bağlı olarak bir araya gelen nitelikleri yeniden dağıtmaya, onları kesintisiz ve öngürülemez bir birleştirme, ayırıştırma ve yeniden birleştirme zinciriyle dönüştürmeye (genleme, kasılma ve yön değiştirmeye...) yönelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, olaylara tâbi heterojen bir üstle, sürekli ve belirgin bireysel irade özelliklerinin birleştiği ast arasındaki ayrılığı görelileştirmeye çalışan bir süreçtir.

Önce meslek sonra sanayi örgütü... Madenciler, cam işçileri, tahta, metal ve inşaat işçileri ve bu sonuncuların çeşitli ve özel kolları: duvarcı, çimentocu, doğramacı, toprak işçisi, tuğlacı, bacacı, kalıpcı, dökümcü, sac ustası, vs... Anarko-sendikalistlerin her sendikasının kendine özgü bir fizyonomisi, özgül bir kimli-

ği, tekil, hassas, dayanıklı, değişken ve daima birçok unsura bağlı tekil bir özneliği vardır: katılımcı sayısı, bulunduğu bölgenin sektöründeki işçi sayısı, işletme sayısı, endüstriyel faaliyetlerin tâbiyatındaki baskınlık, işçiliğin coğrafi kökeni ve eskiliği, örgütün eskiliği, örgütün tarihçesini şekillendiren gelenekler ya da kopmalar, örgüte damgasını vuran olaylar, militanlarının ve katılımcılarının kökenleri, vs. Tekil bir örgüt olan sendika, iç içe geçmiş daha geniş özdeşliklerin arasında, her seferinde farklı biçimde ele alınabilir: yerel federasyonlar, emek borsaları, meslek ya da endüstri federasyonları, konfederasyonlar, uluslararası dernekler. Sırası gelince, bunlar da kendilerini oluşturan benzersiz birleşimlerin içinde, çeşitli ve değişken seviyelerde, kendi fizyonomileriyle ve özellikleriyle donanmış ‘kendilikleri’ ve kimlikleri belirleyeceklerdir.

Bireyci özneliğin düzlemini olduğu gibi liberter komünist iradelerin düzlemini de kesen, teğet geçen ya da onunla bütünleşen, sendikaya özgü gerçeklik düzlemine ve onun özel kolektif öznelinin çeşitliliğine, şüphesiz, başka yerlere açılan, sadece şans eseri gelen ama bazen belirleyici olabilen ve liberter hareketlerin bütünü içinde yer alabilecek başka düzlemler de eklenebilir: Örneğin belli bir bölgeye ya da kültürel geleneğe özgü yapısıyla ve her seferinde kendine özgü şekliyle aile. Örneğin kuşaklar arasındaki bağları ve çocukların toplumsallaşma biçimlerini dikkate almadan Barselona’daki F.A.I.’nin küçük aktivist gruplarını ya da Makhnovista isyan hareketini güçlü kılan “hırsımlığın” tâbiyatını anlayamazdık.

Proudhon’dan Volin’e, Bakunin, James Guillaume ve Kropotkin gibi düşünürlere dek, farklı biçimlerde “kendiliğindenci” olarak tanımlananların belirttikleri “proleterya”, “işçi sınıfı”, “halk” ve hatta “devrim” gibi gerçekliğin liberter dönüşümü için harekete geçebilecek kolektif öznelin daha çeşitli ve daha esnek bir algısıyla anarko-sendikalizmi ve birçok örgütündeki biçimciliği birleştirmek gerekir.

Demek ki anarşizm, gerçekliğin liberter dönüşümünü düşünürken, çeşitli “öznelere” gönderme yapar: Öznelerin biçimlendiği “kararlılık düzlemleri”nin çokluğu; her kararlılık düzlemindeki öznelin çokluğu. Böylece git gide çoğalan anarşist özellikler, liberter hareketin bağlılığını bildirdiği, ama doğrulamayı her zaman başaramadığı “anarşi”yi vücuda getirmekle yetinmezler, aynı zamanda bu “anarşiyi” olumlu anlamda düşünmenin yollarını da üretirler.

Doğal Yaşam, Başkaldırı ve Anarşi*

Ednan Şur

“Şahin AKAR” Yerin Hep Güneşli Olsun.

*“Soylu doğmuşum ben
Kimsenin malı olamam
Kontrolü alında birinin
Kalamam gerisinde
Dünyada ki hiçbir hâkim düzene
Alet olup hizmet edemem ben.”
[Shakspeare]*

Kapitalizmin İki Yüzü Frankenstein ve Drakula

Prometheus, niçin ateşi çalıp insanlara geri vermiştir? Çünkü tanrıların koymuş olduğu yasalara baş kaldırmaya yeltenmiş, ortak şölende yenen etin paylaşımını tersine çevirmiştir. Kemikleri en güzel parçalamış gibi kesilen hayvanın yağlarıyla kaplamış, etlerini de derisiyle örtüp en kötü kısımlarıymış gibi Zeus’a sunmuştur. Tanrılar tanrısı kendisine oynanan oyunun farkındadır. Kanmış gibi yaparak yağlarla kaplı kemikleri seçer. Adakçı insanlar ise, kurban etlerini paylaşırlar. Tanrılar tanrısı Zeus, oyunu karşılıksız bırakmaz ateşi alarak insanları cezalandırır. Bu durum karşısında Prometheus, korkunç akıbeti pahasına ateşi çalarak insanlara geri vermiştir. O, düzeni ve otoriteyi yaratanlara baş kaldırışıyla, ilk “anarşist” olmayı hak etmiştir. Mary Shelly’nin romanında yaratıcısını, ısrarlı talepleriyle öldürene dek kovalayan yaratık, çünkü ona can veren, ondan yüzünü çeviren Victor Frankenstein’i da aynı başkaldırışıyla kaçınılmaz sona götürür. Esasen, romanın ikinci bir adı da Modern Prometheustur. Zeus’un topraktan yarattığı güzeller güzeli Pandora’yı Prometheus’un kardeşi Epimetheus’a eş olarak göndermesi tanrıların karşı hamlesi olacaktır. Pandora’nın “Çeyiz” olan “Kutu”sunu açan Epimetheus, bütün kötülüklerin dünyaya yayılmasına neden olacaktır. Otorite, burada kadını günah keçisi haline sokmuştur. “Çift olarak yaşamaya yazgılı insanlığı tepeden dayatılan sultanın cenderesi içinde tutmak için bundan daha hinoğlühince bir düzen tasarlanamazdı.”

Godwin için, insan doğası mükemmel olabileme yeteneğine sahiptir. İnsan isterse, özerk bir kişilik haline gelebilir. Otoritenin baskılarını ciddiye almaksızın görüş ve tahlillerini, yargılarını, özgür ve bağımsız olarak ahlakın yasasını gözetleyerek ortaya koyabilir. İnsan bütünüyle akıl kaynaklarını kullanarak bir yandan öğrenmeye, diğer yandan erdemli yaşamının ve bilgeliliğin etiğine yönelerek kendini geliştirebilir.

Kapitalist uygarlık iki korkulu yüzle bilinir; Frankenstein ve Drakula. Korku romanlarının iki kült romanı Frankenstein ve Drakula. Vampir ile canavar. 1816’da bir grup arkadaşın kendilerini oyalamak için uydurdukları oyundan ortaya çıkar. Sanayi devrimi yükselişe geçtiğinde, doğanın bu ikilisi 19. yüzyılın bitiminde buhranlı yıllarda, bu kez Hyde ve Drakula isimleriyle sahneye çıkarlar. Frankenstein ile Drakula’nın yaşamları paralel ilerler. Bu ikili, birbirini tamamlayan bölünmez figürlerdir. Tek bir toplumun iki korkunç yüzü. Bu zavallı hilkat garibesi ile para ve mülklerini fütursuzca çoğaltan mülk sahipleri.

Toplumun bir yanından mülk sahipleri, diğere yanında mülkiyetsiz işçiler. İki korku romanı, toplumdaki bölünmüşlüğün yarattığı dehşetten doğmuştur.

Marx şöyle bir analogi yapar: "Sermaye, vampir misali, yaşayan emeğin kanını sömürerek yaşayabilir, ancak ne kadar çok emek sömürürse canına o kadar can katar." Drakula kan dökmeyi sevmez, kana ihtiyaç duyar. Yeterli miktarda içer, bir damlayı dahi ziyan etmez. Sonuçta amacı zevk için insanların canına kıymak, hayatları harcamak değil, onları kullanmaktır. Bir başka ifade ile Drakula, Protestan ahlakını kabullenmiş tutumlu "Sofu bir kimsedir." Drakula "Burjuva yüz yılının hem nihai ürünü hem de olumsuzlanmasıdır." Frankenstein ile canavar arasında "İkircikli diyalektik bir ilişki vardır." Marx'ın ifade ettiği gibi "Sermaye ile ücretli emek arasında gördüğü ilişkinin aynısıdır bu." Proletarya gibi canavarda bir isim ve bireysellik tanınmaz. Aynen proletarya gibi kolektif ve yapay bir ucubedir. Doğada yoktur, yalnızca insanın gerçekleştirdiği bir eserdir. Mary Shelly canavarı, farklı ceset parçalarını bir araya getirilmesiyle yaratılmıştır. Tıpkı feodal ilişkilerin çözülmesiyle suça ve yoksulluğa, ölüme götürülen baldırı çıplıkların vücutlarının parçalarıdır. Biliminsanı Frankenstein canavarını yaptıktan sonra, hemen ondan korkar ve onu öldürmek ister; çünkü kendinden daha güçlü ve hep ensesinde olacak, çünkü yaratığa can verdiğini anlar. Kısacası bu ne demektir? "Kendi mezar kazıcısını yarattığından" korkanın korkusudur, canavarın tek arzusu insanlar arasında kendisine verilecek yurttaşlık haklarıyla yaşamaktır. "Sana karşı gelme hevesine asla kapılmayacağım. Beni sen yarattın, tabii efendim, hükümdarımın senin önünde hep uysal ve yumuşak başlı olacağım... Ben iyi kalpli ve erdemliydim; çektiğim acılar canıye çevirdi beni. Beni mutlu etki gene iyi olayım". Canavar, insanlarla girdiği ilişkide hayal kırıklığına uğradığında, dışlanmışlığını boynu bükük kabul eder. Yalnızlığını paylaşmak için Frankenstein'a yalvarır kendisine benzer bir ucube yaratmasını ister. "Ama bu bile ona çok görülür." Canavar evlilik yapar, ama bunu gerçek bir evliliğe dönüştüremez. Çünkü efendisi, çocuk yapıp çoğalmasına izin vermez. Canavarın varlığı yeterince korkutucuydu. Çünkü burada bir iktidarsızlık var. "İktidarsızlığın toplumsal sebepleri; burjuva sınıfının muhayyilesi, ortalığa saldırdığı üretim güçlerinin geleceğiyle artık ilgilenmiyor... İktidarsız erkek -üretim güçlerindeki tutulmanın tamamına vardığı o yalnızlık timsali ."Canavarın soyunun çoğalması düşüncesi, bilimadamının üzerine kabus gibi çöker. "Bir iblisler ırkı yeryüzüne yayılacak ve insan soyu için artık var olmak demek, her an tehdit altında ve korku içinde yaşamak demek olacak." "İblisler ırkı" proletarya'ya yönelik bir imge, Mary Shelly'nin ideolojik duruşundaki en gerici yanlardan birini ifade ediyor. Canavar tarihsel olarak yaratılmış bir üründür, insan ise bir varlıktır.

Burjuvazi Gezegenimizden Nefret Ediyor

Felsefenin ilk sorusu: Nereden geldik, nereye gidiyoruz; kendini bil. Bunun asıl muhatabı, insanlar "akıl gücü ve egemenliği ile sarhoş oldukları ölçüde bir travestiye döndü". Bu sorunun nesnesi gezegenimizdir. Bunun karşısındaki "öznenin kaprisleri, kaygıları ve tutkuları uğruna maskaraca bir makyajla gizlendi, giderek unutuldu". İnsanlık kendisi ile uğraşmaktan yeryüzünü unutarak aslında zamanı ve mekanı unuttu. İnsanlığın önünde duran bir nükleer savaş tehlikesi değildir. Asıl önünde duran "yeryüzü gezegenini madde olarak tüketişimizin hazırladığı yok oluş ise her türlü olasılık hesabının ötesinde ve dışında duran gerçek!". Evrende bizden başka canlıların olacağı, bizim gibi yaşayan organizmaların olabileceği gezegenler olduğu varsayılmakta, hatta buna inanılmaktadır. Bu düşüncelerin dayandığı yer olasılıktır. Asıl soruna dönecek olursak: Goya'nın ünlü bir tablosunda iki düşman ellerinde sopalarla dizlerine kadar çamura saplanmış birbirlerine yaptıkları her hamlede biraz daha batağa gömülmektedirler. Onları çevreleyen izleyiciler ise, hem sağdakine hem soldakine bahis yatırmaktadırlar. Kavgacılar kuşku içinde, bahisçiler ise kaybetme rizikosu içerisindedirler. İşte savaşın ilişkisi "öylesine harlı ki, kendinden geçmiş bir halde çılgınlıkları bahis paraları ile olaya katılan seyirciyi mest ediyor". M.Serres: "Nesneler dünyasının kendisini, insan yutan kumları, suyu, çamuru, bataklığın kamışlarını unutmuyor muyuz? Çatışan düşmanlar ve yoz dikizciler hep birlikte batak kumsalda yürüyoruz bata çıka. Ve bütün bunları,şafağın sessiz dinginliği içinde." Homerus'un İlyada'nın

XXI. ezgisindeki bir nehir imgesinde kahramana saldırmakta olan ve gazaba gelmiş düşmanlar var. Akhileus bunları yenerken cesetlerini nehre atar ve nehir kabarıp omuzlarına gelir, onu tehdit eder. Bu kez yayını ve kılıcını fırlatır, ellerini göğe kaldırır ve dualar okur. Tümüyle kazanma utkusunu bir an bozguna döndürür. "Akhileus ve daha başka kahramanların utkusunu gözler önüne serer; şiddet hastalıklı parlaklığıyla tarihin motorunu harekete geçirdikleri için galipleri yüceltir. Eyvah mağluplara!". Bu hayvansı barbarlık karşısında kabaran ve taşan nehrin nedeni ilkbahardan mı, yoksa kavgadan mı? Akhileus'un düşmanlarına koyulduğu savaş ve nehre karşı giriştiği kör şiddeti birbirinden ayırmak mı gerekir? Baş gösteren bir tufanda suyu seviyesi yükseliyordu ki, tam o gün Truva savaşlarının yapıldığı yerde, göğün ateşleri suları kuruttu, ama kötü olan bir ittifak vaat etmedi. Ilyada'dan Goya'ya, akademik sanattan televizyona kadar hunharca döken kandan, insan avcılığından, politikanın cinayet çark etmesinden başkaca bir şeyle ilgilenmiyor, bu insanoğlu, bu insan kızı. Sadece savaş alanlarındaki cesetler, mağlupları aşağılamaya susamış ihtiras uçlarının gücü ve zaferi heyecanlandırıyor. Gösteri dünyasının girişimcileri bize seyirlik cesetler ve sefil ölümü sunmaktadır. Modernleşme bu mide bulandırıcı, tiksindirici kültürden bitap düşmeye başladı. Bu boğucu kültür gezegenimizden nefret ediyor. Sanayi devrimi ile birlikte fosil yakıtların kullanımından kaynaklanan karbon gazı artışı atmosferde büyümektedir. Zehirli maddeler ve bununla birlikte asitleşen ürünler hızla çoğalmaktadır. Bunun yanında, sera etkisi yapan çeşitli gazların varlığı da artıyor. Güneş giderek dünyayı ısıtarak bu ısının karşılığı gibi aldığı ısının bir kısmını uzaya yansıtıyor. Karbonmonoksitten oluşan bir kubbe fazlası ile güçlenerek yansıtmaya geçiş verecek, ama ikincisini içerde hapsedecektir ve ondan sonra da tabiatıyla soğuma yavaşlayacaktır. İlerleyen gelişmelerde gezegenin atmosferi, Venüs'ün yaşanılmaz atmosferine dönüşme tehlikesiyle mi acaba karşıya kalacak mıdır?

Dünyamızın içinde bulunduğu kötülüğü görmemizi, tartışmamızı engelleyici unsurların başında televizyon gelmektedir. Akşamları evlerde, televizyonun çığırkanlığı bütün tartışmaları sustur."Sahibinin sesine ait eski bir reklamda Gramofon'un hoparlörü karşısında uslu uslu oturup kulaklarını diken bir köpek görünür. İşte bizlerde, edilgin bir durumda efendilerimizin teranelerini dinleyen yumuşak başlı finolara döndük."Açık söylemek gerekirse, hiçbir şeyi tartışmıyoruz. Çünkü uygarlık bize tartışmayı yasaklamak için hoparlörlerini bağırıyor. İnsanoğlu, insankızının akılcı yanı gerçeği, gerçek yanı da akılcı olarak kavranmış olsaydı, akılcı yapılmış işletmelerimiz geride atık bırakmayacaktı. Oluşan çöplük akılcılıkla gerçeği birbirinden ayıran aralıkta kaynaşıyorsa, bu kirliliği o mesafe ürettiği içindir; çöplük akılcı yanımızla, gerçek arasındaki uzak mesafeyi dolduruyor."İğrençlik büyüdüğü ölçüde iki âlem arasındaki kopuş ciddileşiyor. Çirkinlik uyum bozukluğundan, uyum bozukluğu çirkinlikten geliyor."

Gezegenele geçirmeye yönelik M.Serres'e kulak verirsek: "Hâkimiyet ve sahiplenme, işte bilim ve teknik çağının şafağında, batılı aklımız evrenin fethine soyunurken, Descartes tarafından ortaya atılmış başat sözcük evrene egemen oluyor ve onu kendimize mal ediyoruz: Sanayi girişimiyle yansız denilen bilimin, bu bakımdan farklılaştırılmayan, gizli ortak felsefesi, Kartezyen hâkimiyet bilimi nesnel şiddetini iyi ayarlanmış bir strateji içinde yükseliyor. Nesnel ile aramızdaki temel ilişkimizde savaşta ve mülkiyette özetleniyor." Ekoloji, insanlığın gezegen teması hakkında geniş kapsamlı bir kavrayıştır. Biyosferdeki dengeyi ve bütünlüğü kendisine bir hedef olarak görür. Doğal çeşitliliğin kendi başına, güçlü, canlı evren gerçeğini parçası olarak kucaklamamız gereken olmazsa olmazın bir değeri olarak geliştirmeliyiz. M.Bookchi şunu söylemektedir: "Ekolojistlerin işaret ettiği üzere, arid ve çöl kuşaklarında ya da gıda üretimindeki monokültürel biçimlerde olduğu gibi, ekosistem ne kadar basitleştirilse o kadar hassaslaşır ve istikrarsızlığa, zararlı istilasına ve muhtemel felaketlere o kadar yatkın hale gelir." Dünyanın geleceği yönlendirilmek zorundadır. Bu yönlendirme, satranç oyunu gibi değil, bir yelkenliği yönlendirmek gibidir. Ekosistemdeki bitkisel ve hayvansal farklılıkların yaşayan her şey, bütünü dengelerini ve bütünlüğünü sürdürülmesinde karşılıklı eşit rollere sahiptirler. İnsanın doğaya hükmetme kaderine sahip olduğunu söylemek insanın insan üzerindeki, erkeğin kadın üzerindeki ve yaşlının genç üzerindeki hükmünü kabullenmektir. Hiyerarşik piramidin dizilişine uygun olarak düzenleyen zihniyet, hiyerarşik bir düzen tarafından içine çekildiğimiz bir algılayışı kavramsallaştırmaktır.

Burjuva piyasasında insanlığı bir araya getiren vahşi rekabettir. Biricik bireyin herkese yönelik evrensel düşmanlığı rakip sermayeleri ele geçirip savaşıran girişimler konumuna varıp piyasanın acımasız bir kuralını dayatır. "Büyü ya da öl" sermayesini kat kat çoğaltamayanlar ve rakiplerini yutamayanlar yutulacaktır. Kişiliğin bile bu pazarda alınıp satılan bir kum tanesi kadar küçültülerek bir nesneye dönüştürülmesi giderek daralan toplumsallık dışı ilişkiler yığınında, toplum üretim için üretim kuralına bağlıdır. Toplum bu kuralla yönetildiği için büyümenin ölümün önünde tek panzehir olduğu bu nicel oluşumlar alanında, doğal dünya, doğal kaynaklar hoyratça sömürü alanına indirgenir. Kapitalizm, doğanın insan tahakkümüne sokulması doğrultusundan sonra doğanın yağmalanması toplumun temel yasasına dönüştürmüştür. M.Bookchin şu açıklamayı yapmakta: "Bir yeşil bitkiyi fotosentezden vazgeçmeye ikna etmek burjuva ekonomisini sermaye birikiminden vazgeçmeye ikna etmekten daha kolaydır. Ortada konuşulacak kimse yoktur. Birikim, burjuva bireyin iyi ya da kötü niyetiyle değil, Marx'ın haklı olarak burjuva ekonomisinin hücrel birimi adına verdiği meta ilişkilerinin kendisi tarafından belirlenir." Burada burjuvazinin, sırf üretim saplantısı sapkınlığı sonucunda değil, hem yönlendirdiği hem de boyun eğdiği tamamen piyasa ağının sonucu olarak kurulmuştur. Kentleşme, akıl-almaz bir hızlı kanser hücresi gibi toprakta yayılırken, karmaşık materyallerin basitleştirilerek cam, tuğla, briket, metaller ve cihazlardan oluşmuş "sentetik bir çevrenin midesinde erirken toprağımızın sağlığı okyanuslarımızın ve atmosferimizin bütünselliği ve varlığımızın fizyolojik devamlılığı için bağlı olduğumuz karmaşık besin zinciri giderek daha basitleşecektir." Doğanın sınırsız talanına dayanan sistem, bütün biyosferi güçsüzlüğe ve basitliğe indirgeyecektir. Kaçınılmaz olarak, ekolojik bir toplum yaratmalıyız. Bu bir arzu değildir, doğrudan zorunlu olduğu içindir. Hayatta kalmak için yaşamaya başlamalıyız.

İnsana özgü yeteneklerimizle bir arada barış içinde yaşamak, bütün canlı türlerine önem gösterme yeteneklerine olan inancımızı yitirmekteyiz. Uygarlığın doğa ile kaçınılmaz olarak karşı karşıya geldiği ve uygarlığın insan doğasını kirleterek yozlaştırdığı gibi tarihsel bakımdan burada yaşadığımız dünyayı ve kendimizi kurtarabilmek için gerçek anlamda insani ve ekolojik bir uygarlığa her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyarak muhalif, isyankar ruhlarımızla çıkılmalıdır. İnsanlık, kendisini ve yaşadığı gezegeni yok eden, onun bütünlüğünü tehdit eden lanetlenmiş bir canlı türü karşısında aldığı insanın kendisi tarafından suçlayarak karalamaktadır. M.Bookchin tam da yerinde şunları söylemektedir: "Yaşamakta olduğumuz karmakarışık zamanın belirsiz kişisel kimliklerimizin yol açtığı kafa karışıklığına; insanlık durumunu sorumsuz bir yıkıcılık eğiliminin ve bu eğilimi elimizdeki akıl, bilim ve teknoloji ile son derece etkili bir biçimde uygulama yeteneğimizin yol açtığı bir kaos olarak ele almanın yarattığı bir karışıklık ekleniyor." İnsanlık, ekolojik dengelerin bozulması ile kaygı verici iklim değişiklikleri artan çevre kirliliği ve çevreden kaynaklanan yeni hastalıklarla karşı karşıya gelmiştir. Gittikçe artan açlık, kıtlık ve kötü beslenme trajik olarak her yıl milyonlarca insanın hayatını tehdit etmektedir. Asit yağmurları, ormanları yok etmeye başlamıştır. Bilinemeyecek sayıda canlı ve bitki türünün tükenmesine yol açmaktadır.

Ekofeminizmin İsyankâr Ruhü

Doğanın kadınlarda yarattığı her mucizevî güzellik, yeni bir tinsellik yaşamın kutsanmasını eşsiz bir güzellikte olumlanmıştır. Bütün canlılarla arasına hiçbir sınır konulmadan bütünsellik içerisinde "kümeleşmiş olarak gören yaşamın kutsallığına ilişkin bütünsel bir bakıştır." Ekofeminizmin özellikle vermek istediği mesaj kadınların hem toplumsal egemenlik hem de doğanın egemenliği karşısında acı çekiyorlarsa da dünyamızın içindeki bu yaşamın büyük bir kısmı da acı çekmektedir ve tehdit altındadır. Ekofeminizm, ilk kez 1974'te Fransa'da Françoise d'Eaubanne tarafından adlandırıldıysa da, 1970'li yılların bitimine doğru ortaya çıktı. Erkeklerin kadınları ve doğayı baskı altında tutmasının yarattığı sonuçtan dolayı ötekileşmesine karşın, ilk defa 1949'da Simone de Beauvoir'in vurgulamasına bakarsak: "Erkek kadında doğa olarak kendi varlığı olarak Öteki'ni arar. Ancak biz, doğanın erkek de ne kadar karışık duygular uyandırdığını biliyoruz. Erkek kadını sömürür ama kadın da erkeği ezer, erkek kadından doğar ve kadında ölür; kadın

erkeğin varlığının kaynağı ve erkeğin kendi iradesine boyun eğdirdiği alandır.” Ekofeministler Simone de Beauvoir’ın erkeklerin kadınlar ve doğal dünyayı sömürdükleri çözümlemesine katılırlarken burada kadınları doğadan “kurtarmaya” çalışmamaktadırlar. Ekofeministler bu ilişkiyi kutsama ve erkeklerin doğa ile kültür arasındaki sahte sınırı yıkmak düşüncesinde olmalarıdır. Ekofeministler ekolojiyi ve feminizmi bir araya getirmeleri bağlamında hem kadınların hem de doğanın modern patriarkal toplumun yıkıcı teknolojilerine (savaş ve militarizm, kapitalizm ve sanayi sistemi, genetik ve doğum mühendisliği) maruz kalmışlığını fark ederler. ”Ekofeministler kişisel ve ekolojik sorunların üzerine gidilecek barışı daha çok kabullenir ve daha az hiyerarşik yapıdaki bir alternatif kültürün beslenmesi ve yaygınlaşmasını sağlayarak, yeryüzünü mahvederek yaşanılmaz hale getiren erkek egemen kültürünün yıkmanın çıkışını aramaktadırlar. Ekofeminizmin başlıca amacı doğa ile yakınlaşmayı temel almasının nedeni gezegeni tehdit eden yıkıcı faaliyetleri durdurmak yeryüzü temelli bilinç geliştirmektir. Bu erkek egemenliğindeki modern toplum ve kültürü tamamen aşarak hem varlığımızın hem de bilgilerimizin bütün sınırlarını yerle bir etmeye çaba sarf etmeye çalışan bir harektir. Doğayla bütünleşmeyi temel alan Ekofeministler doğa ile bütünleştirecek faaliyetlerini birçok biçimde (şarkılar, temsil sanatı, şiirler, makaleler, ayinler ve cadı meclisleri, organik yiyecek birlikleri, doğrudan çevre eylemleri, barış kamplarına kadar birbirinden farklı faaliyetler) ifade ediyorlar.” Gezegenimizi tehdit eden en temel özelliklerinden biri modern bilimsel, sanayi ve askeri sistemleri yaratmakta başlıca rolü patriarkallığe vermeleridir. Ekofeministler, erkeklerin doğaya ”efendilik etme” girişimlerinin bizi yeryüzünü kaybetme tehlikesiyle yüz yüze getirdiğini ileri sürmektedirler.

Ekofeministler doğal dünyanın yok edilmesinin izlerini Batı dünyasının düalizmlerine (kültür/doğa, erkekler/kadınlar, zihin/beden, bilim/halkın bilgisi, akıl/duygular, materyalizm/ tinsellik) dayandırır. Bu bağlamda M. Mellor’e kulak verirse: ”ekofeministler, bu düalizmlerin kadınları olumsuz anlamda doğayla, bedenle, halkın bilgisiyle, duygusuyla ve tinsellikle birlikte düşünülen özel bir dünyaya hapsederek, erkeklerin kültürü, zihni, bilimi, akli ve matryalizmi somutlayan kendi imgesiyle düzenledikleri tek boyutlu bir kamusal dünya doğurduğunu ileri sürmektedirler” bu parçalanmış bilimin, sanayinin ve militarizmin gelişmesinin önüne geçilememiştir. Tarihsel bağlamdan bakıldığında, erkek egemen toplumlarda saldırganlığa, rekabetçiliğe, tek yönlü akıl yürütmeler (askeri mantıkta, ekonomik hesaplamalarda tek yönlü bir düşünce çizgisi izleme) yıkıcı tutumlar sergilemişlerdir. Korkunç boyutlarda duygusuz, akıldan mahrum bürokrasiler, yalnız kendi çıkarını gözetleyen, kendini düşünen atomize olmuş bireyler ve ahlaksız piyasayı yaratmışlardır. Bu tablo karşısında ortaya çıkacak toplumsal hareketlerin yanında feminizm ve ekolojinin doğmuş olması önemli bir gelişmedir. Hakiki kadın zihninden ve dişil kuvvetten, toplumsal gerçeklikleri değiştirme mücadelesinde bir esin kaynağıdır. Tinselliğin üç ana damarı: içkinlik, birbirine bağlılık ve topluluk, içkinlik düşüncesinde yeryüzü yaşayan bir olgudur. Anlatılmaya çalışılan şey, tindeki kutsal olan Tanrının ne demek olduğudur bu Tanrı dünyanın dışında değildir dünyanın içinde bulunmasıdır; o, dünyadır ve o biziz. Bu canlılık karşısında Tanrı’nın bütün her şeyi kuşatıcılığındaki özelliği hepimizin bu yaşamın bir parçası olduğu hepimizin biri birimize kayıtsız şartsız bağlı olumuz anlamına gelir. Yeryüzü-temelli tinselliğin hedefi bizlerin güçlü yeryüzüne bağlı olabileceğimizi ve yeryüzünü iyileştirmek birlikte hareket edebileceğimiz bir yaşam haline getirmektir. Bencilligimizi ve ölüm korkusunu ancak gezegen içerisinde birlikte hareket edilerek azaltılır. Ekofeminizm manifestosunda, yeryüzünden geliyoruz ve yeryüzüne döneceğiz. Yaşama iç içe beslenmektedir. Bizler başkaları öldüğü için yaşamaktayız ve başkaları yaşayabilsin diye canlarımızı ölüme vermekteyiz. Bizlerin sorunlarını şekillendiren ilahi güç yaşam, ölüm ve değişimdir.

Kadının doğurganlığındaki tinsel ve psikolojik derinliğe A. Razak’ın açıklaması şöyle: ”Doğum, inanılmaz derecede insani önemi olan bir olaydır. Doğumun derin bir tinsel psikolojik ve duygusal önemi vardır... Ve hepimiz yaşama bir kadının bedeninden atılmışızdır... Doğum, ilk sihirli eylemdir: Doğum insan yaşamının ve bütün yaşamın sürekliliğine fiziksel bir tanıklıktır. Ekofeministler kadınların doğal annelik rolünü erkek egemenliğindeki annelik kurumundan tamamen ayrılmasını savunmaktadırlar.” Gerçeğe dönecek olursak, doğanın sevinçli bir ürünü çocuk doğurmaktır. Bugün içinde bulunduğumuz durum, kadının biyolojisinin ve erkeklerin dayattığı bir yük durumuna dönüştürülmüştür. ”Annelik” çocuğun

biyolojik ve toplumsal gelişmesine dek süreçsel aşamaları (Gebelik, dünyaya getirmek, bebekten bakmak ve yetiştirmek) kapsamaktadır. Bir kadının doğayla yakınlı bu aşamalarda fizyolojik doğurma sürecinin ötesinde, anne ile çocuk arasındaki duygusal bağ annelik sevgisidir. Kadınlardaki dişilik ilkesi, pratikte erkek egemenliğindeki bir toplumda güçsüzlüklerini yansıtan açıkça düşünme yollarını belirler. İktidardan tamamen dışlanmış ve militarizme, bilime, politikaya, başlamamış kadınların biricik amacı gezegeni savunmaktır. Fritroj Capra ise, Batı sanayi toplumunun yıkıcılığını bu sistemdeki tinsel yoksulluğunun karşılığında, kadınların gelecekte yeşil bir toplumun umut müjdecileri olarak görmektedir. Yeryüzü kadınlarının tarihsel olarak çektikleri acılar boşuna değildir. Çünkü kadınlar gelecekteki yeni bir yaşamın tohumlarını taşırlar. Kadınlar aynı zamanda erkekleri bu karmaşık kötülüğün içinden çıkaracak gökten inen tanrılar olacaktır. Tam da bu noktada, M. Mellor: “şuan ki erkek iktidarının en kuvvetli biçimiyle Patriyarkal kapitalizm, militarizm ve dinsel fundamentalizmde temsil edilmektedir. Dinsel fundamentalizm en güçlü olması nedeniyle kadınların doğayla gizemsel etkileşimden güç olarak kişisel ve politik özgürlükleri uğruna dünyadaki mücadelelerini bırakmamaları büyük önem taşımaktadır.” Derin ekoloji hareketi insanlık ile doğal dünya arasındaki bağlantıları kurabilecek bir felsefeyi, hem de doğanın savunulmasında eylem politikasını kapsamaktadır.

Walden Gölü’nde Bir Sivil İtaatsiz: Thoreau

Sivil itaatsizlik kavramı, ilk olarak 1948 yılında Thoreau tarafından kullanılmıştır. Sivil itaatsizlik, sözde adil ilişkilerin var sayıldığı ve yine sözde demokratik bir sistemde ortaya çıkan haksızlıklara karşı, yasal imkânların yok olduğu noktasında son bir çare olarak başvurulmuş, kendisine anayasayı veya toplumsal sözleşmede ifadesini bulan ortak adalet anlayışını temel alan şiddeti reddeden yasadışı politik bir eylemdir. ‘Sivil itaatsizlik haksız bir uygulamaya karşın bütün yasal yollar denendikten sonra girilen yasadışı bir eylemdir.’ Örneğin, cumartesi annelerinin eylem anlayışının savaşa militarizme karşı duran, askere gitmek istemeyen vicdani retçilerin eylemlerini ve kamuoyuna yaptıkları açıklamaları, Bergamalıların Euro Gold’a karşı bir dizi gösteri ve eylemlerini sivil itaatsizlik olarak adlandırabiliriz.

Sivil itaatsizlik, adaletsizliğe karşı tam anlamına karşı yasal yolların tükendiği yerden kamu vicdanına çağrışı amaçlayan bir eylem biçimidir. Düşünen herkesin kendisiyle barışık yaşamak ve onurdan hala haberdar olan insanların, vahim sayılacak toplumsal felaketlerin önüne geçmek bir direniş ruhudur. İnsanın kişisel çıkarlardan düzeniçi partilerden, grupçuluktan çevre çıkarlarından arınmış olarak kendisiyle vicdani hesaplaşmasının sonunda mücadele ettiği “demokratik bir isyan türü.” Vicdanın yarattığı bu isyana, başka insanların da katılımını sağlamak için düşünce birlikteliğine ve ideolojik olan hiçbir tutuma gerek yoktur. Kısmi olarak ortak bir paydanın varlığı yeterlidir.

H.D.Thoreau: “en iyi yönetim en az yönetendir.” sloganına yürekten katılıyorum demektedir. Bu prensibin, hemen şimdi, hayata uygulanması inandığım şu yere gelecektir: “En iyi yönetim hiç yönetmeyendir.” İnsanlar bütün özellikleriyle hazır olduğu anda, bu tür yönetime sahip olacaklardır. Yönetim denilen olgunun tabiatında çıkarıcılık ve fırsatçılık vardır. Birçok insan maaşlı askerlerden oluşan, her an savaşımaya hazır bir orduyu barındırmaya karşı çıkarak, bu karşı çıkış adaletli, demokratik bir yönetimde dile getirilebilirler. Thoreau halkın idaresini yerine getirmek isteyen bir yönetimin, halkın isteklerini yerine getirmeden amaçlarını saptırmaya ve sövmeye açık bir kuruma dönüşeceğinin uyarısını yapmaktadır. Yönetim zaman zaman halkın önüne çıkmasaydı daha çok şey başarılıydı. Vele ki yönetim denen şey, en çok kendi özgürlüğüyle baş başa bıraktığı vakit işe yarar. “Halkın en özgür olduğu yönetim en el verişli yönetimdir.” H.D. Thoreau insanlığımız, yönetime mecbur olmamızdan daha önde olmalıdır. “Doğrudan doğruya beslediğimiz sevgi kanunlarda beslememiz istenemez.” Yine Thoreau kayıtsız şartsız inandığı tek şey, şartları ne olursa olsun doğru olduğuna inandığı bir şeyi uygulamaktır. Onun tek düşüncesi : “tüzel kişiliklerin vicdanı yoktur” söylemi doğrudur; vicdan sahibi insanlarda meydana gelen topluluk “vicdan sahibi tüzel kişiliktir.” Ka-

nunlar hiçbir zaman insanları adil yapmaz; ne kadar iyi niyetli olursa olsun insanlar kanunlara itaat ettikleri sürece her gün adaleti ayaklar altına almaya alet olurlar. Kanunlara körü körüne, cahilce itaat etmenin doğal sonuncu; asker, yüzbaşı, albay, onbaşı, er ve bütünüyle ordu mensupları mükemmel bir düzen içerisinde savaşa yürümeleridir; ‘sağduyularına ve vicdanlarına ters düşen’ savaşa duyulan, savaşa gitmeyi zorlaştırır ve kalp atışlarını hızlandırır. Alet edilmeye çalışıldığı işin barbar bir şey olduğundan kaygıya kapılmazlar; hepsi barış yanlısıdır. Thoreau şunları söylemektedir: ‘Peki kim bunlar? İnsan mı? Yoksa başlarında bulunan vicdansız adamın hizmetinde ki ayaklı kalecikler ve silah depoları mı? Savaş gemisi Tersanesi’ne gidip Amerikan hükümetinin yetiştirdiği bir denizciyi izleyin (Amerikan hükümetinin kara büyü yaparak yetiştirdiği denizciği demek daha doğru olur), bu adam insan silüetinde bir gölgedir, diri diri ayakta gömülmeye hazır, cenazeye eşlik edenlerle birlikte silahların altına gömülmüştür. Gerçi, gerçeğin trajik tablosunda kitleler halinde insanlar Devlet’e yurttaş olarak değil de bedenleriyle, bir makine gibi hizmet ederler. Ordu için, milis kuvvetler, jandarma, başkaldırıları bastıran timler hep böyle kitlelerden kuruludur.’ Thoreau ne kadar çok para istiflemişse erdem küçülmeye başlar. ‘Çünkü para insan ve çevresindeki nesnelere girer ve bu nesnelere onun için alır; ayrıca para kazanmanın da büyük bir erdem olmadığı gerçektir.’ Para gereksiz bir soru atar ortaya: Nasıl harcamalı? Bu yüzden kişinin ahlaki temelleri ayaklarının altında kayıp gider.

Thoreau bir devlet ütopyası yapar. Bütün insanlarla adil ilişkiler kuran, tıpkı bireyin komşusuna gösterdiği saygı gibi yaklaşan ‘bir devlet hayal etmekten zevk alıyorum.’ Bireyin erdemle yaptığı işlere Devlet’in bu duruma karışmadan ve Devlet tarafından kuşatılmadan Devletten birkaç insanın uzak yaşaması kendi güvenliğini tehdit ettiğini düşünmez. ‘meyveler veren ve olgunlaşır olgunlaşmaz meyvesini dökmeye razı olan bir devlettir bu. İşte böyle bir Devletin hayalini kurduğu, ama ona hem henüz hiçbir yerde rastlamadım.’ Thoreau, felsefi dünya görüşünü yaşama geçirmek amacıyla 1845 yılının baharında Walden Gölü kıyısında bir kulübe inşa etti. Burada doğayı gözlemledi ve tarımla uğraştı. Doğal yaşamın içinde kendini bilerek bilinçli yaşamaya temel olabilecek ihtiyaçlarını dikkate alması ve yaşamın bütün öğretilerini edinmeyi arzuladığı. İnsanın yar oluş gerçeği toplum, devlet ve bütün meseleler üzerine tefekkürlerine açık, net ve bir bilgelikle metinler yazdı. Yine Thoreau’nun buradaki hayatı münzevi bir hayat değildir. Sık sık gelen ziyaretçileri vardı. Yakınındaki kasabaya yürüyerek gidip geliyordu. Yine Thoreau’nun dikkat becerisi, sıradan gibi görünen gündelik bir olayı veya doğadaki bir inceliği gözlemleyerek edindiği düşüncesini, insanlığın derinlikli bir bakış açısıyla algılayarak geliştirmesidir.

Thoreau’nun geliştirdiği temel metinler Tolstoy ve Gandi gibi büyük şahsiyetleri etkilemiştir. Thoreau Walden’de manevi değerler üzerinde durmuştur. Ekonomiyle yüksek prensipler üzerine düşünürken insanlara şu uyarıyı yapmaktadır: ‘kişi güvenle hayallerinin peşinden giderse ve zihninde canlandırdığı yaşamı sürdürmek için çaba gösterirse bildiğimiz saatlerle hesaplayamadığımız bir süre içinde arzusunda kavuşacaktır. Bazı şeyleri geride bırakacak, görünmez bir sınırı geçecektir; yepyeni, evrensel ve daha liberal kurallarla kuşatılacak, bu kurallar içine yerleşecektir; ya da eski kurallar genişleyecek ve kendi lehine daha özgür bir anlamda yorumlanacaktır. Ve daha yüksek düzeydeki varlıklarla beraber yaşama salahiyetine sahip olacaktır.’ Thoreau çok sevdiği Walden Gölünün kışın buz tutarak cansızlaştığını, baharın gelmesiyle yeniden canlandığını görür. Thoreau başka bir dünyada cennete kavuşmayı hiç düşünmemiştir. Bu gezegende cennette gibi yaşamayı istemiştir ve bunun için büyük bir çaba içine girmiştir. İnsan isterse kendi reformunu gerçekleştirir. Thoreau vatanseverliği şu ilgi söze eleştirir: ‘kendine saygısı olmayan kimi insanlar vatansever olabilir küçük bir şey için büyüğünü feda edebilirler. Mezarları olacağı toprağı severler; ama hammaddeleri olan kile can veren ruhu hissedip anlamazlar. Vatanseverlik kafalarında bir kurttur.’

Kendini Homo Sapieans Sanan ‘Birey’

İnsan kendi kendisine böbürlenerek ad vermiştir. ‘Homo Sapieans’ im demiştir. Edgar Morin ise: ‘Homo: insan Sapieans: zeki, akıllı, makul, bilge, sakınlı’ demiştir. Bu tanımın karşısında: ‘Demens:

akıldan akliselimden yoksun, manasız, öfkeli, öfkeden gözü dönmüş” tarifini yapmaktadır. İnsanın Sapieans niteliği verilerek tanımlanması “pek makul ve bilgece sayılmaz.” İnsanın Demensleşmesi: “ tutkularla, öfkelerle, haykırışlarla, ani mizaç değişiklikleriyle, ihtilaçlı ve aşırı bir duygusallık gösterir; içinde sürekli bir hezeyan kaynağı taşır; kanlı fedakârlıkların faziletine inanır. Muhayyilesinin ürünü olan mitoslara ve tanrılara vücut verir onları var eder bir güç sahibi yapar. Yunanlılarda ölçsüzlüğü temsil eden Ubris, insanoğlunun bağrında yuva kurmuştur.” Insandaki bu çılgnlığın adı körleşmedir. Tevrat’ta geçer tanrının gazabına uğramış kötülüklerin kurulduğu Sodon ve Gomore’da yaşanan kötülükler, bugün gelinen noktadaki kötülüklerin çok gerisinde kalmıştır. Tanrı bile bugünkü kötülüğü tasavvur edememiştir. Gonçarov’un Oblomov romanı rastgele yazılmış bir roman değildir. Roman, insanlığın bütün ayıplarını açığa çıkararak ve onu şiddetle kınayan bir romandır. Oblomovluğun karakter yapısı dünyamızdaki olup biten her şeye karşın duyumsamaz oluşu, eksiksiz bir atalet, uyusukluk ilgisizliktir, evrende tek bir uzay gemisi vardır; o da içinde bulunduğumuz dünyadır. Bu gemi batıyor, herkes seyrediyor. Acaba Godot denilen bir kurtarıcı mı beklenmektedir. Yine Godot’yu beklemek bir tutsaklık mıdır?

“Felsefe bireyin temsilcisi ve sözcüsü olarak gelişmiştir.” Birey bunalımdaysa, felsefe de bunalımdadır. Birey çok çok önce de akılı yalnızca benliği geliştiren bir araç olarak görmüştür. Şuan da ise, benliği ilahlaştırmanın tersi yaşanmaktadır. Örneğin, sürücüsünü kaybetmiş körcesine hızla uçuruma doğru gitmektedir. Freud, id ve egoyu tarif ederken idi azgın bir ata benzetmiş, atın sırtındaki sürücüsünü ise, egoya (bilinçli benlik) benzetmiştir. Atın dizginleri binicisinin elindedir, ana hızı ve yönü verendir. At sürücüsünü kaybetmişse, her yöne saldıran, önüne çıkan ne varsa yıkacak ve dağıtacaktır. Akıl, en yüksek yere ulaştığı anda bir tutulma ve dumura uğramakta akıl dışına itilmiştir. Çağımızın egemen düşüncesi benliği koruyalım demektedir. Maalesef, artık korunacak bir benlik kalmamıştır. Bireyselliğin gelişmesinin dayandığı yer günü birlik hazlarda, güvence adını verdiği ise “ ruhsal ve maddi varlığın zenginleşmesi adına yapılmış fedakârlıklardır.” Bunların da gerçekleşmeyeceğini görünce, günübirlik hazlardan vazgeçmek içinde bir neden kalmamaktadır. Bundan dolayı, kitlelerde bireysellik, seçkinler karşısında oldukça cılız. Bunun karşısında seçkinlerin amacı her zaman iktidarı ele geçirmek ve elde tutmaktır. İktidarın amacı, nesnelere üzerindeki iktidarı kurmaktır. İnsanın eşya üzerindeki iktidar kurma isteği ne kadar güçlenirse, tahakkümü de o kadar artar. Ve gerçek bireysel özelliklerinden bu kadar uzaklaşır. “ zihin giderek bir biçimsel akıl otomatına dönüşür.” Bireyin tarihi henüz yazılmamıştır. Tarihte bireyin ilk örneği Yunanlı kahramandır; bu gözü sağlam ve kendine güvenen kahraman sağ kalma kavgasından başarıyla çıkarak, kendini kabileden ve geleneklerden kurtarmıştır. Trajik kahraman kabile ile üyeleri arasındaki çatışmadan doğmuştur, bireyin her zaman yenik düştüğü bir çatışmadır. Kahramanın yaşamı bireyselliğin doğruluğunun habercisidir. Gerçekle karşılaşırız “varlığın korunması ile fedakârlığın bu evliliğinden birey doğacaktır.” Bu kahraman Homeros’un Odysseus’dur.

Kaynakça

1. Marx Horkheimer, Akıl tutulması - Metis Yayınları
2. Edgar Morin, Aşk Şiir Bilgelik - Om
3. Murray Bookchin, Toplumu Yeniden Kurmak - Ayrıntı Yayınları
4. Murray Bookchin, Ekolojik Bir Topluma Doğru - Ayrıntı Yayınları
5. Mary Mellor, Sınırları Yıkmak - Ayrıntı Yayınları
6. Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik - Ayrıntı Yayınları
7. H.D. THOREAU, Doğal Yaşam ve Başkaldırı - Kaknüs
8. Turhan Ilgaz, Harf Sırasıyla - Ümit
9. Franco Moretti, Mucizevi Göstergeler - Metis Yayınları
10. Michel Serres, Doğayla Sözleşme - Y.K.Y

Arap Dev-R-eformlarının Paradoksları¹★

Asef Bayet

3 Mart 2011

Çeviren: Halit Yerlikhan

Bugünlerde Tunus ve Mısır'da, devrik siyasal elitlerin sabotajlarına yönelik ciddi kaygılar dile getiriliyor. Devrimci ve demokrasi yanlısı çevrelerde pek çok kişi, emeklemeyen bir karşı-devrimden bahsediyor. Bu hiç de şaşırtıcı değil. Eğer ki devrimler, büyük çaplı değişimlerle ve yoğun mücadelelerle karakterize olan süreçler ise, ister güçlü ister zayıf olsun fark etmez, karşı-devrimci kabarışları göğüslemeye hazırlıklı olunması gerekir. Fransız, Rus, Çin, İran ve Nikaragua devrimlerinin hepsi, iç savaşlar ya da uluslararası nitelikte askeri çarpışmalarla yüz yüze gelmiştir. Sorulması gereken soru, bir karşıdevrim tehdidinin mevcut olup olmaması değildir; daha ziyade, sözünü ettiğimiz 'devrimlerin', restorasyon tehlikesini durdurabilecek denli devrimci olup olmadıklarıdır. Öyle görünüyor kendi ayırt edici özelliklerinden –yani politik dönüşümün izlediği paradoksal güzergâhta ifadesini bulan yapısal anomaliden– ötürü Arap devrimleri bu tarz karşıdevrimci ataklara karşı özellikle savunmasız.

Tarihsel olarak üç tip aşağıdan yukarı rejim değişikliği veya politik değişim biçimi bulunmaktadır. Birincisi 'reformist değişim'. Burada, sosyal ve siyasal hareketler, mevcut devlet kurumları yoluyla reformlara girişmesi üzere yürürlükteki rejimlerin üstünde topluca basınç uygulamak için düzenlenmiş uzun süreli kampanyalar içinde mobilize olur. Muhalefet hareketleri ellerinde tuttıkları toplumsal güce –tabandaki-lerin mobilizasyonu– dayanarak, çoğu kez kimi toplumsal anlaşmalara benzer yollarla, siyasal elitleri kendilerini, kanunları ve kurumları reforme etmeye zorlar. Öyleyse, değişim varolan siyasal düzenlemelerin çerçevesi içinde gerçekleşir. Meksika ve Brezilya gibi ülkelerde 1980lerde demokrasiye geçiş bu nitelikte oldu. Keza İran'daki Yeşil hareketinin liderleri de hali hazırda böyle benzer bir reformist güzergâhı takip ediyorlar. Reformist siyasetlere ayırt edici niteliğini kazandıran reform önerilerinin kapsamı ve derinliği, vakadan vakaya değişir. Değişiklikler üstünkörü olabilir, ancak bu aynı zamanda eğer çeşitli yasal, kurumsal ve kültürel-politik dönüşümler yoluyla birikerek somutlaşırsa derinden bir dönüşüm anlamına da gelebilir.

Politik dönüşümün olası ikinci biçimi, 'isyan modeli'dir. Bu modelde, suretinde geleceğin toplumunun emarelerini cisimleştirmiş olup, toplumun genişçe bir kesiminin teveccühünü kazanmış önderliği ve örgütleniş biçimiyle bir siyasal örgüt, süregiden toplumsal mücadelenin uzun soluklu zaman aralığında zuhur

1 Yazar İngilizcede bir kelime oyunu yapıyor: Revolution (devrim) ve Reform sözcüklerini birleştirerek re-f-olution şeklinde bir kelime türetiyor. Bu oyunu Dev-R-eform ile vermeye çalıştık. –ç.n.

etme fırsatı bulur. Tüm bunlar gerçekleşirken mevcut rejimin, askeri-polisiye aygıtları yoluyla direnişi ezmeye çalışırken, aşamalı olarak yıpranışına ve egemenler cephesinde çözümlere tanık oluruz. Devrimci güçler kademe kademe ilerler, karşı cephedekilerin silah bırakmalarını ve potansiyel sığınmacıları teşvik eder, bir gölge hükümetin tesisi ve alternatif egemenlik organlarının teşkili işine koyulur. Bu esnada mevcut siyasal rejim felç olmuş ve yönetsel kabiliyetlerini yitirmiştir, artık mevcut hükümetle muhalefet kuvvetleri arasında bir tür 'ikili iktidardan' söz etmek mümkündür. 'İkili iktidar' devrimcilerin, askeri çatışmalar yoluyla devlet iktidarını ele geçirerek, siyasal rejimi bütünüyle tasfiye etmesiyle son bulur; eski rejimin yönetsel organları ıskartaya çıkarılır, yerine yenileri koyulur. Bu aşamada devlet organlarının kapsamlı bir biçimde elden geçirilişine tanık oluruz, artık devletin yeni işlevleri, yeni bir yönetsellik tarzı ve yeni bir ideolojisi vardır. 1979'daki İran Devrimi, Nikaragua'daki Sandinist Devrim, 1952'deki Küba Devrimi, 'ısyan modeli'nin örnekleridir.

Üçüncü model, 'infilâk yoluyla dönüşüm'dür. Bu modelde, hayatın pek çok farklı alanını kapsayan sivil itaatsizlik pratikleri ve genel grevler ya da silahlı mücadele yoluyla hükümetin etrafındaki çember aşama aşama daraltılarak, hükümetin kendiliğinden parçalanması sağlanır. Sonuç, çözüme ve kaostur. Eski hükümet çözümlenince, yerine yeni siyasal elitler ve kurumlar gelir. 1989 Romanyası'nda Çavuşesku rejiminin çözülüşü, dramatik bir şekilde siyasal istikrarsızlığın ve ülkenin bir şiddet yumağı içerisine yuvarlanmasının önünü açtı; ancak Ulusal Kurtuluş Cephesi önderliğinde yeni bir siyasal ve iktisadi yapılanmanın tesis edilmesi çok uzun sürmedi. İsyancılar Trablus'u çerçevelemeyi başarabilirse, benzer bir siyasal dönüşümü Kaddafi Libyası'nda da gözlemleyebiliriz. 'Reformist' dönüşüme tezat teşkil edecek biçimde hem 'ısyancı', hem de 'infilâk' modelinde gözlemlediğimiz, politik yapının mevcut kurum ve yasalarda değişikliklere gitmek suretiyle değil, dışarıdan dönüştürülmesidir.

Mısır ve Tunus'taki devrimler, an itibariyle bu yukarıda saydığım modellerin hiçbirisine dahil edilemeyecek bir karaktere sahip. Bu iki ülkede yükselişte olan siyasal mücadeleler, zamanımızın en hızlı devrimleri olmaya aday politik dönüşümleri tetikledi. Tunuslular bir ayda, Mısırlılar ise sadece 18 günde, uzun süredir ayakta olan otoriter rejim ve liderleri, onlarla ilişkili kurumlar, partiler, yasa yapıcı organlar ve bir dizi bakanlıklarla birlikte alaşağı ederken, anayasal ve politik reform sözünü egemenlere dayatmayı başarabildi. Üstelik tüm bunlar sivil ve barışçıl metotlarla gerçekleştirildi. Lakin bu dönüşümlerin hızı, muhalefetin alternatif iktidar organları yaratıp, devlet aygıtının kontrolünü eline alabilmesi şansını azalttı. Tam tersine muhalefet, mevcut rejimin kimi kurumlarına yaslanma arayışı içerisindeydi; örneğin Mısır'daki muhalefet, ordunun devrim adına kapsamlı reformlar yapması arzusunda –yani anayasanın değiştirilmesi, serbest seçimlerin garanti altına alınması, siyasal örgütlenme ve parti özgürlüğünün yasalar nezdinde tanınması ve uzun vadede demokratik yönetselliğin tüm unsurlarının tesisi. Burada yine, bu devrimlerin özgüllüğünü teşkil eden bir anomaliyle karşı karşıyayız: Her iki devrim de muazzam bir toplumsal gücün tadını çıkarıyorlar, fakat idari otoriteden yoksun; kayda değer bir hegemonya kazanmış durumdadılar, fakat gerçekte yönetmiyorlar. Böylelikle mevcut rejimler ayakta kalmaya devam ediyor; hep beraber devrimin isteklerini cisimleştiren yeni birer devlet ya da yeni yönetsel mekanizmalar ufukta görünmüyor.

80'lı yılların sonundaki Doğu Avrupa devrimlerinin, tıpkı Arap devrimleri gibi, şiddet içermeyen, sivil ve hızla pratiğe dökülen bir muhtevaya sahip olduğu doğrudur (Doğu Almanya'daki devrim yalnızca 10 gün sürmüştü); fakat bu devrimler, Tunus ve Mısır'dakilerin aksine, politik ve iktisadi rejimleri topyekün dönüştürme işinde muvaffak olmuştu. Böyle olmasının sebebi, hızla çözülen Doğu Alman komünist devletinden doğan boşluğun, mevcut Batı Alman devletince doldurulmuş olmasıydı. Üstelik Doğu Avrupa halklarının, tek partili komünist rejimlerin, liberal demokratik bir piyasa ekonomisine dönüşümünü arzulamakta oluşu, siyasal yönelimi bir alternatifte mahal bırakmaksızın devrimci olmaya zorluyordu. Yarım yamalak, üstünkörü ve kısmi reformlarla yetinen bir dönüşüm, egemenlerin farkına varıp, çarçabuk dire-

nişe geçmesine vesile olabilirdi - Arap devrimlerinin 'değişim, özgürlük ve toplumsal adalet' çağrıları ise, karşıdevrimcilerce dahi sahiplenilebilecek ölçüde geniş çağrışımları olan taleplerdir. Sonuç olarak Arap devrimleri, 2003'te Gürcistan'da gerçekleşen Gül Devrimini ya da Kasım 2004-Ocak 2005'te Ukrayna'da yaşanan Turuncu Devrimi andırmaktadır: Her iki devrimde de, kitlesel protesto ve mücadeleler yoluyla, yolsuzluk ve hukuksuzluğa batmış liderler yerlerinden edildi. Net bir biçimde söylemek gerekirse, bu iki ülkede siyasal değişimin izlediği güzergâh, devrimci olmaktan ziyade reformist idi.

Lakin Arap devrimlerine yönelik umutları diri tutan daha başka şeyler de var. Arap devrimlerinin, Ukrayna ve Gürcistan'daki siyasal gelişmelere nispetle oldukça güçlü bir devrimci siyasal hatta oturduğunu kimse inkar edemez. Tunus ve Mısır'daki despotik yönetimlerin yerinden edilmesi, devrimlerin öznesi konumunda olan sıradan insanlara ve madunlara kendilerini ifade edebilmeleri için emsali görülmemiş bir alan açtı. Pek çok devrimci dönüşümde olduğu gibi, Tunus ve Mısır halkının siyasal gövdesindeki muazzam enerji açığa çıktı. Yasaklı siyasal partiler gün yüzüne çıktı, yepyeni siyasal partiler kurulmaya devam ediyor. Toplumsal örgütlerin sesleri daha gür biçimde çıkmakta ve taban hareketleri çeşitlenerek, mevcudiyetlerini muhafaza etmektedir. Mısır'da işçiler, cezalandırılma korkusundan azade, taleplerini patronlarına dayatmak hususunda agresif biçimde mücadelelerine devam ediyor. Emekçiler yeni, bağımsız sendikalar inşa etme işine girişiyorlar; bu işçilerin bir kısmı '25 Ocak Devrimi İşçileri Koalisyonu'nu kurdu bile, devrimin ilkeleri olarak ilan edilen "değişim, özgürlük ve toplumsal adalet" şiarıyla mücadeleyi sürdürüyor. On feddan'dan az yer kaplayan tarlalarda çalışan küçük çiftçiler, kırsal alanda kendi bağımsız sendikalarını kuruyorlar; diğerleri daha iyi ücret ve koşullar için savaşımaya devam ediyor. Henüz kurulan Kahire Ashwa'yyat (gecekondu mahalleleri -y.n.) Sakinleri Organizasyonu, rejimce desteklenen 'yerel konseylerin' ve yozlaşmış mahalli idarelerin tasfiyesini talep ediyor. Mahalleleri temizlemek, sivil faaliyetlere katkı sunmak ve taleplerini ortaya koymak amacındaki gençlik örgütlerinin sayısı artıyor. Sokaklar, Eğitim Bakanlığı'nın okullardaki müfredatı revize etmesini talep eden öğrencilerle dolu. Sekterce söylenti ve provakasyonlara karşı işbirliği içerisinde olan Kıpti Hristiyanlarla, Müslümanların dayanışması herkesçe biliniyor, bu yüzden burada tekrar etmeye lüzum yok. Ve tabii Tahrir Devrimci Cephesi, reformları hızlandırmak için Mısır ordusu üstünde baskı kurmaya devam ediyor. Tüm bunlar, ancak olağanüstü şartlarda gözlemleyebildiğimiz bir kitlesel katılım düzeyine işaret ediyor. Bu sıra dışı özgürleşme tutkusu, yeni ve adil bir düzene yönelik siyasal itki - yani kısaca yeni olan her şeye, her şeyin yenilenmesine yönelik umut, sözünü ettiğimiz devrimlerin haleti ruhiyesini işaretleyen köşe taşlarıdır. İçinde buldukları tarihsel uğrakta Tunus ve Mısır halkları, eylemlilik düzeyi itibarıyla siyasal elitlerinin çizmiş olduğu sınırların hayli dışına taşmış olsa da, bu devrimlere özgü anomali mevcudiyetini hissettirmektedir- 'yeni' olana yönelik devrimci tutkuyla, 'eski'yi besleyen, diri tutan reformist yönelim arasındaki aç farkı.

O halde Arap Devrimlerini nasıl anlamalı? Bu ülkelerde olup bitenler, ne haddi zatında 'devrimci' bir yönelime işaret etmekte, ne de sıradan 'reform' talepleri olarak anlaşılabilir niteliktedir. Belki de bunlardan 'dev-R-eformlar' olarak söz etmek doğru olur -- Ağırlığını, devletin mevcut kurumları çerçevesinde, reformist bir değişikliği zorlamaktan yana kullanan devrimci hareketler olarak. Tam da bu yüzden sözü edilen dev-R-eformcu hareketler, bağrında paradoksal nitelikler taşımaktadır-- mukavemet etme gücü bulunmakla birlikte, devrimlere nispetle zafiyet taşıyan süreçler. Dev-R-eformcu dönüşümler, düzenli bir geçişin sağlanması ve şiddet, yıkım ve kaosun önlenmesi gibi hasletlere sahip görünüyor-- Dezavantajı ise, dönüşümün maliyetini dramatik bir biçimde artırmasında. Buna ek olarak devrimci fazla, 'terörün ege-menliği', dışlama, intikam, yargısız infazlar ve işlemekte olan giyotin gibi tehlikelerden uzak durulmasını sağlayabilir. Üstelik toplumsal uzlaşma yoluyla temelli bir dönüşümün yolu açılabilir; ancak yalnızca halkın

1 Mısır, Suriye ve Sudan'da kullanılan bir ölçü birimi. Bir feddan, yaklaşık olarak 3000-4,500 metrekairelik bir alana tekabül ediyor (ç.n.)

taban hareketleri, sivil toplum örgütleri, sendikalar ve toplumsal hareketler vasıtasıyla tetikte olması, mücadeleye devam etmesi ve kitlesel tazyiki hafifletmemesi kaydıyla. Aksi takdirde dev-R-eformcu dönüşüm, devlet aygıtı ve kurumlarını dönüştürmeye yönelik siyasal bir hamle içermeyişinden ötürü, karşı devrimci bir saldırıya karşı savunmasız kalacaktır. Halk ayaklanmasının tahripkâr etkileriyle yüz yüze gelen egemenlerin, umutsuzca yeniden toparlanma arayışları içerisine girmesini, sabotaj ve karşı-propaganda girişimlerine meyletmesini beklemek doğaldır. Sallantıda olan devletin yüksek rütbeli görevlileri, devrik partinin aparatçıkları, kilit konumdaki medya yöneticileri, büyük iş adamları, mutazarrır istihbarat servisleri ve -söylemeye dahi lüzum yok- ordu mensupları, iktidar ve propaganda aygıtlarını devreye sokarak gelişmeleri kendileri açısından avantaja çevirebilecektir. Tehlike, özellikle de devrimci hararet soğumaya başladığı, hayat normale döndüğü, ülkenin yeniden inşasına yönelik ihtiyacın kendini hissettirmeye başladığı, kitlelerin kendilerine yönelik inançlarını yitirmeye başladıkları an hızla yükselir. Dev-R-eformcu gelişmeleri, gerçek bir devrime tahvil etmeksizin, temelli bir değişim şansı oldukça düşük olacaktır.

Kaynak:

<http://www.jadaliyya.com/pages/index/786/paradoxes-of-arab-refo-lutions>

Beden, Direniş ve Sanat*

Mehmet Oruç

I.

*Ein Mal jedes,
nur ein Mal.*

*Ein Mal und nichtmehr.
Und wir auch ein Mal.*

Nie wieder.

*Aber dieses ein Mal gewesen zu sein,
wenn auch nur ein Mal:
irdisch gewesen zu sein,
scheint nicht widerrufbar.*

*Bir kez hepsi,
yalnız bir kez.*

*Bir kez, bir daba yok.
Evet, bizler de bir kez.*

Bir daba yok.

*Ama bu, bir kez bulunmuş olmak,
bir kez de olsa yeryüzünde bulunmuş olmak,
sanma geri almabilir.*

[Rilke, Duino Ağıtlarından*]

Varlığın özü nedir? tartışması, felsefe tarihinde sıklıkla dillendirilmiştir. Nietzsche buna güç istenci, Spinoza arzu duyarak çaba (conatus) harcamak, Marx ise, emek gücü der. Heidegger ise, böyle bir ayrımın yersiz olduğunu, varlığın unutulduğunun bile unutulmuş olduğunu, özellikle belirtir. Burada, varlıktan ne anlamak gerektiği sorusu sorulabilir.

Siyasal iktidarlar düzleminde düşündüğümüzde, varlığın, devletsiz toplulukları saymazsak, hep bir devlet ve kurumları ile birlikte var olageldiğini düşünebiliriz. Nasıl ki Heidegger'in deyişiyle dünyaya atılmış olarak diğerleriyle birlikte var olmak zorundaysak, bir devlet ve onun baskıcı kurumlarıyla da birarada var olmaya maruz bırakılıyor. Bu aynı zamanda, Foucault'nun da işaret ettiği gibi aktif ve pasif bedenleri var etmekte. Ta çocukluktan başlanarak, siyasi iktidara ve onun ekonomik hedeflerine uyumlu bedenler

yetiştirilmekte. Ve buna uyum sağlamayan vahşi, söz dinlemeyen bedenler de ya kapatılmakta (hapishane, tımarhane, kilise) ya da cezalandırılıp, korkutulmakta. Ve bir şekilde görünmez kılınmaktadır, diyebiliriz. Bir nevi varlık, artık bir gölge halinde. Uysal bedenlerin varlığı birer gölge, ama her an gerçekliğe bürünebilecek kadar da sınırları belirsiz. Hayaletleri andıran bu gölgeler her an, her yerden birdenbire fırlayacakmış gibi duruyorlar. Bir trans halinde titreşen, kendi cellâdını arayan kâbus gölgeler.

Böylelikle gölgeleri, kendinden ve ötesinden korkan gölgeler ile kendini aşan, sınırları aşmaya teşebbüs eden gölgeler diye ayırabiliriz. Ve çoğunlukta olanın korkan gölgeler olduğu görülüyor. Asıl sorun burada onların nasıl azınlık oluşa sokulacağı. Ötekisi olmayan, dışarısı olmayan bir gerçeklikte devindiğimizi göz önüne alırsak, tekil olarak azınlık oluşu yaşadığımız söylenebilir.

II.

Burada aklıma Antonin Artaud'un vahşet tiyatrosu ve tüm bu uysallığa karşı direnişi geliyor. Siyasal iktidarlar ve onların kurumları, her ne kadar vahşi bedene söz geçirmeye çalışsa da, birdenbire açılan bir boşlukta direniş kendini açığa çıkarabiliyor. İşte Artaud'un tiyatrosundaki çılgınlık böyle bir aralıktan yayılıyor: "Ben, Antonin Artaud, kendimin oğluyum, kendimin babası, annesi ve kendimin kendisiyim..." (Perez, 2008: 51)

III.

Bu bedenlerin nasıldan uyumlu kılındığına dair sinemadaki örneklerine dair; Truffault'un Vahşi Çocuk (1970) filmi ile, Herzog'un Kaspar Hauser (1974) filmi ilk aklıma gelenler. Zihnimize saldıran budalaca imgelere uymayan, kendinde imge takımadaları da diyebiliriz bu filmlere. Buna dair Godard, oldukça haklı bir tespit yapar: "doğru imaj değil de doğrudan imaj". Doğru ve yanlış imajların bilgisinden, iyi ve kötü tanımlarına hepsi bireyi aşan ve onu edilgenleştiren aşkınsal alanlara gönderme yapmaktadır. Bireyin kendi içine korkuyla kapanması kadar, O'nu aşan mitsel, tanrısal simgelerin bilgisi de köleleşmeye katkı sunmaktadır. Sonsuz evrende kendini değersiz hisseden, her yaptığı eylemden suçluluk duymaya hazır bir beden yaratılmakta. Bu beden de, kendi içinde gelgitler taşıyıp, gölgeleşmekte. Bu gölge her an cisimlenebilir diye, O'na uygun bir yaşamsal alan yaratılmakta. Bu belirlenen alan içerisinde sessizce salınmasına izin verilmektedir. Biraz cesaret edip kendi sınırlarıyla birlikte, belirlenmiş alanın sınırlarını ihlal etmeye kalkarsa ne olacağı malum. Bu kısıtılmışlık duygusu, biraz da içsel patlamalara ve sanatsal yaratımlara yol açmaktadır.

IV.

Yaşamın kendisine bir göz atarsak, baskı altına alınmayacak kadar zengin ve çok çeşitli direnme biçimleri yaratacak kadar aktif diyebiliriz. Tüm yaşama ağ şeklinde yayılmış bulunan ve temel karakteristiği denetim olan bio-iktidara karşı; yine bir ağ şeklinde yayılmış olan direnişin bio-politikası. 'Ben' kültürünün yaratılması, bireylerin kendilerini buna kaptırarak kurbanlaşmaları da, egemen söylemleri besleyen bir du-

rum yaratıyor. Kurbanlaştıkça hayata hınç besleyen, nihilist bir insan gölgesi oluşuyor. Buna karşılık resmin uzamı, bunun ötesine geçerek O'ya ait bir kayganlık ve özgürlük alanı yaratıyor. Bedenlerin sınırları belirsizleştikçe, denetim altına alınmaları daha da zorlaşıyor. Hep engellenen, bastırılan dürtüler, Dionysos Dityramboslarında olduğu gibi dansın ezgisine kulak vererek hafiflemeye başlıyor. Böylece, dünyayı ayaklarının ucuyla kat etmeye başlıyorlar. Devletlerin ve kurumlarının soğuk, kederden büzüşmüş bedenleri intikam peşinde koşadursun, dans eden organsız bedenler kendi başlarına varoluyorlar.

V.

Bedenlerden söz açılmışken, bu bedenlerin birer değişken duygulanımsal güce sahip olduklarını da söylemeliyiz. Gündelik yaşamda karşılaşılan şeyler, bu bedenler üzerinde duygulanımsal lekeler bırakırlar. Neşe, keder olarak genel anlamda özetlenecek bu zengin duygulanımlar, bizlerin aktif ve pasif durumları üzerinde de belirleyici olmakta. Spinoza'nın ifadesiyle despotlar ve rahipler her zaman için kederli insanlara ihtiyaç duyar, ki kolayca tahakküm kurabilsin. Ve bir devlet veya kurumlarının, egemenlik altında tuttuğu insanların korkuları ve umutları olmadan çok fazla varlığını devam ettiremeyeceği gerçeği. Vahşi bedenler bu gerçeğin farkına varıp, artık kendi güçlerini aşan bir tanrıya, bir insana, bir devlete itaat etmeyi bıraktıklarında özgürleşebilirler. Punk hareketinin ana ilkesi olan Do It Yourself (Kendin Yap) etiği de burada anlam kazanır. Bir tür saf çılgılık olan gürültü, müzikte atonal olarak kullanıldığında benzer bir direniş tarzı yaratır.

VI.

Bu duygulanımsal skala da korku devleti; cesaret ise, özgür bedeni imlemekte biraz da. Nietzscheci etiğe dönersek, kendi yaşamında sanatsal bir tarz yaratmak, ancak cesaret ve risk almakla mümkün görünmektedir. Mallarmé'nin Bir Zar Atımı şiirinde olduğu gibi, belirsizliği sevmek ve kendi şansını olumlamak. Sınır ihlali, kaosun atları ve belirsizlik ufku, bedenleri yeni teknolojik denetim sistemleriyle disiplin altına sokmaya çalışan otoriteleri şaşırtıyor ve korkutuyor. Çöl ve okyanusun bilge göçebe gölgeleri, bir türlü ele avuca sığmak istemiyorlar. Anonim bir isimsizlikte ve yüzü olmayan bir boşlukta egemen iktidarlara korku salmaya devam ediyorlar.

VII.

İktidardan ve onun baskıcı kurumlarından özgürleşmeyi, biraz da aktif bedenlerin gücünü aşan birimlerin belirleyemeyeceği zamanlar ve mekânlar kurmakla da ilişkili olarak düşünebiliriz. Burada sanatsal yaratımların alanı oldukça önem kazanıyor. Bu alan herhangi bir yer olabilir, bir vapur, bir park ve hatta kendi odanız bile. Post-modern iktidarların bir ayartması da, zaten kişinin elindeki özgür mekânları denetim altında tutmaktır. Ve kişinin hiçbir yerde kendini evinde hissetmemesi duygusu yaratılarak, okul-hastane-kışla vesaire kurumsal alanlarda uysallaştırılmasıdır. Bu baskıcı ve görünmez bir şiddet uygulayan kurumların içinden bir direniş estetiği de yaratılabilir. Rudi Dutschke'nin deyişiyle kurumların içinden uzun bir yürüyüş yapmak. Bunları tamamen olumlayarak, onların vahşi bedeni hiçeştiren uygulamalarını aşan, daha yoğun bir arzuyu besleyerek, tepkici bir pasiflik yerine aktif bir yaratıcılıkla, bir otonom alan oluşturulabilir. Buna örnek olarak Hakim Bey'in Geçici Otonom Bölgeler kitabında şöyle bir fragmanı bulunmakta: "Yeni otonomi, sadece kontrolün ötesinde değil, ayrıca tanımın ötesinde, köleleştirme edimi olarak bakışın ve adlandırmanın ötesinde, devlet anlayışının ötesinde, devletin görme yeteneğinin ötesinde de var olmaktadır." (2002: 77)

VIII.

Direniş ve iktidarlar arasındaki diyalektik olmayan ilişkiyi kavradığımızda, şöyle bir tehlike de ortaya çıkmakta. Özellikle, böyle minör diyebileceğimiz siyasal düzenlemelerde katılma, kendine dönüp cemaatleşme tehlikesi de açığa çıkmakta. Bu tehlikelere karşı, oluş ve kaçış çizgilerini takip edip, sürekli yaratımlardan yana azınlık kalmak, belki de alınabilecek en aktif tavır olur. Deleuze'ün de bir yerde çok güzel belirttiği gibi: "kaçın ama kaçarken bir de silah kapın". Sürekli olarak bizi, düz bir çizgiyi takip etmeye zorlayan görünmez iktidar şiddetine karşılık, kendi içkinlik bölgelerimizde kıvrımlar oluşturarak zenginleşebiliriz. Bu anlamda Hardt ve Negri'nin Çokluk kitaplarında belirttikleri gibi, kendimize dönüp, kendi tekil yeteneklerimizi keşfettiğimizde ve diğer tekilliklerle ortak bir paydada bir araya gelmeyi başardığımızda, çokluk neşeli bir direniş odağına dönüştürülür. "Çokluğun pratikte sağladığı model uyarınca, mücadelede diğerleriyle kurduğumuz iletişim ve işbirliği bizim tekillik ifademizi azaltmazken daha fazla ortak alışkanlık, pratik, davranış ve arzu oluşur, kısacası ortak payda küresel olarak harekete geçer ve yayılır." (Hardt ve Negri, 2004: 235)

IX.

Tek bir gölge, güç kazanıp göçebeleştiğinde, arkasında iz bırakmadan başka bir gölgeye yerini bırakacaktır. Ve sonsuzluk karşısında kendi minör politikasını uygulayacaktır. Sanırım başka da bir şans yoktur. Gölger, aramıza hoş geldiniz ve kayıp gittiniz.

Notlar:

* Çev. Can Alkor, Dokuzuncu Ağıt.

Hakim Bey (2002) T.A.Z: Geçici Otonom Bölgeler, çev, Rahmi G. Ögdül, İstanbul: Stüdyo Imge. Hardt, Michael ve Antonio, Negri (2004) Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş Ve Demokrasi, çev, Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Perez, Rolando (2008) An(arşi) ve Şizoanaliz, çev, Şervan Adar Avşar, İstanbul: Versus Kitap

Yürek Lal★

Burcu Ezgi Açıkgoz

Minicik çenesini yere doğru eğmişti. Örülmüş dalgalı saçlarına değen güneşin parlak ışıkları sağ omzundan göğsüne doğru akıyordu. O minicik ağzında çocukça bir masumiyetle duran pembe dudaklarını bir şeylere küsmüş gibi bükmüştü. Ak elleriyle kucağındaki çantanın kol askısıyla uzun uzun oynayarak, yerdeki çimenlerde kendisi için seçtiği bölgeye gözleriyle mühür vurarak düşünüyordu.

Biraz uzakta çimenlerin üstünde oturan adam, ak bir masumiyete bürünmüş bu kadına bakıyordu. Derin derin, uzun uzun bakmak istiyordu ama korkuyordu. Sanki kadın derin bir yaraydı adamda ve çok uzun bakarsa yarası sızlayacaktı, incinecekti.

Kadınsa... hem adamda bir yaraydı, hem de yaralıydı...

Adamın saçı sakalı birbirine karışmıştı. Uzayan saçları zaten büyük olan kafasını daha büyük gösteriyordu. Kapkara gözleri vardı. Bir kuyu gibiydi gözleri, bakan insanı içine çekiyordu. Belki de bu yüzden adam hep başı önünde yürüyordu. Kadının ak tenini daha da aydınlatan bu yumuşak ve tatlı güneş adamın yankı tenini daha da karartıyordu; çimenlerin üstünde onu bir kara leke gibi gösteriyordu.

Mevsimlerden kıştı.

Bir an kadınla adam göz göze geldiler.

Adamın kalbi göğüs kafesine dolanmıştı, kaburgalarını sıkıyordu. Karnının üstünde kavuşturduğu ellerini hangi yöne koyacağını şaşırılmıştı, elleri birer fazlalıktı sanki. Kadınsa soğukkanlıydı. Soğukkanlılıktan da öte, iç dünyasındaki duygularını dışarıdaki dünyaya yansıtmakta zorluk çekiyordu. Ama her nasılsa adamın heyecanı kadına yansıyor ve kadın çok heyecanlanıyordu. Yabancıydı bu duygunun, bu nedenle yüz ifadesi tökezliyordu.

O bir an geçti gitti binlerce kere yaşanarak. Adamın yüreğinin sesi kadında, kadının ki adamda yankılanarak.

Mevsimlerden ilkbahardı.

Aslında adamın yüreği bir gökkuşağı gibiydi; o capcanlı yedi renk bir elinde başlıyor, başının üstünden yarım çember çizerek öbür elinde son buluyordu. Bu yedi renkli kuşağı yüreğine sığmaz olunca neşeli bir çocuk gibi ellerinden, gözlerinden, yüzünden ve konuşmasından taşıyordu. Çevresindekileri bu kuşağa sarıp sarıp yeryüzü maviliğine salıyordu. İçindeki gökkuşağını bölüştükçe kuşak uzuyordu; kuşağıyla dünyayı sarsa tüm dünya yedi renk olacaktı sanki.

Kadınsa her an yağmaya hazır gri bulutlardı; bakışlarının değdiği her yeri sel alıyordu, dokunduğu her şeyde sağanak yağış başlıyor gibiydi. Ve belki de bu yüzden adam kadının gözlerinin içinde boğulmaktan korkuyordu.

Korkmak...

Orada bunca masumiyetiyle duran, anlamı her şeye anlam katan, adamın güneşli ve kurak yüreğine yağmurdan serpiştirip göğünü yedi renge boyayan bu güzellikten korkulur muydu... Hayır, korku bu değerli duyguyu açıklayabilecek bir kelime değildi. Gözlerde anlatılanın dilde karşılığı yoktu.

Mevsimlerden yazdı.

Adamda kadın, kadında adam bir seraptan öte değildi şimdi. Sebepsiz bir kayboluşun yarattığı yokluğa katlanmak kolay değildi. Yiten şeyin de ne olduğu belirsizdi. Bir labirentti geride kalan ve her çıkmazda boğuşulacak sorular vardı. Kadının narin bedenine ağır gelmişti bu boğuşma, tükenmişti. Adamsa büsbütün perişandı; küçülmüştü, gözleri çökmüştü, bedenindeki su kurumuştü.

Adam bir avuç kalmıştı, kadın da öyle. Ve o iki avuç birbirine kavuşmuyordu bir türlü. Her şey kadar zor olan şimdi her şeyden daha zordu.

Kadında adamın sureti gün geçtikçe böcekleniyordu. Büyük bir zaman diliminin tozu birikmişti düşlerde. Bu yitirmişlik duygusu kadındaki sevgiyi kemiriyor, geriye yürekte mi yoksa beyinde mi yerini tam olarak bilemediği bir sızı bırakıyordu. Seviyordu bu sızıyı; hem öfkeleniyordu, hem de seviyordu. Çünkü adamdan bu zaman diliminde ona kalan tek şey sızısıydı.

Mevsimlerden hazandı.

Duygulardan hazandı...

Hiç beklenmedik bir anda, hiç beklenmedik bir zamanda, hiç beklenmedik bir durumda –düşlerde hep bu bekleyişleri yaşarlarken- birbirlerini gördüler.

Kadın o zaman anladı ki geçen sadece bir mevsim değildi; yabancı olduğu o heyecan duygusunun çoğunu kaybetmiş, kalanına karşı da direnç kazanmıştı. Yüz ifadesi netti, soğuktu.

Adam farkındaydı kadının hissettiklerinin ama biçareydi, paramparçaydı, mahvolmuştu. Artık gözlerine sığmıyordu hiçbir şey ve kelimelerle anlatmaya da zaman yoktu. İçi öylesine paramparçaydı ki her parça yüzüne batmıştı; gülen gökkuşağı yüzü şimdi kanamaktaydı.

Adamın bu durumuna karşılık kadının bulutlu gökyüzünde fırtınalar kopuyordu; acıma hissi, öfke ve sevgi birbiriyle çarpışıyordu. Yüreğindeki sızılarla birlikte adamın bu durumu onda acıma uyandırıyor, ki acıma, sevmekten daha ağır bir duyguydu. Bu his un ufak ediyordu kadını, adamın kanayan yaralarının acısı kadında kalıyordu. Bakışlarında, içindeki fırtınanın hissedilen soğukluğu vardı ve bu gözlerin adama değdiği yerde gök gürültüsü patlıyordu:

“Gittin. Herkes biraz sen’di ve aslında hiç kimse “sen” değildi. Bir avuç yüreğim kalmıştı, o da sende’ydi.”, diyordu.

Mevsimlerden hazandı.

Bir ağaç nasıl yapraklarını döküp, gündün güne kuruyup kalırsa adam da öyle sararıp kurumuştü. Dipsiz bir kuyu gibiydi adamın gözleri ve en çok kendisi boğulmuştu bu kuyuda. Bir elinde başlayıp öbür elinde son bulan yedi renkli kuşakta şimdi siyahtan başka bir renk kalmamıştı. Bu siyah kuşak adamın boynuna öylesine dolanmıştı ki aklına kadının suretinin düştüğü her an elleri kendine darağacı, düşleri infazıydı.

Mevsimlerden hazandı.

Baharı kısa sürmüştü kadının. Alıştı son baharlara. Bir ömürdür yaprak döküyor, kalabalıklar içinde üşüyor, üşüyen hislerini saracak bir sıcaklıktan mahrum yaşamaya devam ediyordu. Onun için o adam hem vardı hem yoktu. Ama daha çok, yoktu...

Kadın gitti.

Yaşanacak mevsim, tanışılacak acı kalmamıştı. Gözleriyle mührünü basacak yer kalmamıştı. Susulacak kelimeler bitmiş, olması gerekenden daha derin anlam taşıyan gözler tükenmişti.

Hiç yaşanmamış gibi bitti her şey; sessizce ve kimse duymadan. Başladı ve bitti. Bir bitiş de yoktu aslında. Her şey yitirilmişti.

Kadın gitti.

Adam zaten yitikti.

Nêrgizname★

Dilek Akkuş

Wêrekiya kulîlkekê dixwazim ez
[Sylvia Plath]

Ufka yürümüş yılkı atlarının seslerinin gizliden gizliye yankılandığı bitimsiz bir ovada, biçimsiz adamların arasında büyüdüm. Kavurucu güneşin tepemizde çörelendiği günlerde, akan bir sıcaklığın, kara kışlarda karın ve yağmurun başıma dökülmesini izleyerek büyüdüm. Ya da büyüdüm sandım. Ama büyümedim. Hep büyütme istediler, ben büyümedim, çocuk kalmakta ayak diredim. Biliyordum ki ruhumu, çocuk yüreğimi, gülüşümü, isyanımı kaybedecektim büyürsem. Büyürsem onlardan farkım kalmayacaktı.

Çocuk kaldım, ağladım, güldüm, küstüm, mızıkçılık yaptım ve bağırdım. Bağırırken sesim sınırları aşsın istiyordum. Denizlere, ulaşabildiği en yüksek dağa gitsin, oradan kanyonlarda kendine upuzun bir yol bulsun diledim. Sesim her seferinde bana bire yüz, bire bin olarak geri döndü. Sesim yankılandı. Sesimin yankısı kulağıma güzel bir melodi olarak geliyordu.

Şimdiyse bu melodinin sesi biraz hüznü, isyankâr. Çünkü başka bir ses çevremde yankılanıp durmakta. Gidemezsin, bitiremezsin, ayrılamazsın. Sesler, hep bir ağızdan tekrarlanıyor. Bir cızıltı gibi, kötü bir melodi, beton gibi bir müzik... Sesi duymak istemiyorum. Duymuyorum da. Dedim ya, çocuk kaldım. Büyüklerin ne dediğini anlayamıyorum. Konuştukları dili bilmiyorum. Öğrenmeye de hiç niyetim yok.

Umut sözcüğü çok sıcak bir kelime. Herkes gibi ben de hep sevmişimdir. Çok sevdiğim isyan kelimesi kadar. Ölüme gidenler, hep isyan edenler olmuştur, ama son anlarına kadar umutlarını da hep korumuşlardır.

Şu an bir hafta var boynumda. Bana yakışmayan dar bir elbise. Daracık ve uymayan. Bu elbiseyi toplum ve ailem elbirliğiyle bana giydirdiler.

Adım, kadın, dostlar. Doğum tarihim, anamın dediğine göre, ot biçme mevsimi. Ot biçme? Bizim oralarda Temmuz ayına denk gelir. Güzel mevsimdir; çocukluğumun mevsimi, annemin kokusunun mevsimi.

Yıllardan 74 Kıbrıs Harekatı zamanı. Savaş biter, abimin savaştan dönmesi beklenir. Anam, üç gündür sancı çekmektedir. Ve ben direne direne doğarım. Sonuç, koca bir hüsrân. Dağ fare doğurmuş, anam beni doğurmuş. Savaşa giden erkek sağ dönsün de bu sarı, doğduğu an ağlamayan ama sonraki günlerde, hatta tüm çocukluğu boyunca ev halkı, mahalleli tarafından evdeki erkeklere kurban olsun denilen ritüel devam eder gider.

Şimdiyse suçum, başıma gelmiş en güzel şey olmayan, kanunla korunan ve kollanan bir kurum olan kutsal aileyi, evliliği bitirmek, itaatten vazgeçmek, yani kötü olmak. Eş, aile, devlet; tüm otoritelere karşı olmak, iyi bir kız olmaktan vazgeçmek.

Sırtım da yıllarca bir yük taşıdım. Yük “kutsal” olunca, taşımak da pek zor oluyor. Haliyle bu ağırlık ba-
yağı yara bere bıraktı sırtımda. Sakın açıp bakmayın, daha yeni kabuk bağladı. Yüreğimdeyse kırgınlıklar,
kızgınlıklar, pişmanlıklar var. Ama öyle bir duygu daha var ki adını söylerken bile ayrı bir heyecan veriyor.
Yüreğimde bir de çok sevdiğim isyan var. Bayrağını açmış, yüreğimi korumakta. O isyan ki hüznü bakan
gözlerime çok yakıştığını söyler dostlarım.

Elbise, sıkıyor beni. Nefes alamıyorum. Gözlerimi yumsam, uyusam mı acaba? Güzel bir düş görürüm
belki. Yok hayır olmaz, yüzümü yıkamalıyım. Gözlerimin kepenklerini daha yeni açtım dünyaya. Bir düş
değil ki yaşam. Uyanık kalmalıyım her anımda. Bir sigara daha yakıyorum. Hayatta kalma pahasına in-
sanların gözden çıkardıklarını düşünüyorum. İdeallerini, inançlarını, aşklarını, yollarına çıkan öyküleri...
Hesabını tutunca altından kalkılamayacak bir paha. Madem ölüm hiçlik, gerisi yok, o halde bu paha çok
ağır değil mi? Cam fanusumu kırdım, dışarı çıkıyorum. Üzerimdeki elbiseyi yırtarak, yaşanmamış hayatı
yaşamak için. Bu dünya, sırf üzerinde olmak için değil, kendimi alıp fanustan dışarı çıkıyorum.

Yaşama karışıyorum. Sokaklara, pazarcıların gürültüsüne, şehrin hayhuyuna. Hayatın bir yerinden tut-
malıyım. Altmış saniye içinde tekrardan tüm gücümle koşmaya başlıyorum. Çok zor değil mi?

Hayır, altmış saniye, dedim ve koşmaya başladım bile.

Şehir, gözlerimin önünden kare kare akıyor. Sokaklar, cıvı cıvı; mevsimlerden bahar, aşkın, umudun
ve isyanın mevsimi. Renklerin en güzelleriyle süslü tüm görünen ve görünmeyen anlar.

Yaşama karışıyorum. Kendime inanmanın verdiği kudretle, ömrüm boyunca bakıp durduğum her şeye
yeniden ve başka bir biçimde bakmaya başlayarak, ama en önemlisi arkama hiç bakmadan...

Rastgele savurduğum bir hayatı toparlamak pek kolay olmasa bile, karışıyorum yaşama yeniden.

Gözlerim sokakta satılan öbek öbek nergislere takılıyor. Nergisler, daha yeni çıktı. Sokakta satılan ner-
gislerden bir demet alıp götürüp vazoya koyuyorum.

Vazoda sevdiğim nergisler, kokusu odayı sarmış. Yıllar sonra kavuştuğum özgürlüğün verdiği güçle
atıp heybeme umutlarımı, çıkıyorum sokaklara. Yaşamın ta göbeğine. Dilimde büyük şair Wordsworth'ün
nergisli dizeleri:

Nêrgizname*

Bûm sergerdan wekî ewrekî bêkes î tek
Ku bajenî dike li ser serê newal û giran.
Gava ku min pêk ve yekser dît hêwirzeyek,
Birrek nêrgizên zêrên zêran,
Li biniya daran, li perê deryaçeyê
Dilerizin û direqisin li ber nermebayê.

Cawîdan wekî stêrkên ku diçirûsin
Û dibirûsin di Kadizê de,
Di rêza payîdaran de girtibûn lûs in
Li ber û berê keviya kendavekê de;
Bi awirekî re çav bi deh hezar heban ketim
Vediweşiyân di govend û semaya pêsvik de tim.

Pêlên li nik wan dikirin dîlan, lê wan
Zora pêlên rip û ronî dibirin bi dilgeşî:
Wê çawa dilgeş nebûya hozan
Bi hevaltîyeke wisa bi kêfxweşî;

Ketim seyr û temaşeyê, lê min piçekî hizir kir
Boşahiya ku wê ahengê anîbû ji mi'r:

Gelek caran, gavên ku li ser dîwana xwe vedikevim

Bi xem û xeyal an jî bi bêhayiyê ye,
Şewqa xwe didin ser vî çavê giyan'im

Ku bextewariya tenêtiyê ye,
Paşê dilê min dibe hêlîna şadî û niyazan,
Dikeve govend û semaya nêrgizan.

Nergislerin bana verdiğî, müthiş ve kendileri gibi kırılğan olmayan güçle.

* Ji Îngilîzî: Kawa Nemir

Hollywood'dan Paradigmanın İflasına Bir Ayna: Kimliksiz*

Rawin Sterk

Abartılı Amerikan rüyası safsatalarının bilindik patikalarında seyirciyi aptal yerine koyan filmleriyle dünya sinema piyasasını elinde tutan Hollywood'dan yeni çıkan 'Kimliksiz- Unknown', hem şaşırıcı konuyla bu imajı sorguluyor, hem de emperyal paradigmanın 'gerçek' karşısındaki durumunu gözler önüne seren bir film.

Bol bayraklı, Amerikan rüyasını dünyanın her tarafına yaymayı konu alan Hollywood yapımlarından bıkkınlık geçiren sinema izleyicisinin bu algısını biraz olsun tamir edecek 'Kimliksiz' gösterime kısa bir süre önce girdi. Filmin, Ortadoğu'daki gelişmeler ve Wikileaks'ın yarattığı tartışmalara denk gelmesi hem dikkat çekici.

Yönetmenliğini Jaume Collet-Serra'nın yaptığı, Liam Neeson, Diane Kruger, January Jones, Bruno Ganz, Sebastian Koch gibi isimlerin oyuncu kadrosunda yer aldığı Gerilim-Dram türündeki film, bir yandan gizli servis elemanlarının maruz kalacağı olası kimlik karmaşasına işaret ederken, öbür yandan da Amerikan siyasetin dünyaya biçmeye çalıştığı kimliğin gerçekle yüzleşmesi aşamasındaki tutarsızlık zincirlerine ışık tutuyor.

Baştan sona yüksek bir çitayla seyreden, senaryonun sürekli gizem sarmalıyla örülmesi, hatta bulmaca gibi bir konuya sahip olması ile izleyiciyi sürükleyen yapım, 'bilinmezlik ve inandırıcılık çabası' zeminiyle ve bu zemini destekleyen görsel doyuruculuğuyla da dikkat çekiyor.

The Bourne Identity, Fight, Plan gibi benzeri filmlerle paralel hatlarda ilerleyen film kadrosunun oyunculuk desteği ise dikkate değer.

Dünyanın sayılı bilim insanları ve devlet liderlerinin katılacağı ve Berlin'de organize edilen bir konferans için görevlendirilen bir grup ajanın dünyanın kaderine oynayan vazifeleri sırasında işlerin yolundan çıkmasıyla başlayan film, yüklenen bir belleğin bütün veritabanını yitirmesi gibi, kimlik ve kişilik karmaşasına giren Martin'in gerçeğin peşine düşmesini konu alıyor.

SAĞ GÖSTERİP SOL VURAN EMPERYAL POLİTİKALAR

Sözkonusu bilim kongresinde önemli bir bilim adamının dünyanın tamamını, özellikle de kapitalizmi ilgilendiren bir açıklama yapması planlanmaktadır. Tamamen doğal yollarla ürettiği ve her mevsime uyumlu, birkaç kez ürün veren ve her türlü hava koşullarında yetişebilen bir mısır türünü (simgesel olarak) Suudi Kral'ın finansmanı ile dünyaya armağan etmeye hazırlanan bilim insanının bu çabası, özellikle de dünya

siyasetine yön veren kapitalist güçlerin işine gelmemektedir. Zira milyarlarca dolar anlamına gelen hormonlu, doğal dengeyi alt üst eden kendi pazarlarını tehdit eden bu girişimi, kongre misafirlerinin kaldığı oteli havaya uçurarak engellemeye çalışan CIA, aylar öncesinden hazırladığı ekibini görevlendirir. Ekipte birlikte Martin Harris de doktor sıfatıyla, üstelik kongre davetlilerinden biriymiş gibi içeri sızacaktır. Yine kadın ajanlardan biri de eşi olarak söz konusu kongreye gidecektir. Ne var ki Berlin'de geçirdiği bir araba kazasından sonra kendine geldiğinde eşinin kendisini tanımadığı ve başka bir adamın da kendisinin yerine geçtiğini fark eder. Yani Harris'in kontrolden çıktığını tespit eden servis, yeni bir elemanını aynı isimle, üstelik koca bir geçmişi de anında değiştirerek ve başka bir adamın geçmişi haline getirerek durumu yeniden kontrole almaya çalışır.

Kimseyi inandıramayan Harriss, bir yandan yaşadığı kaza sonucu bir bilinç kaybı yaşamış olabileceğini düşünürken, öbür taraftan asıl kimliğinin giderek ağır basmasıyla bu oyunu aksiyon ve gerilim dolu bir eforla bozmaya koyulur.

Başlangıç kısmı kısmen sönük, gri bulutlarla süslü, soğuk bir atmosferde geçen filmin ikinci yarısı ise bol aksiyonlu ve oyunculukların da tırmanışa geçtiği bir seyir izliyor.

HUMA BİTKİSİNE YANDAN BİR SELAM

“Geçmiş Olmayan Adam” türevlerini anımsatsa da çok daha başka bir yoldan konuyu ele alan filmin enteresan bir yanı da, pek bilinmeyen bir Dersim söylencesine yandan atıfta bulunması. Elbette ki bilinçli yapılmamış olsa da, Huma bitkisinin öyküsünü hatırlatır bir yanı var filmin. Derler ki tarihin birinde sadece Dersim'de yetişen ve bir çok hastalığa deva olan Huma bitkisi (Ki Huma kelime etimolojisi olarak Huda, Allah'a kadar uzanan bir kavramdır) Amerikalılarca tespit edilir ve Dersim'e gelen kalabalık bir ekip dağlarda bu bitkinin tamamını kökleriyle birlikte söktükten sonra dağlar ilaçlanır ve o bitki bir daha yeşeremez. Yanlarında göturdükleri Huma, söylem odur ki bu gün kanser ve birçok hastalıkta ilaç olarak kullanılır.

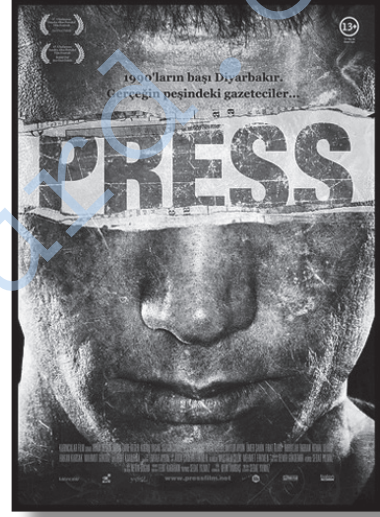
Oldukça yüksek bir bütçeyle çekilen, ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya ve Kanada ortak yapı mı filmin bazı aksiyon sahneleri abartıya kaçsa da, özellikle Wikileaks belgeleriyle ortalığa saçılan kirli ilişkilerin hangi mekanizmalar devreye sokularak sonuçlara dönüştürüldüğünü projeksiyondan geçiriyor. Öyle ki Suudi Kral'a radikal gruplarca suikast düzenleniyormuş süsü verilen bir eylemle, bilim insanı ve bitkisini ele geçirip kontrolü ele geçirmeye çalışan finans-kapital, bu yolda hiçbir sınır tanımamaktadır. Üstelik de dünyanın en büyük üniversiteleri ve bilim akademileri, akademisyen ve bilim çevreleri de dahil edilerek.

Ancak işler her zaman onların istediği şekilde gitmemektedir ve kontrolden çıkan küçük parçaların birleşmesiyle gezegeni ilgilendiren büyük bir oyun bozulmuş olur.

Kurşunun Bedenleri Yok Ettiği Ama Gerçeği Öldüremediği Zamanların Filmi: Press★

Adnan ÇELİK

Politik Filmlerde Artan Kürt Teması

Son yıllarda Türkiye sinemasında şimdiye kadar unutulmuş, bastırılmış, yok sayılan ya da gerçeklikle uyumsuz temsil biçimleriyle yansıtılan gruplara yönelik ciddi bir ilgi var. Totaliter rejimlerin demokratikleşme süreçlerinde yaşadıklarına çok benzer bir biçimde Türkiye’de de ezilen, hor görülen, ayrımcılığa maruz bırakılan bir çok kimliğin sinemaya konu olmaya başladığını görüyoruz. Cumhuriyetin farklılıklara tahammül etmeyen rejiminin yok saydığı ve hırpaladığı gruplardan birisi de Kürtler. Bu nedenle olsa gerek demokratikleşme mücadelesinin en etkin aktörleri konumunda bulunan Kürtlerin yaşadıklarına dair son dönemlerde bir hayli sinema filmi yapıldı/yapılıyor.

1980’li yılların ardından yükselen Kürt Politik Hareketi’nin mücadelesi gün geçtikçe genişleyerek etkili bir savunuculuk alanı yarattı. Mevcut hak çemberlerini genişletmek için büyük bedeller ödeyen Kürt halkı, bugün Ortadoğu’nun en dinamik ve siyasal mobilizasyonu en güçlü harekete dönüşmüş durumda. Özellikle Türkiye’de yürüttüğü hak mücadelesi ile ciddi kazanımlar elde eden Kürt halkı, bu günlere çok zor ve acı deneyimler yaşayarak ulaştı. Devlet şiddetinin korkunç boyutlara ulaştığı 1990’lı yıllarda mücadelenin en rekensiz alanlarının başında medya sektörü geliyordu. Türkiye’deki ana akım medyanın Kürt halk mücadelesini yok sayan, manipüle eden ve itibarsızlaştıran uygulamalarına karşı alternatif bilgi kaynakları oluşturmaya çalışan özgür basın geleneği büyük baskı, zulüm, öldürme ve yıldırımlara maruz kaldı. Bir çok dergi ve gazete büyük cezalar aldı, kapatıldı, çalışanları hakkında hapis cezaları verildi. 15 Haziran 1998 günü Toplumsal Diriliş dergisi ile başlayan özgür basın geleneği şimdiye kadar günlük, haftalık ve aylık olmak üzere 50’den fazla gazete çıkardı (Akyol,2010).

Özellikle 1992 yılında günlük olarak yayın hayatına başlayan ve yaptığı haberlerle Türkiye’de ses getiren Özgür Gündem gazetesinin iki yıllık yayın serüveninde başına gelenler; ülkenin basın tarihinde adeta bir kara leke olarak duruyor. O dönemde Kürt mücadelesine karşı devletin örgütlediği JİTEM ve Hizbullah gibi yapılara yönelik ciddi haberler yapan gazetenin 30’u muhabir olmak üzere toplamda 76 çalışanı öldürüldü. Gazetede çalışanlar onlarca yıl hapis cezasına çarptırıldı. Hem Kürt politik mücadelesinde ana akım medyaya karşı alternatif bir bilgi kaynağı olması hem de devletin ürettiği illegal şiddet araçlarını deşifre etmesi nedeniyle ses getiren gazeteye yönelik saldırılar özgür basın geleneğinde önemli bir milat olarak duruyor.

Teknik İmkansızlıklar, Güçlü Duygular ve Kurgunun Gerçeği Kesen Sahiciliği

İşte sinemacı Sedat Yılmaz, geçtiğimiz Mart ayında gösterime giren Press filmi ile Özgür Gündem gazetesinin yaşadığı baskı, yıldırma ve öldürmelerin en yaygın yaşandığı Diyarbakır'daki gazete bürosu çalışanlarının çalışma koşullarına odaklanıyor. O dönemde en büyük baskıyı gören gazetenin Diyarbakır bürosunu odağına alan film; gazete çalışanlarının maruz kaldıkları şiddet, ölüm, tehdit ve dışlanmışlığı sade ve sahici bir şekilde anlatıyor. 18 yaşında Silopi'den gelip gazete bürosunda çay ve temizlik işlerinde çalışmaya başlayan Fırat'ın adım adım gazeteciliğe geçiş öyküsü etrafında kurgulanan film, o dönemde yaşananlara ışık tutuyor.

Film bir yandan kurgu olarak o döneme dair bir tanıklık oluştururken, bir yandan da gazetenin o dönemdeki manşetleri üzerinden çıplak bir gerçeklik de sunuyor. Kurgunun gerçeği kesen bu sahiciliği bütün film boyunca izleyiciyi ekranın karşısında pür dikkat bir izleme modunda tutmaya yetiyor.

Çok düşük bir bütçe ile teknik imkansızlıklar içinde çekilmesine rağmen, temanın dile getiriliş biçimi, oyuncuların performansı ve kurgunun gerçeği imleyen bütünlüğü filmi oldukça güçlü kılıyor. Diyarbakır'da yaşamamış ve o döneme dair deneyimleri olmamasına rağmen çeşitli tanıklıklar aracılığıyla oldukça sahici bir kurgu geliştiren yönetmen, bu noktada da Kürtlere dair çekilen filmlerin yönetmenlerinin etnik olarak Kürt olmamasına yönelik oluşan önyargıların kırılmasında da büyük bir adım atıyor. Dışarıdan birisi olarak konuya gayet içerden bir bakış açısı sunuyor yönetmen. Bu noktada özellikle o dönemde gazetede muhabirlik yapmış olan Bayram Balcı'nın filmin danışmanlığını yapması önemli bir avantaj oluşturmuş.

Kürt Politik Filmlerindeki Mağdurlukta Önemli Bir Kırılma Noktası

Pres filminin daha önce yapılan ve Kürtleri konu edinen filmlerden en temel ayırt edici noktası; devlet şiddetinin baskı ve tahakkümlerine karşı mücadele eden Kürt halkının maruz kaldığı ayrımcılık ve dışlamalara bağlı olarak oluşan mağduriyetin dile getiriliş biçimiyle ilgili. Şimdiye kadar bu alanda yapılan çoğu film Kürt mağduriyetini bir tür duruşsuzlukta dile getirdi. Yani sadece egemen iktidarın şiddetine vurgu yaparak Kürtleri bir tür konumsuzlukta temsil etti. Filmleri romantize ederek ve birtakım ajitasyon teknikleri kullanarak karşı mücadelenin aktörlerinin özne tavrını silikleştirdi. Oysaki Press bu mağdurluk siyasetinin dışından gayet bir duruş politikasında resmediyor Özgür Gündem çalışanlarını. İş arkadaşı gözlerinin önünde öldürülen Alişan ve Fırat, insanın kanını donduracak bir gerçeklikte yerde kanlar içinde yatan arkadaşlarının fotoğrafını çekerek haber yapmaya, gazetenin çıkması için mücadele etmeye devam ediyorlar. Yaşanan gerçekliği mağdurluğa heba etmeden bir karşı hegemonya mücadelesi içerisinde hareket eden bir politik duruşla yapıyorlar bunu.

Filmde buna benzer bir çok karede hep aynı duruşa tanık oluyoruz. Gazete çalışanları dönemin kirli şiddet araçlarının gayet farkındalar ve bu yangın yerinde gazetecilik yapmaya, gerçeklerin izini sürmeye, yükselen bir halk hareketinin duygularını dile getirmeye inatla devam ediyorlar.

Filmde bu akışı bozan tek kare filmin sonunda gerçekleşiyor. Hevsel bahçelerine çağrılan gazete muhabiri Alişan öldürüleceğini bile bile cebindeki silaha davranıp kendini korumak yerine makineyi eline alıp deklanşöre basmayı tercih ediyor.

Filmde İhmal Edilenler Üzerine Birkaç Eleştiri

Press, son dönemlerde Kürtlerin yaşadıklarına dair çekilen en doğru filmlerden birisi ve özellikle 1990'lı yıllarda yaşanan savaş sürecinde önemli bir milat oluşturan Özgür Gündem hikayesi ile önemli bir tanıklığı da yerine getiriyor. Yukarıda da belirttiğim gibi özellikle mağdurluk girdabında boğulmadan o döneme dair çıplak gerçekliği resmetmesi anlamında da önemli bir kırılma noktası oluşturuyor. Yalnız bütün bu olumlu

boyutlarına rağmen filmde eksik kalan veya daha iyi işlenebilirdi dediğim birkaç noktayı da paylaşmak istiyorum.

Özgür Gündem gazetesi Kürt politik mücadelesinin en yoğun olduğu dönemde çıktı. Mücadelenin büyümesi ile birlikte hareket kendi söylemlerini dolaşıma sokmak için medya araçlarını da etkin olarak kullanma gereği duydu. Gazete böylesi bir gereklilikten doğdu aslında. Bu noktada filmin kanaatimce en tartışmalı kısmı gazete çalışanlarının yaşadıklarının hep bir özgür gazetecilik mücadelesinde konumlandırılmasıdır. Özgür Gündem muhabirlerinin özgür gazetecilik duyarlıkları elbette tartışılmaz bir kesinlikte. Nitekim 2 yıllık kısa bir sürede 30 tane muhabirinin öldürülmesine rağmen yılmadan mücadeleye devam etmesi bu itkinin en temel kanıtı zaten. Fakat Özgür Gündem gibi bir gazeteyi ve hele ki gazetenin Diyarbakır bürosunu konuşuyorsak çalışanların sadece özgür gazetecilik motivasyonu üzerinden bu kadar kanlı bir ortamda çalıştıklarını söylemek çok zor. Gazete çalışanları aynı zamanda o dönemde en güçlü ve yaygın konumuna ulaşmış olan Kürt politik mücadelesinin de savunuculuğunu yapıyorlardı ve aslında bunca ölüm ve yıldırımlara rağmen gerçeğin peşinden düşmemelerinin temel motivasyonu da buydu. Halkın yürüttüğü mücadeleye ve ödediği büyük bedellere olan inançtı. Film her ne kadar bu boyuta da vurgu yapan bazı boyutlar içerse de, temel ağırlık noktasını özgür gazetecilikten yana kullanıyor ve bunun da Özgür Gündem deneyimi açısından hakikatin odağını kısmen de olsa kaydırıldığını düşünüyorum.

Hizbullah Boyutunda Eksik Vurgular

Filmin 1990'lı yıllarda özgür basın geleneğinin sembolüne dönüşmüş olan Özgür Gündem gazetesinin Diyarbakır bürosunun yaşadıkları üzerinden o döneme dair bir gerçeklik panoraması çizmesinin önemi aşikar. Gazete çalışanlarının ölümleri ile ilişkili olarak o dönemde devletin paramiliter ve kontrgerilla yapılarındaki gerçekleştirdiği cinayetlere dair de önemli bir ifade imkanı sunuyor. Yalnız filmde JİTEM boyutu çok açık bir şekilde ortaya konulmasına rağmen özellikle bölgede gerçekliğine vakıf olmayan izleyicilerin Hizbullah boyutunu görmelerinde ciddi zorluklar olduğunu düşünüyorum. Filmin bir yerinde Suriçi'nde yer alan Hançepek Mahallesi'nde gazete çalışanlarını kovalayan bir grubun elindeki satırlar ve gazete bürosunu basıp aralarındaki Kürtçe konuşmalar dışında Hizbullah'ı ima eden bir kare hatırlamıyorum. O nedenle filmde Hizbullah boyutu daha açık bir şekilde aktarılabilirdi. Nitekim Hançepek Mahallesi'nde tam da filmde kovalandıkları sahnenin oralarda bir yerde Özgür Gündem dağıtımıcısı bir genç Hizbullah tarafından öldürülmüştü. Belki de böyle bir sahne mevzuu daha berrak kılabilirdi.

Toplumsal Cinsiyet Boyutunda Gözden Kaçanlar

Filmin bir diğer önemli eksikliği ise toplumsal cinsiyet bağlamıdır. Bir yandan film devleti, şiddeti ve erkeği anlattığı için aslında kadının olmaması önemli bir mesaj içermektedir. Öte yandan da Kürt kadın hareketini düşündüğümüzde böylesi bir alanda kadın temsilinin sadece bir sekreter kadın üzerinden ifade edilmesi ciddi bir eksiklik gibi görünüyor. Huysuz, mızumsuz, geçimsiz bir tipolojide resmedilen sekreter kadın filmin tek kadın oyuncusu. Bu da Kürt hareketindeki kadın temsiline dair eksik bir fotoğraf sunuyor aslında. Özellikle basın alanında da kadınlar çok etkin konumdaydılar. Nitekim günümüzde BDP eş başkanlığını yürüten milletvekili Gültan Kışanak, eski DEP milletvekili Leyla Zana o geleneğin gelenler arasında ilk akla gelen isimlerden bir kaçı. Film gerçek bir hikayeden hareket ettiği için o dönemde gazetesinin Diyarbakır bürosunda gerçekten sadece bir kadın da çalışmış olabilir ama yine de o geleneğe dair bir temsil oluşturması açısından daha orta halli bir kadın karakter olabilirdi.

Filme dair son eleştirim ise gazete çalışanlarının özel hayatı ile ilgili. Filmde çalışanların özel hayatına dair Fırat'ın babası ile yaptığı telefon görüşmeleri dışında herhangi bir bilgiye sahip olamıyoruz. Bu da çok zor şartlar altında gazetecilik yapmaya çalışan bireylerin özel hayatlarında yaşadıkları gerilim, karmaşa,

kaygı gibi boyutları kaçırmamıza neden olabiliyor. Yazar bir yandan bunu mağdurculuk tuzağına düşmek için tercih etmiş olabilir diye düşünüyorum. Fakat yine de filmdeki gazete çalışanlarını yaşadıklarını anlamı açısından önemli bir boyut olabilirdi.

Aslında bütün bu eleştiriler Sedat Yılmaz'ın takdire şayan girişiminin önemini kesinlikle azaltmıyor. Press özgür basın geleneğinin en çetrefilli dönemlerine odaklanmış çok güzel bir çalışma ve bir dönemin hatırlanması açısından da önemli bir tanıklık hikayesi örüyor. Bu nedenle yukarıda değinmeye çalıştığım eksiklikler filme dair kötücül bir olumsuzlama değil; sadece o dönemin genel bağlamının daha iyi anlaşılabilmesi için filme pozitif etki edebilecek boyutlardı.

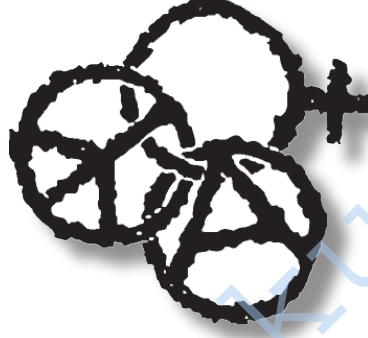
Bütün bunlara rağmen diyebiliriz ki Press, bu kadim coğrafyanın ölü sevici iktidarlarının inşa ettiği kandan mabetler, özgürlüğün kısırılmış soluğu ve yaşam yaratmanın önündeki ölüm mangalarına karşı bilgiyi özgürleştirmenin saygın havarilerine adanmış bir film. "Kurşunun gerçeği öldüremediği" dönemlerin bir yangın yerine dönüştürdüğü yüreklerin dinmeyen mücadelesinin öyküsü. Böylesi yaşanmış gerçeklerin hatırlanması ve evrensel bir ifade alanı olan sinema aracılığıyla kitlelerle buluşturulmasının hakikatlerin ortaya çıkması açısından önemi aşikar. Böylesi çalışmaların çoğalması umuduyla.

REFERANS

- Aykol, Hüseyin (2010), Kürt Medyasında Yirmi Yıl, Evrensel Basım Yayın: İstanbul

Feminist Kitaplık*

İLETİŞİM YAYINLARI

- Sanat, Cinsiyet ve Sanat Tarihi; Feminist Eleştiri – Ahu Antmen.
Son Sömürge: Kadınlar – Maria Mies, Veronika Bennholdt-Thomsen, Claudia Von Werlhof.
Bekâretin El Değmemiş Tarihi – Hanne Blank
Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar; Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu –
Handan Çağlayan
Manevralar; Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik Uluslararası Politikalar – Cynthia Enloe
Türkiye’de Kadın Konulu Belgelerin Ulusal Bibliyografyası Dizisi 1: Kadın Konulu Kitaplar
Bibliyografyası 1729-2002
Kadınların Sınıfı; Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası – Aksu Bora
Kızların Sessizliği; Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi – Elif Ekin Akşit
Başkalarının Kiri; Kapıcılar, Gündelikçiler ve Kadınlık Halleri – Gül Özyeğin
Erkekler Kadınlardan Neden Korkar – Jean Cournut
Bukalemun Erkek – Ayşe Saraçgil
Kadınlar Dile Düşünce – Jale Parla, Sibel Irzık
Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik – Pınar İlkcaracan
Cinsiyet ve Millet – Nira Yuval-Davis
Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet – Leonore Davidoff, Ayşe Durakbaşa
90’larda Türkiye’de Feminizm – Aksu Bora, Asena Günel
Halide Edip; Türk Modernleşmesi ve Feminizm – Ayşe Durakbaşa
Vatan, Millet, Kadınlar – Ayşe Gül Altınay
Kaltak; Sıradışı Kadınlara Övgü – Elizabeth Wurtzel
Kadın Yurttaşın El Kitabı – Esra Güçlüer, Esra Koç
Nezihe Muhittin ve Türk Kadını; Türk Feminizminin Düşünsel Kökenleri ve Feminist
Tarihyazıcılığından Bir Örnek – Ayşegül Balkan, Belma Ötüş-Baskett
Feminist Teori; Amerikan Feminizminin Entellektüel Gelenekleri – Josephine Donovan
Ben İşçiyim – Zehra Kosova
Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadın – Şirin Tekeli
Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik – Sheila Rowbotham, Hilary Wainwright, Lynne Segal
Mesafeyi Aşmak; Barış Mücadelesinde Kadınlar – Cynthia Cockburn

METİS YAYINLARI

- Buradan Baktığımızda; Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi – Cynthia Cockburn
 Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar; Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler – Deniz Kandiyoti
 Cinsiyet Belası; Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi – Judith Butler
 Çatışan Feminizmler; Felsefi Fikir Alışverişi - Judith Butler, Seyla Benhabib, Nancy Fraser
 Demokrasinin Cinsiyeti – Anne Phillips
 Erkeklik: İmkansız İktidar; Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler – Serpil Sancar
 Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru – Catharine A. Mackinnon
 Feminizm ve Doğaya Hükmetmek – Val Plumwood
 Harem ve Kuzenler – Germaine Tillion
 Hayat Yolları – Alice Miller
 Hayatımı Yaşarken (2 cilt) – Emma Goldmann
 Kadın Argosu Sözlüğü – Filiz Bingölçe
 Kadın Hareketinin Kurumlaşması; Fırsatlar ve Rizikolar – Kadın Eserleri Kütüphanesi ve
 Bilgi Merkezi Vakfı
 Kadınların Belleği - Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı
 Kadınlara Karşı Savaş – Marilyn French
 Osmanlı Kadın Hareketi – Serpil Çakır
 Kadınsız İnkılap; Nezihe Muhittin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği – Yaprak Zihnioğlu
 Örtülü Kimlik; İslamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Ögeleri – Aynur İlyasoğlu
 Sıcak Yuva Masalı; Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz – Pınar İlkkaracan, Leyla Gülçür, Canan Arın
 Tecavüz; Cinsel Şiddeti Anlamak – Diana Scully
 Siyaset ve Cinsiyet; İstanbul Gecekondularında Kadınların Siyasal Katılımı – Heidi Wedel
 Tarihin Cinsiyeti – Fatmagül Berktaş
 Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın - Fatmagül Berktaş
 Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler – Evelyn Fox Keller
 Cezayir’de Kadın Olmak – Halide Mesudi, Elisabeth Schemia
 Sömürgeci Fanteziler; Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark – Meyda Yeğenoğlu
 Batman’da Kadınlar Ölüyor – Müjgan Halis
 Direniş ve İtaat; İki İktidar Arasında İslamcı Kadın – Ruşen Çakır
 Kör Ayna, Kayıp Şark; Edebiyat ve Endişe – Nurdan Gürbilek (deneme)
 Kadınlığın 21 Hikayesi; Murathan Mungan’ın Seçtikleriyle – Murathan Mungan (hzl.) (hikaye)

BAĞLAM YAYINLARI

- Psikanaliz Yazıları 2; Psikanaliz ve Kadın - Talar Parman (yay. yön.)
 Psikanaliz Buluşmaları; Kadınlık
 Beden ve Toplum Kuramı; Öznenin Sosyolojisinden Bedenin Sosyolojisine – İ. Emre Işık
 İstanbul’da Onsekiz Yaşından Küçük Ticari Seks İşçisi Kız Çocuklar – Esin Küntay, Güliz Erginsoy
 Kadın Yaşantıları – Ayşegül Yaraman (yay. haz.)
 Kadınlara Dair, Akılda Kalanlar – Neşe Doster
 Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili – Ayşegül Yaraman
 Popüler Feminizm; Türkiye ve Britanya’da Kadın Dergileri – Süheyla Kırca
 Resmi Tarihten Kadın Tarihine; Elinin Hamuruyla Özgürlük – Ayşegül Yaraman-Başbuğu

PAYEL YAYINLARI

- Bilim ve Cinsiyet Ayrımı – Evelyn Reed
Bilimde Cins Ayrımı – Evelyn Reed
Kadının Evrimi, Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye (2 cilt) – Evelyn Reed
Cinsel Politika – Kate Millet
Sokak Kadınları - Kate Millet
Cinselliğin Diyalektiği ve Kadın Özgürlüğü Davası – Shulamith Firestone
Cinsiyetler Arasında İşbirliği – Alfred Adler
Kadın Bilinci Erkek Dünyası – Sheila Rowbotham
Kadınlar Direniş ve Devrim - Sheila Rowbotham
Kadının Ruhsal Yapısı – Karen Horney
Kadının Yazısız Tarihi – Yıldız Yıldız
Kadın Saçı, Büyü ve Türban - Yıldız Yıldız
Tanrılar Kadinken – Merlin Stone

AGORA YAYINLARI

- Gölgenin Kadınları – Berat Günçikan
Kadınlar; En Uzun Devrim – Juliet Mitchell
Dans Edemeyeceksem Bu Devrim Benim Devrimim Değildir – Emma Goldmann
Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği – Heidi Hartmann
Toplumsal Cinsiyet; Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi – Joan Scoot
İhtiyaçlar Mücadelesi – Nancy Fraser
Taklit ve Toplumsal Cinsiyete Karşı Durma – Judith Butler
Siborg Manifestosu – Dona Haraway
Kadın, İslam ve Sinema - Gönül Dönmez Colin
Feminist Sinema ve Film Teorisi – Anneke Smelik

AYRINTI YAYINLARI

- Kadınlık Arzuları; Günümüzde Kadın Cinselliği – Rosalind Coward
Şu Hain Kalplerimiz; Kadınlar Erkeklere Neden Teslim Olurlar - Rosalind Coward
Eleştirel Aile Kuramı – Mark Poster
Cinsel Şiddet; Yaşayanların/Yaşatanların Anlatımıyla – Alberto Godenzi
İslamın Bilinçaltında Kadın – Fetna Ayt Sabbah
Sınırları Yıkma; Feminist Yeşil Bir Sosyalizme Doğru – Mary Mellor
Erkek Akıl; Batı Felsefesinde Erkek ve Kadın – Genevieve Lloyd
Kadınlar Neden Yazdıkları Her Mektubu Göndermezler – Darian Leader
Toplumsal Cinsiyet ve İktidar; Toplum, Kişi ve Cinsel Politika – R.W. Connell
Kurtlarla Koşan Kadınlar; Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler – Clarissa Pinkola Estes
Seks İsyanları; Toplumsal Cinsiyet, Başkaldırı ve Rock'n Roll – Simon Reynolds, Joy Press
Şovale, Kadın ve Rahip; Feodal Fransa'da Evlilik – Georges Duby
Erkek Ortaçağ; Aşka Dair ve Diğer Denemeler - Georges Duby

İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

Kadınların Tarihi (5 cilt) – Michelle Perrot, Georges Duby (ed.)

1.Cilt – Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizlere

2.Cilt – Ortaçağın Sessizliği

3.Cilt – Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoksları

4.Cilt – Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı

5.Cilt – Yürmüncü Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru

Türkiye’de Kadının Dünü Bugünü – Emel Doğramacı

SEL YAYINLARI

Yerli Bir Feminizme Doğru – Aynur İlyasoğlu, Necla Akgökçe (hızl.)

Kadın Araştırmalarında Yöntem – Serpil Çakır

İslamcı Kadının Aynadaki Sureti – Hülya Demir

Ütopyanın Kadınları Kadınların Ütopyası – Yasemin Temizarabacı Yıldırımaz

Foucault ve Derrida’da Feminizm ve Ayırım – Roy Boyne

Bitmeyen Savaşım; Kadın Hareketleri Tarihi – Süheyla Kadioğlu

ÜTOPYA YAYINLARI

Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet – Sylvia Marcos

Kadın Yazıları – Sibel Özbudun, Temel Demirel

Kadın, Küreselleşme ve ‘Yeni’-Ataerki - Sibel Özbudun, Temel Demirel

Kadın Sözleri – Patricia Latour

PENCERE YAYINLARI

Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri – Caroline Ramazanoğlu

Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı; Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar – Michele Barrett

Sınırsız Feminist; Clara Zetkin – Gilbert Badia

Kadınlar ve Perestrojka – Chanie Rosenberg

İğdiş Edilmiş Kadın – Germain Greer

Üçüncü Dünyada İkinci Cins – Miranda Davies

Kadın ve Eşitlik – Ann Oakley, Juliet Mitchell

BELGE YAYINLARI

Faşizme ve Alman İşgaline Karşı: Silahlı Direnişte Kadınlar – Ingrid Strobl

Özgür Bir Kadın Komünistin Otobiyografisi – Kollontay

KADAV YAYINLARI

Ataerki Sistem: “Erkeklerin Dünyasında Yaşamak” – Kamla Bhasin, Nighat Said Khan

Feminizm Üzerine: “Bazı Sorular” – Kamla Bhasin, Nighat Said Khan

Toplumsal Cinsiyet: “Bize Yüklenen Roller” – Kamla Bhasin, Nighat Said Khan

ÇITLEMBİK YAYINLARI

Feminizm Herkes İçindir – Bell Hooks
Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler; Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset – Cynthia Enloe

YORDAM YAYINLARI

Kadının Görünmeyen Emegi – Gülnur Acar-Savran, Nesrin Tuna Demiryontan
Genç Kız ve Ölüm – Aysel Özakin (roman)

KANAT YAYINLARI

Eleştirel Feminizm Sözlüğü – Helena Hırata, Françoise Laborie, Helene Le Doare, Daniele Senotier
Beden-Emek-Tarih; Diyalektik Bir Feminizm İçin – Gülnur Acar-Savran

DOST YAYINLARI

Feminizm – Margaret Walters
Cinsiyetler Siyaseti – Sylviane Agacinski
Feminist Tiyatro Metinleri (derleme)

İMGE YAYINLARI

Kadının Konumu Nasıl Değişti; Feodalizmden Kapitalizme – Sheila Margaret Pelizzon
Sendikacı Kadın Kimliği – Gülay Toksöz, Seyhan Erdoğan

ARAS YAYINCILIK

Bir Adalet Feryadı; Osmanlı'dan Türkiye'ye Beş Feminist Yazar – Lerna Ekmekçioğlu

LİBERTE YAYINLARI

Serbest Piyasa Feminizmi – David Conway

YAZIN DERGİSİ YAYINLARI

Feminizm ve Sosyalizm – Anja Meulenbelt

İZ YAYINLARI

Modern ve Postmodern Feminizm – Zekiye Demir
Global Konferanslarda Kadın Politikaları – Nazife Şişman
Emanetten Mülke; Kadın Bedeninin Yeniden İnşası - Nazife Şişman

PAPİRÜS YAYINLARI

Alt Tarafı Bir Film (mi?); Kadın Bakış Açısıyla Film İzlemek – Tülin Tankut

VERSUS YAYINLARI

Sultana'nın Rüyası Padmarag; Tarihin İlk Feminist Ütopyaları – Emre Mahir
Saç Saça Baş Başa / Kadınlar Arası Rekabet - Leora Tanenbaum

AVESTA YAYINLARI

Devletsiz Ulusun Kadınları; Kürt Kadını Üzerine Araştırmalar; Feminist Bir Yaklaşım – Shahrzad Mojab

SAY YAYINLARI

Feminist Edebiyat Eleştirisi – Maggie Humm

SARMAL YAYINLARI

Feminist İktisadın Bakışı – Ufuk Serdaroğlu

OTONOM YAYINLARI

Uyanış ve Seçme Öyküleri – Kate Chopin

YAPI KREDİ YAYINLARI

Cinsiyetli Olmak; Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar – Zeynep Direk (drl.)
Cogito, Sayı 58, Feminizm

BABİL YAYINLARI

Cinsiyet, Sınıf ve Sosyalizm – Lindsey German

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Sınır Tanımayan Feminizm; Teoriyi Sömürgeleştirilmekten Kurtarmak, Dayanışmayı Örmek – Chandra
Talpade Mohanty

ÇİVİYAZILARI YAYINLARI

Farklılık ve Diyalog; Feminizmler Küreselleşmeye Meydan Okuyor – Sylvia Marcos, Marguerita Waller

YAZIN YAYINLARI

Feminizm ve Sosyalizm – Anja Meulenbelt

BİRİKİM YAYINLARI

Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat – Şirin Tekeli

BGST YAYINLARI

CİNSİYET, İRK, SINIF: Kadınlardan Yeni bir Perspektif - Selma James
Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar 2006-2007 Seçkisi – Derya Demirler, Fahriye Dinçer, Özlem
Aslan

TÜSTAV YAYINLARI

Kızıl Feministler; Bir Sözlü Tarih Çalışması – Emel Akal

EPOS YAYINLARI

Kadınların İsyanı ve İslami Hafıza – Fatima Mernissi

EVEREST YAYINLARI

Lacan ve Postfeminizm – Elizabeth Wright

BİREY YAYINLARI

Yüzde Bir Bile Yoktu; Tarihte Anarşist, Nihilist, Feminist Kadınlar – Işık Ergüden (çev.)
Sosyal Siyaset Açısından Kadın ve Aile Politikaları – Ali Seyyar

SOSYALİST YAYINLAR

Kadınlar, Irk ve Sınıf – Angela Davis

BAYIR YAYINLARI

Halide Edip'in Romanlarında Feminizm Sorunu – Yahya Kanbolat

SİMAYİ YAYINLARI

Feminizmin ABC'si – Necla Arat

AFA YAYINLARI

Agorafobi; Eviyle Evli Kadınlar - Robert Seidenberg , Karen Decrow

ALFA YAYINLARI

Türkiye'de Kadın – Aytunç Altındal

KADIN ÇEVRESİ YAYINLARI

Feminizm – Andree Michel

AMAÇ YAYINLARI

Marksizm ve Feminizm; İki Ayrı Kuram – Joanne Naiman

LİTERATÜR YAYINLARI

Avrupa Tarihinde Kadınlar – Gisela Bock

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Toplumsal Cinsiyet Yazıları; Kadınlara Dair Birkaç Söz - Şengül Hablemitoğlu

YAPRAK YAYINLARI

Psikanaliz ve Feminizm – Juliet Mitchell

GRI YAYINLARI

Cinsellik ve Sınıf Mücadelesi – Reimut Reiche

ALAN YAYINLARI

Kadınlar İçin – Şirin Tekeli
Reklamlarda Kadına Yönelik Şiddet, Şiddetin Nesnesi Kadın – Ayşe Eziler-Kıran, Seçil Büker

EFİL YAYINLARI

Feminist İktisadın Bakışı Postmodernist mi? – Ufuk Serdaroğlu
İktisat ve Toplumsal Cinsiyet – Ufuk Serdaroğlu (ed.)

DERGİLER

Felsefelogos Dergisi, Feminist Felsefe, Sayı:15, Ağustos 2001
Mesele, Sayı:27, Mart 2009
Toplumsal Tarih, Sayı:87, Mart 2001
Cogito, Feminizm ve Hukuk, Sayı: 43, 2005
Cogito, Feminizm, Sayı:58, Bahar 2009
Yapıt, Kadın Sorunu Özel Sayısı, Sayı:9, Şubat-Mart 1985
Hürriyet Gösteri Dergisi, Feminizm Nedir Ne Değildir?, Sayı:32, 1983
Toplumbilim Dergisi Feminist Eleştiri Özel Sayısı, Mayıs 2002
11. Tez Kitap Dizisi Sayı: 9 Marksizm ve Feminizm
Mimesis Tiyatro, Çeviri Araştırma Dergisi, Sayı: 12, Feminist Tiyatro Özel Sayısı

